BIBLIOTHECA HISTORICA

INSTRUCTA

A

B. BURCARDO GOTTHELF STRUVIO

AUCTA

A

B. CHRISTI. GOTTLIEB BUDERO

NUNC VERO

A

IOANNE GEORGIO MEUSELIO

ITA DIGESTA, AMPLIFICATA ET EMENDATA,

UT PAENE NOVUM OPUS

VIDERI POSSIT.

Voluminis I Pars I.

LIPSIAE,

APUD HEREDES WEIDMANNI ET REICHIUM.

MDCCLXXXII.

I. G. MEUSEL
LECTORI BENEVOLO S.

Quod b. Buder paullo ſerius, cum plures iam-iam plagulae editionis bibliothecae hiſtoricae Struvianae a. MDCCXL a ſe paratae typis excuſae eſſent, animo conceperat; id ego, cum novam operis editionem ante aliquot annos ſuscepiſſem, quantum pro virium tenuitate fieri poſſet, perſequi atque conficere ſtudui. Placuit enim, cancellos, quibus b. Struvius immenſam paeneque infinitam litteraturae hiſtoricae copiam nimis arcte circumſcripſerat, acri animo perfringere, latiores campi fertiliſſimi fines, quibus paullo liberius pabulatoris in colligendo induſtria evagari poſſet, deſcribere, adeoque plane novum, quo meſſis uberioris proventus recto iuſtove ordine collocari queant, horreum exſtruere. Alias certe litterarum iſtarum partes et Struvius et Buderus colere penitus neglexerunt, alias tantummodo attigere, alias ſine ullo ordine elaborarunt; plagulae inſuper fere omnes foeda mendorum typographicorum multitudine

deturpatae. Ne vero nihil mali abesset, praetermissi sunt saepius alto silentio libri praestantissimi, mali vero atque inutiles passim adscripti, quid? quod praeconiis condecorati. Quam ob rem opus titulum *selectae* bibliothecae historicae iure suo haud sustinere potuit; ideoque et nos vocabulum istud in libri fronte abesse iussimus. Delectus enim in libris historicis cum per se difficilis, paucaque disciplinae nostrae scripta tam prava sint, quin aliqua ratione iis uti possis; id praecipue cavendum videtur, ne plane abiectos pessimosque libros, piperi vendendo destinatos, excitemus. His igitur exceptis, omnes alios scriptores historicos, quantum fieri poterit, consignare atque enumerare liceat. Rarum enim propemodum fuerit, offendere in illo genere auctorem, qui errores, nonnunquam satis graves, atque peccata hinc inde commissa, non insigniore quadam dote compenset. *In poëtis*, ait Cicero, *non Homero soli locus est*, *aut Sophocli*, *aut Pindaro: sed horum vel secundis*, *vel etiam infra secundos.* Tanto minus historicae litterae dedecoris consequentur, quod viris conspicuis et in orchestra eminentibus humiles, ex ultima cavea nonnulli homines interponuntur: querelae potius et accusationis non po-

teris

teris non plurimum excitare, ſi in contrarium tuopte arbitratu iveris. Neque enim in ſylvis arbores natura facit ad eandem proceritatem excreſcere; quid? quod earundem ſub umbra luxuriantes perſaepe frutices, virgultaque internata, et myricae humiles obſervantur. Facit ad hortorum amoenitatem, quod non idem ubique nitor conſpiciatur in floribus, quippe quorum multiplex varietas diverſique pulchritudinis gradus multo magis blandiuntur oculis. Ne pluribus morer; eadem librorum hiſtoricorum ratio, ac metallorum eſt numorumque. Quis enim vel plumbum abiiceret, tanti in aedificiis et ad varia in vita communi inſtrumenta uſus? quis numorum avidus, etiamſi ex auro fabricatos pluris aeſtimat, idcirco non aereos ſuo relinquat pretio, aut carere iis velit gratuito? Libri adeo interdum peiores, cum adulterini etiam numi, iique iure ſuo, notentur, curioſius paullo atque apertius notandi omnino ſunt, monendique lectores, ut ſibi ab eorum lectione aut uſu caveant, vel ſaltem iis caute utantur.

Erunt quidem, de quo nullum nobis eſt dubium, quibus nimium hoc putetur, neque tam ſingulare, quam parum viro ſapiente dignum,

in huiusmodi ſcriptione partem aetatis humanae magnam conterere, atque adeo in coacervandis iis omnibus, quae ſcriptorum arguunt virtutes vel peccata, et in triſti catalogorum conficiendorum ſtudio quaſi conſeneſcere. Sed hi erunt, quibus haud ſatis hiſtoria litteraria perſpecta, eiusque utilitas explorata eſt; qui ingentes, quibus premitur, difficultates non intelligunt, qui ad vaſtos cognitionis iſtius ambitus nunquam adverterunt animum, qui denique iſtud genus ſcriptionis, non ſapientiae regula, ſed ſuo ingenio metiuntur, nihil habentes penſi, quid ex properatis laboribus ſuis verae utilitatis emergat; modo ſibi quaeſtus paretur et gloriola. Vidimus olim a pluribus, qui diſciplinam ſapientiae profeſſi ſunt, diſputationes conſcriptas, *de eo quod nimium eſt* in hoc vel illo ſtudio; quorum ut inſtituta et rationes neutiquam reprehendimus — multa enim commode ab iis diſci poſſe, quis negaverit? — ita ſi qui illud *nimium* cogitent ad litterarum hiſtoricarum ſtudium applicare, nempe ut huic fines mediocris induſtriae praeſcribantur, habeant ſibi elegantem philoſophiam ſuam, et ignaviae, quam commendatum eunt, laudem reportent, quam merentur.

Aliis

Aliis contra minime laboraſſe nimium videbimur. Omiſſa potius a nobis multa, praeclara adeo atque utilia, deſiderabunt, graviterque forte reprehendent. Quod quidem licet non ſine iniuria plane faciant — quis enim mortalium oceanum exhaurire audeat? — tamen, ſi fieri poteſt, humanitatis iure ab illis poſtulamus, ut non prius damnent, quam univerſa cognoverint, neque de hoc opere pronuncient prius, quam cum bibliotheca ſelecta hiſtorica Struvio-Buderiana, a. MDCCXL in lucem edita, id ipſum contulerint. Interim negare nolumus, inceptum viribus noſtris maius eſſe, et ad illud multa, quae in nobis non ſint, deſiderari: ſed vicit ardens a pueris, hiſtoriam litterariam penitius cognoſcendi, cupido de eaque promerendi ſtudium, cui dum conſuleremus, temerarii quam ingrati haberi maluimus. A multis certe inde annis, vel aliis occupati negotiis litterariis, ſubinde auximus et emendavimus bibliothecam iſtam hiſtoricam; et cum *Reichius*, vir honeſtiſſimus, novam eius editionem a nobis peteret, omnes paene intendinus nervos, ut bibliotheca iſta plenior et inſtructior evaderet. Conſuluimus inſuper, viribus auxiliisque minime confiſi, viros litteratiſſimos, V. C. SIEBEN-

KEESIUM (qui, pro singulari sua humanitate, omnes fere huius partis plagulas, antequam praelo committebantur, diligenter perlustravit, auxit, emendavit), WILLIUM, IAEGERUM, SCHWARZIUM, HUMMELIUM, Altorfinos, atque EKKARDUM, Bibliothecae Goettingensis instructissimae custodem intelligentissimum. HARLESIUS quoque, collega nobis coniunctissimus, liberaliter e bibliotheca, quam possidet, exquisita plura nobis suggessit ad hoc opus elaborandum subsidia. Quos praeclarissimos viros condignis prosequi praeconiis gratiarumque actionibus, ut iubet vehementerque cupit nostra pietas, ita severe prohibet inusitata eorum, et laudis publicae prorsus impatiens, modestia.

Hos igitur, aliosque Musarum sacerdotes, extra Germaniam nostram etiam viventes, rogamus atque obtestamur, ut non solum, quae in hac prima operis parte, manca aut minus recte scripta videant, *benevole* nobis indicent, ut ea in posterum, Analectorum forma, ad maiorem bibliothecae perfectionem publico usui offerre possimus; sed etiam consilia subsidiaque ad futuram eius continuationem *humaniter* nobiscum communicent.

Caete-

Caeterum prima hac parte, quae ad historiae litteraturam in universum spectant, consignavimus, specialia ad partes sequentes reservaturi. Scriptores historiae populorum antiquiorum sequentur recentiorum historici, in quibus iis locus erit postremus, qui Germanorum res narrant vel illustrant, ut scilicet plus eo temporis in locupletanda et elaboranda hac operis parte lucremur. Agmen claudent scriptores geographici, genealogici, diplomatici, heraldici, numismatici, itinerariorum etc. universales nimirum, quos capitibus praecedentibus, ubi de singularum gentium historicis dicetur, recensere haud conveniet. Lectorum commoditati et in posterum consulemus, adhibita non solum cura, ut nomina locorum verbaque non Latina diverso a caeteris charactere, quem *cursivum* vocant, scriptorum vero nomina maiusculis typis exprimantur, ut argumenta et auctorum nomina non tantum singulos libros, sectiones articulosque praecedant, verum etiam ad marginem legantur, utque emendate, quantum in hac immensa nominum numerorumque segete fieri potest, typisque recentibus nec detritis describatur opus; sed etiam indicibus accuratissimis ac locupletissimis, vel volumini unicuique, vel ope-

ri integro abſoluto addendis, et a nobis ipſis elaborandis.

Tu igitur, humaniſſime lector, noſtram tui iuvandi propenſam et paratam voluntatem in optimam partem intellige; et in his interea quieſce, dum illa in conſpectum tuum, Deo bene iuvante, prodibunt; quorum ſpem tibi eo magis confirmamus, quo plus quotidie amicorum cohortatione propriaque voluntate exſtimulamur. Vale, benevole lector, et ſtudiis noſtris fave! *Scribeb.* ERLANGAE, *in Academia Friderico-Alexandrina* a. d. XII m. Martii CIƆIƆCCLXXXII.

B. STRU-

B. STRUVII
PRAEFATIO,
EDITIONI BIBLIOTHECAE HISTORICAE PRIMAE (*IENAE* 1705. 8.) PRAEFIXA.

L. B.

Proponitur in praeſenti Bibliotheca Hiſtorica, quam nuperius promiſi. Latius eandem deduxi, eo quod ſtudiis meis magis conveniret. Conatus fui, ut digererem in eandem non libros quoscunque, ſed ſelectiores ſaltim et qui aliis praeſtarent: ubi forſan alii intermixti, vel defectus ſcriptorum, vel communis alias uſus in cauſa fuit. Hiſtoriarum diverſitas et regnorum multitudo plura capita poſtulavit, ita ut uno ſupra trigeſimum integra Bibliotheca abſolvatur. Caput primum quidem recenſet ſcriptores Bibliothecae Hiſtoricae et de methodo legendi cognoſcendique hiſtorias. Secundum et tertium fontes hiſtoriarum, Scriptores antiquos et recentiores Monarchiae Aſſyriorum et Perſarum, Graecorum et Regnorum Aſiaticorum abſolvit. Quartum Scriptores Hiſtoriae Romanae in ſtatu libero; Quintum Scriptores Hiſtoriae Auguſtae, ſive Imperatorum Romanorum comprehendit. Sextum de Scriptoribus Hiſtoriae Byzantinae agit, Septimum Scriptores

ptores Hiſtoriae Imperatorum Germanicorum continet. Octavum de Scriptoribus Hiſtoriae univerſalis tractat. Nonum Scriptores Hiſtoriae Gothorum, Longobardorum aliarumque gentium Barbararum perſequitur. Decimum Scriptores rerum Hebraicarum; Undecimum Scriptores Rerum Orientalium. Duodecimum Scriptores Rerum Africanarum et Americanarum enumerat. Caput Decimum Tertium Scriptores rerum Portugallicarum et Hiſpanicarum; Decimum Quartum Scriptores Regni Gallicani et Navarreni. Decimum Quintum Scriptores rerum Belgicarum; Decimum Sextum Scriptores rerum Britannicarum inducit. Prolixius deducuntur Scriptores Hiſtoriae Germanicae, qui varia capita conſtituunt. Caput Decimum Septimum quidem conſiderat Scriptores Hiſtoriae Germanicae Generalis, Archiepiſcopatuum, Epiſcopatuum, Abbatiarum et Monaſteriorum: Decimum Octavum Scriptores Rerum Auſtriacarum cum adnexis provinciis: Decimum Nonum Scriptores rerum Ungaricarum, Bohemicarum et Sileſiacarum. Caput Vigeſimum examinat Scriptores rerum Boruſſicarum et Brandenburgicarum cum provinciis: Vigeſimum Primum Scriptores Hiſtoriae Bavaricae et Palatinae; Vigeſimum Secundum Scriptores Hiſtoriae Saxonicae; Vigeſimum Tertium Scriptores Hiſtoriae Brunſuicenſis et Lüneburgenſis: Vigeſimum Quartum Scriptores Hiſtoriae Principum Germaniae; Vigeſimum Quintum Scriptores Hiſtoriae Comitum, Civi-

tatum

tatum Imperialium, Circulorum et Provinciarum Imperii Romano-Germanici declarat. Ex Germania progressus fit per Helvetos, quorum Scriptores caput Vigesimum Sextum constituunt, in Italiam, de qua Scriptores in capite Vigesimo Septimo referuntur. Supersunt adhuc regna septentrionalia, et quidem Scriptores Historiae Danicae et Norwegicae in capite Vigesimo Octavo, Scriptores Historiae Suecicae in capite Vigesimo Nono, Scriptores Historiae Polonicae, Lithuanicae atque Moscoviticae in capite Trigesimo proponuntur. Ultimum est caput Trigesimum Primum, quod agit de scriptoribus, qui Introductionem in Historiam Regnorum dederunt, Geographicis, Chronologicis, Heraldicis, de Ordinibus equestribus, Calendariis et Dictionariis Historicis. In Monarchiarum descriptione antiquiores a recentioribus distinxi; Scriptores historiae universalis secundum secula. Inter regnorum particularium Scriptores praemisi semper, qui chorographiam, statum regionis vel naturam incolarum exposuerunt. His subiunxi illos, qui originem gentis, historiam vel universalem regni vel secundum pericopas Regum deductam, vel denique particulares eventus et bella descripserunt. Sequuntur demum, qui ad politicam faciunt, tum formam regiminis, ministros praecipuos, interesse publicum, et quae his adnexa; tum etiam statum ecclesiasticum, rem nummariam, insignia atque alia explicantes. Extantiores Scriptores et qui maxime considerationis digni sunt, non

sine

ſine iudicio praetermiſi: reliquos, medioxumos ſaepe et minorum gentium Deos, adduxi quidem, ſolis tamen titulis ſuo ordine digeſtis contentus, ne quid intactum relinquerem, quod materiae ratio poſtulavit. Facile mihi perſuadeo, reperiri adhuc quosdam, qui in hac tractatione fuerunt omiſſi, atque alias recenſeri omnino mererentur. Condonabunt autem Benevoli Lectores, cum nihil adhuc perfectum in librorum recenſione ſit praeſtitum. Illud potiſſimum egi, ut libros ſecundum capita et claſſes diſponerem, ut cuilibet facile ſit, librorum vel omiſſorum vel recens editorum addere ſupplementa. Plures bibliothecae non promitto, neque tamen denego, intentus interea hiſtoricis quibusdam elaborationibus, quarum ſpecimen propediem, Deo volente, evulgabitur. Vale.

B. BU-

B. BUDERI

PRAEFATIO,

EDITIONI A. 1740 PRAEFIXA.

Triennium fere est, ex quo *Christianus Henricus Cuno*, honestissimus apud nos bibliopola, ad me accessit, rogavitque, ut, ea ratione, qua *Bibliothecam Iuris Selectam Struvianam* emendatiorem et locupletiorem exhibuissem, darem quoque viri celeberrimi *Historicam*, quam et bibliopolae et docti homines frustra in tabernis librorum requirerent. Varia quidem attuli in medium, quae virum ab hoc instituto retrahere poterant; sed cum subinde preces iteraret, dedi tandem manus et hunc laborem, homini aliis iam dedito operosum et molestum, suscepi, motus in primis cohortatione beati auctoris, praeceptoris, patroni et in muneribus antecessoris, cui ita volenti hoc officium denegare vix potui. Saepe de conditione librorum suorum, quas Bibliothecas inscripsit, mecum familiariter locutus, quo erat candore, ingenue profitebatur, se primas harum Bibliothecarum lineas duxisse, quum ad studia rei literariae, ab aliis et plane diversis meditationibus et curis vix abstractus, muneri Bibliothecae Ienensi praefecti admotus fuisset. Quo tempore studiosis in Academia Salana in deliciis erat nosse bonos libros

et

et comparare eorum in Bibliothecis, tabernis librariis, atque colloquiis eruditorum, notitiam et folicite investigare fontes limpidos, unde solidior eruditio profluit. His bonarum artium cultoribus ad se confluentibus in Bibliotheca Academiae nostrae egregie instructa, de notitia librorum bonorum quaedam dictare solebat, ex quibus ortae deinde sunt Struvianae Bibliothecae Iuris Selecta, Philosophica, Historica. Quam postremam, cum viri eruditi errores quosdam notarent, profitebatur se summa festinatione delineasse, ab auditoribus suis fere compulsum, qui finem factarum ad ductum huius libri recitationum urgebant. Addidit quidem, Professioni Historicae mox admotus, secundae et quae tertium videbat lucem, editioni huius Bibliothecae, nam exempla avide distrahebantur, accessiones quasdam; sed, arduis magis implicitus laboribus, hos literarios fere abiecit, aliisque supplendos permisit. Interim Bibliopola, qui sumptus fecerat, quum exempla desiderarentur semel, iterumque, sed praefixo, auctore ita volente, anno MDCCV libellum hunc formis excudendum curavit, auctis semper per negligentiam eorum, qui curam editionis susceperant, erroribus, B. *Struvio* certe non imputandis. Enim vero, si viro industriae incredibilis et qui egregios libros probe et cognoverat, et summa cura, impensisque non mediocribus, insignem plane comparaverat Bibliothecam, selectissimis rarisque libris instructam, ardua magis negotia tantum temporis reliquissent, quantum huiusmodi labos sane molestus et insuavis postulat, perfectiorem longe dare potuisset Bibliothecam Historicorum, sed lubens volens aliis eundem permisit. Quem antequam adgrederer faciliorem longe putabam, postea vero his curis immersus deprehendi, me servili operae quasi mancipatum esse. Tantus enim librorum Historicorum et primo huius

ineius Bibliothecae collectore haut tractatorum, et post priorum tempus editionum per omnes Europae partes editorum, se obtulit apparatus, ut saepius indoluerim, me non de integro eundem orsum, et facta ex animo ingenioque meo totius operis oeconomia ac partitione, Bibliothecam aliquam Selectam Historicam condidisse. Sed quia et a me, et bibliopola, iam electae erant primae lineae, quas duxisset B. STRUVIUS, & plagulae multae typis excusae, non erat liber regressus. Tela igitur, quae semel coepta, erat pertexenda, et ad delineationis *Struvianae* filum Scriptores collocandi. Lectoribus tamen huius opellae benevolis, curate pervestigantibus capita classesque historicorum nostrorum, patebit in plerisque vix prioris laboris vestigia remansisse. Ingenue profiteor laborem plane novum mihi faciliorem fuisse, quam supplementorum illum sane taediosissimum. Studium autem omne adhibui, quantum in hac humanarum actionum imbecillitate et mea cum primis, tot aliis curis hoc tempore distracti, fieri potuit, ut cuiuslibet populi, quorumlibet eventuum, praestantiores selectioresque conducerem scriptores, conductos in suos ordines disponerem, sic positos recenserem, atque de iis, qui principes praestantioresque mihi visi, vel ipse sententiam, sine odio, sine invidia, saepe debita cum laude et meritorum veneratione dicerem, vel aliorum me longe et doctrina et iudicio excellentium virorum iudicium, quale e. gr. in Polonicis BRAUNII cordatissimi viri, annotarem. Sunt quidem et in hac, quam inscripsi, *Selecta Bibliotheca*, minorum gentium scriptores, quique nec ob ingenium, nec doctrinam et iudicium, multum sunt laudandi, quorum tamen compilandi diligentia non plane contemnenda, de his autem cunctis sigillatim sententiam dicere et Lectori et mihi sane fuisset permolestum, nam eae-

dem ſemper ſententiae fuiſſent repetendae, quum non niſi in huiusmodi vulgaribus libris, congerendi diligentia et bona auctorum intentió ſint collaudandae. Potiſſimum hoc in praefamine exoranda mihi eſt benigni, cordati, et huius argumenti operae periti Lectoris indulgentia, ob commiſſos errores, et ſcriptorum quorundam omiſſionem. Quae ſane in tanta et fere infinita hiſtoricorum copia vel oculatiſſimo et diligentiſſimo contingere poteſt, licet ad manus habeat inſtructiſſimas bibliothecas. In numeros ordinesque iam redactis praeſtantioribus facilius eſt indicare, qui ſint omiſſi, atque quidem ita digerere has tantas copias, hinc inde diſperſas, nullumque plane omittere, qui commemoratione fuiſſet dignus. Quod vero ad errata attinet, quae in nominibus auctorum, deſignatione porro loci typographici, aut numerorum, quibus tempus, et libri forma indicatur, committuntur, rogatos volo benivolos Lectores et cenſores, ne hos omnes collectori Bibliothecae tribuant, ſed ſi rei typographicae hodiernae ſint gnari, recogitent, a typothetis ſaepe recte poſita, vel bis et tertium emendata, tamen perverti, idque quandoque in numeris et caſu fieri poteſt, quales rei librariae et typographicae peritis, diverſi noti ſunt. Cogitent porro et docti eruditique viri, librariae rei amatores, et olim, et noſtro aevo, variis de cauſſis a bibliopolis et typographis, multas mirabilesque titulorum factas commutationes, qui inter artes ſuas habent, novi tituli efformatione mercem vendibiliorem reddere. Sunt mihi cogniti libri, qui ſimulac prelo liberati fuerunt, inter tres quatuorve ſumtuum ſocios bibliopolas, diviſi, quorum quilibet, nomen ſuum, locum tabernae, annumque editionis ſaepe diverſum praefixit. Libris egregiis, qui fato quodam ſingulari carceri veluti et cuſtodiae mancipati fuere, poſt multos exactos annos novae datae inſcri-

ptiones,

ptiones, ne plagula quidem operis mutata. Quandoque prima tantum et extrema pagellarum mutatae, hisce aliquid assutum est, ad fallendos alliciendosque novos emtores. Sunt Libri, quorum titulus vix per annum bibliopolae placuit, et cum nigrum primum dedisset, vix uno aut altero anno elapso rubrum splendidioremque exhibet, putant enim elegantem etiam titulum librum facere vendibiliorem. Quae sane artes, et necessariae illae saepe quandoque in optimis praestantissimisque libris, dici non potest quantum in re litteraria et libraria turbent. Caute itaque censori pronunciandum, nec statim oscitantiae adscribendum, quod exemplo oculis tuis subiecto, non congruit. Neque tamen his excusationibus id volo, ac si mei errores his observationibus quas conditio rei librariae dat, possint tegi. Homo sum, in re libraria et literaria mediocriter versatus, et dum hunc laborem suscepi et peregi, aliis et longe gravioribus occupatus, quae curae saepe omni studio pervestigantem mire perturbarunt. Omnes itaque, quibus inspicere hanc Bibliothecam, eademque tanquam indice fortasse uti placebit, rogo et obtestor, velint, ni grave fuerit, commissos errores pro sua benignitate ferre, et perliberaliter emendare. Ad postremum non reticenda est mihi, sed publice praedicanda eorum benevolentia, qui laborem hunc mihi per se taediosum maxime, sublevare, concessisque mihi suis Bibliothecae Struvianae exemplis faciliorem reddere voluerunt. Transmisit enim, qui Regiae et Electorali Academiae Gottingensi ornamento est, illustris Vir et ICtus elegantissimus GEORGIUS CHRISTIANUS GEBAUERUS suum exemplum, quo usus dum in Misniae et Germaniae ocello Lipsia, magna nominis celebritate res eruditas ageret, Bibliothecasque illustres, cumprimis Senatoriam copiosissimam curiose pervestigaret, prae-

ſtantes varios libros eidem allevit. Gratias quoque ago multas, clariſſimo doctiſſimoque Viro I. E. SCHREIBERO, in Roſtochienſi Academia hoc tempore agenti, qui ante plures annos Bibliothecae Hiſtoricae Struvianae exemplum transmiſerat, quo, lectis non ſine eruditae diligentiae inſigni laude plerisque Diariis eruditorum, novos eosdemque egregios libros, diligenter annotarat. Horum aliorumque meritiſſimorum Virorum ſubſidio difficilis ſervilisque fere labor multum fuit ſublevatus. Caeterum liceat mihi ſub finem addere ea, quae haut ita pridem ſimili fere argumento occupatus in *Bibliothecae* ſuae *Belgicae* frontiſpicio poſuit literatiſſimus Vir FOPPENS:

Nil ſcribitur totum? quis hoc mare effundat?
Multum valent reciſa parva de magnis
Momenta rerum, et quae argumenta ſunt ſumma
Suffecerit tractaſſe, nullus abſolvet.

INDEX

INDEX
CAPITUM ET SECTIONUM.

CAPUT I.

CAPUT II.

Sect. XIII.

CAPUT III.

CAPUT IV.

BIBLIO-

BIBLIOTHECA HISTORICA.

CAPVT I.

DE HISTORIA HISTORIAE, HISTORIOGRAPHIA, HISTORIOMATHIA, BIBLIOTHECIS HISTORICIS, VITIS HISTORICORVM CELEBRIORVM ETC.

I.

Historia historiae desideratur.

Variarum disciplinarum historias viri eruditi non sine fructu plausuque insigni condere studuerunt: at qui vicissitudines fataque studii historici sive historiam historiae rite copioseque exposuerit, nemo adhuc exstitit. Conati quidem illud sunt aliqui: sed vana irritaque fuere eorum studia. Sic Francogallus LANCELOT *de la* POPELINIERE in lucem edidit: *Histoire des histoires, avec l'Idée de l'histoire accomplie* (*à Paris* 1599. 8.), sed recensionem historicorum potius dedit, quam historiam studii historici. Idem facere voluit IOAN. MICH. HEINECCIVS in *Historia historiae, seu de fatis studii historico-chronici apud varias gentes* Schediasmate (*Helmstadii* 1703. 6 plagg. in 4.). Verum nec haec dissertatio suae respon- Historia historiae.

dit inscriptioni; nam perfunctorie duntaxat ostendit, plerasque gentes et olim habuisse et nunc habere suarum rerum historicos; id quod iam *Huetius* manifestum fecerat in sua *Demonstratione Evangelica* *), ut observat *Heumannus* in *Conspectu hist. liter.* cap. V. §. 44. Ipse HEVMANNVS typis describi curavit ibidem (§. 45.) historiae historiunculam (tres enim modo pagellas occupat) a IOAN. FRID. CHRISTIO delineatam. Paullo copiosius idem argumentum tractavit IOH. IAC. RAMBACH in prolusione *de fatis studii historici.* Magdeb. 1763. 4. Vix tandem mentione digna, quae super eodem argumento profert JUVENEL de CARLENCAS in libro, qui inscribitur: *Essais sur l'hist. des belles lettres* (T. I. p. 153-169. versionis theotiscae, *Kappii* curis elaboratae).

II.

Libri de historiographia et historiomathia.

Historiographia et historiomathia. Methodos legendi, scribendi, docendique historiam plures sunt, qui dederunt. Antiquiores eruditeque scriptas plerasque invenies in collectione IOANNIS WOLFII sequenti:

Artis historicae penus, octodecim scriptorum tam veterum, quam recentiorum monumentis, et inter eos *Io. Bodini* libris methodi historicae sex instructa, *Basileae* 1574. 2 Voll. in 8. *ibid.* 1576. 8. (haec secunda editio, XIII saltem opuscula, at praestantiora, habet) *ibid.* 1579. 2 Voll. 8.

In qua editione tertia copiosiore hac serie comparent scriptores:

1. IOH. BODINI *Methodus ad facilem historiarum cognitionem* p. 1 sqq. Aliae huius libri editiones hae sunt: *Paris.* 1566. 4. ib. 1572. 8. *Basil.* 1576. 8. *Argent.* 1598. 12. *Genevae* 1610. 8. *Argent.* 1627. 12. *Amstelod.* 1640. 1650. 12. et alibi. Ordo quidem in hoc Bodini libro non satis

*) Prop. IV. in Cap. de libris Regum §. I. p. 345 sq.

tis lucidus, amor etiam patriae auctorem passim iniustum erga alias gentes fecit, resque non ad scopum pertinentes ille immiscuit: tamen prae reliquis huius generis libris lectu dignus. Cf. ANT. POSSEVINI iudicium de — Io. Bodini — aliorumque quibusdam scriptis etc. *Rom.* 1592. 8. *Lugd.* 1593. 8.

2. FRANC. PATRITII de historia dialogi X, *Io. Nicol. Stupano*, Rhaeto, interprete (p. 397 sqq.). Archetypum inscribitur: *Della Istoria, diece Dialoghi della historia. In Venezia* 1560. 4. *)

3. IOAN. IOVIANI PONTANI *Actius, dialogus de historia* (p. 544 sqq.). Primum Italice editus *Venetiis* 1560. 4.

4. FRANC. BALDVINI *de institutione historiae universae et eius cum iurisprudentia coniunctione* προλεγομένων libri II etc. (p. 593 sqq.). Prodierunt quoque *Paris.* 1561. 4. *Argentor.* 1608. 12. et cum *N. H. Gundlingii* praef. *Hal.* 1726. 8. Inserti etiam *Heineccii* Iurispr. Rom. T. I. p. 1455. Multis referti sunt optimis praeceptis, rem historicam adiuvantibus.

5. SEBAST. FOXII MORZILLI, Hispalensis, *de historiae institutione* liber (p 743 sqq.). Primum editus *Paris.* 1557. 8. Multa egregia complectitur de scribendae, legendae, ac iudicandae historiae ratione.

6. IO. ANTONII VIPERANI *de scribenda historia* liber (p. 838 sqq.). Excusus antea *Antverp.* 1569. 8. deinde in eius Opp. *Neap.* 1606. Erudire historiarum studiosum non leviter potest.

7. FRANC. ROBORTELLVS *de scribenda historia* p. 891 sqq.). Variae huius opusculi, brevioris quidem, sed lectu tamen non indigni, exstant editiones, v. c. in rariore ista Robortelli schediasmatum collectione, quae *Florent.* 1548. in 8. prodiit. Cf. *Freytagii* Analecta p. 787.

8. DIONYSII *Halicarnassei* de Thucydidis historia iudicium, *Andr. Dudithio* interprete (p. 916 sqq.).

Secundus Tomus habet:

1. *De scribenda universitatis rerum historia* libros V, CHRISTOPH. MILAEO autore (p. 1 sqq.) editos

 antea

*) Cf. *Biblioteca dell' eloquenza Italiana di Monsignore* GIVSTO FONTANINI, *con le annotazioni del Signor* APOSTOLO ZENO, (*Venezia* 1753. 2 Voll. in 4 mai.) T. II. p. 107.

antea *Florentiae* 1548. 4. *Basil.* 1551 et 1577. fol. posteaque *Ienae*, studio *Io. Ge Mülleri*, hac inscriptione: *Hermes academicus*, 1624. 8. Praecepta varia Milaeus quidem tradit, quae in usus tuos convertere possis: magis tamen in eo est, ut observationes varias offerat in historiam naturae, artium et litterarum, maximam partem ex trivio petitas.

2. VBERTVM FOLIETAM *de ratione scribendae historiae* (p. 408 sqq.), cum eiusdem Diss. *de similitudine normae Polybianae* (p. 443 sqq.). Prior libellus etiam editus *Romae* 1574. 4. et in *Graevii* Thesauro antiqq. et histor. Italiae T. I. p. 1193. Complura Folieta magno iudicio disceptat, ut lectu dignus, si quisquam, existimari debeat.

3. *De lectione historiarum recte instituenda* DAV. CHYTRAEVM (p. 452 sqq.). Saepius excusum est opusculum, v. c. *Argentor.* 1563. 8. *Rostoch.* 1567. 8. *Vitemb.* 1576. 8.

4. LVCIANVM *de scribenda historia* (p. 565 sqq.). Libellus notissimus isque aureus, saepissime typis repetitus, cum in Luciani operibus, tum separatim (v. c. *Lipsiae* 1776. 8.), variasque in linguas translatus, v. c. Theotisce ab *Abbtio* in epistolis criticis, bonae frugis plenissimis, quae inscribuntur: *Briefe die neueste Litteratur betreffend*, T. 20. p. 6 sqq. et a *Meuselio* in *Gattereri allgemeinen histor. Bibl.* T. 2. p. 127 sqq.

5. SIMON. GRYNAEVM *de utilitate legendae historiae* (p. 595 sqq.)

6. COELII SECVNDI CVRIONIS *de historia legenda sententiam* (p. 599 sqq.)

7. CHRISTOPH. PEZELII *Orationem de argumento historiarum et fructu ex earum lectione petendo* (p. 603 sqq.). Habita erat Vitemb. 1568.

8. THEODOR. ZWINGERVM *de historia* (p. 618 sqq.).

9. IOAN. SAMBVCVM *de historia*, in praefatione ad *Bonfinii* historiam Ungariae (p. 644 sqq.).

Post hanc nonam lucubrationem sequitur index, posteaque novo titulo novaque paginarum serie:

ANTONII RICCOBONI, Rhodigini, *de historia* liber, cum fragmentis historicorum veterum Latinorum, summa fide et diligentia ab eodem collectis et auctis etc. *Basil.* 1579. 8. Prima vice *Venet.* 1568. 4. in lucem editus

editus erat. Historici, quorum fragmenta hic exhibentur, sunt: M. Porc. *Cato Censorinus;* Q. Claudius *Quadrigarius;* L. *Sisenna;* C. Crisp. *Sallustius;* M. *Varro; Fabius Pictor; Piso Frugi;* C. *Fannius;* L. Cael. *Antipater;* Sempron. *Asellio;* C. Licinius *Macer;* Valerius *Antias;* L. Cassius *Hemina;* Q. Ael. *Tubero;* C. *Oppius;* Corn. *Nepos;* P. *Nigidius;* M. Valer. *Messala; Fenestella;* Atteius *Capito;* Masurius *Sabinus; Tuditanus;* Cn. *Gellius;* L. Cornel. *Sylla;* L. Cincius *Alimentus;* Iul. *Hyginus; Sammonicus Serenus.*

De his aliisque scriptoribus, in primis vero de Bodino, iudicium fert, sed de addictis Protestantium sacris saepe inique sentit, utilia tamen exhibet praecepta ad historiam recte discendam, ANTONIVS POSSEVINVS S. I. in hoc libro:

Apparatus ad omnium gentium historiam, Venetiis 1597. 8. *ibid.* auctior 1602. 8. et in eiusd. *Possevini* Bibliotheca selecta de ratione studiorum (*Rom.* 1592. f. et *Colon.* 1607. f.) T. I. Versio etiam Italica huius libri *Venetiis* prodiit.

Separatim exstant varii huius argumenti libri alii, licet non omnes satis limati et elegantes, tamen non sine fructu, siquidem hodie lectores inveniant, consulendi, nempe:

VENTVRAE COECI Dialogus de conscribenda historia, *Bononiae* 1563. 4.

REINERI REINECCII Methodus legendi, cognoscendique historiam sacram et profanam, *Helmstadii* 1583. fol. quae generalis est, et non historiam solum universalem, sed etiam chronologiam, historiam ecclesiasticam et scholasticam, genealogiam, et quid sub quavis parte contineatur, delineans, nequaquam vero ordinem legendi praescribens. Elegans et lectu dignissima est *eiusdem* oratio *de historia eiusque dignitate,* quae cum superiore exstat, et separatim quoque edita *Francofurti* 1580. fol. sed nec ista methodum docet, potius historiae dignitatem illustrat exemplis maxime principum virorum atque heroum, qui, vel ipsi rerum gestarum annales composuerunt, vel eos, qui talia fecerunt, summo in pretio habuerunt.

ANDR. FRANCKENBERGERI Institutiones antiquitatis et historiarum, *Wittebergae* 1586. 8. Recus. *ib.* 1697. 8. In tribus primis libris auctor de iudicio et delectu auctorum erudite agit, quid historicum faciat, declarat, historiae antiquae, partim etiam novae scriptores ad regulas istas examinat, et, qui verus finis sit historiae, imitatio scilicet virtutis, emendatio vitae et consolatio in adversis, exponit.

ALESSANDRO SARDO *l'Antimaco de' Precetti istorici, Discorso. In Vinegia* 1586. 8.

IOH. COSTA de conscribenda rerum historia, *Caesareae Augustae* 1591. 4. Liber sane dignus, qui frequentius legatur, quam vulgo fieri solet.

IOH. BERNARTIVS de utilitate legendae historiae, *Antwerpiae* 1593. 8. Iudicium non vulgare in hoc scriptore elucet.

FRID. TILEMANNVS Discursus philologicus de historicorum delectu. *Vitemb.* 1597. 8. Insunt in hoc eleganti, at hodie parum obvio, libro regulae de quovis scriptore iudicandi. *Frid. Hortleder* exemplo suo notulas adspersit, nondum, quantum memini, typis impressas.

PIERRE DROIT de GAILLARD *Methode, qu'on doit tenir en la lecture de l'histoire,* Paris. 1604. 12.

LAVR. DVCCII Ars historica, in qua non modo laudabiliter historiae conscribendae praecepta traduntur, verum etiam nobiliores historici antiqui recentioresque examinantur. *Ferrarae* 1604. 4. Opusculum longe rarissimum; et quidem non immerito; praestantiora enim habemus.

THOMAE BONII de historia libri II. *Venet.* 1607. 8. Primo libro agit de historia in genere et de ordine, quo historici legendi; altero, quomodo comparatus esse debeat, qui historiam scribere aggreditur, in utroque vero est brevissimus et imperfectus.

BARTH. KECKERMANNI Commentatio de natura et proprietatibus historiae, *Hanoviae* 1610. 8. et in eius operibus (*Genev.* 1614. f.) T. II. Multa quidem insunt utilia, tamen imperfectus libellus.

LUIS CABRERA de CORDOUA *Historia para entenderla y escrivirla. Madrid* 1611. 4. Bona aptaque mixta malis et ad rem haud pertinentibus.

PHIL. GLASERI Syngramma historicum, scil. 1. de historia eiusque accidentibus; 2. de praestantia cognitionis

tionis historicae; 3. narratio rerum compendiosa ab O. C. ad a. 1601; 4. admonitio de recte legenda historia, et 5. Catalogus historicorum selectissimorum ordine digestus. *Argent.* 1611. et 1629. 4.

PAVLI BENII, *Eugubini*, de historia libri IV. *Venet.* 1607. et 1611. 4. et inter eiusdem opera, *Venet.* 1622. V Voll. f. Laudatur ab his, culpatur ab illis: nos ipsi librum non vidimus.

SEB. MACCII de historia libri tres, in quibus non solum caussa materialis, formalis, efficiens et finalis scriptionis historicae apprime declaratur, sed etiam singulae eius partes diligenter examinantur, et assignantur cuiusque praecepta, et vera ac propria traditur historiae scribendae ratio. *Venet.* 1613. 4. Multa, sed maximam partem futilia et inania de historicis iudicia continent.

ERICI BERINGERI, *Philyrei*, Discursus historico-politicus de veri historici officio et erroribus scripturientium nostri aevi, eorumque remedio. *Bremae* 1614. 8. Prima libelli pars nullius fere pretii: secunda iudicia sat acuta de historicis nonnullis comprehendit.

RENE' de LVSINGES des ALYMES *Maniere de lire l'histoire. à Paris* 1614. 8. Futilis libellus!

DEGOREI WHEAR liber mox laudandus.

SIM. STAROWOLSCII Penu historicum s. de dextra et fructuosa ratione historicos legendi Commentatio. *Venet.* 1620. 8.

LE ROY *de* GOMBERVILLE *des vertus & des vices de l'histoire & de la maniere de bien écrire.* à Paris 1620. 4. Maxime ob bona praecepta, quae auctor tradit, laudatur liber rarissimus.

GERARDI IOANNIS VOSSII *Ars historica*, sive de historiae et historices natura, historiaeque scribendae praeceptis commentatio. *Lugd. Batav.* 1623. 4. auctior et emendatior. *ibid.* 1653. 4. — Auctor historiae et historici naturam, historiamque scribendi praecepta elegantissime declarat, vitiaque et virtutes antiquiorum historicorum sub examen vocat.

Discours des conditions de l'histoire, par M. de SILHON. *à Paris* 1632. 8. *ibid.* 1662. 12. Inserta etiam dissertatio libello auctoris *de l'immortalité de l'ame,* ubi illam haud quaeras. Bona, sed vulgaria, tradit auctor praecepta.

L'arte istorica di AGOSTINO MASCARDI, *Trattati cinque coi Sommarii di tutta l'opera estratti dal Sig.* GIROLAMO MARCVCCI. *In Roma* 1636. 4. *In Venezia* 1655. 4. Excusi etiam sunt anno 1674. *in Venecia per il Baba*, in 12. et partem constituunt *Operum* MASCARDI *Etruscorum* tertiam. Eleganter, sed nimis diffuse! — Supplementum scripsit PAVL. PIRANVS titulo: *Dodici capi di* Paolo Pirani, *appartenenti all' arte istorica di* Agost. Mascardi, *con nuove dichiarazioni. In Venezia* 1646. 4. — Cf. FREYTAGII Adparatus litter. T. III. p. 421 sqq.

Discours de l'histoire par M. de la MOTHE LE VAYER, à Paris 1638 & 1647. 8. atque inter eius opera in fol. et duod. edita.

REINH. KOENIG de natura et lectione historiarum, nec non de serie et delectu historicorum. *Rintel.* 1638. 8.

La Science de l'histoire, avec le jugement des principaux historiens tant anciens que modernes, à Paris 1645. 12.

ZACHAR. HVMERI Historica, sive de historiae natura, eamque scribendi modo. *Upsal.* 1649. 8. — Liber rarus, id quod non valde dolendum.

MICH. ROVTARTII Oculus historiae seu Isagoge historica. *Bruxellis* 1659. 12. et *Hannoverae* 1664. 12.

NICODEMI FRISCHLINI et GEORGII PFLVEGERI Methodi legendi historias. *Norimb.* 1660. 12.

LE MOYNE *de l'histoire*, à Paris 1670. 12. Anglice *Lond.* 1695. 12. Disputat auctor, non adeo docte, contra Vossium.

Instructions pour l'histoire par le P. Rapin, à Paris 1677. 12. caeterisque viri elegantis opusculis insertae. Anglica versio, auctore *J. Davies*, prodiit *Lond.* 1680.

DE CORDEMOY *de la maniere d'écrire l'histoire*, in eius historia Francica, et in alia huius auctoris scriptorum collectione, titulo: *Divers traitez de Metaphysique, d'Histoire & de Politique.* à Paris 1691. 12.

Methode pour étudier chretiennement des historiens, par le P. THOMASSIN, à Paris 1683. & 1690. 2 Voll. in 8. Non tam praecepta tradit futuro historiographo, quam observationes theologicas et ethicas super variis argumentis historicis.

Les divers caracteres des ouvrages historiques, ou Introduction à la lecture de l'histoire par le P. MENETRIER. à Lyon 1694. 12. Minime sufficit ad intelligendam artem historicam; introductionis instar est ad historiam

civitatis

civitatis Lugdunenſis, quam doctus iſte Ieſuita meditabatur.

MASCAMPII Inſtitutiones hiſtoricae. *Amſtelod.* 1711. 4.

Methode pour étudier l'hiſtoire avec un Catalogue des principaux hiſtoriens & de remarques ſur la bonté de leurs ouvrages & ſur le choix des meilleurs editions, par M. l'Abbé LENGLET du FRESNOY, *à Paris* 1713. II Voll. in 12.

Vix liber hic, reliquis eiusdem argumenti praeſtantior, in lucem publicam prodierat, IOAN. BVRCARDVS MENCKENIVS eundem idiomate Francogallico recudi fecit, catalogumque hiſtoricorum, quod ad res germanicas cum primis, auxit et emendavit, *Lipſ.* 1714. 8. Poſtea idem de re literaria immortaliter meritus vir librum huncce in linguam Theotiſcam translatum dedit *Lipſ.* 1718. 8. In hac editione librorum hiſtoricorum ſeries inſigniter eſt aucta pluresve errores ſublati ſunt. Novam deinde plenioremque editionem, ut novum veluti opus exhibeat, ipſe auctor curavit, hac inſcriptione:

Methode pour étudier l'hiſtoire par Mr. l'Abbé LENGLET du FRESNOY. *Nouvelle edition augmentée & ornée de Cartes geographiques, à Paris* 1729. IV Voll. in 4. *) et iterum *ibid.* 1734. IV Voll. in 4. et IX Voll. in 12. Addidit deinde auctor Supplementum, *ibid.* 1740. I Vol. in 4. et III Voll. in 12. Quam editionem, ſed ſine hiſtoricorum catalogo, Batavi recudi fecerunt *Amſtelod.* 1740. IV Voll. in 12. Noviſſima editio prodiit *Pariſ.* 1772. XV Voll. in 12. correcta et aucta paſſim a *Druetio:* ſed maiorem curam is omnino adhibere debuiſſet, certe in catalogo hiſtoricorum locupletando, corrigendo, melioremque in ordinem redigendo; vix enim centeſima pars librorum memorabilium, poſt ultimam a Lengleto ipſo procuratam editionem, praecipue in Germania noſtra et in regnis Europae ſeptentrionalibus, typis impreſſorum, recenſita; varia quoque manifeſte falſa affirmata ſunt, v. c. in ſcholis Ger-

*) De huius editionis exemplis mutilatis v. *Beyeri* Memoriae hiſt. crit. libror. rar. p. 166 ſq.

maniae historiam universalem doceri secundum Sleidani libellum de quatuor summis imperiis (v. T. X. p. 119.).

Praeter versionem Menckenii Theotiscam operis Lengletiani aliam meliorem plenioremque, secundum editionem anni 1740 elaboratam, accepimus a PHIL. ERNESTO BERTRAMO, qui ante aliquot annos Halae Magdeburgicae, Professoris iuris munere functus, obiit, *Gothae* typis expressam 1752-1754. IV Voll. in 8. Methodus Lengletiana tantum in his voluminibus exhibetur: catalogum historicorum multo auctiorem planeque mutatum Bertramus quidem promisit, nunquam vero promissis stetit.

Italica versio curis *Ioannis Coleti* hac epigraphe edita: LANGLET di FRESNOY, *Metodo per istudiare la storia, accresciuto per* Giamburcardo Menckenio, *e ampliato delle Storie d'Italia. Venezia* T. I. 1716. T. II. 1726. 8. Alia versio Italica secundum recentiorem autographi editionem prodiit *Venet.* 1740. 8 Voll. in 8. — Anglicam curavit versionem RICH. RAWLINSON: *Methode of studying history...*

Post Lengletum sequentes maxime scriptores artis historicae praecepta dederunt:

IOH. GVIL. IANI Sched. de veritate historiae et oratio de vero historiae usu. *Vitemb.* 1714. 4.

ROLLIN tomo tertio et quarto libri praestantissimi, saepius recusi, qui inscribitur: *La maniere d'enseigner & d'étudier les belles lettres.*

CHRISTOPH. AVG. HEVMANNI D. Prolegomena historica. *Gotting.* 1723. 4 et in eius *Poecile* T. III. p. 422. De natura et divisione historiae in primis agitur.

Principes de l'histoire par Mr. JUVENEL. *à Paris* 1733. 8. Nova inauditaque frustra quaeres in viginti hisce plagulis.

(FRERET) *Vues générales sur l'origine & le melange des anciennes nations & sur la maniere d'en étudier l'histoire;*

re; dans l'Hiſt. de l'Acad. des Inſcriptions T. XVIII. p. 49 ſqq. ed. Pariſ.

de MAVPERTVIS *ſur la maniere d'écrire & de lire la vie des grands hommes; dans les Mémoires de l'Acad. de Berlin* a. 1754. p. 507 ſqq.

Letters on the Study and Uſe of Hiſtory. By the late Right-Honorable Henry St. Iohn, Lord Viſcount BOLINGBROKE. *A new Edition corrected. London* 1752. 8. et in Bolingbrokii Operibus (*Lond.* 1754. 5 Voll. in 4.) T. II.

Minor tantummodo pars harum epiſtolarum ad hiſtoriomathiam ſpectat: maior in eo eſt, ut hiſtoriae Iudaicae antiquioris auctoritas impugnetur, hiſtoricorum Romanorum prae Graecis praeſtantia confirmetur, atque hiſtoriae recentioris epitome exhibeatur. Iudicio acri caeterum ſi ad harum epiſtolarum lectionem accedas, magnam utilitatem exinde capere poteris. Theotiſce, ſed pueriliter admodum, librum reddidit *C. G. Bergmannus* Lipſ. 1758. Tom. II. 8 mai. Verſionem quoque Francogallicam minus accuratam habemus (*Berolin.* 1752. 2 Voll. in 12.). Adverſarios varios expertus eſt Bolingbrokius, V. C. IAC. HERVEYVM, IOH. LELANDVN, ROB. CLAYTONVM, qui veritatem et auctoritatem librorum divinorum contra dubia Bolingbrokiana defendere ſtuduerunt.

Don IOSEPH de MORA Y CALA *Marques* de LLIO *Obſervaciones ſobre los Principios elementales de la Hiſtoria,* T. I. ſcriptorum Academiae regiae litterarum humaniorum Barcinonenſis 1756. 4.

DAVID HVME, Anglus ſagaciſſimus, quoque diſſeruit de hiſtoriae ſtudio in . . . . .
Gallice in *Journal étranger* 1756. *Juin* p. 51 ſqq. & 1760. *Octob.* p. 14 ſqq.

Parvi momenti eſt *Eſſai ſur l'art hiſtorique par* JEAN CHRET. STEIGER, *Leipzic* (1770) 8. Multo maioris vero, quae docuit IOH. CHRISTOPH. GATTERER variis in operibus, praecipue in iſto, qui inſcribitur: *Hiſtoriſche Bibliothek,* ubi multa de arte hiſtorica

historica passim occurrunt, praecipue T. I. p. 15 sqq. *vom historischen Plan und der darauf sich gründenden Zusammenfügung der Erzählungen.* Ibid. p. 90 sqq. *vom historischen Gewissen.* T. II. p. 1 sqq. *vom Standort und Gesichtspunct des Geschichtschreibers.* Ibid. p. 38 sqq. IER. NIC. EYRING theotiscam dedit versionem dissertationis Angli IAC. MOOR de compositione historica.

CAR. RENAT. HAVSEN in scriptis suis miscellaneis (*Vermischte Schriften*, Halle 1766. 8.) exhibuit: *Freye Beurtheilung über die Wahl, über die Verbindung der historischen Begebenheiten, und Vergleichung der neuern Geschichtschreiber mit den römischen.* Cf. *eiusdem* DD. de theoria historiae civilis. *Hal.* 1769. 4.

Huc etiam pertinent, quae WEGELINVS de usu analogiae et inductionis in disciplina historica docuit, scriptione sequenti: *Plan raisonné d'une histoire universelle & diplomatique &c. à Berlin* 1769. 8. Exstat et in scriptis Acad. Berol. a. 1768. p. 472 sqq.

Varia quoque de arte historica tradit ALFIERE CARLO GIVLIANI in dissertatione, quae inscribitur: *Lezione delle antichità Lucchesi e del modo di ragionarne nell' Academia degli Oscuri in Lucca.* Reperies illam in ephemeridibus Italicis, quibus titulus: *Miscellanei di varia Letteratura* T. VIII. p. 175-243.

GE. CHRISTOPH. OERTELII Pr. de ratione historiae in scholis docendae et discendae. *Erlang.* 1772. 4.

Francogallus doctissimus MABLY in opere elementari, quod in usum iuvenis principis, nunc ducis Parmae regnantis, conscripsit, regulas etiam, quo modo historia sit addiscenda, tradidit. Versio theotisca sic inscripta: Hrn. Abbé de MABLY *Grundsätze von Einrichtung der politischen Gesellschaften aus der alten und neuen Geschichte hergeleitet, oder Anleitung die Geschichte zu studiren.* Bern 1777. 8.

IOAN.

❧ ❧ ❧

IOAN. MART. CHLADENIVS, Professor olim Erlangensis, librum composuit hoc titulo: *Allgemeine Geschichtswissenschaft, worinnen der Grund zu einer neuen Einsicht in allen Arten der Gelahrheit gelegt wird. Leipzig* 1752. 8. Sed de cognitione historica, respectu cognitionis philosophicae, potius, quam de arte historica, auctor egit. Varia tamen insunt, quae historiographus in usus suos convertere possit, v. c. de connexione rerum gestarum, de veritate et probabilitate historica etc.

Rectius huc pertinere videtur libellus, in diiudicandis in primis medii aevi scriptoribus utilissimus: *Versuch, den Gebrauch der Quellen in der Staats- und Kirchengeschichte der mittlern Zeiten zu erleichtern — aufgesetzt von D.* IOH. SALOM. SEMLER. *Halle* 1761. 8.

Anglus denique nuper varia artis historicae capita sermone poëtico egregie descripsit:

An Essay on History; in three Epistles to Edward Gibbon, Esq. By WILLIAM HAGLEY, *Esq. With Notes. Lond.* 1780. 8.

❧ ❧ ❧

Series scriptorum de arte historica sat quidem longa: nihilo tamen minus opus perfectum omnibusque partibus absolutum, iudicio critico sensuque pulchri elaboratum, adhuc in votis est.

Recensendi nunc veniunt scriptores, qui singula artis historicae argumenta pertractanda sibi sumserunt.

I. *Scriptores de fide et veritate historica et de Pyrrhonismo historico.*

Du peu de certitude, qu'il y a dans l'histoire, par Mr. de la MOTHE VAYER, *à Paris* 1664. 12. et in eius Opp. Theotisce a *I. F. Reimmanno* sine auctoris nomine editis, hoc indice: *Curieuser Discours von der Ungewisheit, die sich in der Historie befindet.* Frankf. und Leipzig 1704. 8. Historica fides et veritas.

IOAN.

Historica fides et veritas.

IOAN. EISENHART de fide historica. *Helmstad.* 1679. 8. ibid. auctior 1702. 8. accessit huic editioni Oratio de coniungendis iurisprudentiae et historiarum studiis.

CHRIST. THOMASII Diss. de fide iuridica. *Hal. Sax.* 1699. 4. et in eiusd. Opp. Acriter Eisenhartus a Thomasio notatur; uterque legi meretur.

IO. BVRC. MENCKENII D. de eo, quod iustum est circa testimonia historicorum, sub praesidio HENR. BODINI, cuius nomine praefixo etiam 1750 Halae est recusa. *Halae* 1701. 4. et in *eiusd.* Dissertationibus acad. (Lips. 1734. 8.) p. 177 sqq.

IAC. PERIZONII Or. de fide historiarum contra Pyrrhonismum historicum. *Lugd. Bat.* 1702. 4. et in *eius* Oratt. et Dissertt. (*ibid.* 1740. 8.) p. 103.

FRID. GVIL. BIERLINGII Diss. de iudicio historico. *Rintel.* 1703. 4.

CAROL. OTTON. RECHENBERGII D. de auctoritate historiae in probandis quaestionibus iuris et facti. *Lips.* 1709. 4.

FRID. GLADOVII D. de erroribus historicorum vulgaribus. *Hal.* 1714. 4.

IOH. GVIL. IANI Schediasma de veritate historica, praemissum eius Historiae aerae Christianae. *Viteb.* 1715. 4.

IOH. BVRC. MENCKENII D. de historicorum in rebus narrandis inter se dissidiis, horumque caussis. *Lips.* 1717. 4. et in *eius* Diss. literar. p. 80.

Nouveaux Essais de critique sur la fidelité de l'histoire par M. le POUILLY (1724) *dans les Mémoires de l'Acad. des Inscript.* T. VI. p. 71 sqq. ed. Paris.

Reflexions sur l'étude des anciennes histoires & sur le degré de certitude de leurs preuves, par M. FRERET. ibid. p. 146 sqq.

IOH. GVIL. BERGERI D. περὶ ἅπαξ εἰρημένων s. de auctoritate unius testis. *Viteb.* 1722. 4.

AD. HENR. LACKMANNI de testimoniis historicorum non probantibus Comment. *Kiliae* 1735. 4.

IO. AVG. ERNESTI D. de fide historica recte aestimanda, *Lips.* 1746. 4. et in *eius* Opusc. philolog. p. 64. Accusatur communis opinio, qua fides historica sit, quae nitatur eorum testimonio, qui possint et velint verum dicere, his tantum, qui, quod religiose curateque referant, aut ipsi per se, aut publicis usi actorum commentariis,

tariis, habuerint exploratum, fides tribuitur: at hac ratione nimis anguſtis finibus circumſcribitur haec fidei notio, in diſputatione alioquin pulcherrima, ut *Geſnerus* recte monet in *primis lineis iſagoges in eruditionem univerſam* (a Io. *Nicol. Niclaſio* praelectionibus Geſnerianis auctis, *Lipſ.* 1774. 8 mai.) T. I. p. 340 ſq. **Hiſtorica fides et veritas.**

CAR. FRID. de BEVLWITZ Commentatio de incertis hiſtoriae gentium incunabulis. *Francohuſ.* 1747. 4.

IOH. GEO. WALTHERI Comment. de veterum recentiorumque hiſtoricorum invidentia, iudicandi libidine et nimio rerum mirabilium amore; in *eius* Animadverſſ. hiſtor. et crit. *Weiſſenfelſ.* 1748. 8.

IOH. LAUR. HOLDERRIEDERS *Abhandlung von den Urſachen der hiſtoriſchen Unwahrheiten, in deſſen hiſtor. Nachricht von der Weiſſenfelſ. Aletophil. Geſellſch.* (*Leipzig* 1750. 8.) No. I.

C. G. LVDOVICI Regulae probabilitatis hiſtoricae gradus determinandi. *Lipſ.* 1761. 4.

IO. CHRISTOPH. GATTERER de evidentia hiſtorica, in praef. ad *Boyſenii* Epitomen hiſt. univerſ. Angl. T. I. *Hal. Sax.* 1767. 8 mai.

IO. IAC. GRIESBACHII D. praeſide *Stiebrizio* defenſa de fide hiſtorica, ex ipſa rerum, quae narrantur, natura iudicanda. *Hal. Magdeb.* 1768. 4. Criteria veritatis hiſtoricae philoſophica egregie explicat auctor.

C. A. BEL de auctoritate traditionis in hiſtoria, in Act. Iablon. a. 1770.

Traité des differentes ſortes de preuves, qui ſervent à établir la verité de l'Hiſtoire, par le R. P. HENRI GRIFFET. *Nouvelle edition, revue, corrigée & augmentée, à Liege* 1770. 12 mai. Theotiſce, ſed miſere, *Aug. Vind.* 1773. 8. Liber lectu digniſſimus, licet non ab omni parte perfectus, in quo regulae, veritatem hiſtoricam perſcrutandi et ſervandi, exemplis aptiſſimis illuſtrantur; varii ſimul hiſtoricorum errores notantur.

Vom hiſtoriſchen Glauben, von C. T. D (AMM). *Berl.* 1772. 1773. 2 Partes in 8. Ne credas, fidei hiſtoricae theoriam ineſſe: auctor potius ſcripturae ſacrae fidem impugnare ſtuduit.

Begriffe vom hiſtoriſchen Glauben, geſammlet von F. L. H. K. *K. H. R. Agent. Wien* 1772. 8 mai. Scriptiuncula nullius pretii.

Conſ.

Historica fides et veritas.

Conf. etiam PERIZONII Animadversiones historicae (ed. *Harlesii*, Altenb. 1771. 8.) p. 215 sqq.

* * *

BVRC. GOTTH. STRVVII Progr. de Pyrrhonismo historico. *Ien.* 1705. 4. recus. *ib.* 1721. 4.

ANDR. IVL. DORNMEIERI D. de historico falso suspecto. *Hal.* 1706. 4.

FRID. GVIL. BIERLINGII Commentatio de Pyrrhonismo historico. *Rintel.* 1707. 4. Accessit propter adfinitatem argumenti de iudicio historico dissertatio. *Lips.* 1724. 8. — Scriptiones eruditae sane et elegantes.

DAN. PEUCERI Commentationes II. de vanitate historiae, iudice *Agrippa*. *Numb.* 1734. 4. Cf. *Agrippae* libellus notissimus *de vanitate scientiarum* c. V.

Le Pirronisme de l'histoire, in collectione scriptorum, maximam partem Voltarianorum, quae inscribitur: *l'Evangile du Jour* (1769. 8.) T. V. — Argumentum titulo non respondet.

2. *Scriptores de historiae philosophia et physica.*

Historiae philosoph. et physica.

La Philosophie de l'histoire par feu l'Abbé BAZIN (aut potius *de* VOLTAIRE). *à Amsterd.* 1765. 8. — Liber saepe typis repetitus, in quo tamen non ea, quae titulus promittit, invenies, farraginem potius et fragmenta miscella varii argumenti, v. c. de mutata terrae facie, de antiquitate nationum, de Graecorum ingeniis et literis, de Iudaeorum historia, et quae sunt reliqua. Quapropter minime operae pretium esse ducimus, laudare eos, qui contra libellum huncce declamarunt.

Sur la Philosophie de l'histoire, par Mr. WEGVELIN; *dans les Nouveaux Mémoires de l'Acad. des Sciences & belles Lettres de Berlin. Année* 1770-1776. — Sex commentationes sunt, quibus auctor argumentum suum acutissime persecutus est; veram sane historiae philosophiam tradidit.

Ueber die Philosophie der Historie, von HENR. MART. GOTTF. KOESTER, *Prof. zu Giessen.* Giessen 1775. 8. — Praecepta ab aliis iam excogitata collecta et in usum tironum laudabili sane diligentia repetita.

* * *

La physique de l'histoire, ou considerations générales sur les principes élémentaires du temperament & du caractère

Etere naturel des peuples. à Amsterd. 1765. 8. — Libri, cuius auctor PICHON audit, argumentum non satis respondere initio tituli, reliqua eiusdem pars docet. Ne quis, quae tituli initium polliceri videtur, in ipso libro quaerat, mentionem illius fecimus. Theotisce, et quidem eleganter, istum reddidit, auxit atque praefatione de vero historiarum usu ornavit I. C. E. SPRINGER. *Lemgoviae* 1768. 8. Historiae philosoph. et phys.

3. *De enthusiasmo historico.*

Betrachtungen über den historischen Enthusiasmus, von IOH. CHRIST. BRIEGLEB, quam commentationem primum inseruit T. VII. *der Hamburgischen Unterhaltungen*, deinde auctiorem edidit *Altenburgi* 1771. 8. Parvae molis libellus, sed bonae frugis plenus. Enthusiasmus historicus.

4. *De Characteribus historicis.*

IOAN. GEORG. PETR. MOELLERI D. de characteribus historicis. *Gryphiswald.* 1773. 4. Charact. hist.

Eiusd. Progr. *von der historischen Grösse.* Ibid. 1774. fol.

5. *De stilo historico.*

GASP. SCIOPPIUS de stili historici virtutibus ac vitiis. *Amst.* 1660. 8. et cum aliis eiusdem Scioppii scriptis, v. c. Infamia Famiani. *Amstelod.* 1663. 12. *Sorae* 1688. 12. Stilus hist.

CLERICUS in Parrhasianis T. I. p. 173 sqq.

6. *De parallelismo historico.*

IOA. HENR. STUSSII Comment. de parallelismo historico. *Gothae* 1734. 4. Parallelismus histor.

7. *De officiis et virtutibus historicorum.*

ERICI BERINGERI Discursus hist. pol. de historici officio, erroribus scripturientium et remedio. *Hanoviae* 1614. 8. Officia hist.

IO. IAC. RYSSEL de historia et prudentia historica. *Lips.* 1690. 12.

ADAMI RECHENBERG D. de bono historico, in eius Dissertationibus historico-politicis (*Lips.* 1698. 8.) P. II. p. 680 sqq.

IOACH. CHRIST. NEMEITZ de modestia historico in censuris principum observanda. *Londini* (Scanorum) 1709. 8.

Officia hist. G. S. TREUER de ingenuo historico. *Helmst.* 1728. 4.

I. F. CHRISTII Pr. de περιαυτολογίᾳ historiae scriptorum. *Lips.* 1731. 4.

IOH. FRID. KLETT D. de veterum Romanorum historicorum prae recentioribus praestantia. *Erlangae* 1745. 4.

Abhandlung von den Pflichten eines Geschichtschreibers, im neuen gemeinnützigen Magazin (Hamburg 1761. 8.) T. III. p. 1 sqq.

Von der vornehmsten Pflicht eines Geschichtschreibers und der Schwierigkeit, selbige zu erfüllen, im Helmstädt. gel. Wochenbl. 1761. no. 35. et 38.

IER. NIC. EYRINGII D. de virtutibus historicorum antiquorum et recentiorum. *Gotting.* 1762. 4.

Vergleichung der alten und neuen Geschichtschreiber in Ansehung der Freymüthigkeit, in GATTERERI Hist. Bibl. III. B. p. 1 sqq.

8. *De historicorum veterum orationibus.*

Hist. vet. orat. (VERTÔT) *de l'usage des harangues dans les historiens Grecs & Latins* (1713) *dans l'Hist. de l'Acad. des Inscript.* T. III. p. 83 sqq. ed. Paris.

IOAN. GOTTHARD. NERGERI D. de historicorum antiquorum concionibus civilibus. *Lips.* 1742. 4.

Cf. VOSSIUS de arte hist. c. XX.

BUCHNERI Oratt. Vol. II. or. 15. et 16.

MARCUS FUSCARENUS in libro *della Letteratura Veneziana* (1752. fol.) T. I. p. 260.

GAILLARD in Praef. ad opus, quod inscribitur: *Histoire de François premier, Roi de France, (seconde edit. à Paris* 1769.) p. XXXVIII. sqq.

9. *De cognatione historiae cum aliis disciplinis.*

Cognatio hist. c. al. discip. FRANC. BALDUINI de institutione historiae universae et eius cum iurisprudentia coniunctione libri II. supra iam laudati. Cf. etiam *Gundlingii* praefatio ad editionem Halens. 1726. 8.

ENNONIS RUD. BRENNEYSEN D. de utilitate studii historici in iurisprudentia, tum divina, tum humana. *Halae* (1695.) 4.

IOH. BARBEYRAC Oratio de coniungendis iurisprudentiae et historiarum studiis. *Lausannae* 1711. 4. repetita *Amstelod.* eod. anno 4. inserta *C. G. Buderi* collectioni de ratione ac methodo studior. iuris. P. II. p. 166

p. 166-205. et *Heineccii* iurispr. Rom. Ant. T. I. p. 1455. Cognatio hist. c. al. discip.

IAC. CAR. SPENERI Progr. de vero usu atque auxiliis iurisprudentiae in historia. *Vitemb.* 1719. 4.

CAR. GOTTLIEB BEHRNAUERI D. de necessario historiarum et iurisprudentiae nexu. *Budiss.* 1724. 4.

F. A. DÜRR Pr. quaenam historiae partes ICto necessariae sint. *Mogunt.* 1753. 4.

MART. GOTTL. PAULI Pr. de coniungendo iuris et historiarum studio. *Gedan.* 1753. 4.

(Plures laudantur in *Lipenii* et *Schotti* Bibl. iuridica.)

C. G. IOECHERI D. de cura philosophi circa historias. *Lips.* 1732. 4.

SAM. FRID. NATH. MORI D. de cognatione historiae et eloquentiae cum poesi. *Lips.* 1761. 4.

IOH. MATTHI. SCHROECKHII Progr. de communi poetae et historici munere. *Vitemb.* 1769. 4.

IOH. THUNMANNI Progr. de confiniis historicae et poeticae orationis. *Hal. Magd.* 1772. 4.

10. *De necessitate, praestantia, utilitate, usu et abusu historiarum.*

DAN. HEINSII Oratio de praestantia ac dignitate historiae. *Lugd. Bat.* 1614. 4. Historiae usus etc.

I. H. BOECLER de historia schola principum. *Argent.* 1640. 4.

de ST. REAL *de l'usage de l'histoire. à Paris* 1672. 12. et in eiusdem *Oeuvres* (*nouv. edition à Amsterd.* 1740. 6 Voll. in 12.) T. I. p. 1-82. Theotisce in eiusd. auctoris *Abhandlungen über Gegenstände der alten und neuen Geschichte.* (*Riga* 1767. 3 Voll. 8 mai.) T. III. p. 154 sqq.

FRANC. GUIL. BIERLING de eo, quod divinum est in historia civili. *Rintel.* 1700. 4.

ANT. BYLERTII Oratio in laudem historiae, praesertim veteris et cum eloquentia coniunctae. *Lingae* 1701. 4.

Raisonnement über die Historie und deren Gebrauch, nebst der Historie des Augusti, aus dem Ital. 1707. 8.

E. G. RINCKII Pr. de utilitate historiae et ratione eam tractandi. *Altdorf.* 1707. f.

CHRIST. FRID. KRAREWITTER de utilitate et iucunditate studii historici. *Vitemb.* 17.. 4.

IOAN. NIC. FUNCCII D. de historia eiusque tum difficultate tum utilitate; in *eius* Diss. acadd. p. 90 sqq.

Historiae usus etc.

IAC. HENR. MARCARDI Progr. de historiae, inprimis patriae, necessitate ac utilitate. *Cellis* 1720. 4.

IOACH. CHRISTO. BODENBURG de dignitate et utilitate studii historici. *Berol.* 1735. 4.

Digna omnino etiam, quae huc referatur, praefatio BAUMGARTENII ad T. I. versionis Theotiscae Hist. univers. Anglic. ubi de natura et utilitate historiarum subtiliter admodum disputat.

IOAN. WOLFG. KIPPINGII de historiae eiusque nominis abusu commentatio, cum sylloge exemplorum in iure publico et privato. *Brunsvigae* 1745. 4.

IOAN. BAPT. *de* GASPARIS Oratio de comparata cum disciplinis aliis historiarum praestantia. *Viennae* 1758. 4.

Mémoires sur l'utilité des Histoires particulieres des Provinces, & sur la maniere de les écrire. Par M. BAUDEAU. *à Paris* 1759. 8.

Réflexions générales sur l'histoire, principalement par rapport aux avantages, que les Grands en peuvent tirer, & sur le gout, dans lequel on doit la lire & écrire — Par M. CHIRIS. *à Vienne & Prague* 1760. 8.

THOMAS ABBT *von dem verschiedenen Gebrauch der alten Geschichte, in den Hallischen Anzeigen* 1760. N. 12.

IOH. CHRISTI. KESTNERS *Untersuchung der Frage: Ob sich der Nutzen der neuern Geschichte auch auf Privatpersonen erstrecke?* in *Gattereri* hist. Bibl. T. 4. p. 214-226.

Morale de l'histoire, par M. MOPINOT. *à Bruxelles & à Paris* 1769. 12.

CARL RENATUS HAUSEN *von dem Einfluss der Geschichte auf das menschliche Herz.* Halle im Magd. 1770. 8.

CHRISTOPH. SAXII Oratio de veteris et medii aevi historia in academiis potissimum discenda docendaque. *Ultraiecti* 1776. 4.

II. *Alia scripta, in quibus de historia varia disputantur.*

Histoire justifiée contre les Romans, par M. LENGLET *du* FRESNOY. à Amsterd. 1735. 8.

* * *

PAULLI SCHAFSHAUSEN D. an theologi historiam civilem

civilem scribere et docere possint? *Lips.* 1735. 4.
Klage eines Landpredigers über die Tadelsucht bey seiner Liebe zur Historie; in den Dresdnischen gel. Anz. 1758. N. 7. 8. — Cf. C. B. MICHAELIS Praef. ad T. II. operis: *Einleitung zur Geschichte der Chur- und Fürstl. Häuser;* et SENKENBERGII Praef. ad OETTERI *Wappenbelustigungen* P. I. Quibus scriptis contra *Ioh. Petr. de Ludewig* probatur, non solis ICtis historiae scribendae et docendae munus convenire.

✣ ✣ ✣

LICHTENSTEINS *Gedanken von der eigentlichen Art, die Historie einer Stadt praktisch zu beschreiben; in den Braunschweig. gel. Beyträgen* 1761. N. 90.

✣ ✣ ✣

L' Histoire considerée vis-a-vis de la Religion, de l' Etat, & des Beaux-Arts, par M. de MEHEGAN. *à Paris* 1767. 3 Voll. in 12.

✣ ✣ ✣

CASP. HENR. STARKII de vitiis allegationis auctorum, tum in genere aliorum tum praecipue historicorum, observatio; in *Miscell. Lips.* T. VII. Obs. 147.

de BURIGNY *Reflexions sur la necessité des citations dans les ouvrages d' erudition, & sur le maniere, dont les anciens citoient; dans les Mémoires de l' Acad. des Inscript.* T. XXXIV. p. 133.

✣ ✣ ✣

IOH. LEONH. FROEREISEN D. de praeiudiciis in studiis historicis evitandis. *Ien.* 1717. 4.

✣ ✣ ✣

IOH. DAV. KOELERI Pr. de historia pragmatica. *Altdorf.* 1714. 4.

✣ ✣ ✣

GOTTOFR. RUHLMANNI Epistolae duae de erigenda et ordinanda bibliotheca historica. *Rudolst.* 1715. f.

✣ ✣ ✣

I. G. HEUCKENROTT D. quid statuendum, ubi deficit historia. *Lips.* 1721. 4.

✣ ✣ ✣

IOH. GUIL. HOFFMANNI Oratio de studii historici impe-

impedimentis; adiecta est vitae eiusdem per Gottl. Frid. Gudium ed. *Lips.* 1742. 4. p. 173.

IOH. LAUNOII Diss. de auctoritate argumenti negantis, editio secundis curis auctior. *Paris.* 1662. 8. et in eius Opp. (*Genev.* 1731 sqq. fol.) Huc etiam pertinet IOH. DALLAEI adversus Latinorum de cultus religiosi obiecto traditionem disputatio. (*Genev.* 1665. 4.) et *Reflexions sur les Regles & sur l'usage de la Critique — par le R. P.* HONORE' *de* STE. MARIE (à Paris 1717. 4.) Diss. II.

IOH. MUSAEUS an liceat in historia a silentio argumentari? ....

C. P. DOHM de auctoritate argumenti negantis. *Rintel.* 1719. 4.

IOH. BALTH. LÜDERWALD de vi argumenti, quod ducitur e silentio scriptoris. *Brunsv.* 1753. 4. Aliique, quos partim laudat NEU in Access. ad Wheari Relectt. P. I. p. 11 sqq. Adde BAUMGARTENII Praef. ad versionem Theotiscam historiae universalis Anglice scriptae T. I.

* * *

De recto linguarum usu in historiis tractandis agit I. C. GATTERER in praefatione Tomo XXXIV. historiae universalis Halensis praefixa.

Idem in praef. ad T. XXXV. eiusdem operis differit *de educatione historica.*

III.

Bibliothecae historicae et Catalogi librorum historicorum.

Bibl. et Catalogi hist. Scriptores bibliothecarum et catalogorum historicorum duplicis in primis generis sunt: alii enim libros historicos varios omnium vel plurium populorum et aetatum recensuerunt; alii tantummodo unius gentis aut periodi. Ex his omnibus alii nudos solum indices dedere: alii iudicia seu censuras adsperserunt: alii iterum classes historicorum certas constituerunt: alii sine ullo ordine et delectu telam sibi propositam pertexuere. Nos hic solummodo bibliothecas historicas generaliores indicabimus, specialio-

cialiores reservaturi ad singula operis nostri capita, quorum illustrationi potissimum inservire videantur. Age igitur, commemoremus scriptores praecipuos huc pertinentes!

DEGORKI WHEAR Relectiones hyemales de ratione et methodo legendi historias (Quam inscriptionem auctor secundae editioni imposuit; primae enim hic titulus praefixus: *Dissertatio de ratione et methodo legendi historicos*). *Oxon.* 1625. 8. *ibid.* 1637. 8. *Noriberg.* 1660. 12. et cum NIC. HORSMANI Mantissa de historicis gentium particularium. *Oxon.* 1662. 8. *) et cum GABR. NAUDAEI bibliographia politica et IUSTI LIPSII epistola — de historia. *Cantabrigiae* 1684. 8. Editionem, ut videtur, anni 1637 recudi fecit IOA. CHRISTL. NEU, Prof. Tubingensis. *Tubing.* 1700. 8.

Subsequutae sunt ipsius *Accessiones ad Wheari relectiones,* (Tubing. 1703. 8.) quibus dicta a Whearo plenius exposuit, adiectis simul, quae ab eo fuerant praetermissa. Anno 1706 prodiit *eiusdem Mantissa ad Wheari Relectiones,* ubi rerum Germanicarum historici praecipui, secundum saeculorum imperatorumque seriem, recensentur; ac tandem a. 1708. Accessionum Pars II, qua historiae Germanicae particularis scriptores potiores exhibentur, una cum HORSMANI *Mantissa de historicis gentium particularium.* Tribus his opusculis Neuianis, ut et eius editioni relectionum Whearianarum, novi sunt praefixi tituli, quibus annus 1715 impressus est.

GER. IOA. VOSSIUS in suis de Historicis Graecis et Latinis libris non modo de scriptoribus historiam Graecorum et Romanorum illustrantibus egit, verum etiam de aliarum gentium historicis, qui lingua vel Graeca vel Romana usi sunt. Et primum quidem viri doctissimi *de Historicis Graecis libri IV* prodierunt *Lugd. Bat.* 1624. 4, deinde *de Historicis Latinis libri III.* ib. 1627. 4. Uterque commentarius, priore editione longe emendatior et duplo auctior, recusus est *ibid.* 1651. 4. Factum id quoque *Francof. ad Moen.* 1677. 4, at parum accurate; tandem vero in *Tomo IV. Operum Vossianorum, Amstel.* 1695 sq. in fol. coniunctim editorum. Liceat nobis in recensendis hisce libris Vossianis

*) Haec editio ab *Edm. Bohun* Anglice reddita .....

sianis uti potissimum verbis *Iugleri* in Struvii Bibl. hist. litter. T. II. p. 1347. Ita vero ille: „Secundum saecula hic exhibentur Historici, et Graeci quidem usque ad captam ab Osmanis Constantinopolin: Latini autem usque ad Carolum V. Imperatorem. Nec nuda memorat auctor nomina, quin potius aetatem, qua quisque vixit, indicare studet, eaque consignat, quorum expositionem, si supersint, ab unoquoque oporteat exspectare. Ad haec in iis, qui familiam ducunt, ac nonnullis etiam minorum gentium, cuiusmodi utantur dictione, refert. Subinde alia adspergit, quae prioribus istis posse aliquid lucis addere videbantur. Tandem et scriptores subiungit, qui fusius de uno alterove egerunt. Varios tamen naevos in hisce libris, iis cum primis, qui ad Historicos graecos pertinent, observabant postea viri eruditi.“ Habemus e. g.

BERN. a MALLINCKROT *Paralipomenon ad libros de Historicis graecis centurias quinque*, libro *de summo bono*, qui *Colon.* 1656. 4. prodiit, adiectas. Plurima tamen ex his in altera Vossiani operis editione iam inveniuntur, ignaro Mallinckrotio, qui usus tantum priore fuerat.

In solos de Historicis Latinis libros IOA. HALLERVORDIUS *Spicilegium* paravit, maiori *supplementorum* operi, quod non successit, praemissum, *Ienae*que 1672. in 8. excusum. Ordo ipsi placuit alphabeticus, longeque brevior est Vossio, et multos intermiscet, qui Historici non sunt.

Post Hallervordium idem volvit saxum CHRISTOPH. SANDIUS, cuius *Notae et Animadversiones in Vossii libros tres de Historicis Latinis* divulgatae sunt *Amstel.* 1677. 12. Quae animadversiones, breviores licet, eruditae sunt, et varia modeste notant, in quibus erraverat Vossius.

Hos triumviros, Mallinckrotium nempe, Hallervordium et Sandium, addita LUD. NOGAROLAE Comitis *Epistola*, de viris illustribus, genere Italis, qui Graece scripserunt, iunctim edidit cum praefatione, in qua agit de ipsius Vossiani libri editionibus ac de his auctoribus, supplementi vicem praestantibus, IOA. ALB. FABRICIUS hoc elogio:

Supplementa et Observationes ad Vossium de Historicis Graecis et Latinis. *Hamburgi* 1709. 8.

Praeclarae, eodem Fabricio iudice, sunt accessiones observationesque diligentes et accuratae, quae *de historicis*

ricis Italis, qui Latine scripserunt, ad librum Vossii tertium prodierunt, APOSTOLO ZENO auctore in Diario Veneto (*Giornale de' Letterati d'Italia*) Tomo IX. p. 132 sqq. atque inde in Tomis singulis, usque ad duodetrigesimum, exceptis XXV et XXVII. Recusae hae ipsae observationes sunt hoc titulo:

Dissertazioni Vossiane di APOSTOLO ZENO, *cioe giunte ed Osservazioni intorno agli Storici Italiani che hanno scritto Latinamente, rammentati dal Vossio nel III Libro de Histor. Latinis.* T. I. *In Venezia* 1752. T. II. 1753. 4.

Nec contemnenda, quae ad Vossium de Historicis Latinis attulit IOA. FABRICIUS in *Historia Bibliothecae suae* T. II. p. 478-501.

Porro huc pertinent: MARTINI ZEILLERI *Historici, Chronologi et Geographi celebres* etc. P. I. et II. *Ulmae* 1652. P. III. *ibid.* 1657. 8. — Ordine alphabetico varios scriptores historicos auctor commemorat: caeterum diligenter exscripsit Vossium, et aliqua saltem de recentioribus Historicis adiunxit. — Accessit postea *Mantissa ad Catalogum Historicorum, Chronologorum et Geographorum.* Ibid. 1660. 8. Sed index, teste Ionglero l. c., parum est accuratus, nec de vitis, nec de scriptis Historicorum multa tradens singularia.

Vossium imitatus fuit IOH. ANDR. BOSIUS, Professor olim Ienensis, in *Dissertationibus isagogicis de prudentia et eloquentia civili comparanda* (Ienae 1688. 4.); posteriori enim editioni (Ienae 1698. 4.) GEORG. SCHUBARTUS adiecit eiusdem BOSII *Notitiam scriptorum historiae universalis.* — Eadem ratione methodoque utitur auctor ac Vossius, ita ut scriptores historiae universalis secundum saecula proferat, deque vita horum et statu scite agat, quanquam recentiores potissimum sunt praetermissi; observante *Ionglero* l. c. p. 1350. Priores Bosii Diatribas tractatibus suis de Philologia inseruit THOM. CRENIUS, Lugd. Bat. 1696. 4.

Bibliotheque universelle des Historiens, contenant leurs Vies, l'Abrégé, la Chronologie, la Geographie & la Critique de leurs Histoires, un jugement sur leur stile & leur caractere, & le dénombrement des differentes editions de leurs Oeuvres; avec des Tables chronologiques & géographiques. Par M. LOUIS ELLIES DU PIN. *à Paris* 1707. 2 Voll. 8 mai. Recus. *à Amsterd.* 1708.

1708. uno Vol. in 4. — Auctor diligentiſſimus, poſt abſolutam ſcriptorum eccleſiaſticorum bibliothecam, ſimilem caeterorum omnium Hiſtoricorum cuiuscunque aetatis vel nationis adornare conſtituerat: ſed, quod omnino dolent horum ſtudiorum cultores, plures tomi non ſubſequuti duos priores fuere. In his autem illos tantum Hiſtoricos recenſet, qui ad Alexandri M. imperium usque vixerunt. Utilis labor eſt: in diverſis tamen Hiſtoricorum editionibus annotandis non ſemper accuratus.

CHRISTIANI GRYPHII Apparatus ſ. Diſſertatio iſagogica de ſcriptoribus hiſtoriam ſeculi XVII. illuſtrantibus. *Lipſ.* 1710. 8. Liber ad ſupplendam Hiſtoricorum notitiam egregie faciens, poſt fata viri hiſce in rebus verſatiſſimi, qui optimos libros accurate legerat, editus.

Hamburgiſche Bibliotheca hiſtorica, der ſtudirenden Jugend zum Beſten zuſammengetragen. Die erſte Centuria. *Leipzig* 1715. 2te Cent. 1716. 3te Cent. 1716. 4te Cent. 1717. 5te Cent. 1717. 6te Cent. 1718. 7te Cent. 1719. 8te Cent. 1720. 9te Cent. 1729. 10te Cent. 1729. Supplementa vero quaedam cum indicibus 1729. 12. — Opus utiliſſimum IOH. HÜBNERVS adornavit, obſtetricantibus IOH. ALB. FABRICIO, MICH. RICHEY et PHIL. FRID. HANIO. Breviter quidem, ſed accurate, ſelectorum maximam partem hiſtoricorum opera, addito de vita eorum ſtudiisque brevi iudicio, deſcribuntur.

Levis momenti ſunt: PAULI BOLDUANI *Bibliotheca hiſtorica.* Lipſ. 1620. 4. (Ex catalogis nundinarum depromta, et non niſi titulos librorum recenſet.)

GEO. DRAUDII *Bibliotheca hiſtorica*, quae in Bibliotheca eiusdem claſſica (*Francof.* 1625. 4.) continetur.

IOH. HENR. BOECLERI *de ſcriptoribus Graecis et Latinis* commentatio poſtuma (*Argent.* 1674. 8.) omnis generis ſcriptores quidem ab Homero usque ad ſaeculum XVI. complectitur, potiores tamen ſunt hiſtorici. Prodiit poſtea *Bibliographia hiſtorico-politico-philologica* (*Germanopoli* 1677. 8.), quae praelectiones academicas ſiſtit, a *Boeclero* Argentorati olim habitas, quas poſt mortem eiusdem anonymus quidam edidit. Videmus in iisdem quoque ſcriptores hiſtoriae particularis ſecundum terras ſuas digeſtos, nonnunquam addita iudicia, certe non levia. Dolendum tamen,

men, tam vitiose esse editam hanc bibliographiam; multis enim tum in auctoribus, tum in librorum titulis deprehendere licebit naevos; quod fere semper in libris huius generis fieri solet. Addita est *Bosii* diatribe de eloquentia et prudentia civili, sub titulo: *Bibliotheca politica contracta*, quae saepius etiam corrupte fuit edita. Integram demum, emendatam multo labore, exhibuit Boeclerianam hanc *Bibliographiam criticam*, accessionibusque ex reliquis scriptis Boeclerianis auxit, eruditaque praefatione ornavit, animadversiones et indices adiecit IOH. GOTTLIEB KRAUSE, *Lipsiae* 1715. 8.

MATTHI. BARTELS Biblionomia historico-politico-geographica, continens secundum seriem alphabeti omnium fere authorum nomina, qui de imperiis, regnis, rebus publicis, provinciis, insulis, urbibus, montibus, fluminibusque scripserunt. *Venet.* 1682. 12.

CORN. A BEUGHEM Bibliographia historica, chronologica et geographica novissima, sive conspectus catalogi librorum historicorum, chronologicorum et geographicorum, tam sacrorum quam profanorum etc. quotquot ab a. 1651 per universam Europam, in quavis lingua, aut novi, aut emendatiores, et auctiores, typis prodierunt. Accedit *eiusdem* Museum, seu Syllabus Iconum, sive imaginum illustrium a seculo hominum, quae in eius Museo spectantur. *Amst.* 1685. 12. — Ratio horum librorum mihi est ignota.

Laudari porro hic meretur Catalogus librorum historicorum, operi Lengletiano supra descripto adiectus, et a IOA. BURCH. MENCKENIO (Lips. 1718. 8.) separatim Theotisce editus, multisque accessionibus locupletatus. PHIL. ERN. BERTRAM eundem Catalogum multo auctiorem, post versionem suam operis Lengletiani Theotiscam, exhibendum promisit: at, ut supra iam monitum, promissis non stetit. Alium vero Catalogum Historicorum praecipuorum secundum disciplinas historicas dispositum, brevem et cum iudicio non vulgari digestum, idem BERTRAMUS exhibuit in libro, qui inscribitur: *Entwurf einer Geschichte der Gelahrheit* etc. I. *Theil.* (Halle 1764. 8.) p. 385-634.

Indicem historicorum praestantiorum omnium gentium chronologicum, a temporibus antiquissimis usque ad saeculum p. C. n. V. productum, dedit GATTERER in

in limine Tomi primi operis utiliſſimi, at, proh dolor! imperfecti: *Handbuch der Univerſalhiſtorie* (Goetting. 1761. ed. alt. 1765. 8 mai.) p. 80 - 109. ed. prior. p. 90 - 121. ed. ſec. Continuatio huius indicis usque ad annum XLIII. ſaeculi XVIII, reperitur p. 14 - 432. Tomi ſecundi (Goetting. 1765.). Adiecta eſt ſingulis hiſtoricorum notitiis brevis enumeratio editionum operum, quae quisque elaboravit. — Breviorem hiſtoricorum, omiſſo editionum indice, chronologicum, a Moſe usque ad Rinckium († 1745.), epitomen quaſi uberioris iſtius tabulae, idem doctor hiſtoriarum Goettingenſis poſuit ante aliud hiſtoriae univerſalis compendium, cui titulus: *Abriſs der Univerſalhiſtorie* (Goetting. 1765. 8 min.) p. 31 - 175.

Ieiunum quidem, at tamen in claſſes redactum catalogum librorum hiſtoricorum edidit NIC. ZACH. SCHADE in libello, qui inſcribitur: *Entwurf einer kurzgefaßten hiſtoriſchen Bibliothec, aus denen neuern Schriftſtellern von 20 Jahren her, bis 1763 zuſammengetragen, in natürliche Ordnung gebracht, und mit einem Anhange von einigen zur Politic dienlichen Schriften vermehrt. Helmſtädt* 1763. 8 min.

Conſulantur quoque Catalogi notiſſimi praeſtantiſſimique bibliothecarum *Buenavianae* et *Bruehlianae*, quorum prior prodiit *Lipſ.* 1750 - 1756. 7 Partibus ſ. 3 Tomis in 4 mai. poſterior vero *Dresdae* 1750 - 1756. 4 Voll. in fol. min.

Huc etiam iure meritoque referri debet MARQUARDI FREHERI *Directorium hiſtoricorum* etc. de quo quidem Struvius et Buderus in editionibus huius Bibliothecae hiſtoricae egerunt breviter in capite de ſcriptoribus hiſtoriam Germanicam illuſtrantibus, quia nimirum *Freherus* ſcriptores rerum Germanicarum tantummodo in ſchediaſmate iſto enumeraverat: at vero editores recentiores, *Koelerus*, et *Hambergerus*, multo latius evagati, aliarum etiam gentium ſcriptores ſimul complexi ſunt; ideoque rectius hoc loco mentio libri utiliſſimi erit facienda. MARQ. FREHERUS primas eius lineas duxit in limine Germanicarum rerum ſcriptorum tomi primi (Francof. 1600.) hoc titulo: *Directorium in omnes fere, quos ſuperſtitis habemus, Chronologos, Annalium ſcriptores et Hiſtoricos, potiſſimum Romani Germanicique Imperii;* ita quidem, ut ſcriptores in iuſta ſerie ſua, prouti, intuitu temporis, quod quisque

quisque ſcriptis ſuis illuſtravit, ſe invicem excipiunt, collocaret, diligenterque, quo anno quisque annales vel hiſtorias ſuas inceperit, quo easdem finierit, notaret. Struvianae quoque editioni collectionis iſtius Freherianae Directorium praefixum. Alii etiam viri docti non deerant, qui illud recudendum curaverint. Recudendum dico; nam ad ornandum libellum nihil attulerunt vel PHIL. GLASERUS (in Syntagmate, cuius antea mentionem fecimus), vel SAM. RACHELIUS (qui libellum bis dedit, primo cum *Notatione* ſua *Caeſarum Romanorum Germanorumque metro deſcripta*, Helmſt. 1666. fol. et cum *Otio Novimagenſi*, Amſtel. 1685. 12.), vel I. CH. NEU (in *Mantiſſa ad Whearii relectiones hiemales*. Tubing. 1708. 8.). Sed, quod hi neglexerant, tandem larga manu praeſtitit IOH. DAVID KOELERUS, qui Directorium Freherianum perdiligenter ſane recognovit, errores varios ex eo ſuſtulit, multisque ac variis chronicis, hiſtoricis et annalium ſcriptoribus locupletavit, uberiora quoque ſupplementa petiit ex voluminibus hiſtoricis Gallorum, Pithoei, Quercetani, Labbei, Dacherii, Baluzii, Martenii et Durandi; in ſubſidium quoque vocavit Anglorum collectiones, quales prodierunt Savilii, Tuisdeni, Seldeni, Galei aliorumque. Neque ex iis inſigniores tantum ſcriptores attulit, ſuis quemlibet annis inſeruit, verum etiam nullum praetermiſit Chronicon, quamvis exiguum, quoniam vel ad temporis ſupputationem accuratiorem, vel ad melius cognoſcenda quaedam rerum geſtarum momenta aliquem uſum afferre poteſt. Prima editio Koeleriana prodiit *Norib.* et *Altorf.* 1720. 4. altera *ibid.* 1734. 4. aucta Directorio chronologico diplomatico. Ita factum eſt, ut opuſculum, quod ab ortu ſuo nondum duas plagulas implebat, in volumen triginta et ultra plagularum creſceret. Attamen erat, quod deſiderari poſſe iure videatur. Scilicet, cum adeo inſigni copia Koelerus librum ditaret, et ex Gallia, Anglia, partim et Italia, multa peteret, quae non omnia ad Germaniae hiſtoriam valde magnam relationem habeant, caeterum illarum gentium res, ut fontes, egregie illuſtrent, dolendum erat, quod reliquorum Germaniae vicinorum theſauros non delibaret, atque inde etiam penum ſuam augeret, efficeretque, ut liber ipſius promus condus ad omnem hiſtoriam noſcendam eſſet. Hoc igitur non ſolum

solum felicissime praestitit GEO. CHRISTO. HAMBERGERUS, Professor olim Goettingensis, sed etiam ex amplissima segete monimentorum, quae a tempore illo, quo secunda Koeleri editio in lucem prodierat, a viris doctis e tenebris eruta sunt, accessiones copiosissimas libro perutili paravit. Scriptores simul, quos Koelerus posuerat, non reliquit intactos, sed, prout opus videbatur, vel emendavit, vel supplevit: attamen non omnium desideriis plane satisfecit. Praestantissima igitur haec libri editio ita est inscripta:

Directorium Historicorum medii potissimum aevi post Marq. Freherum et iteratas I. D. Koeleri curas recognovit, emendavit, auxit G. C. HAMBERGERUS. *Goettingae* 1772. 4.

Permultas porro historicorum eorumque librorum notitias praebent ephemerides litterariae maiores minoresve in Gallia, Germania, Belgio, Italia, Anglia, Helvetia, Dania, Suecia aliisque in terris Europaeis, inde a dimidio saeculi decimi septimi ad tempora usque nostra, certatim et ad nauseam fere propullulantes. Ex illis, qui omnium disciplinarum, ita et historicarum, libros suo tempore recentiores descripserunt, notitiasque maximam partem diligentes dederunt, praestantiores solummodo commemorabimus: v. c. Diarium illud, omnium huius generis antiquissimum, Parisiis ab anno nimirum 1665 usque ad tempora nostra continuatum, *le Journal des Savans.* Porro: *Acta Eruditorum,* Latine scripta, Lipsiae 1682 inchoata egregioque successu adhuc continuata, adeoque per plenum saeculum feliciter deducta. Sequuta sunt *Acta Eruditorum* alia, Theotisce Lipsiae quoque elaborata, ab a. 1712 usque ad 1740 (T. XX.), quo continuata fuerunt inscriptione nova: *Zuverlässige Nachrichten von dem gegenwärtigen Zustand, Veränderung und Wachsthum der Wissenschaften;* finita 1758. (T. XVIII.) Nec omittendae sunt ephemerides litterariae sequentes: *les Mémoires de Trevoux* (ab a. 1701. ad nostrum usque aevum continuatae); *il Giornale Veneto de' Letterati* (ab a. 1671 ad 1680); *de' Letterati d' Italia* (Venet. 1710-1740. Vol. XLV. in 12.); *Novelle della Republica delle Lettere* (Venet. 1730 — . . . . .); *Memorie per servire all' Istoria letteraria* (Venet. 1753 — . . . . .): *Novelle letterarie, publicate in Firenze* (a IOH. LAMIO 1740 inchoatae, annoque 1769 Tomo tricesimo

a Lamio,

a Lamio, mortuo a. 1770, finitae: continuantur tamen ab isto tempore adhuc a IOSEPHO PELLIO); *La Minerva, o sia nuovo Giornale dei Letterati d'Italia contenente la notizia e l'estratto dei libri che vanno sortendo alla luce* (auctore P. CALOGERA 1762 coeptae hae ephemerides, tomoque LXVI. a 1775 finitae); *Notizie letterarie* (Florent. 1770 ....); *Efemeridi letterarie di Roma* (1772 sqq.); ex *Anglicarum* ephemeridum grege nominabimus saltem *Memoirs of Litterature* ab a. 1710 auctore MICH. DE LA ROCHE); *New Memoirs of Litterature* (ab a. 1725-1727 ab eodem); *Bibliotheque Angloise* (ab eodem, Amstelod. ab a. 1717-1719, continuata ab ARMANDO DE LA CHAPELLE usque ad 1746); *Mémoires litteraires de la Gr. Bretagne* (ab eodem DE LA ROCHE, Hag. Com. 1720-1724); *the monthly Review* (Lond. 1749 sqq.); *the critical Review* (ib. 1765 sqq.) et *the London Review of English and Foreign Litterature.* Ex *Belgicis* ephemeridibus in primis commemorandae veniunt, quas PETR. BAELIUS (*Nouvelles de la rep. des lettres* 1684 sqq.) et IOH. CLERICUS (*Bibliotheque universelle & historique, Bibliotheque choisie & Bibliotheque ancienne & moderne*) in lucem ediderunt. Nec oblivifcendae: *Bibliotheque françoise* (Amstelod. 1723-1746. Voll. XLIV.): *Bibliotheque raisonnée des ouvrages des Savans de l'Europe* (ibid. 1728-1753. Voll. LII.) et *Bibliotheque Britannique* (Hag. Com. 1733-1747. T. XXVI.). Hodie magno cum plausu legitur: *Bibliotheque des sciences & des beaux Arts*, Hag. Comit. 1754; inde ab aliquot annis composita a *de la Fitio* et eius uxore doctissima. Ex *Helvetia* accepimus ephemerides, hic laudandas, sequentes: *Bibliotheque Italique* (Genevae 1728-1734. Voll. XVIII.); *Freymüthige Nachrichten von neuen Büchern und andern zur Gelahrheit gehörigen Sachen* (Tiguri 1744-1763. T. XX.); *Estratto della letteratura Europea* (Bernae 1758-1769. XLVIII Voll. 8.). E *Dania*: *Dänische Bibliothek* (Hafniae 1737-1747. IX B.). BÜSCHINGII aliorumque *Nachrichten von dem Zustand der Wissenschaften und Künste in den Königl. Dänischen Reichen und Ländern* (Hafn. et Lips. 1753-1757); alio deinde sub titulo: *Fortgesetzte Nachrichten* etc. continuatae. Item: *Efterretninger om nye Böger og larde sager i Danmark og Norge* (1756 et 1757.)

1757.). Ex *Suecia* primum accepimus *Acta litteraria Sueciae* (Upſal. 1720-1733. 4.); variaque CAR. CHRISTOPH. GIÖRWELLII diaria inde ab a. 1755 ad noſtra usque tempora, in capite de hiſtoricis Suecicis recenſenda. — Ex *Ruſſia* H. L. C. BACMEISTERI *Ruſſiſche Bibliothek* (Rigae et Lipſ. 1772 ſqq.). Ex *Boruſſia et Polonia:* (GODOFR. LENGNICHII *Pohlniſche Bibliothek* etc. Gedani 1718. X T. (LAUR. MIZLERI) *Warſchauiſche Bibliothek* etc. Varſov. et Lipſ. 1753. IV T. CHRISTI. GOTTLIEB FRISII *Journal litteraire de Pologne* etc. ſ. l. 1754. — Ex magno iſto ephemeridum litterariarum numero, quem Germania noſtra gignit, praeter Acta Eruditorum Latina et Theotiſca iam memorata, ut in librorum omnium diſciplinarum, ita et hiſtoricorum recenſione diligenter inprimis verſantur ſequentes: *Nachrichten von einer Halliſchen Bibliothek* (Hal. Sax. 1748-1751. 8 Voll. in 8.). Bibliothecae iſtius poſſeſſor fuit celeberrimus polyhiſtor, SIGISM. IAC. BAUMGARTEN, qui partim ipſe, partim, et quidem maxime per amicos iuvenes, librorum notitias dedit, ſine nominis ſui mentione: cum eius vero mentione continuatum opus hac inſcriptione: *Nachrichten von merkwürdigen Büchern* (Hal. Sax. 1752-1758. 12 Voll. in 8.). Poſt Baumgartenii obitum (1757) operis curam ſuſcepit diligens antea iam laboris ſocius IO. SAL. SEMLER, D. et Prof. Theol. Halenſis. Ultimum volumen ditiſſimos indices utriusque operis lectoribus ſuppeditat. Refertur in utroque de libris antiquis et novis: in ſequentibus autem ephemeridibus de recentioribus ſolum:

Relationes de libris novis. Goetting. 1752-1755. XIII Faſciculi in 8.

Allgemeine deutſche Bibliothek, auſpiciis FRID. NICOLAI, viri de republica litteraria immortaliter meriti, anno 1765 Berolini, ſociatis ſibi pluribus, ex univerſa Germania, quid? quod etiam extra illam, viris doctis, coepta et adhuc continuata.

Auserleſene Bibliothek der neueſten deutſchen Litteratur (Lemgoviae 1772. 8.) ad noſtra usque tempora vigens florensque; ſingulis annis duo prodeunt volumina.

Ex ephemeridibus Germanorum minoribus ſive novellis litterariis praecipue hiſtoriae cultores aeſtimare ſolent

Lipſi-

Lipsienses, *Goettingenses*, *Ienenses*, *Halenses*, *Kilonienses*, *Norimbergenses*. *)

Nacta est etiam historia in Germania ephemerides, in quibus de libris solummodo historicis recentioribus omnium gentium et linguarum refertur. Agmen ducit IO. CHRISTOPH. GATTERER iam laudatus, cum sociis instituti regii historici Goettingensis a se creati, quorum opera primum prodiit: *Allgemeine historische Bibliothek* (Halae Sax. 1767 - 1771. XVI. Voll. 8 mai.). Insunt, praeter relationes de libris historicis novis, variae ad artem historicam, ad diplomaticam, genealogiam, numismaticam et heraldicam spectantes dissertationes utilissimae, quas partim commemoravimus, partim in posterum commemorabimus. Omissis deinde dissertationibus continuatae et finitae fuerunt Ephemerides Gattererianae hoc titulo: *Historisches Journal* (Goetting. 1773 - 1781. XVI Voll. 8 mai.).

Alteram bibliothecam historicam instruxit CAR. RENATUS HAUSEN, hoc tempore Professor historiarum in universitate Francofurtana ad Viadrum, cum Halae Saxonum philosophiae professoris munus obiret, hac inscriptione: *Allgemeine Bibliothek der Geschichte und der einheimischen Rechte in Teutschland* (Hal. Sax. 1767. 1768. V Particulae in 8.).

Tertiam bibliothecam historicam, primum solus, deinde adiunctis sibi quibusdam viris eruditis, in lucem edere coepit IOH. GEORG. MEUSEL, Erfordiae tunc temporis, nunc Erlangae Professor historiarum. Pro redemtorum varietate varie eius ephemerides fuerunt inscriptae; primum: *Betrachtungen über die neuesten historischen Schriften* (Altenburgi 1769 - 1773. XV Particulae s. V Volumina in 8 mai.), deinde: *Fortgesetzte Betrachtungen über die neuesten historischen Schriften* (Hal. Sax. 1774 - 1778. XII Particulae s. IV Voll. in 8 mai.); postea: *Neueste Litteratur der Geschichtkunde* (Erfordiae 1778 - 1780. VI Partes in 8 mai.); denique: *Historische Litteratur für das Jahr 1781* (Erlangae, singulis mensibus particula prodire solet,

*) Plura de ephemeridibus omnium populorum litterariis, ad annum usque 1760 typis impressis, qui scire cupit, ablegare hunc liceat ad *Bibliothecam historiae litterariae selectam Struvio Juglerianam* T. II. p. 769 - 1080.

solet, sex plagulis in forma octava maiore constans; admixtae sunt notitiae variae, historicas disciplinas, historiam inprimis recentissimam, illustrantes).

Huc etiam referendae ephemerides bonae frugis plenissimae, quas D. ANT. FRID. BÜSCHING inde ab anno 1773 usque ad hodiernum diem hac inscriptione edere solet: *Wöchentliche Nachrichten von neuen Landcharten, geographischen, statistischen und historischen Büchern und Sachen.* Singulis hebdomadibus plagula dimidia in forma octava typis imprimitur. Auctor ipse omnia elaborat sine sociis.

Non immerito, ut nobis quidem videtur, antequam hoc argumentum relinquimus, mentio facienda operum istorum litterariorum, in quibus de omnibus aut pluribus litterarum disciplinis, ergo etiam de historicis eorumque fatis et cultoribus, narratio et descriptio institui solet.

Brevissime tantummodo in memoriam revocemus potiores huius generis libros!

CONR. GESNERI Bibliotheca universalis. *Tigur.* 1545. fol.

Eiusd. Pandectae (s. Bibliothecae pars altera). *Ib.* 1549. 2 Voll. fol.

Eiusd. Appendix bibliothecae. *Ib.* 1555. fol.

IO. FABRICII Historia bibliothecae suae. *Guelpherb.* 1717 sqq. VI Partes in 4.

GOTTLIEB STOLLII *kurze Nachrichten von den Büchern und deren Urhebern in der Stollischen Bibliothek.* Ienae 1733. 4.

IO. ALB. FABRICII *Bibliotheca Latina mediae et infimae aetatis.* Hamburgi 1734-1736. V Voll. in 8. CHRISTI. SCHÖTTGENIUS addidit volumen sextum, eoque absolvit opus, ibid. 1746. 8. Recusum est *Patavii* 1754. VI Tomis in 4, studio IOH. DOMINICI MANSI, e manuscriptis editisque codicibus correctum, illustratum et auctum.

GEO. CHRISTOPH HAMBERGERS *zuverlässige Nachrichten von den vornehmsten Schriftstellern vom Anfange der Welt bis zum J. Chr.* 1500. Lemgoviae 1756-1764. IV Voll. in 8mai. — Epitomen, in qua vero maius opus varie emendatur et augetur, elaboravit deinde HAMBERGERUS literatissimus, illamque hoc titulo in lucem emisit: *Kurze Nachrichten*

von

von den vornehmsten Schriftstellern vor dem 16ten Jahrhundert. Lemg. 1766. 1767. II Partes in 8 mai.

CHRISTI. GOTTLIEB JOECHERS *Allgemeines Gelehrten-Lexicon. Leipz.* 1750. 4 Voll. in 4 mai. Ad emendationem et perfectionem huius operis plures viri eruditi, v. c. HAUBER, LESSING, DUNKEL, MEYLING, IMMAN. FRID. GREGORIUS, manus admoverunt, et in posterum diligenter admovebunt, v. c. ADELUNG, *Lipsiensis*, NAUMANN, *Dresdensis.*

IIII.

Vitae historicorum celebriorum.

Praeter libros Vossianos aliosque, sectione tertia consignatos, praecipue scripta potiora, in quibus singulorum quorundam historicorum vitae narrantur, hoc loco enumerabimus. Vitae hist.

1. *Antiquiorum historicorum vitae.*

IAC. PHIL. TOMASINI Titus Livius Patavinus. *Patav.* 1630. 4. *Amstelod.* 1670. 12. et in *Ioh. Gerh. Meuschenii* vitis summorum dignitate et eruditione virorum (*Coburg.* 1738. 4.) T. III. p. 99. et in editione Livii *Drakenborch.* T. VII. — GIACOMO ZABARELLA *Tito Livio Padovano, overo Historia della Gente Livia Romana e Padovana &c. In Padova* 1669. 4. Antiquior. hist. vitae.

IO. CLERICI Vita *Sallustii*, in Wassii, Havercampi, Vulpii et Bipontinorum editionibus huius historici. Eandem translatam Gallicae suae adiunxit versioni *Thyvo*, additis animadversionibus Sallustii famam defendentibus (*Paris.* 1730. 12.).

STEFANO AMBROGIO SCHIAPPALARIA *Osservazioni politiche, con la Vita di Giulio Cesare.* In Verona 1600. 4.

GE. SCHUBARTI *C. Iul. Caesar* Dictator perpetuus. *Ien.* 1681. 4.

DECII CELERIS de *Plutarchi* — vita libellus. *Patavii* 1627. 8. — *La Vie de Plutarque par* ANDRE' DACIER, *à la fin du* T. VIII. *des Vies de Plutarque traduites en François par Dacier* (*à Paris* 1721. 4.) p. 253-296. — *La Vie de Plutarque, traduite de l'Anglois*

Antiquior. hist. vitae.

glois de DRYDEN, *dans le Recueil de Pieces d'Histoire & de Litterature* (*à Paris* 1738. 12.) T. II. p. 1-97. — EDUARDUS CORSINUS quoque Plutarchi vitam dedit in versione Plutarchi librorum V de placitis philos. Latina. *Florent.* 1750. 4.

IO. GE. WALCHII Diatribe de *Tacito*, praemissa *eiusd.* editioni (*Lips.* 1714. 8.). — *La Vie de Tacite, par M.* DE LA BLÉTERIE, praefixa eiusd. versioni scriptorum quorundam Taciti Francogallicae. — IUST. LIPSIUS etiam Taciti vitam scripsit, praemissam variis huius historici editionibus.

Remarques sur la personne & les écrits de Suetone, par M. LAISNÉ; in libro, qui inscribitur: *Nouveau Recueil de pieces fugitives d'histoire, de litterature* &c. par M. *l'Abbé* ARCHIMBAUD (*à Paris* 1717. 12.) T. I. p. 23-69.

HENR. DODWELLI Annales Velleiani, seu Vita *Velleii Paterculi* pro temporum ordine disposita (cum Annalibus Quinctilianeis et Statianis). *Oxoniae* 1698. 8. Velleii editores, v. c. Hudsonus, Burmannus et Grunerus, Annales Velleianos editionibus suis inseri curarunt. — IUSTI LIPSII Vita Velleii adiecta est pluribus eiusdem editionibus.

CLAUDII CHIFFLETII de *Ammiani Marcellini* vita et libris rerum gestarum Monobiblion. *Lovanii* 1627. 8. et praefixa editioni *Henr. Valesii* (*Paris.* 1681. fol.), qui et ipse de Ammiani Marcellini vita, scribendi genere et libris egregie commentatus est; et editioni *Iac. Gronovii* (*Lugd. Bat.* 1693. fol.).

MATTH. RADERI vita *Q. Curtii Rufi*, cum iudiciis variorum de eodem, praemissa Raderianae editioni Curtii. *Col. Agr.* 1628. f. — CHRISTOPH. ARNOLDI Diss. nova de Curtio et rebus ad Curtium attinentibus, praefixa *Phil. Caroli* Animadverss. in Curtium. *Norib.* 1663. 8. — MAGNI DAN. OMEISII D. de Q. Curtii aetate. *Altd.* 1683. 4. — CHPH. LAUTERBACH Progr. de aetate, vita, vitae genere et scriptis Q. Curtii Rufi. *Lunaeb.* 1685. 4. — GIOV. FRANC. GIUS. BAGNOLO *della gente Curzia e dell'età di Q. Curzio l'Istorico Ragionamento. Bologna* 1741. 8.

Plurimorum historicorum veterum, tum Graecorum, tum Romanorum, vitas apte delineavit auctor libri, qui inscribitur: Biographia classica: *or the Lives and Characters of all the classic Authors. Lond.* 1740. 2 Voll.

in

in 12. edit. secunda *ib.* 1750. Theotisce a *Mursinna* Hal. Sax. 1767. 1768. 2 Voll. in 8 mai. edita.

2. *Recentiorum historicorum vitae.*

Recentiorum historicorum vitas plures scripserunt. Generales isti vitarum scriptores et collectores multa quoque tradunt de scriptoribus historicis, v. c. IO. IAC. BOISSARDUS in Bibliotheca s. thesauro virtutis et gloriae (*Francof.* 1627. 4.); PAUL. FREHERUS in Theatro virorum eruditione clarorum (*Noribergae* 1688. fol.); NICERONUS *in Mémoires pour servir à l' histoire des hommes illustres dans la republique des Lettres &c.* *) (*à Paris* 1729 - 1741. 42 Voll. in 12 mai.) cura *S. I. Baumgartenii*, *I. S. Semleri* et *C. F. Iani*, maximam partem Theotisce redditae (Hal. Sax. 1749 - 1776. 24 Voll. in 8.); GOETTENIUS, RATHLEFIUS et STRODTMANNUS in opere isto notissimo: *Das jetzt lebende gelehrte Europa* (*Brunsw.* et *Cellis* 1735 - 1775. 8.); IAC. BRUCKER in Pinacotheca scriptorum nostra aetate literis illustrium (*Aug. Vind.* 1741 sqq. X Decades in fol.); IOH. MATTHI. SCHROECKH *in Abbildung und Lebensbeschreibung berühmter Gelehrten* (*Lips.* 1764 - 1769. II Voll. et Vol. III. P. I. et II. in 8.); THEOPH. C. HARLES in vitis Philologorum nostra aetate clarissim. (Brem. 1764-1772. Voll. IV.); IOH. FRID. IUGLER *in Beyträgen zur juristischen Biographie* (*Lips.* 1773 - 1780. 6 Voll. in 8 mai.) aliique. Sed omnes hos vitarum scriptores historicosque ab iis pictos enumerare, longius foret: speciales solummodo quasdam celebriorum historicorum vitas descriptas recensere hic iuvat: v. c. IOH. HENR. A SEELEN de *Adami Bremensi* Diatribe, in eius Miscellaneis (*Lubec.* 1736. 8.) P. II. p. 415-493. Recentior. hist. vitae.

Aeneae Sylvii, post *Pii II Papae* vita, per PLATINAM, IO. STELLAM, IO. TRITHEMIUM et maxime per IO. ANT. CAMPANUM, episcopum Aretinum, exarata, comparet in fronte Operum Aeneae, *Basil.* 1571. fol. editorum, quae et inter vitas virorum illustrium *a Ioh. Fichardo*, Francof. 1556. 4. editas, et inter *Mura-*

*) Indicem alphabeticum omnium vitarum virorum doctorum a Nicerono descriptarum dedit *C. A. Heumann.* in Conspectu reip. litter. c. VII. §. 84.

Recentior. hist. vitae.

Muratorii scriptt. rer. Ital. T. III. P. 2. p. 967 sqq. legitur. IO. ANDR. SCHMIDII vita Aeneae, praef. *eiusdem* Opp. geogr. et hist. IAC. TOB. KOELERI Pr. de diplomate imp. Friderici III, quo Aeneas Sylvius creatus fuit poeta laureatus. *Goetting.* 1741.

De *Aimoino,* historiae Francicae auctore, scripsit Diatribam PHIL. LABBÉ, adiectam eius Diss. de scriptor. eccles. (*Paris.* 1660. 8.) T. II. p. 829 - 879. — V. etiam *Nachricht von der Historia Francorum des Aimoini, im Antwortschreiben auf etliche Fragstücke eines gelehrten Edelmanns* (*gedruckt* 1710. 8.) p. 144 - 149.

Scipionis Ammirati vita descripta a DOMIN. DE ANGELIS, in *Vite de' Letterati Salentini* (*Firenze* 1710. 4.) P. I.

Godofr. Arnoldi historiam scripsit IO. CHRISTOPH. COLERUS. *Vitemb.* 1718. 8.

Ioannis Aventini vitam HIERON. ZIEGLERUS breviter exposuit, praemissam *Annalibus Boicis.* Aliam exhibuit *G. A. H.* (HIERON. AUG. GROSCHUFF), in nova Aventini editione, cura *Nic. Hieron. Gundlingii* Lipsiae 1710. fol. typis expressa. Utraque repetita in Vitis clarissimorum historicorum, quae ex museo et recensione CHR. GOTTL. BUDERI, *Ienae* 1740. in 8. prodiere. IAC. BRUCKER quoque Aventini vitam composuit in *Ehrentempel der deutschen Gelehrsamkeit* (Aug. Vind. 1747. 4.) Decad. III. p. 85.

Henr. Catherini d'Avila vita, auctore IOH. BAUDOIN praemissa editionibus Gallicis d'Avilae historiae bellorum civilium in Gallia: 1654. f. et 1657. 4. et auctore APOSTOLO ZENONE, Italice, praefixa Davilae operi: *Istoria di Davila, Venez.* 1733. f.

De *Steph. Baluzio* v. Fragmentum ex ipsius autographo editum, in Catalogo bibliothecae Baluzianae. *Paris.* 1719. 8. Idem Gallice in *Nouveau Mercure, Juillet* 1719. p. 21. et in nova editione Baluziana Capitularium regg. Fr. (*Paris.* 1780. f.) T. I, ubi et consulendus novus editor, *Chiniac.* Narratur etiam Baluzii vita in *Europe savante* T. IV. p. 293 - 301.

Caesaris Baronii vita, auctore HIER. BARNABEO. *Rom.* 1651. 4. *Vienn. Austr.* 1718. 8.

De *Petro Baelio* v. *Histoire de Mr. Bayle & de ses ouvrages par M. de la* MONNOYE (s. potius *du* REVEST), *a Amst.* 1716. 12; et *la Vie de Mr. Bayle par* PIERRE

DES

DES MAIZEAUX, *à la Haye* 1732. 2 Voll. in 12. Cf. KOELERS *hist. Münzbelust.* T. X. p. 305. Recentior. hist. vitae.

Geo. Buchanani vita ab *ipso* scripta, biennio ante mortem, praemissa eius poëmatibus. *Amst.* 1687. 12. Eadem vita, cum *Th. Ruddimanni* notis et supplementis. praemissa Buchanani operibus. *Lugd. Bat.* 1725. 4. *La Vie de G. Buchanan, avec une critique de ses ouvrages* (par JEAN LE CLERC) *dans la Bibl. choisie* T. VIII. p. 106-209.

Guil. Camdeni s. Cambdeni vitam scripsit DEGOREUS WHEAR, *Oxon.* 1628. 8. Idem fecit TH. SMITH in editione epistolarum Camdeni, *Lond.* 1691. 4. et EDMUND GIBSON ante Anglicam suam versionem Britanniae Camdenii, *Lond.* 1695. f. Cf. *Mémoires litteraires de la Grande Bretagne* T. XI. p. 239-258.

Dav. Chytraei vitam copiosissime quatuor commentariorum libris ita concinnavit OTTO FRID. SCHÜZ, ut sint annalium instar et supplementorum historiae ecclesiasticae saeculi XVI. *Hamburgi* 1720. 1722. 1728. III Voll. in 8.

Histoire de la Vie & des Ouvrages de Mr. La Croze, *avec des Remarques de cet auteur sur divers sujets, par Mr.* JORDAN, à Amst. 1741. 2 Parties in 8.

De *Ioh. Cuspiniani* vita, quae sibi comperta erant, annotavit NIC. GERBELIUS PHORCENSIS, quae praemissa comparent Cuspiniani Caesaribus et Imperatoribus, *Francof.* 1601. in fol. editis; recusa in coll. Buder.

Ern. Salom. Cypriani vitam Latine composuit IOH. VALENT. BRIEGLEB (Lips. et Gorlicii 1745. 8.) et Theotisce ERDMANN RUD. FISCHER. (*Lips.* 1749. 8.)

Olai de Dalin vitam et merita descripsit D. OLAUS CELSIUS in oratione Suecica, *Holmiae* 1764. in eius memoriam habita. Cf. *Götting. Anzeigen* vom Jahr 1765. p. 367 sqq.

Varia lectu iucunda de vita et scriptis *Ioh. Georgii de Eckhart* invenies in (IOH. ANDR. WILLII) *Historischdiplomatischen Magazin* (Norimb. 1781. 8 mai.) T. I. p. 130-168.

Ubbonis Emmii Elogium s. narratio brevis de ortu, vita, scriptis et morte eiusdem ab amico (NIC. MULERIO) contexta. *Groning.* 1628. 4; et in *Wittenii* Memor. Philos. Dec. V. p. 31; et *Groning.* (cum Menson. Altingii

Recentior. hist. vitae.

tingii vita) 1728. 4. V. etiam Vitae Professor. Acad. Groning. *Groning.* 1654. f. p. 39-60. Cf. IOH. FRID. BERTRAMI Commentatio de Ubbone Emmio eiusque historia; in eius Parergis. (*Bremae* 1735. 8.) p. 12.

Elogio historico de Don Juan de Ferreras *por* BLÀS ANTONIO NASARRE Y FERRIZ. *Madrid* 1735. 4.

Mémoire historique pour servir à l'éloge de Charles du Fresne, *Sieur* du Cange, *& à l'intelligence du plan général de ses etudes sur l'histoire de France. à Paris* 1766. 4. Auctori nomen est D'AUBIGNY, qui antea (1752. in 4.) ediderat: *Mémoire sur les manuscrits de M. du Cange.* V. et STEPH. BALUZII Epistola — de vita et morte *Car. Dufresnii Cangii;* praemissa Chronico Paschali, cum notis Dufresnii, *Paris.* 1688. f. et Dufresnii Glossario med. et inf. Lat. *Paris.* 1733. f. Cf. *Giornale de' Letterati di Parma, per l'Anno* 1688. p. 211. et *Journal des Savans* 1688. *Nov.* p. 581. *ed. d'Amsterd.*

Vita *Georgii Fabricii* e monumentis ipsius litterariis, epistolis, Mst. aliorumque doctorum virorum libris descripta, a IO. DAV. SCHREBERO. Lips. 1717. 8.

HERM. SAM. REIMARI Comment. de vita et scriptis *Io. Alb. Fabricii* etc. Hamb. 1737. 8. *Ioh. Frid. Falckii* vita enarratur in *Braunschw. Anz.* 1753. n. 91.

Melchioris Goldasti, Haiminsfeldii, diligentissimi viri, vitam multa cura eleganter ac copiose clarissimi nominis vir HENR. CHRISTI. SENCKENBERG, novae, quam procuravit, scriptorum rerum Alamannicarum editioni, praefixit. Cf. *Niceron.* l. c. T. X. p. 184-226. vers. Theot.

ANT. MARIA GRATIANUS, Episcopus Ameliensis, ipse vitae descriptionem composuit in libro notissimo *de scriptis invita Minerva,* Libri XX. (Florent. 1745. et 1746.) 2 Voll. in 4.

Hugonis Grotii vitam plures sunt, qui scripsere: v. c. GUIL. BATESIUS in *Vitis selectorum aliquot virorum, Londini* 1681 in 4 editis, p. 420 sqq. — Anonymus in observationibus selectis ad rem litterariam spectantibus, (*Hal. Magd.* 1703. 8.) T. VII. p. 329-350. — (KNAUTHII) Hug. Grotii manes ab iniquis obtrectationibus vindicati. *Delphis-Bat.* (seu verius *Lips.*) 1727. 2 Tomi in 8. — CASP. BRANDT *Historie van het Leven des Heeren* Huig de Groot etc. *Dordrecht en Amsterd.* 1732. 2 Voll. in f. cum figg. aen. — *Vie de Grotius, avec*

avec l'histoire de ses ouvrages & des negotiations, aux quelles il fut employé, par M. de BURIGNY, *à Paris* 1752. 2 Voll. in 12. *à Amsterd.* 1754. 2 Voll. in 8. in qua editione Amstelodamensi varia scriptoris Francogallici afferta falsa sunt correcta et emendata. Theotisce, at male, reddita *Lipf.* 1755. 8. — *Mémoires pour servir à l'histoire de la Repub. des Provinces unies des Pays-bas: contenant les Vies — et de Grotius, par* AUBRY *du* MOURIEZ etc. *à Londres* 1754. 2 Voll. in 12. — NICERON T. I. verf. theot. Cf. *Baumgarten* in praefationibus ad T. VIII et X istius versionis. — SCHROECKH in libro modo laudato T. II. P. III. Recentior. hist. vitae.

MICHELANGELO ZORZI *Vita del Sigr. Conte* Galeazzo Gualdo Priorato, *Cavalier, famoso Istoriographo del secolo* XVII; in *Raccolta d' Opuscoli scientifici.* (*Venez.* 1728. 12.) T. I. p. 329.

Franc. Guicciardini Vita Italice scripta a FRANC. SANSOVINO, praemissa editioni Genevensi (1645. 4.) historiae Italicae Guicciardini. Eadem, Latine, C. S. Curione interprete, ante eiusd. historiam Ital. a Curione Latine versam (*Basil.* 1566. f. *ib.* 1567. 8.). Aliam Guicciardini vitam Italice composuit DOMENICO MARIA MANNI, eamque praefixit editioni historiae Guicc. *Venet.* 1738. f. mai.

De *Sam. Guichenonii* vita et scriptis egit CHRISTI. GODOFR. HOFFMANN in dissertatione, eiusdem Guichenonii bibliothecae Sebusianae, quam recudi fecit in T. I. novae collectionis scriptorum ac monumentorum, praefixa.

Nicolai Hieronymi Gundlingii vitam et scripta copiosissime, satisque ieiune descripsit C. F. H. (HEMPEL) Theotisce, *Francof. et Lipf.* (1736) 4.

Herm. Hammelmanni vitam Theotisce consignavit IOH. GE. LEUCKFELD. *Quedlinburgi* 1720. 4.

Iacobi Hardionis vita, praefixa Tomo VI. versionis Theotiscae eius historiae universalis.

Christi. Ern. Hanselmanni vita et scripta Theotisce adumbrata a GE. GUIL. ZAPFIO. *Aug. Vind.* 1776. 8.

GOTTL. FRID. GUDII Vita *Ioh. Guil. Hoffmanni,* una cum *eiusdem* Orationibus et Panegyricis. *Lipf.* 1742. 4. V. etiam *Ioh. Guil. Bergeri* Stromateus acad. p. 552. *Acta Erud. Lipf.* 1740. p. 285. *Allerneueste Nachrichten von jurist. Büchern.* Vol. I. p. 346.

Recentior. hist. vitae.

Ludov. Holbergius suam ipsius vitam scripsit, 1749. 8. et CHRISTI. LUD. WILLEBRAND in *Denkmahl grosser Gelehrten.* Hamburg. 1778. 8 mai.

Io. Gottl. Hornii vitam et scripta enarrant *Dresdn. gel. Anz.* 1756. n. 28 et 46.

Davidis Humii vita, a se ipso scripta, in lucem publicam post eius obitum prodiit: *The Life of David Hume, Esq. Written himself. Lond.* 1777. 8.

Celeberrimus historicus Bavaricus, *Wiguleus Hund*, ipse etiam vitam suam descripsit tertia albi Bavarici parte adhuc inedita: typis vero illam biographiam imprimi curavit IOH. TOB. KOELER, Professor olim Goettingensis, hoc titulo: *Von dem Leben und Schriften Hrn. Wiguleus Hunds zu Sulzemos* etc. *Goett.* 1750. 4. recusa in *S. W. Oetteri Histor. Bibl.* T. I. n. 15.

De *Chr. Gottl. Ioecheri* fatis et scriptis narrationem exhibent *Dresdn. gel. Anz.* 1758. n. 25.

Alb. Krantzii vita in ADAMI vitis philos. Germ. p. 15; in FABRICII Memoriis Hamburg. Vol. II. p. 787; in IOH. MOLLERI Cimbria litterata T. III. p. 376-391. NIC. WILKENS, Archivarius, sine nominis sui mentione dedit: *Leben des berühmten* D. Alberti Crantzii etc. *Straßb.* 1502. ed. sec. *Hamb.* 1729. 8. Cf. *Etwas von gelehrten Rostockischen Sachen* (1739) p. 559.

De *Geo. Christ. Kreysigii* vita exponunt *Dresdn. gel. Anz.* 1758. n. 24.

Leben des gelehrten Petri Lambecii, S. Caes. Mai. Consiliarii, Historiographi *und* Bibliothecarii. *Hamb.* 1724. 8. Vita et scripta Lambecii in MOLLERI Cimbria litterata T. III. p. 391-414. Cf. BRUCKERS *Ehrentempel* Dec. II. p. 80.

Godofr. Guil. Leibnitii Elogium in *Actis Erud.* Lips. a. 1717. p. 322-336. Theotisce in *Wolfs kleinen philos. Schriften* P. IV. p. 449. — BERNARD de FONTENELLE *Eloge de Mr.* Leibnitz, *dans l'Hist. de l'Acad. des Sciences de Paris* 1716. p. 115; *dans les Oeuvres de Fontenelle* (*à la Haye* 1728. f.) T. III. p. 232. et *dans ses Eloges des Academiciens* (*ib.* 1731. 12.) T. II. p. 9. — *Eloge historique de Mr. de Leibnitz, avec une Liste des ses Ouvrages, dans l'Europe savante* T. VI. p. 124-159. — LAMPRECHTS *Leben des Freyherrn Gottfr. Wilh. von Leibnitz. Berlin* 1740. 8. — IOH. GE. VON ECKHART *Lebensbeschreibung des*

frey-

Freyherrn von Leibnitz; in CHRISTOPH GOTTL. VON MURR *Journal zur Kunstgeschichte und zur allgem. Litteratur* (*Nürnb.* 1779. 8.) P. VII. p. 123-231. — Recentior. hist. vitae

Ioh. Ge. Leuckfeldi Vitam Theotisce exposuit TOBIAS ECKHARD. *Quedlinb.* 1727. 4.

De *Nicolao Leuthinger* v. *Anonymi* Carmen Latinum de fatis N. Leuthingeri, in *Schlichtii* Horis subsecivis in schola Saldria (*Berol.* 1718. 8.) p. 38-85. — IOH. GOTTL. KRAUSII de N. Leuth. vita, fatis et scriptis Diss. praefixa Leuthingeri Commentariis de Marchia et reb. Brandenb. a Krausio editis, *Francof. et Lips.* 1729. 4. — GEO. GOTTFR. KÜSTERI Comm. de vita et scriptis N. Leuth. praemissa eiusd. Commentariis modo laudatis, a Küstero editis, *Francof.* 1729. 4. — NIC. HIERON. GUNDLING *Nachricht von* Nic. Leuthingeri *Schriften*; in Gundlingii Otiis (*Francf. und Leipz.* 1707. 8.) P. III. p. 318-332.

Leben derer berühmten Lindenbrogiorum, *nebst einer Nachricht vom Leben* Geverh. Elmenhorstii, Ioach. Moersii, Hol. Putschii *und* Corn. Dalii (Auctore NIC. WILKENS, Archivar. Hamburg.). *Hamb.* 1723. 8. — Vita *Frid. Lindenbrogii* in IOH. MOLLERI Cimbria litt. T. III. p. 414-424.

FRID. WIDEBURGII Comment. de vita et scriptis *Io. Petri de Ludewig. Halae* 1757. 8.

Iobi Ludolfi vitam, scripta ac merita commentario illustravit CHRISTI. IUNCKERUS. *Lips. et Francof.* 1710. 8. Cf. GOTHOFR. VOCKERODT Memoria *Iobi Ludolfi* renovata. *Gothae* 1723. 4.

Ioh. Mabillonii vitam pinxit THEODOR. RUINARTUS in libello: *Abregé de la Vie de Dom. Mabillon* etc. *à Paris* 1709. 12. Quem Latine reddidit *Claudius de Vic*, Patavii 1714. 8. Breviter etiam Mabillonii et Ruinarti vitae narratae sunt a RENATO MASSUET ante T. V. Annalium ordinis S. Benedicti, quos Mabillonius condidit. Optime vero Mabillonii vitam et libros descriptos reperies in egregio isto RENATI PROSPERI TASSINI opere, cui titulus: *Histoire litteraire de la Congregation de Saint-Maur* (*à Bruxelles* 1770. 4mai.) p. 205 sqq. Insunt etiam vitae aliorum historicorum, quos societas ista immortalis peperit, v. c. *Dacherii, Ruinarti, Sammarthani, Lobinovii, Iosephi Vaisette, Claudii de Vic, Martenii, Durandi,*

Recentior. hist. vitae.

di, Montfauconii, Dantini, Riveti, Lironii, Bouqueti, Tustani, ipsiusque *Tassini.* Theotisca versio operis utilissimi, *Meuselii* cura et consilio, prodiit *Francof. et Lips.* (*Ulmae*) 1773. 1774. 2 Voll. in 8 mai.

De *Nic. Machiavelli* vita et scriptis libros III composuit IOH. FRID. CHRIST. *Lips.* 1731. 4.

Andreae Mauroceni, historici Veneti magni nominis, vita auctore ALOYSIO LOLLINO, et *Roberti Cottoni* vita auctore TH. SMITH, insertae sunt Vitis selectis, editore *Christiano Gryphio,* Vratisl. 1711. 8. iunctim impressis. — NIC. CRASSI Vita *A. Mauroceni.* Venet. 1621. f. Eadem, notis illustrata et aucta a PETR. CATH. ZENO, in *Istorici delle cose Veneziane* T. V. — N. H. GUNDLINGS *Nachricht von* A. Mauroceno *und dessen* Historia Veneta; in *Gundlings Samml. kleiner Schriften* (Halle 1737. 8.) p. 372-379.

Henr. Meibomii iunioris Vita et Scripta recensentur in MOLLERI Cimbria litt. T. III. p. 431-443.

La Vie de F. E. de Mezeray (par M. LARROQUE). *à Amsterd.* 1726. 8.

Io. Laur. Moshemii vitam delineavit IO. MATTHI. GESNERUS in *Biographia academica Goettingensi* a IEREM. NIC. EYRINGIO Halae 1768 in 8. edita T. I. p. 1 sqq. *) Idem Gesnerus ibid. pag. 95 sqq. *Gottl. Sam. Treueri* p. 111 sqq. *Io. Iac. Schmaussii* et p. 175 sqq. *Io. Dav. Koeleri* vitas exhibuit.

Habemus etiam de magno *Ludovico Antonio Muratorio* relationes: 1) *Vita del Proposto L. A. Muratori, Bibliotecario del Seren. Sig. Duca di Modena, descritta dal Proposto* GIAN-FRANCESCO SOLI MURATORI, suo Nipote. *Venezia* 1756. 388 pagg. in 4. 2) in opere isto Francogallico, quod inscribitur: *Les vies des hommes & des femmes illustres d'Italie* (à Paris 1767. 12 mai.) T. I. p. 201 sqq. Theotisce in Biographia Italica (*Francof. et Lips.* 1769.) T. I. p. 185 sqq.

Matthaei Palmerii Vita Latine scripta in *Giornale de' Letterati* T. X. p. 424-471.

Matthiae Palmerii Vita *ibid.* T. XX. p. 102-109.

Claudii Fabricii Peirescii vitam libris sex elegantissime scripsit

*) Moshemii vitam etiam scripsit CHRISTI. DAV. IANI T. XXIII. versionis Theotiscae operis Niceroniani de eruditorum fatis et scriptis.

scripsit PETRUS GASSENDUS, *Hag. Com.* 1651. 12. et 1655. 4. et *Quedlinburg.* 1706. 8. — Franco-gallice, ordine vero mutato, locisque variis omissis, Gassendi librum reddidit REQUIER, *Paris.* 1770. 12 mai. **Recentior. hist. vitae.**

De *Iac. Perizonio* v. ANT. SCHULTINGII Oratio funebris in eius obitum. *Lugd. Bat.* 1715. 4. Cf. *Journal litteraire de l'an* 1715. p. 173. et *Nouvelles litteraires* T. I. p. 205. — V. etiam *Histoire crit. de la Rep. des Lettres* T. IX. p. 395. T. X. p. 455. — *Acta Erud. Lips.* a. 1716. p. 95. — DAV. DURAND *Eloge de J. Perizonius,* in eiusd. *Hist. du XVI Siecle* T. IV. p. 1. — F. G. WESTHOVII Vita Iac. Perizonii etc. praefixa Perizonii Orationibus et Diss. *Lugd. Bat.* 1740. 8.

Gobelini Personae vitam condidit HENR. MEIBOMIUS, ante eiusd. Gobelini a se editum Cosmodromium. Cf. ADAMI Vitae theol. Germ. p. 1. — V. et *Leven van* Gobelinus Persona, in *Levensbeschryving van beroemde en geleerde Mannen* (Amsterd. 1730. 8.) P. I. p. 655-670.

De *Bilibaldi Pirckheimeri* vita commentarium singularem composuit CONR. RITTERSHUSIUS, iurisconsultus elegantissimus, qui praemissus operibus Pirckheimerianis, cura Goldasti, Francof. 1610. in fol. editis; recusus in collectione ista *Buderiana.* IO. IMHOF quoque Pirckheimeri vitam scripsit (s. l. 1513. 8.). Cf. *Levensbeschryving* l. c. P. VI. p. 209-252. WIELAND im *deutschen Merkur* 1776. Jun. p. 300 sqq.

Petri Pithoei vita, elogia, opera, bibliotheca (auctore BOIVIN). Paris. 1715. 4. — *Recherches sur Mrs. Pithou,* (par M. LEVESQUE DE LA RAVALIERE) *dans l'histoire de l'Acad. des Inscriptt.* T. 21. p. 208 sqq. ed. Paris. — *Vie de Pierre Pithou, avec quelques Mémoires sur son pere & ses freres.* à Paris 1756. 2 Voll. in 12. — Cf. et *Batesii* vitae laud. p. 435 sqq.

Franc. POGGII *Bracciolini,* Florentini, vita, auctore IOH. BAPT. RECANATI, Patricio Veneto, praeclare scripta, praemissa historiae Florentinae Poggianae, Latine ab eodem *Recanato* 1715 in 4. editae, et in *Muratorii* Rer. Ital. scriptt. T. XX. p. 164 sqq. — IUSTI CHR. THORSCHMIDII D. de Franc. Poggii Florentini Vita et meritis in rem litterariam. *Vitemb.*

Recentior. hist. vitae.

temb. 1713. 4. — *La Vie du Pogge Florentin, avec des Mémoires sur ses Ouvrages; dans les Mémoires de Litterature par M. de* SALLENGRE T. II. p. 1. — Poggiana, *ou la Vie, le Caractere, les Sentences & les bons mots de Pogge* etc. (*par* JAQUES LENFANT). *à Amst.* 1720. 2 Voll. in 12. — *Remarques sur le* Poggiana, par M. DE LA MONNOYE. *à Paris* 1722. 12. — Cf. *Levensbeschryving* l. c. P. II. p. 437-504.

Petri Puteani (*Du Puy*) vitam Latine NIC. RIGALTIUS descripsit (acc. *Puteanorum* Memoria disertis per viros clarissimos encomiis celebrata). *Lutet. Paris.* 1652. 4. *ib.* 1653. 4. et in *Batesii* Vitt. sel. vir. p. 660. et in editione Thuani Londinensi (1733. f.) T. VII. Num. XI. p. 42.

Vita *Pauli de Rapin Thoyras* describitur in *Bibliotheque Germanique* T. X. p. 157-165; et in *Histoire litteraire de l'Europe* T. I. p. 153-158.

Ioh. Paulli Reinhard vita in THEOPH. CHRISTOPH. HARLESII Vitis philologorum nostra aetate clarissimorum (*Bremae* 1764. 8.) T. I. p. 38-46. (In editione Tomi huius secunda omissa est Reinhardi vita, minime vero Harlesii culpa) Idem *Harlesius* eiusdem *Reinhardi* Memoriam scripsit *Erlangae* 1779. 4. — In Vitis istis Harlesianis aliorum quoque historicorum fata, merita et scripta recensentur: v. c. *Christi. Gottlieb Schwarzii* (T. I. p. 1.); *Ge. Christi. Gebaueri* (T. I. p. 47.); *Christoph. Saxii* (T. I. p. 211.); *Ioh. Frid. Gruneri* (T. I. p. 234.); *Paulli Dan. Longolii* (T. I. pag. 243.); *Ioh. Dan. Schoepflini* (T. III. p. 75.); *Ioh. Grammii* (T. III. p. 146.); *Ioh. Phil. Casselii* (T. IV. p. 155).

Beati Rhenani, Selestadiensis, vita, a IOH. STURMIO eleganter conscripta, praemissa Beati rerum Germanicarum libris tribus editionis Argentoratensis, Zetzneri 1610. 8. et in Collectione Buderiana.

Io. Dan. Ritteri, Prof. hist. Vitebergensis a. 1775 mortui, elogium, auctore BENI. GOTTL. LAUR. BODENUS, *Viteb.* 1775. 4.

Casp. Sagittarii vita et scripta a IOH. ANDR. SCHMID. *Ienae* 1713. 8. et in ZEUMERI Vitis Professor. Philos. Ienens. (*Ienae* 1711. 8.) p. 157.

Paulli

Paulli Sarpii, ordinis servorum, historici cordati et candidi, vitam varie scriptam habemus, v. c. Anonymi: *Vita di Padre Paolo Sarpi, in Venetia*, 1658. et 1677. 12. Francogallice *Lugd. Bat.* 1661. in 12. et *Amstelod.* 1663. 12. Latine praefixa recentiori editioni Lipsiensi historiae eiusdem concilii Tridentini. *Foscarini della letteratura Veneziana*, p. 305 sqq. diligenter tractat de vita Pauli Sarpii. Inprimis vero: *Memorie anecdote spettanti alla vita ed agli studi del sommo Filosofo e Giure-Consulto* F. Paolo Servita, *da* FRANCESCO GRISELINI. *In Toscana* 1760. 8. Theotisce a *le Breto*, Ulmae 1761. 8. COURRAYERIUS etiam scripsit: *Vie abrégée de Fra Paolo*, praefixa Tomo I. eiusd. versionis Francogallicae historiae Sarpianae de concilio Tridentino. Cf. et NICERON T. I. p. 478-552. vers. Theot. Recentior. hist. vitae.

Ioh. Dan. Schoepflini vitam, praeter Harlesium (l. c.), Latine scripsit FRID. DOMINICUS RING, *Carolsruhae* 1764. 8.

Christiani Schoettgenii vitam et scripta exhibent *Dresdn. gel. Anz.* 1753. n. 16.

Conr. Sam. Schurzfleischii Memoria a IOH. GUIL. BERGERO. *Viteb.* 1708. f. adiecta est Schurzfleischii Epistolis selectis. *Vitemb.* 1712 et 1729. 8. — IOH. DOPPERTI Memoria Schurzfleischii, *Sneeberg*. 1708. f. Adiecta etiam Schurzfleischii Epistolis. — ADOLPHI CLARMUNDI (f. potius IOH. CHRISTI. RÜDIGERI) *Lebensbeschreibung des weltberühmten* Polyhistoris C. S. Schurzfleisch etc. *Dresden und Leipzig* 1710. 8.

Egregia est vita *Thomae Smith*, Anglice, *Lond.* 1628. 8, qua multa quoque, quae ad statum litterarum, religionis et politicum sub Eduardo VI et Elisabetha apud Anglos gesta fuere, accurate exponuntur.

Georgii Spalatini historiam vitae ex monimentis editis et manu exaratis curatissime Latine exposuit CHRISTI. SCHLEGELIUS. *Ien.* 1693. 4.

IOH. GE. LEUCKFELDS Historia Spangenbergensis, *oder historische Nachricht von dem Leben und Schriften* Cyriaci Spangenbergs, *aus raren Schriften zusammengetragen* etc. *Quedlinb. und Aschersl.* 1712. 4. — I. C. OLEARII *Nachricht von* Cyr. Spangenbergii

Schrif-

Recentior. hist. vitae.

Schriften, in der Sammlung von alten und neuen theol. Sachen. A. 1727. p. 301.

Wilh. Ern. Tenzelii vitam scripsit AD. CLARMUND, Latine et Germanice. *Dresd. et Lips.* 1708, 4.

IAC. AUG. THUANUS, summus historicus, *de vita sua commentariorum libros sex* condidit, praeclaros illos, rebusque maxime memorandis plenos, qui recentioribus Thuani editionibus additi, de quibus infra. Cf. *The Elogium and Character of* Thuanus, *and his history, written by the Lord* CARTERET; in *the present State of the Rep. of Letters.* A. 1730. Vol. VI. Art. 15. 23. 30.

P. W. L. FLADTS *Nachricht von dem berühmten Pfälzischen Historiographo* Carl Ludw. Tolner; *in Schottii histor. Wochenblatt* (Lips.) T. 3. p. 169.

De *Iac. Usserio* v. NICHOLAS BERNARD *Life and Death of* James Usher. *Lond.* 1656. 8. Latine inter *Batesii* Vitas p. 738. et post *Wilh. Dillinghami* Vitam Laur. Chadertoni (*Cantabr.* 1700. 8.) p. 51. et inter *I. G. Iochii* Vitas theologor. (Frf. 1707. 8.) p. 175. — RICH. PARR'S *Life of* James Usher, cum J. Usserii Epistolis Anglice editis. *Lond.* 1686. f. — TH. SMITHI Vita J. Usserii, inter eius Vitas eruditorum et ill. virorum. *Lond.* 1707. 4; et praemissa est Usserii Annalibus V. et N. T. *Genev.* 1722. f.

Henrici Valesii vitam scripsit frater eius HADR. VALESIUS. Paris. 1677. 12. Recusa in *Batesii* Vitis p. 714. Eadem ab ipso auctore recognita et emendata, praefixa Henr. Valesii Emendationum libris V, a Petro Burmanno editis. *Amst.* 1740. 4mai.

Plures denique et veterum et recentiorum historicorum vitas disputationum academicarum forma exhibuit DAN. GUIL. MOLLERUS, Professor Altorfinus, ab anno 1673 usque ad 1712, quorum seriem exhibet *Bibliotheca historica Hamburgensis* Cent. II. A. 56. p. 218 sqq. e. gr. *Sallustii, Livii, Corn. Nepotis, Taciti, Curtii, Suetonii, Flori, Ammiani Marcellini, Eutropii, Iustini, Orosii, Pauli Diaconi, Aventini, Bonfinii, Carionis, Naucleri, Platinae, Sabellici, Sleidani,* aliorum.

IAC. LONGUS (*le Long*) *Bibliothecae historicae Francicae* (L. IV. Art. III. p. 879 sqq. ed. prior.) plures hi-

storico-

storicorum Franciae vitas indicavit et operi huic subiecit: *Mémoires historiques sur quelques Historiens modernes de France,* quibus exponuntur vitae: 1) *Bernard de Girard, Seigneur du Haillan;* 2) *François de Belleforest;* 3) *Jean de Serres;* 4) *André du Chesne;* 5) *Fratrum de Sainte-Marthe;* 6) *Scipion du Pleix;* 7) *Philippe Labbé;* 8) *Le Laboureur;* 9) *Godefroy;* 10) *de Mezeray;* 11) *Antoine Varillas;* 12) *Gatien de Courtilz.*

In ANGELI FABRONII *vitis Italorum doctrina excellentium, qui Saeculo XVIII floruerunt* (Romae 1766-1775. Decades V. 8) sequentium historicorum vitae sunt descriptae: *Ioh. Augustini Orsi; Franc. Bianchini; Eduardi Corsini; Raph. Fabretti; Ioh. Vinc. Lucchesini; Phil. della Torre; Virginii Valsecchi; Apostoli Zenonis; Phil. Bonarroti.*

CAPVT II.

DE SCRIPTORIBUS HISTORIAE UNIVERSALIS.

I.

Scriptores de cultura historiae universalis.

Scriptor. de cult. hist. univ.

Plures sunt scriptores historiae universalis, qui vel historias ab orbe terrarum condito ad sua usque tempora annotarunt, vel res in pluribus terrae nostrae regionibus per certum temporis intervallum gestas consignarunt, vel historiae universae lineas duxerunt. Antequam harum trium classium libros percensemus, commemorabimus scripta quaedam de ratione, cultura et utilitate studii historiae universalis. Nam praeter libellos de historiographia et historiomathia in genere, capite primo indicatos, sequentes in specie huc pertinent:

IOH. BURC. MAII Oratio de scribenda historia universali huius saeculi, eoque pertinentibus subsidiis necessariis. *Kilon.* 1693. 4.

IOH. DAN. GRUBERI Diss. de cultura historiae universalis. *Halae* 1714. 4.

THEOD. BERGERI D. de historia universali per synchronismum tradenda. *Lips.* 1728. 4.

IEREM. NIC. EYRINGII D. de historiae universalis apud Graecos et Romanos et nostros iam scriptores diversa ratione. *Goettingae* 1763. 4.

CHRISTI. FRID. RÖSSLERI Diss. de historiae universalis idea et methodo. *Tubing.* 1777. 4.

THEOD. IAC. DITMAR de methodo, qua historia universalis doceri queat. *Berol.* 1779. 4.

Varia, et quidem exquisita ingeniosaque, super hoc argumento tradidere IOH. CHRISTOPH. GATTERER et AUG. LUD. SCHLOEZER; ille in *bibliotheca historica universali* supra laudata, passim, in primis T. I. p. 26 sqq. et in compendiis suis, infra commemoran-

morandis: hic in compendii historiae universalis parte, quam inscripsit: *Ideal der Weltgeschichte.*

JOH. HENR. BOECLERI D. de utilitate ex historiae universalis contextu capienda, *Argent.* 1670. 4. et in eius *Dissertationum academicarum* Vol. I. p. 1156. In hoc libello Boeclerus simul de potioribus scriptoribus sententiam dicit, et modum curate scribendi commonstrat.

JOH. GEORG. ECCARDI Progr. de historia universali contemtum sui vindicante. *Helmstadii* 1706. 4.

Notitiam de scriptoribus historiae universalis, praeter auctores bibliothecarum historicarum, capite primo indicatarum, dedit etiam CASPAR SAGITTARIUS *introductionis ad historiam ecclesiasticam* capitibus prioribus, ubi totus est in percensendis scriptoribus historiae universalis, bene conscius, fundamentum hos praebere ad pleniorem historiae ecclesiasticae notitiam.

II.

Vetustiores historiae universalis scriptores.

Num Graeci aliaeve gentes veteres historias universales condiderint, recentiorum nonnulli quaesiverunt, ac de hac quaestione inter se disceptarunt. Quae vero lis omnis facillime dirimetur, si de notione *historiae universalis* inter nos conveniamus. Quum enim haec notio varios involvat significatus, varias quoque historiae universalis formas, ambitumque eius modo laxiorem esse, modo strictiorem, eumque vel omnium, quorum cognitio nobis est historica, populorum et saeculorum, vel plurium saltem gentium aevorumque, hoc vel illo ordine, comprehendere posse, sine ullo negotio quivis intelligit. Nos hic omnes eius generis libros percensebimus, non anxie de digerendis illis in certas classes solliciti. Sufficiet, temporum ratione ac ordine Vetust. hist. univ. scrip.

 eos

eos disposuisse, quantumque quisque historiae spatium complectatur, diligenter annotasse. Quo labore, difficili satis et impedito, confecto, perlustratio et designatio pluteorum bibliothecae nostrae historicae erit eo expeditior. Quum enim, ut uno tantum exemplo utar, historici singulorum populorum postea enumerandi erunt, paucissimis verbis remittere possumus lectores ad eos historiae universalis scriptores, qui huius vel illius populi historiam curatius simul pertractarunt, quorumque censum ex instituto nunc agere animus est.

Herodotus. HERODOTUM igitur, licet Graecorum historias maxime respexerit, agminis scriptorum historiae universalis ducem constituere, eo minus dubitamus, quo caeteris vetustior est, omniumque gentium sibi cognitarum fata vel attigit, vel studiose consignavit, ac quo certius est, permultos veterum et recentiorum historicorum eum, tanquam historiae antiquioris patrem, secutos esse. Graecus erat Asiaticus, Halicarnasso, Cariae urbe, oriundus, vixitque circa annum ab orbe terrarum condito 3540, si Petavii rationes chronologicas sequaris. Musarum nomina operis sui libris novem aut a se ipso aut ab aliis imposita, atque in illis historia a Gyge, Lydorum rege, per Medorum Persarumque tempora usque ad fugam Xerxis ex Graecia *) deducta. Graecia sic liberata argumentum operis summum, cui reliqua fere omnia operis membra annexa, populorumque aliorum, v. c. Persarum, Aegyptiorum, historiae apte insertae; id quod studio singulari exposuit ac demonstravit GATTERER in *bibliothecae suae historicae* supra laudatae T. II. p. 46 - 126, ubi omnem operis Herodotei οἰκονομίαν diligenter descripsit et explicuit. — Fides Herodoti a nonnullis sine iusta causa in dubium est vocata. Quo spectat HENR. STEPHANI *Apologia*

*) Singulorum librorum contenta descripsit *Whear* l. c. sect. VIII.

logia pro Herodoto, editioni huius operum Londinensi, a Galeo curatae, inserta. *) Idem studio singulari contra Plutarchi cavillationes perfecit GEINOZ, Francogallus, tribus dissertationibus in operibus Academiae inscriptionum Parisinae (*Mémoires de l'Acad. des Inscript.* T. XIX. p. 115. XXI. p. 120. XXIII. p. 101. ed. Paris.) quibus titulus: *Défense d'Herodote contre les accusations de Plutarque.* Versionem huius apologiae doctae et ingeniosae Theotiscam dedit anonymus in *bibl. hist. Gattererianae* T. X. p. 29-136. — Chronologiae, quam Herodotus secutus est, rationes summa cum accuratione et industria examinavit IOH. BUHERIUS (*Bouhier*) olim in senatu Divionensi praeses infulatus, in opere, quod inscribitur: *Recherches & Dissertations sur Herodote.* à Dijon 1746. 4 mai. Capitibus XXII, vel totidem Dissertationibus opus absolvitur. — Herodoti scientiam geographicam lustravit *de la* NAUZE in laudatis operibus Academiae inscriptionum Parisinae T. XXXVI. p. . . . . . *Idem* ibid. p. . . . . . de stadiorum mensura apud Herodotum — Cuius historici dulcis et candidi et fusi, sine ullis salebris quasi sedatus amnis fluentis editiones, ut de Veneta, Aldina, Basileensi et Stephaniana taceamus **), praecipuae

*) Nihil ad Herodotum, licet inscriptio arguat, libellus eiusdem Stephani Francogallicus: *L'introduction au traité de la conformité des merveilles anciennes avec les modernes, ou Traité préparatif à l'Apologie pour Herodote* (1566. 8.) *Nouv. edition augmentée* etc. *par M. le Duchat* (à Amsterd. 1735. 2 Voll. in 8.), quippe qui nil aliud, nisi satira peracerba in mores corruptos Cleri Romano-Catholici istius temporis.

**) In editionum auctorum, ut vulgo dicuntur, classicorum tum Graecorum tum Romanorum, recensu solummodo potiores indicare iuvat, cum libros hunc ipsum in finem elaboratos instructissimos habeamus, v. c. IOH. ALB. FABRICII, GE. CHRISTOPH. HAMBERGERI, THEOPH. CHRISTOPH. HARLESII. Ex versionum

puae sunt: *Thomae Galei*, Lond. 1679. f. et *Iac. Gronovii*, Lugd. Bat. 1715. f. inprimis *Petri Wesselingii*, Amstel. 1763. f. quam non solum repetere, sed et insigniter emendare, augere atque ornare coepit *Frid. Wolfg. Reitzius* Lips. 1778. 8 mai. Sed praestantissimae huius editionis tomum primum, qui quatuor Herodoti libros priores comprehendit, secundus et tertius hucusque nondum sunt secuti.

Diod. Sic. Historiam universalem multo ampliorem, quam Herodotus, instruxit DIODORUS SICULUS (natus Argyrii, Siciliae oppido, florens circa annum ab orbe terrarum condito 3990, Iulii Caesaris et Augusti temporibus). Magnam *Bibliotheca* sua *historica* nominis famam sibi conciliavit. Opus, ut ipse refert, triginta annorum, quo omnium fere gentium nationumque res per undecim amplius saecula executus est. Ingens thesaurus, nisi pleraque periissent! Ex XXXX enim libris, quibus opus constabat, XV tantum habemus superstites. Quae narraverit, ipse testatur in praefatione, dum ait: „Ex libris nostris primi quidem sex continent res ante Troianum bellum gestas, eaque, quae fabulis de saeculo isthoc prodita fuerunt, horumque priorum tres barbarorum, proxime sequentes Graecorum antiquitates continent. In sequentibus undecim res ubique locorum gestas a bello Troiano usque ad Alexandri interitum descripsimus." Quinque priores quidem libros superstites habemus, non autem sequentes quinque, quibus memoria regnorum Orientis colebatur. Illi quidem ad enodandas de Diis fabulas atque genealogias, explicandamque veterum geographiam faciunt. Reliqui, qui supersunt, res Graecorum

sionum in varias linguas turba earum tantum mentio fiet, quibus historicae illustrationes seu disquisitiones adiectae, aut quae virtute quadam conspicua et praestantia se commendant. Haec semel monuisse sufficiat.

eorum tum populorum, tum Alexandri M. et successorum egregie illustrant. Saepius tamen in chronologia et computandis Olympiadum annis Romanorumque magistratibus labitur. Immo etiam fides eiusdem quandoque in rebus antiquioribus vacillat. Quamobrem *Ioh. Lud. Vives*,*) *Ioh. Bodinus* **) aliique Diodorum iusto acerbius vituperarunt, alii contra, v. c. *Henr. Stephanus* ***), *Scaliger*, *Vossius*, *Whearus*, *Terrassonus*, argumentis probis eius defensionem egerunt. Laudat simul et reprehendit Diodorum Comes *de* CAYLUS in *Reflexions sur les Historiens en général, & sur Diodore de Sicile en particulier* (*dans l'Hist. de l'Acad. des Inscr.* T. XXVII. p. 55-58), Theotisce in eiusd. *Abhandlungen zur Geschichte und zur Kunst* (Altenb. 1769. 4 mai.) T. II. p. 263-265. Optime vero de historico nostro meritus est IEREM. NIC. EYRING, duabus dissertationibus, in *Gatterer*i bibl. hist. T. IV. p. 3-20 (*Gedanken von der Stelle, welche Diodor unter den Schriftstellern, und besonders unter den Geschichtschreibern verdient.* Diodorum historiam universalem elaborasse, et quidem haud contemnendam, evincitur), et ibid. p. 20-214 (*von dem Plane des Diodors aus Sicilien*, ubi omnis eius bibliothecae historicae indoles et argumentum diligentissime explicatur. In additamentis ad hanc dissertationem *ibid.* T. V. p. 29-38. typis expressis *Eyringius* varia in Diodori defensionem disputat). Diodori editiones praecipuae sunt *Basileensis* 1539. 4. *Henrici Stephani* (Paris.) 1559. f. *Laurentii Rhodomanni*, Hanoviae ap. Waechelios 1604. f. *Petri Wesselingii*, cum notis variorum, Amstelod. 1745. 2 Voll. f.

*) De caussis corruptarum artium L. II. p. 370, et de tradendis disciplinis L. V. p. 508. (in eius Opp. Basil. 1555. f.)

**) De methodo hist. in Penu art. hist. T. I. p. 60.

***) In Tract. de Diodoro et eius scriptis, praefixo editioni Diodori Rhodomannianae et Wesselingianae.

In qua editione optima insunt quoque fragmenta librorum Diodori deperditorum, quae ex Collectaneis Constantini Augusti Porphyrogenetae primum inter alia edidit *Henr. Valesius* Paris. 1634. 4. Quo etiam pertinet *Diss. sur un fragment de Diodore de Sicile par M.* BOIVIN *l'ainé, dans les Mémoires de l'Acad. des Inscr.* T. III. p. 104 sqq. — Gallicam Diodori, eamque accuratam et nitidam, versionem dedit Abbas TERRASSON *Paris.* 1737. 2 Voll. in 12.

Trogus et Iustinus.

TROGUS POMPEIUS, Gallus, sermone Romano historiam condidit universalem, quae vero, proh dolor! periit *). Quod forte evenit IUSTINI, saeculo secundo p. C. n. viventis, Trogi epitomatoris, culpa. Huius enim exstant: *Historiarum Philippicarum et totius mundi originum et terrae situs ex Trogo Pompeio excerptarum Libri XXXXIIII.* Ex totidem enim libris Trogi Pompeii excerpti. Trogus nimirum a Nino usque ad Caesarem Augustum universalem, et potissimum Graecam, historiam regni Macedonici sub Historiarum Philippicarum titulo descripserat. Harum autem, Iustinus ait, se per otium, quo in urbe versaretur, cognitione quaeque dignissima excerpsisse, et, omissis his, quae nec cognoscendi voluptate iucunda, nec exemplo necessaria iudicaret, breve veluti florum corpusculum fecisse. Editiones sunt variae; eximia est *Iacobi Bongarsii*, quam ex Cuiacii et Puteani schedis, aliisque manuscriptis emendavit, et doctissimis notis atque tabulis chronologicis illustravit, *Parisiis* 1581. 8. Repetita *Francof. ad Moen.* 1587 et 1591. 12. Commendanda quoque est, ob textum emendatum, *Florentina*, quae 1515 apud Juntas prodiit. *Matthias Berneggerus* editioni suae, Bongarsii et suas adiecit notas atque indicem Freinshe-

*) Vixit *Trogus* paullo ante et post Christum natum, Augusto Imperatore, ad cuius regnum perducta quoque erat eius historia. Cf. *Hist. Litteraire de France* T. I. p. 114.

Freinshemii. *Argentor.* 1666. 8. *Ant. Thysii* editio prodiit cum notis variorum, *Lugd. Bat.* 1650. 8. *Tanaquili Fabri, Salmurii* 1671. 8. *Io. Vorstii, Berol.* 1673. 8. *Ioh. Schefferi, Upsaliae* 1678. 8. Prae caeteris vero laudanda est editio *Ioan. Georg. Graevii* (Lugd. Bat. ex officina Hackiana 1683. 8.) ob notas et suas et integras variorum atque indicem; recussa, aliorum reiectis, solis ipsius retentis notis et indice Freinshemiano, *Amstelod.* 1694. 12. Graevianae aliorumque notae editioni subiunctae, quam curavit ABRAH. GRONOVIUS, *Lugd. Bat.* 1719. 8, quae locupletior recusa *ibid.* 1760. 8. Iustinum quoque ex recensione Graevii et Gronovii, cum eorundem animadversionibus, typis renovari iussit *Ioan. Frid. Fischerus, Lips.* 1757. 8. — Rationem et ordinem, quem Trogus eiusque epitomator Iustinus in historia universali describenda secuti sunt, egregie delineavit I. C. GATTERER in *Bibl. hist.* T. III. p. 18-192.

III.

Scriptores historiae universalis ex primis sex saeculis post C. N.

Scriptt. hist. univ. ex primis VI. saec. p. C. N.

Sext. Jul. Afr.

SEXTUS JULIUS AFRICANUS, gente Syrus, Grammaticus et Chronographus, saeculo tertio p. C. n. Antonino Elagabalo et Alexandro Severo AVGG. clarus, quinque libros scripsit *de temporibus*, eosque ab orbe terrarum condito usque ad annum p. C. CCXXI perduxit, qui tamen non supersunt amplius, nisi quae fragmenta ex *Eusebii* Chronico atque Georgii Syncelli Chronographia haurimus.

Eusebius.

Secutus Julium istum saeculo quarto fuit EUSEBIUS *Pamphili*, Caesareae Palaestinae Episcopus (nat. circa a. 264. † 340), qui *Chronologiam* sive παντοδαπὴν ἱστορίαν, *de cunctis temporibus historiam*, sive *Chronicon*, partibus duabus concinnavit. Pars

 prima

prima continebat descriptionem antiquitatum omnium fere populorum: alterum nuncupabat *Canonem chronicum.* Chronologia scilicet est ab Abrahamo patriarcha usque ad annum 327 p. C. n. deducta. Eusebium quidem in universo contextu temporum, atque expositione singularium partium peccasse, notarunt iam ipsi veteres: plerique tamen Graeci scriptores Eusebium fuerunt secuti. Opus hocce Eusebianum, Graeco eius textu iniuria temporum sublato, ex Latina saltem Hieronymi versione, ob quaedam omissa, mutata et addita, parum fida, tantum superest. *) Fragmenta tamen eius quaedam ex *Syncello* atque *Cedreno* collegit ac digessit *Iosephus Iustus Scaliger*, atque hos *Chronicorum Canonum, omnimodae historiae libros duos, interprete* HIERONYMO, ex fide vetustissimorum codicum castigavit, notisque illustravit in *Thesauro*, quem inscripsit, *temporum*, qui *Lugd. Bat.* 1606. f. atque exiterata eademque longe auctiore editione prodiit, *Amstel.* 1658. f. Exstat quoque, post varias editiones veteres (v. c. *Mediolanensem* circa 1475, quae prima, *Venetam* 1483. 4. *Parisiensem Henrici Stephani* 1512. 4. et *Burdigalensem Arnaldi Pontaci* 1604. f.) in *rerum toto orbe gestarum Chronicis, a Christo nato usque ad nostra tempora*, quae ad antiquos codices contulit AUBERTUS MIRAEUS *Antwerpiae* 1608. 4. Consulenda etiam editio operum Hieronymi, quam curavit *Dominicus Vallarsi* Veronae 1740. f. Ibi enim T. VIII Chronicon

*) HIERON. DE PRATO in D. de chronicis libris duobus, ab Eusebio Caesar. scriptis et editis (Veronae 1750. 8.) ostendere haud infelici conatu studuit, prioris partis versionem non ab Hieronymo esse confectam. Idem etiam in hac dissertatione, quam rectius librum appellares, specimen novae editionis Chronici Eusebiani dedit, quum ederet Graeca quaedam fragmenta ex libro primo, nova interpretatione, notis et observationibus illustrata, et ex parte nunc primum auctori suo vindicata.

con Eusebianum, ab Hieronymo Latine redditum, non solum recusum, notisque variorum instructum, sed etiam ad MSS. codices castigatum est *).

Saeculo quinto Chronologiam scripserunt duo Aegyptiorum monachi, ANIANUS et PANODORUS, de quibus tamen non nisi fragmenta, a *Syncello* potissimum servata, exstant. Eusebium quidem hinc inde castigaverant, sed in plerisque eum secuti fuerant. Castigaverant vero haud raro sine magna ratione, et cum ipsi potius essent reprehendendi, ut *Scaliger* ad Eusebium docuit. Anianus et Panodorus.

Eodem saeculo circa a. 420 PAULUS OROSIUS, Presbyter Hispanus **), *adversus paganos* historiarum libros septem conscripsit, qui primum *August. Vind.* 1471, deinde COLONIAE 1526. f. et cum annotationibus *Franc. Fabritii*, additis quoque *Lud. Lautii* notis, ex recensione *Andr. Schotti* prodiere *Moguntiae* 1615. 8, atque T. VII. *Bibliothecae* P. P. *Paris.* p. 339. Has vero aliasque omnes editiones superat, quam *Sigebertus Havercampus* ad fidem MSS. adiectis integris notis Fabritii et Lautii recensuit, suisque animadversionibus numisque antiquis plurimis illustravit, *Lugd. Bat.* 1738. 4. — Inscribitur alias Orosii opus *Orchestra mundi* seu *Ormesta*, quasi orbis moestitia. CHRISTOPH. AUG. HEUMANNUS exinde Orosio tertium nomen, *Hormisda*, vindicare voluit Orosius.

*) Huc pertinet liber rarissimus, cuius virtutes vitiave nullibi enumerata invenio: ALFONSO TOSTADO *Commentario sobre Eusebio. En Salamanca* 1560. V Voll. in fol. Cardinalis Ximenii impensis opus editum.

**) Cf. *Dissertacion historica por la patria de Paulo Orosio — que fue Tarragona en Cataluña, y no Braga en Portugal, en que se satisfacen las Razones, que en contro escrivio el Marques de Mondeiar. Author Don* PABLO IGNACIO DE DALMASSES Y ROS. *Barcelona* 1702. fol.

voluit in Prolusione quadam, *Goettingae* 1732 edita et in eiusdem *Sylloge nova* (P. 2. p. 484.) repetita: IOH. HILDEB. WITHOFIUS vero in singulari disputatione, *Relationibus Duisburgensibus* (1762. n. 47-52:) inserta, Orosii historiam olim inscriptam fuisse *Pauli Or. moesta mundi*, inde duo vocabula, librariorum stupore, in unum conflata *Ormestam* peperisse censuit. Caeterum Augustini hortatu libros hosce scripsit Orosius, contra cavillationes gentilium, qui omnia orbis Romani mala, gentium potissimum barbararum irruptionem, sacrorum mutationi adscribebant. Hinc ab orbe terrarum condito ad sua usque tempora historiam percenset, non nisi bella, calamitates, dissidia fuisse demonstrans. Brevis est scriptor et quandoque utilis, sed nimium credulus, qui etiam in temporum rationibus nonnunquam fallitur. Nihilo minus illius labor tantam auctoritatem et assensum nactus est, ut maxima eruditorum pars medio, quod dicimus, aevo illo, tanquam enchiridio historico, usi fuerint. Omnium chronicorum monasticorum usque ad *Speculum historiale* fundamentum est hic Orosii liber; quo fiebat, ut saepissime a librariis transscriberetur, ideoque innumeri fere codices huius historiae manu scripti adhuc supersint. Quam etiam ob causam non mirandum est, quod ALFREDUS, rex ille Anglo-Saxonum, omnium litterarum bonarum cupidissimus, eam ipse in linguam suam vernaculam, libere satis, addendo et omittendo, transtulit. Typus impressa est ante aliquot annos versio ista hoc titulo: *The Anglo-Saxon version from the Historian Orosius by Aelfred the Great. Together with an English translation from the Anglo-Saxon. Lond.* 1773. 8 mai. Editor, DAINES BARRINGTON, notulas adspersit, cum verba tum res illustrantes. Adiectae in calce voluminis eruditissimae, licet passim non satis opportunae, IOH. REINHOLDI FORSTERI observationes in Orosii descriptionem Europae geo-

geographicam, dignissimae vero, quae sub examen criticum vocentur.

Primus forte inter Orosii sectatores fuit S. PROSPER, Episcopus Regiensis in Provincia (hodie *Riez*), qui *Chronicon* ab Adamo usque ad obitum Valentiniani et captam a Genserico urbem Romam (a. 455) duabus partibus scripsit. Plures inter viros eruditos illud TIRONI PROSPERO AQUITANO tribuerunt, sed eosdem errasse atque hunc Prosperum aliud brevius chronicon (ab a. 379 usque ad 455) conscripsisse, docuit *Rivetus* cum sociis Benedictinis doctissimis *). Quia S. Prosper Chronicon Eusebio-Hieronymianum maxime sequitur, opus illius saepe isti Chronico fuit adnexum, e. gr. in Thesauro temporum Scaligerano, ante laudato, p. 49. et in editione Opp. Hieronymianorum a Vallarsio curata T. VIII. Pars posterior diu solus in libris typis impressis exstitit, usque dum *Phil. Labbeus* priorem 1657 edidit, in Bibl. MSS. T. I. p. 16. Recusum est integrum Chronicon in *Graevii* Thesauro Antiqq. Rom. T. XI. p. 269, in *Canisii* lectionibus antiquis ed. *Basnag.* (cuius animadversiones sunt doctissimae) T. I. p. 252, et in *Mart. Bouqueti* Collect. scriptor. rer. Francogall. T. I. p. 635. Prosper.

Cf. CASIM. OUDINI Diss. singularis de Prospero Aquitano; in *eiusd.* Commentar. de scriptor. eccles. (*Lips.* 1722. f.) T. I. p. 1175-1206.

(IOH. VAN DER HAGEN) Observationes in Prosperi Aquitani Chronicon integrum eiusque LXXXIV annorum cyclum. *Amstelod.* 1733. 4.

Hoc Prosperi Chronicon ab anno CCCCLV ad DLXXXI continuavit MARIUS, Episcopus AVENTICENSIS († 596), quae continuatio magni pretii monimentum, multumque illustrandis Francorum, Burgundionum et Gothorum regum exordiis inservit; interdum peccat in chronologiam. *Chiffletius* primus Marius Avent.

*) *Hist. liter. de la France* T. II. p. 325 sqq. 389 sqq.

mus hoc Chronicon cum appendice in lucem edidit, in *Du Chesnii* scriptt. rer. Franc. T. I. p. 210. Recudi fecit *Bouquetus* c. Obss. l. c. T. II. p. 12. Ignotus est appendicis auctor, sed perantiquus, quippe qui a. 624 scribebat.

Cf. *Hist. litt. de Fr.* T. III. p. 400.
(L. B. *de* ZURLAUBEN) *Mémoire sur Marius, Evêque d'Avenche, auteur de la plus ancienne chronique de France;* dans l'Hist. de l'Acad. des Inscr. T. XXXIV. p. 138-148.

Matthaeus et Matthias Palmerius. Continuavit demum Prosperi et Marii Chronicon MATTHAEUS PALMERIUS usque ad ad a. 1449, MATTHIAS vero PALMERIUS ad a. 1481; quae continuationes exstant in editionibus Chronici Eusebio-Hieronymiani supra laudatis, et inter Chronographos a *Io. Sichardo* editis *Basil.* 1529. f. p. 94: emendatiores vero et auctiores e MS. cod. Bibliothecae S. Mariae Carmeli in *Rer. Ital. SS. Collectione Florent.* T. I. p. 235.

Dexter. Quinti saeculi scriptor est FLAVIUS LUCIUS DEXTER, cuius *Chronicon omnimodae historiae* primum typis impressum cura *Io. Chalderoni* Caesaraugustae 1619. f. dein commentariis luculentis *Franc. Bivarii* (ord. Cisterc. Monachi) *Lugd.* 1628. f. et *Matriti* 1640. f. Hoc Chronicon ab origine orbis usque ad annum CCCCXL est perductum. Multa de hoc chronico est controversia, an genuinum sit, cum de eo, divisis inter se sententiis, pugnent eruditi. Sunt, qui ab HIERON. ROMANO DE LA HIGUERA, Jesuita Toletano, falsario famoso, illud confictum affirment. Certum est, multa hoc continere incongrua, et quae fabulas potius sapiant, quam veritatem: quae tamen partim defendere originesque sanctorum et martyrum historiam docere conatur *Bivarius*, partim ab aliis interpolata censet. Potius videtur, genuinum quidem esse, sed multis in locis,

diversis

diversis etiam temporibus interpolatum: id quod rationi temporum mediae aetatis haud est absonum.

Hoc *Chronicon* continuasse asseritur MARCUS MAXIMUS Episcopus Caesaraugustanus († 612), cuius *continuatio Chronici omnimodae historiae* quoque opera et studio *Francisci Bivarii*, cum Additionibus, quae *Braulionis*, *Helecanis*, *Taionis et Valderedi* esse dicuntur, a doctis viris vero *cum Maximi Chronico* pro suppositiis habentur, edita *Lugd.* 1627. f. et *Madriti* 1651. f. et res ab a. 430 ad a. 612 refert *). M. Maximus

Saeculi *sexti* est MARCUS AURELIUS CASSIODORUS s. CASSIODORIUS, cuius *Chronicon breve* s. *Chronicon consulare* exstat ab O. C. usque ad annum Christi DXIX, a *Ioanne Cochlaeo* e bibliotheca D. Stephani Monguntiae erutum, et primum a *Sichardo* inter Chronica vetera vulgatum (*Basil.* 1529. f. p. 155.), post a *Ioanne Cuspiniano*, cum copiosis commentariis, *Basil.* 1553. f. deinde saepius cum reliquis *Cassiodori* operibus *Paris.* 1589. f. *Aurel. Allobrog.* 1622. 8. *Rotomagi* studio *I. Garetii* 1679. et *Venet.* 1729. f. etc. editum. Invenitur quoque inter *Fr. Sylburgii* Scr. Hist. Rom. T. I. p. 591. et in Bibl. Patr. max. Lugd. T. XI. p. 1355. Licet farraginis huius potiorem partem faciant res Romanorum, quae tamen non ubique accurate declarantur. Cassiodorus.

Iustiniani Imp. temporibus floruit VICTOR, TUNUNENSIS in Africa Episcopus (cl. a. 567), qui, teste *Isidoro*, a principio mundi ad primum imperii *Iustini* iunioris annum (p. C. n. 566) brevem bellicarum et ecclesiasticarum rerum historiam publicavit, sed eius tantum pars illa, quae *Prosperum* continuat, adhuc superest, ab *Henrico Canisio* edita *Ingolstadii* 1600. 4, atque emendatius a Scaligero in Thesauro tempo- Victor. Tunun.

*) Cf. omnino de Dextri et Maximi Chronicis Praef. ad T. I. Februarii *Actor. SS.* Antverpiens. et *Bibl. hist. Hamb.* Cent. VIII. Art. 27. p. 99.

temporum; porro in *Andr. Schotti* Hisp. illustr. T. IV. p. 120, et in Thesauro monimentor. ecclesiast. (*Amst.* 1725. f. cura *Iac. Basnagii*) T. I. p. 321. Cf. PETRI WESSELINGII *D.* AD VICTOREM *Tununensem* in calce Diatribes de Iudaeorum Archontibus.

Ioh. Biclar. Continuavit Victoris Chronicon usque ad a. 590 IOANNES Abbas BICLARIENSIS, ortu Gothus, qui in laudato iam Thesauro p. 12. et apud *Canisium* l. c. et in eius Lectt. antiqq. T. I. p. 319. ed. Basnag. exstat.

Iordanus. IORDANES, sive IORNANDES, s. potius IORDANUS homo Alanus *), Episcopus, ut vulgo creditur, Ravennas, quoque in suo *de regnorum ac temporum successione ad Vigilium libro*, plerarumque illustriorum gentium res, ab Adamo usque ad annum p. C. n. 560, breviter descripsit. Prodiit hic liber, cum *Procopio* et *Agathia*, aliisque a *Beato Rhenano Basil.* 1531. f. iunctim editis; cum notis et variis lectionibus, inter *diversarum gentium historiae antiquae scriptores tres ex recensione Friderici Lindenbrogii*, *Hamburgi* 1611. 4, et in *Bonaventurae Vulcanii* Collectione *scriptorum rerum Gothicarum et Longobardicarum*, *Lugd. Bat.* 1597. et 1617. 8. P. II. p. 1. in *Sylburgii* Scr. Hist. Rom. T. I. p. 633. in *Bibl. PP. Max. Lugd.* T. XI. p. 1074. atque in Tomo I. *Scriptorum Rerum Italicarum* MURATORII f. 222.

IV.

Scriptores historiae universalis saec. VII-XI.

Scriptt. hist. univ. saec. VII - XI. Isidorus. Sub initium *saeculi septimi* ISIDORI, *Hispalensis* Episcopi, *Chronicon ab origine rerum usque ad annum quintum Heraclii* (p. C. n. 626) nimia brevitate collectum,

*) Iudice *Theoph. Sigefr. Bayero* in Epistola ad *La Crosium*, Thesauri La Crosiani T. II. p. 281.

ctum, emendatum atque scholiis illustratum edidit *Garcias Loaysa*, *Taurini* 1593. 4. Exstat etiam inter opera Isidori, edita *Paris.* 1580. f. *ibid.* 1601. f. et *Colon.* 1617. f. Optimam huius Chronici editionem curavit, idque cum MELLITI, Isidori plagiarii, contulit *Henricus Florez* in *Espanna sagrada* T. VI. p. 445. *Melliti*, sub nomine Isidori, Chronicon exstat etiam apud *Eman. a Schelstrate*, Antiquitatis Ecclesiae T. I. p. 583. ex MSto Bibliothecae Urbino-Vaticanae, longe diverso ab edito.

Saeculo etiam septimo finitur Chronologia historica HAZI KHALIPHAE MUSTAPHAE, Arabis, res ab exordio mundi usque ad A. C. 622 gestas continens, quam ex Turcico, Persico et Arabico idiomate Italice edidit *Carli*, hoc titulo: *Cronologia Istorica scritta in lingua Turca*, *Persiana et Araba da* Hazi Kalife Mustafa *e tradotta nell' idioma Italiano da* Giovanni Rinaldi Carli, *Nobile Iustinopolitano et Dragomano della Sereniss. Rep. di Venezia.* An. 1696. 4. Hazi Khal. Mustapha.

Cf. *Museum Minervae Venetae* T. I. p. 359.

Octavo saeculo BEDA s. BEDAS, cognomine VENERABILIS, Presbyter Wirimundensis in Anglia († 735), vir omnium sui saeculi per occidentem universum doctissimus, librum *de sex mundi aetatibus*, usque ad annum IX Leonis Isauri (p. C. n. 725) scripsit, singulatim *Venetiis* 1505. 4. *Paris.* 1507. 4. atque inter eius *Opera*, *Basil.* 1563 et *Colon. Agripp.* 1688. f. edita Tom. II; etiam in Opusculis aliquot de temporum ratione, *Colon.* 1537. f. et in operibus Bedae historicis per *Ioh. Smith* collectis, *Cantabrig.* 1722. fol. IOH. BRONCHORSTUS Bedae chronicon continuavit usque ad annum 1537. Beda.

FRECULPHUS, *Lexoviensis* Episcopus, noni saeculi scriptor, († ante a. 853) *Chronicon* tomis duobus scripsit, quorum prior ab initio mundi usque ad Octaviani Caesaris tempora; posterior usque ad Freculphus.

Francorum atque Langobardorum in Gallia et Italia regna, et finem saeculi sexti historiam continet. Prodiit *Coloniae* ex officina *Melchioris Novesiani*, cum ipsius praefatione 1539. f. *Heidelbergae* apud *Hieronymum Commelinum* 1597. 8. atque in omnibus fere *Bibliothecis Patrum*, e. gr. Lugdunensi T. XIV. p. 1061. Profanam non solum, sed etiam ecclesiasticam historiam describit, neque tamen in omnibus fide est dignus.

Ado. Eiusdem saeculi est ADO, Archiepiscopus *Viennensis* († a. 875), qui *Breviarium Chronicorum* suum *per sex mundi aetates* digessit, ab orbe condito usque ad a. 874, quod deinde alius usque ad a. 879 continuavit; multis tamen mendis cum chronicon, tum editiones eius scatent. Exstat illud saepius cum *Gregorio Turonensi* editum, *Parisiis* ex Ascensiana 1522. f. ex *Guil. Morellii* recensione *ibid.* 1561. 1567. 8. *Basileae* 1568. 8. cura *Matth. Flacii*, nec non in Bibliotheca Patrum et Scriptorum Ecclesiasticorum *Margarini de la Bigne* Editionis secundae Tomo VII. p. 1009. omnibusque fere aliis, e. gr. Lugd. T. XVI. p. 768. Reperitur illud quoque in *Laur. Barre* Historia Christiana, *Paris.* 1583. f. Excerpta dedit *Bouquet* in collect. iam laudata T. V. p. 190. T. VII. p. 54.

Regino. Ex *saeculo decimo* habemus REGINONEM s. RHEGINONEM, Abbatem *Prumiensem* († 915), qui duos *Chronicorum* libros scripsit a C. n. usque ad annum 906; hunc alius deinde usque ad 967 continuavit, quem Vossius ROMERIUM fuisse putat. Editum hoc Chronicon a *Sebastiano* de *Rotenhahn*, Iurisconsulto, *Moguntiae* 1521. f. porro *inter Chronologos* IV. editos a *Schardio* 1566. f. *Argentorati* apud *Lazarum Zetznerum* 1609. f. cum *Conrado* Urspergensi; Tomo quoque *primo* p. 1 sq. collectionis *Pi-*

storii

storii exstat. Struvius in nova collectionis Pistorianae editione notulas Reginoni adspersit *).

Idem saeculum tulit LUITPRANDUM vel LUITBRANDUM, primum Diaconum *Ticinensem*, tum Episcopum Cremonensem (cl. circa a. 968), cuius *Opera*, quae exstant, iunctim fuere edita, cum notis *P. Hieronymi* de la *Higuera* et *Laurentii Ramirez* de *Prado*, Antwerpiae ex Plantiniana 1640. f. Continentur autem iisdem *Sex Libri Historiarum de rebus suo tempore in Europa gestis*, quam Antapodosin inscripsit, atque ab Arnulphi Imperatoris temporibus incipiunt, in descriptione prioris legationis Constantinopolitanae desinunt (ab a. 891-946). His autem tyrannidem Berengarii II, a quo episcopatu deiectus fuerat, vivis coloribus depingit: immo etiam Romanorum Pontificum vitia minime dissimulavit. Non male scripta historia, quanquam turgidiore stilo, nec raro verba Graeca, aut pro temporum illorum degenere iudicio versus immisti. In eodem tomo exstat quoque eiusdem *Luitprandi Chronicon*, quod ab anno 606 ad 960 progreditur, ab omnibus tamen habetur suppofititium. Exstat ibidem *Historia Legationis pro Ottonibus* Impp. *ad Nicephorum Phocam*, quam cum chronico Tunun. in lucem edidit *Henricus Canisius*, Ingolstadii 1600. 4. Historiarum libros sex invenies etiam in *Hervagii* et *Reuberi* scriptt. rer. Germ. in *Du Chesne* T. III. p. 562. et in *Muratorii* scriptt. rer. Ital. T. II. p. 417. Cf. *ibid.* p. 1079. *Du Breul* quoque hanc historiam cum Aimoino edidit. *Paris.* 1603. f. Luitprand.

Referendus etiam inter saeculi decimi chronographos universales EUTYCHIUS, Arabice SAID IBN BATRICK, Aegyptius, Patriarcha Alexandrinus, Medicus et Historicus Arabs († 940). Hic ex priscis Orientis Eutychius.

*) Cf. de Reginone eiusque Chronico *Bibl. Hamb. hist.* Cent. II. p. 174. *Iac. Burckhardi* Analecta p. 81. *Ioh. Ge. Schelhornii* Ergötzlichkeiten T. II. p. 522.

Orientis monimentis a rerum initiis ad A. C. 940 Arabice scripsit *Contextionem gemmarum* seu Annales, maximam partem ecclesiasticos, summa quidem diligentia, secundum *Seldeni* iudicium. Chronologicae eius rationes probantur in primis *Iohanni Pearsonio* in Diss. posteriore de annis priorum Romae episcoporum, licet non tantum illis tribuat in Vindiciis Ignatianis. Fragmentum quoddam insigne annalium Eutychii cum Latina versione et commentario suo edidit *Ioh. Seldenus*, *Lond.* 1642. 4, (et in *Seldeni* Opp. Vol. II. p. 410.) sub titulo Originum Ecclesiae suae i. e. Alexandrinae. Quae inde Seldeno opposuit *Abraham Ecchellensis in Eutychio suo vindicato* (*Romae* 1661. 4.), ad ea respondit *Seldenus* in praefatione ad rerum Anglicarum scriptores veteres. Universum Eutychii opus Arabice et Latine cum utilissimis ad rem chronologicam indicibus vulgavit *Eduardus Pocockius Oxon.* 1658. 4, a Seldeno potissimum, ut hoc laboris in se susciperet, impulsus.

Cf. CAVE Histor. liter. script. eccles. T. II. p. 96.
EUSEBII RENAUDOTI Historia Patriarcharum Alexandrinorum Iacobitarum p. 346.
FABRICII Bibliogr. antiq. p. 245 sq.
BAUMGARTENS *Nachr. von merkwürdigen Büchern* T. VI. p. 265. 268.

Glaber Radulphus.

Saeculo *undecimo* GLABER RADULPHUS s. RODULPHUS, s. RUDOLPHUS, Cluniacensis Monachus, *Francorum historiam* seu *historiam sui temporis* libris V comprehensam evulgavit, ab anno 690 usque ad 1045. Edidit illos Petrus Pithoeus inter *scriptores* XI *histor. Franc. Francofurti* 1596. f. atque inter scriptores historiae Francicae *Andreas* et *Franc. du Chesne* T. IV. p. 1, et *Bouquet* T. X. p. 1. Sine iudicio, sine ullo veri sensu, sine ordine hic Monachus scripsit.

Cf. *Mémoire concernant la Vie & les Ouvrages de Glaber, Historien du tems de Hugues Capet. Par M. de la*

la CURNE; *dans les Mémoires de l'Acad. des Inscr.* T. VIII. p. 549.

HERMANNUS, propter debilitatem corporis membrorum, CONTRACTUS, non corpusculo quidem, ut *Vossius* de Scientiis Mathem. p. 228. inquit, sed genere et doctrina egregius, gente Suevus, Comes *Veringensis* et Monachus *Augiensis* (n. 1013. denat. 1054.) Chronicon scripsit *de VI mundi aetatibus* usque ad annum 1054. In rebus ante eius vitam gestis enarrandis Bedam potissimum est secutus. Codices huius Chronici manu scripti non solum, sed editiones etiam typis impressae mirum inter se discrepant. Hermannus ipse semel iterumque descripsisse ac correxisse illud videtur; alii dein varia addiderunt. Plures Chronicorum scriptores recentiores Hermannum ad verbum secuti. Edidit Hermanni Chronicon primum ex codice Sangallensi *Sichardus* in Opere chronico *Basil.* 1529. fol. p. 167. et *ibid.* 1536. Exstat etiam inter Scriptores Rer. Germ. *Pistorii* T. I. p. 85. et in nova *Struvii* editione, collato, sed admodum negligenter, textu Vrstisiano et Canisiano, T. I. p. 113. Locupletius et emendatius ex codice bibliothecae S. Georgii in Hercynia sylva, inter *Vrstisii* Scriptt. R. G. T. I. p. 229. Adhuc plenius ex codice Augustano monasterii S. Afrae, in *Canisii* Antiq. lectt. T. I. p. 429, et in editione nova *Basnagii* T. III. P. I. p. 191. (ubi Hermanni chronico non multum curae impensum) atque ex prima editione Canisii in T. XI. *Biblioth. PP. Coloniensis* et in T. XVIII. p. 348. *Bibliothecae PP. Lugdunensis maxime.* — Spicilegium lectionum variarum dedit *Oefele* in Scriptt. rer. Boicar. T. I. p. 642. Herm. Contractus.

Cf. Elogium Hermanni Contracti ab eius familiari conscriptum a. 1054, in *Muratorii* Antiqq. Ital. med. aevi T. III. Diss. XLIV. p. 933-935. *Bibl. hist. Hamburg.* Cent. III. p. 71.

N. H. GUNDLINGS *Nachricht von* Hermanno Contra-

 cto,

cto, *ingleichen von den* variis editionibus *seines Chronici*, in Gundlingianis T. I. p. 51. Recus. in *Wegelini* Thesauro rer. Suev. T. II. n. 8.

IOH. SALOMO SEMLERS *Versuch, den Gebrauch der Quellen in der Staats- und Kirchengeschichte der mittlern Zeiten zu erleichtern.* (*Halle* 1761. 8.) p. 132.

Bertholdus. BERTHOLDUS al. BERTOLDUS s. BERNALDUS, Presbyter Constantiensis, Hermanni Contracti discipulus, magistri sui Chronicon fideliter satis, ut videtur, continuavit usque ad a. 1066, atque historiam sui temporis condidit ab a. 1053 usque ad 1100. Exstat apud *Vrstisium* T. I. p. 336. ap. *Pistorium* T. I. p. 146. ed. *Struv.* T. I. p. 397. ap. *Canisium* T. III. p. 274. ed. *Basnag.*

Lambert. Schafnab. Plurimos historiae universalis scriptores medii aevi superat LAMBERTUS, a patria SCHAFNABURGENSIS, vel ASCHAFFENBURGENSIS, Presbyter (1058) creatus, dein Monachus Hirsfeldensis. Qui *Chronicon historicum apud Germanos* s. de *rebus gestis Germanorum* scripsit, in quo ab exordio mundi incipit, usque ad annum 1077: sed brevissimis historiam antiquiorem, Bedam aliosque secutus, absolvit, plenius rem narrat ab anno 1050, simulque in temporum computatione tam solers est, ut chronologis recentioribus pudorem exprimere possit. Prudentiae non minus, quam eloquentiae palmam non suae tantum aetatis omnibus, sed et disertioris aevi pluribus, in narratione rerum gestarum sui temporis, praeripuit; nam reliqua, quae praecedunt, prorsus alia sunt conditione. *Phil. Melanchthon* primus codicem huius chronici manu scriptum in monasterio quodam Würtembergensi invenit et in lucem publicam protraxit. Nomen auctoris non erat praefixum, ideoque editiones priores etiam illo carent. Diu eruditi eum appellavere *Monachum Herveldensem* s. *Hirschfeldensem*. *Prima* igitur editio, hodie rarissima, promovente *Phil. Melanchthone*, per ill. *Casp. Churrerum* prodiit

prodiit *Tubingae* 1525. 8. (Pagina prima his solummodo verbis insignita: *Quisquis es gloriae Germanicae et maiorum studiosus, hoc utare ceu magistro libello.*) Editio *secunda* typis expressa (1530. 8.) etiam sine auctoris nomine. *Tertia* editio hunc titulum prae se fert: *Germanorum res praeclare olim gestae: Itemque rerum aliarum fere memoratu dignissimarum perbrevis et admodum iucunda quaedam annotatio, ab exordio mundi primum nascentis repetita,* LAMBERTO SCHAFNABURGENSI *auctore, cuius nomen hactenus delituit. Tubingae* 1533. 8. Dedicatio *Ludovici Schradini* scripta ad *Sebast. Schertlinum.* — *Quarta* Lamberti editio est inter Germ. rer. quatuor Chronographos per *Simonem Schardium, Francof.* 1566. f. — *Quinta* sub titulo: *Chronicon historicum apud Germanos, ubi auspicia, ornamenta imperatorum, successio et res memorabiles bello et pace gestae ab Henrico IV. Imp. breviter referuntur, authore* Monacho *quodam* Herveldensi. *Basil.* ex off. Henricpetrina 1569. f. (Editore *Ioh. Iac. Grynaeo.*) *Sexta* hac inscriptione: MONACHI HERVELDENSIS *Chronicon*, inter Scriptt. rer. Germ. quibus praefationem praemisit *Simon Schardius*, T. I. p. 694, editionis primae *Basileensis* 1574. f. *Septima* in *Pistorii* Scriptt. rer. Germ. T. I. p. 149, et in novissima *Struvii* editione T. I. p. 301 (cum notulis quibusdam parvi aestimandis). *Octava* denique editio, cui Regino iunctus, *Argent.* sumtibus *Lazari Zetzneri* 1609. f.

Cf. *Bibl. hist. Hamb.* Cent. IV. p. 165. *Semler* l. c. p. 140.

Additiones breves ad Lambertum appositae ab ERPHESFORDENSI MONACHO ignoti nominis ab anno 1068 usque ad 1352; apud *Pistorium* l. c. T. I. p. 253, ed. Struv. T. I. p. 425. cum notulis. Monachus Erphesford.

MARIANUS SCOTUS, Monachus Fuldensis, (n. 1028. denat. 1086.) *Chronicon* libris tribus scripsit, ab orbe terrarum condito usque ad 1082, secundum Marianus Scotus.

 sex

sex istas aetates mundi. Sequitur in duobus prioribus libris potissimum Eusebium, Cassiodorum et Bedam; tertium ipse, brevissimis res gestas notans, adhibitis tamen Chronicis Hildeshemiensi et Wirceburgensi, condidisse videtur. Marianus *primum* ex codice manu scripto templi S. Bartholomaei in lucem productus studio *Ioh. Latomi*, Decani illius, qui edendum dedit *Basilio Ioh. Heroldo*, *Basileae*, per *Iac. Parcum*, expensis Ioh. Oporini 1559. f. Exstat quoque inter Scriptt. rer. Germ. *Pistorii* T. I. p. 266; et in *Struvii* ed. nova p. 441, ubi tamen Marianus satis negligenter tractatus.

Cf. GE. MAKENZIE's *Lives of the Scots Writers* T. I. p. 99. *Bibl. hist. Hamb.* Cent. VI. p. 1. *Semler* l. c. p. 142.

Dodechin. Continuavit Marianum DODECHINUS, Abbas monasterii S. Dysibodi in dioecesi Trevirensi, usque ad a. 1200. Exstat in Collectione Pistorio-Struviana l. c.

Fasti Siculi s. Chron. Constant. s. Alex. Incerta aetas est *Fastorum Siculorum*, quos saeculo decimo sexto in Siciliae quadam Bibliotheca repertos ab *Hieronymo Surita*, edidit postea ex apographo bibliothecae Augustanae Graece et Latine atque animadversionibus MATTHAEUS RADERUS, *Monachii* 1615. 4. Latina Raderi versio repetita est in Bibl. max. patr. Lugd. T. XII. p. 867. Auctiores et emendatiores sub titulo *Chronici Paschalis*, cum nova Latina versione, et notis chronicis et historicis, cura et studio *Caroli du Fresne du Cange*, *Paris.* 1688. f. *Venet.* 1729. f. Partem quoque eius, quae ad consules Romanos spectat, edidit FRIDERICUS SYLBURGIUS sub initium Tomi tertii Scriptorum historiae Romanae, atque ANDREAS SCHOTTUS in Tomo II. *Annalium Pighii*, cuius postea novam editionem promisit *Labbeus*. Dicitur alias quoque *Chronicon Alexandrinum*, a nomine *Petri Alexandrini* praefationi

fationi subscripto. Porro *Chronicon Paschale;* rectius *Chronicon Constantinopolitanum.* Auctor ignoratur.

Cf. *JJ. MM.* (fortassis IEREMIAE MARKLANDI) Observationes in quosdam Graecos auctores de templo Heliopolitano in Syria, in *Miscellaneis observationibus in auctores veteres et recentiores* Vol. II. T. II. p. 172, FABRICII Bibliogr. antiquar. p. 235. ed. Schafshausen.

Saeculi octavi est GEORGIUS SYNCELLUS, saeculi noni NICEPHORUS CONSTANTINOPOLITANUS, saeculi decimi IOHANNES ANTIOCHENUS, cognomento MALALAE, saeculi undecimi GEORGIUS CEDRENUS, saeculi duodecimi IOANNES ZONARAS et MICHAEL GLYCAS, de quibus infra dicetur inter scriptores historiae Byzantinae.

Exstant quoque inediti historiae universalis scriptores, GEORGIUS HAMARTOLUS, IOANNES SICULUS et SETHUS MAGISTER, de quibus *Bosius* in notitia sua §. XXXII. et seqq. egit.

V.

Scriptores historiae universalis saeculi XII.

Saeculi *duodecimi* est SIGEBERTUS, GEMBLACENSIS in Brabantia Monachus († 1112), qui *Chronographiam* seu *Annales* ab anno p. C. n. 379 ad 1112 perduxit. Hic licet non adeo accuratus sit in chronologicis, in ipsa tamen historia probus, immo etiam caussam Henrici IV. Imp. strenue egit. Ipse quidem Sigebertus incipit, ubi Chronicon Eusebio-Hieronymianum desinit. Alios plerumque excerpsit, v. c. Annales Eginharti, annales Fuldenses etc. Prodiit eius Chronographia *primum* et singulatim cum additamentis ex historia *Galfridi Monumetensis* et *Roberti*, abbatis Montis, cura *Wilh. Parvi* et *Antonii Rufi*, *Paris.* ap. *Henr. Stephanum* 1513. 4, deinde inter IV Chronographos *Schardii*, *Francof.* 1566. f.

Scriptt. hist. univ. saec. XII. Sigebert. Gemblac.

sex istas aetates mundi. Sequitur in duobus prioribus libris potissimum Eusebium, Cassiodorum et Bedam; tertium ipse, brevissimis res gestas notans, adhibitis tamen Chronicis Hildeshemiensi et Wirceburgensi, condidisse videtur. Marianus *primum* ex codice manu scripto templi S. Bartholomaei in lucem productus studio *Ioh. Latomi*, Decani illius, qui edendum dedit *Basilio Ioh. Heroldo*, *Basileae*, per *Iac. Parcum*, expensis Ioh. Oporini 1559. f. Exstat quoque inter Scriptt. rer. Germ. *Pistorii* T. I. p. 266; et in *Struvii* ed. nova p. 441, ubi tamen Marianus satis negligenter tractatus.

Cf. GE. MAKENZIE's *Lives of the Scots Writers* T. I. p. 99. *Bibl. hist. Hamb.* Cent. VI. p. 1. *Semler* l. c. p. 142.

Dodechin. Continuavit Marianum DODECHINUS, Abbas monasterii S. Dysibodi in dioecesi Trevirensi, usque ad a. 1200. Exstat in Collectione Pistorio-Struviana l. c.

Fasti Siculi s. Chron. Constant. s. Alex. Incerta aetas est *Fastorum Siculorum*, quos saeculo decimo sexto in Siciliae quadam Bibliotheca repertos ab *Hieronymo Surita*, edidit postea ex apographo bibliothecae Augustanae Graece et Latine atque animadversionibus MATTHAEUS RADERUS, *Monachii* 1615. 4. Latina Raderi versio repetita est in Bibl. max. patr. Lugd. T. XII. p. 867. Auctiores et emendatiores sub titulo *Chronici Paschalis*, cum nova Latina versione, et notis chronicis et historicis, cura et studio *Caroli du Fresne du Cange*, *Paris.* 1688. f. *Venet.* 1729. f. Partem quoque eius, quae ad consules Romanos spectat, edidit FRIDERICUS SYLBURGIUS sub initium Tomi tertii Scriptorum historiae Romanae, atque ANDREAS SCHOTTUS in Tomo II. *Annalium Pighii*, cuius postea novam editionem promisit *Labbeus*. Dicitur alias quoque *Chronicon Alexandrinum*, a nomine *Petri Alexandrini* praefationi

fationi subscripto. Porro *Chronicon Paschale;* rectius *Chronicon Constantinopolitanum.* Auctor ignoratur.

Cf. *JJ. MM.* (fortassis IEREMIAE MARKLANDI) Observationes in quosdam Graecos auctores de templo Heliopolitano in Syria, in *Miscellaneis observationibus in auctores veteres et recentiores* Vol. II. T. II. p. 172, FABRICII Bibliogr. antiquar. p. 235. ed. Schafshausen.

Saeculi octavi est GEORGIUS SYNCELLUS, saeculi noni NICEPHORUS CONSTANTINOPOLITANUS, saeculi decimi IOHANNES ANTIOCHENUS, cognomento MALALAE, saeculi undecimi GEORGIUS CEDRENUS, saeculi duodecimi IOANNES ZONARAS et MICHAEL GLYCAS, de quibus infra dicetur inter scriptores historiae Byzantinae.

Exstant quoque inediti historiae universalis scriptores, GEORGIUS HAMARTOLUS, IOANNES SICULUS et SETHUS MAGISTER, de quibus *Bosius* in notitia sua §. XXXII. et seqq. egit.

V.

Scriptores historiae universalis saeculi XII.

Saeculi *duodecimi* est SIGEBERTUS, GEMBLACENSIS in Brabantia Monachus († 1112), qui *Chronographiam* seu *Annales* ab anno p. C. n. 379 ad 1112 perduxit. Hic licet non adeo accuratus sit in chronologicis, in ipsa tamen historia probus, immo etiam causam Henrici IV. Imp. strenue egit. Ipse quidem Sigebertus incipit, ubi Chronicon Eusebio-Hieronymianum desinit. Alios plerumque excerpsit, v. c. Annales Eginharti, annales Fuldenses etc. Prodiit eius Chronographia *primum* et singulatim cum additamentis ex historia *Galfridi Monumetensis* et *Roberti*, abbatis Montis, cura *Wilh. Parvi* et *Antonii Rufi*, *Paris.* ap. *Henr. Stephanum* 1513. 4, deinde inter IV Chronographos *Schardii*, *Francof.* 1566. f.

Scriptt. hist. univ. saec. XII. Sigebert. Gemblac.

 tum

tum in *Pistorii* Scriptt. rer. Germ. T. I. p. 477; in *Margarini de la Bigne* T. VII. Bibliothecae Patrum, quae editio in levibus differt a Pistoriana; in *Laur. de la Barre* historia christiana veterum patrum (*Paris.* 1583. f.) p. 401. Collatum cum autographo et multis aliis Codd. manu scriptis plenissime et emendatissime edidit in Chronographia *Aubertus Miraeus*, *Antwerpiae* 1608. 4. Inde transiit in *Struvianam* editionem Scriptor. rer. Germ. Pistorii T. I. p. 689, adiectis simul omnibus Sigeberti continuatoribus.

Cf. *Semler* l. c. p. 144.

Anselmus Gembl. Plures enim Sigeberti chronographiam continuarunt; ANSELMUS siquidem *Gemblacensis* abbas illud praestitit ab anno 1113 ad 1136.

Robertus de Monte. Alter Sigeberti continuator seu amplificator, usque ad annum 1210, in collectione Pistoriana Tomo primo dicitur ROBERTUS *de* MONTE (†1184), et tertius ROBERTUS *de* THORIGNEIO, cuius Chronicon studio *Lucae Dacherii* cum aliis editum in Appendice opusculorum *Guiberti de Noyet* sive abbatis Novigentini, *Paris.* 1651. f. p. 717. Sed IOH. BAPT. SOLLERIUS *Disquisitione in supplementum chronologicum, quod Chronico Sigeberti Gemblacensis subiungi solet, sub nomine Roberti de Monte in MSS.* (Actorum Sanctorum T. VII. m. Junii p. 171.) docuit, unum esse scriptorem. *Robertum* nimirum *de Thorigneio* s. *de Torineio* (s. *de Torigny*) Abbatem fuisse monasterii *S. Michaelis* DE MONTE *in periculo maris* (hodie *Mont S. Michel*, in provincia Francogalliae, quae dicitur *Normandie*), inde confusionem ortam esse. Haec Roberti appendix (observante *Koelero* in Directorio histor. p. 204. ed. Hamberg.) tripartita est: Pars I. incipit ab a. 1113 et absolvitur a. 1155, incerto auctore. Pars II. decurrit usque ad a. 1186, et haec sola Roberti est, tamque similis editionis Dacherianae, ut altera emendari aut suppleri, sicubi

ſicubi defectus fuerit, ex altera poſſit. Pars III. complectitur annos reliquos, eiusque auctor eſt Monachus Gemeticenſis.

Appendix longe alia, et quidem breviſſima, quae eidem ROBERTO *de* MONTE tribuitur, reperitur in *Labbei* Bibl. MSS. T. I. p. 390. Decurrit illa ad annum 1162.

Saeculo etiam duodecimo (circa a. 1134) floruit HUGO DE S. MARIA, Monachus FLORIACENSIS (*Fleury*) et *Chronicon* ſex libris ad Ivonem Carnotenſem ſcripſit, a Nino incipiens, in anno 855 finiens. Edidit illud, ſed mutilum, cum brevibus notis *Bernhardus Rottendorffius*, *Monaſterii* 1638. 4. Libris rariſſimis adnumeratur *). Diverſa autem reperiuntur *Hugonis Floriacenſis* Chronica: *Unum*, quod ſcripſit ad Ivonem Carnotenſem, cuius portio male ſub nomine *Ivonis Ep. Carnotenſis* a *Marq. Frehero* edita in corpore hiſtoriae Francicae: *Alterum* ad Mathildam Angliae reginam, utrumque breve ſatis, ab initio regni Francorum, ad ſua usque tempora: *Tertium* ad Adelaidem, Carnotenſem Comitiſſam, quod ab exordio orbis terrarum usque ad Ludovicum Pium tantum perduxit. Hugo Floriac.

OTTO, frater uterinus Conradi, Ducis Franconiae, et deinde Imperatoris, item Friderici I. Imperatoris patruus, ab anno 1137 Epiſcopus FRISINGENSIS, (†1158) *Chronicon* compoſuit, ſive *rerum ab origine mundi ad ipſius usque tempora* (1152) *geſtarum libros* VIII. Scriptor candidus, gravis, fide dignus et a partium ſtudio alienus, in ipſa adeo narratione rerum a conſanguineis geſtarum; quod eo diligentius notandum, quo frequentius alii medii et recentioris aevi chronographi et hiſtorici, v. c. *Monachus Weingartenſis*, *Abbas Urſpergenſis*, *Albericus* etc. Ottonis chro- Otto Friſing.

*) v. GOETZII *Merkwürdigkeiten der königl. Bibl. zu Dresden* T. III. p. 477. FREYTAGII Analecta p. 472.

chronico usi sunt. Primum *) illud ex codice monasterii Scotorum Viennae editum cum eiusd. lib. II. de gestis Friderici II. et Radevici lib. II. de eiusd. Friderici Imp. gestis a *Ioh. Cuspiniano*, *Argent.* 1515. f. (editio rarissime obvia). Auctius, curante *Petro Pithoeo*, excudente Petro Perna, *Basil.* 1569. f. in *Bertr. Tissier* Biblioth. Patr. Cisterciens. T. VIII. p. 1. sqq. Collatum denique cum duobus codd. MSS. bibliothecae maioris templi Tigurini cum append. usque ad a. 1212 apud *Urstisium* T. I. p. 1. Melior sane scriptoris praestantissimi editio est optanda; adhiberi posset ad ornandam eam codex manu scriptus, qui in bibliotheca Ienensi academica asservatur multasque lectiones varias habet.

Cf. CARL WILH. SCHUMACHERS *Betrachtung über den Werth der historischen Schriften des ehemaligen Bischofs Otto zu Freysingen*, in eius *Beyträgen zur teutschen Reichshistorie* (*Eisenach* 1770. 4.) p. 1.

Godefridus Viterb.

Eiusdem aevi, at non eiusdem ingenii, est GODEFRIDUS, vel GOTEFRIDUS, vel GODFRIDUS, VITERBIENSIS Presbyter, Imperatorum Conradi III, Friderici I et Henrici VI Sacris et Scriniis praefectus, natione, ut videtur, Germanus; puer certe Bambergae literis operam dedit. Chronicon, XX libris constans, elaboravit, ab initio mundi usque ad annum p. C. n. 1186, quod *Pantheon* inscripsit, quia terrarum deorum seu dominorum res gestas illo narravit; quo in negotio oratione tum soluta tum numeris adstricta, in lectorum, ut sibi quidem persuasit, recreationem, usus est. Appellatur etiam opus hocce, multis fabulis atque ineptiis refertum, *Memoria saeculorum*, quod quidam falso in *Memoriam Sanctorum* permutarunt. Editum

*) In Catal. librorum b. Casp. Frid. Munthe (Hafn. 1764.) p. 24. laudatur quidem editio quaedam Ottonis, impressa Wiennae 1514: sed cum omnes bibliographi de ea taceant, vix credibile est, vere illam existere.

Editum est primum cura *Basil. Ioh. Heroldi*, *Basil.* 1569. f. Exstat etiam in *Pistorii* Scriptt. rer. Germ. T. II. p. 1. et in *Struvii* nova editione, additis variis lectionibus codicis membranacei bibliothecae reipublicae Norimbergensis, a *Ioh. Dav. Koelero*, et notis *I. M. Schamelii* et *Struvii*, T. II. p. 1. Denique praetermissis, quae ad veteris testamenti historiam et prima p. C. n. saecula spectant, in *Muratorii* Scriptt. rer. Ital. T. VII. p. 347.

Cf. *Bibl. hist. Hamb.* Cent. VIII. p. 216. *Struvii* et *Muratorii* Praefationes ll. cc.

Saeculo duodecimo (1240) mortuus est chronographus iste, quem vulgo dicimus CONRADUM *a* LICHTENAU, Abbatem URSPERGENSEM. Hunc vero minime Chronici istius esse auctorem, abunde probavit *Schumacher* scripto mox laudando. Idem vir *κριτικότατος* observavit, chronici partis prioris auctorem natione fuisse Germanum et Monachum quidem, at non, ut Freherus, Goldastus, aliique credidere, monasterii Schwarzachensis, sed alius monasterii Franconici, forte Bambergensis; porro, illum fine saeculi undecimi et duodecimi initio vixisse; eum quidem vitiis non esse immunem, tamen eundem reliquis suae aetatis chronographis puritate et concinnitate orationis, nec minus fide, qua fontes, ex quibus hausit, indicare solet, aequalem; illum porro fontes non sine iudicio adiisse, eosdem potius passim sub examen vocasse atque emendasse; populorum denique hominumque, quos describit, indolem eundem bene perspexisse et diiudicasse: continuationis vero chronici ab anno 1126 usque ad 1229 alium esse auctorem, ortu quidem non Germanum, qui autem in Monasterio Urspergensi vixerit, minime vero eius Abbas unquam fuerit, multo minus Abbatem *Conradum de Lichtenau* auctorem esse continuationis; scriptorem istum saeculo vixisse duodecimo; eum satis ingenuum Conradus Ursperg.

nuum esse scriptorem atque simplicem etc. Sequentes Chronographi, e. gr. *Annalista Saxo*, *Chronographus Saxo*, auctor *Chronicae regiae* S. *Pantaleonis*, aliique multa ex chronico hocce ad verbum descripserunt. *Primam* huius Chronici *editionem* iussu Maximiliani Imp. procuravit *Conradus Peutingerus*, ICtus, *Augustae Vindelicorum* per *Ioa. Miller* 1515. f. Quae editio cum admodum esset depravata, *Philippus Melanchthon* auctor fuit *Cratoni Mylio*, Argentoratensi typographo, ut idem Chronicon iterata editione, maiore tamen adhibita cura, recuderet. Usus ad hanc rem Mylius fuit *Caspare Hedione*, qui *Conradum* non elimatius tantum edi curavit, sed etiam rerum memorabilium paralipomena adiecit, a Friderico II. ad Carolum V. usque, et annum 1537 perducta. Quo ipso *anno* et haec editio emendata atque locupletata prodiit *Argentorati* f. adiectis iconibus Imperatorum atque Principum, pro more illorum temporum in lignum incisis. Iterum haec editio eodem charactere *Basileae* recusa est per *Petrum Pernam* 1569. f. reiectis iconibus, addito vero indice admodum utili, quae editio optima videtur. Tandem quoque *Argentorati* recusa fuit 1609. f. per *Lazarum Zetznerum*. Adiecta huic editioni ad marginem sunt summaria quaedam et breves notae, quas *Antonio Corvino* tribuit *Meibomius* de *Irmensula* cap. V. Editio tamen melior huius chronici praestantissimi fieri posset, si quis diligentius editiones typis impressas inter se conferret, codicesque manu scriptos sagacitate critica excuteret; quorum quidem non magna copia: sed sunt, qui ab editoribus Chronici istius neglecti fuerunt. Inter quos facile eminet codex bibliothecae academicae Erlangensis, olim Monasterii Hailsbronnensis, optime conservatus, saeculo, ut videtur, decimo tertio exaratus, continuatione, de qua antea sermo, carens, et ab *Hockero* in Catal. bibl. monasterii Hailsbronn. p. 86. recensitus; qui et lectiones

nes varias haud contemnendas excerpsit. Alii codices Dresdae et Ienae asservantur.

Cf. D. G. MOLLERI D. de Abbate Urspergensi. *Altorf.* 1694. 4.
(BURC. GOTTH. STRUVII) D. de Conrado Urspergensi eiusdemque Chronico in Obss. select. Halens. T. I. Obs. XX. p. 303.
Semler l. c. p. 128.
IOH. DAN. GRUBERI Sententia de vulgo iactato Conradi, Abbatis Urspergensis, plagio, in Commercii epistolici Leibnitiani Tomo primo P. II. p. 1449.
CARL WILH. SCHUMACHERS *Betrachtung über das schätzbare Zeitbuch, für dessen Verfasser der ehemalige Abt zu Ursperg, Conrad von Lichtenau, sonst gehalten worden ist;* in eius *Beyträgen* l. c. p. 38-55.

GODOFRIDUS, Monachus S. *Pantaleonis* Coloniensis, eodem saeculo annales scripsit ab anno 1162 ad 1237, quibus multa memoratu digna in statu civili atque ecclesiastico complexus est. Edidit illos *Marquardus Freherus* in Tomo primo p. 239. et p. 335. edit. *Struv.* Godofrid. Monachus S. Pantal.

Saeculo duodecimo quoque vixit RADULPHUS *de* DICETO, Archidiaconus Londinensis, qui *Abbreviationes chronicorum ab initio mundi usque ad annum* 1198 scripsit: typis vero inde ab a. 589 modo expressae, in *Rogerii Twysden* Historiae Anglican. Scriptor. X. (*Lond.* 1652. f.) p. 425-710. Radulphus de Diceto.

Huc etiam referamus duo Chronographos Iudaeos: *Seder Olam Rabba*, sive Chronicon maius, et *Seder Olam Zutha*, sive Chronicon minus. Illud res ab orbe condito ad tempora Imperatoris Hadriani gestas delineat, et a Iudaeis R. JOSE BEN CHELPETHA tribuitur: hoc vero scriptum circa annum p. C. n. 1124, ab exordio quidem mundi ad annum Christi 1122 progrediens. Ambos hos libros post *Gilbertum Genebrardum* vertit, et cum interpretatione sua Latina et notis eruditis, ac praeclaris de historiae Seder Olam Rabba et Zutha.

riae sacrae fide dissertationibus edidit IOHANNES MEYER, *Amstelod.* 1699. 4.

Cf. WOLFII Biblioth. Hebr. T. I. p. 492. T. III. p. 367. T. IV. p. 1092.

FABRICII Bibliograghia antiquaria p. 245. ex edit. *Schafshausen.*

VI.

Scriptores historiae universalis saeculi XIII.

Scriptt. hist. univ. saec. XIII. Albertus Stad.

Praestantissimus huius saeculi historicus est ALBERTUS, Monachus Benedictinus, et ab anno 1232 Abbas STADENSIS, qui Chronicon scripsit ab exordio terrarum orbis usque ad annum 1256, quod primum ex bibliotheca Henrici Rantzovii cura *Reineri Reineccii* prodiit *Helmstadii* 1587. 4. Recusa haec editio *Wittebergae* 1608. 4. et in collectione Kulpisio-*Schilteriana* P. II. p. 123. Continuationem *Annalium Alberti*, ab a. 1264 ad ann. 1324, ex membranis Bibliothecae Academiae Juliae edidit notisque illustravit *Andreas Hoierus*, *Hafniae* 1720. 4. Sed is non semper satis accuratus fuit, vel in describendo, vel in edendo; quapropter animus FRANC. DOMINICO HAEBERLINO fuit, hanc continuationem chronici Albertini, praeterquam quod illius unica editio Hafniensis in Germania perrara sit, longe correctiorem in altero suorum *Analectorum medii aevi* tomo denuo foras dare. Sed nec Tomus iste alter adhuc in lucem publicam prodiit. Aliam vero *Haeberlinus* operam maxime laudabilem in eo dedit, quod permultas varias lectiones *Alberti* Stadensis ex isto codice excerpsit et tomo primo *Analectorum* (*Norimb.* et *Lips.* 1764. 8.) p. 609-706. inseruit. Quae quidem futuro Alberti editori, vehementer bonis literis optando, permagno erunt adiumento. Chronologiae rationem non adeo certam habet Albertus, pleraque etiam ex anterioribus descripsit, immo quandoque nugatur:

gatur: sunt tamen nonnulla, quae plane singularia, maxime quae in aevi sui historia describit. Immo multa momenta praebet, quae ad genealogiam Principum Germaniae faciunt, quae alias manca esset.

Cf. TOB. ECKARDI Vita Alberti Stadensis, ex eius Chronico concinnata. Additae sunt variantes lectiones e Cod. Mediceo ad Vitam Caroli M. ex Eginhardo ab eo descriptam. *Goslar.* 1726. 4.

Ex *eodem saeculo* habemus MARTINI, STREPI, cognonime POLONI, (licet minime ortu Polonus fuerit, sed Silesius, Oppaviae natus,) Archi-Episcopi Gnesnensis, († 1278) *Chronicon de summis Pontificibus atque Imperatoribus*, quod ab Augusto et Petro usque ad Rudolphum I. et Nicolaum III. (1277) deducitur. Editiones mire variant, quae prodierunt *Basileae*, cum Mariano Scoto, edente *Heroldo* 1559. f. et cura *Suffridi Petri*, *Antwerpiae* 1574. 8. *Coloniae* 1616. f. ex MSCto procurante *Ioanne Fabricio*, cognomento *Caesare*, Sacellano Monasterii S. Catharinae Tremoniae; nec non inter Scriptores *Kulpisianos* p. 337. Denique *Argent.* 1685. f. cum *Aeneae Sylvii* historia Friderici III. Imp. Continuationem a Rudolpho I. usque ad a. 1343 edidit *Eccardus* in Corp. histor. med. aevi T. I. p. 1413. *Maderus* atque *Sagittarius* multa cura desudaverunt in procuranda nova, eademque accuratiore editione cum lectionibus variantibus, collatis variis MSCtis, quae tum in *Ienensi*, tum *Lipsiensi*, *Helmstadiensi*, *Erlangensi* aliisque bibliothecis asservantur: verum horum labores nunc latent in bibliotheca *Guelferbytana*. De alio codice memorabili v. (GOTTLOB. BENED. *de* SCHIRACH) *Historische Zweifel und Beobachtungen* (*Halle* 1768. 8.) p. 85. Francogallica versio prodiit hac inscriptione: *Ci commençent les chroniques Martinianes, extraites de plusieurs anciennes histoires, commençées dès le commençement du monde jusqu'aux noces du Roy d'Angleterre nommé Eduard & de la fille du* Martinus Polonus.

Roy de France, nommée Isabeau. Paris 1503. f. Partem vero huius operis minorem Martini Chronicon constituit, reliqua hausta ex variis aliis scriptoribus. Huius *Martiniani* Chronici duo sunt supplementa, alterum ab anno 1277 usque ad annum 1400, alterum usque ad a. 1506, de quibus docte disseruit Abbas LE BEUF, in *Mémoire sur les Chroniques Martiniennes* (in *Mémoires de l'Acad. des Inscriptt.* T. XX. p. 224).

Cf. IOH. LUD. HOCKERI Bibl. Heilsbronnensis Catal. p. 88.
Niceron T. X. p. 428. vers. Theot.

Vincentius Bellov. *Saeculo decimo tertio* floruit quoque VINCENTIUS, ortu Burgundus, non Episcopus, sed Monachus BELLOVACENSIS, ordinis Dominicani, regis Ludovici IX. s. Sancti Lector, († 1264) qui, huius regis suasu et sumtibus, quatuor sic dicta *specula* compilavit: *Naturale, doctrinale, morale & historiale;* ex quibus huc pertinet *Speculum historiale*, satis amplum et vastum, complectens historiam universam ad a. 1254, consarcinatam quidem ex quibuscunque scriptoribus, multisque fabulis impletam, ita ut caute fides sit adhibenda: attamen dignissimum, quod in usus criticos vertatur, quippe quod multa ex scriptoribus deperditis et ineditis fragmenta comprehendat. *Prima* operis editio, sine nomine loci et librarii, typis ligno incisis prodiit, et inter cimelia artis typographicae rarissima refertur. *Secunda, Argent.* impressa per *Ioh. Mentelin* 1473. 10 Voll. fol. quorum quatuor posteriores speculum historiale sistunt. *Tertia*, quae secundae repetitio, titulo: *Bibliotheca mundi, Basil.* per *Ioh. Ammerbachium* 1475. f. *Quarta*, apud *Herm. Lichtenstein*, Coloniensem 1483. f. *Quinta, Noribergae* apud *Ant. Coburger* 1484. f. *Sexta*, Colon. 1494. f. Rarissime omnes harum editionum partes reperire licet. *Septima, Venet.* 1591. f. *Octava* eaque optima, *Duaci* 1624. 4 Voll. f.

Cf.

Cf. (IOH. GOTTFR. WELLERI) *Altes aus allen Theilen der Geschichte* (*Chemnitz* 1760 sqq. 2 Voll. 8.) T. I. p. 226.

IOH. FRID. ECKHARDS *Nachrichten von einigen seltenen Büchern der Bibl. des hochfürstlichen Gymnasii zu Eisenach* (*Eisenach* 1775. 8.) p. 31 et 42.

ALBERICUS, Monachus Cisterciensis *Triumfontium* dioeceseos Catalunensis Franciae, (cl. circa a. 1240) quem alii verosimilius Canonicum regularem Augustinianum Neomonasteriensem, episcopatus Leodiensis, fuisse contendunt, Chronicon duabus partibus constans, variis ex scriptoribus, partim nunc deperditis, summo studio compilavit, ab initio mundi usque ad annum 1241; in quo, praeter Chronographorum morem, genealogiae et virorum eruditorum rationem diligenter habuit. *Godofr. Guil. Leibnitius* illud typis evulgavit, in *Accessionibus historicis* (*Hannov.* 1698. 4.) quarum partem secundam omnem occupat. Lectiones emendatiores et auctiores ab a. 960 ad 1241, ex Codice bibliothecae suae excerptas, dedit *I. B. Mencken.* in Scriptt. rer. Germ. T. I. p. 37-90. Albericus.

GUILIELMUS *de* NANGIS, sive *de* NANGIACO, ortu Francogallus, Monachus Parisiensis, *Chronicon* elaboravit ab orbe terrarum condito usque ad annum 1300. Guilielmus ipse fatetur, se usque ad annum 1112 Sigeberti Gemblacensis Chronicon excerpsisse, deinde varios secutum esse chronographos. In describenda historia annorum XVI. posteriorum Guilielmus tanquam testis ocularis maximam habet fidem; quam particulam paene de verbo translatam dederunt, sine Guilielmi mentione, auctores Chronici magni Francici (*Grandes Chroniques de France, Paris* 1514. 3 Voll. f.). *Lucas Dacherius* edidit partem posteriorem, ab a. 1113 ad 1300, ex cod. MS. S. Germani a Pratis, in Spicilegio suo T. XI. p. 405. ed. nov. T. III. p. 1. — Duas huius chro- Guil. de Nangis.

nici continuationes habemus: primam, ab anonymo monacho S. Dionysii in Francia, usque ad a. 1340: alteram etiam ab anonymo quodam ad annum 1368. Utramque continuationem quoque *Dacherius* exhibuit ll. cc.

Cf. *Mémoire de la Vie & des Ouvrages de Guillaume de Nangis, & de ses continuateurs, par Mr.* DE LA CURNE; *dans les Mémoires de l'Acad. des Inscriptt.* T. VIII. p. 560.

Petrus Abushiaker Ebnarraheb Abilaram.

Hoc loco etiam memorandum videtur *Chronicon Orientale*, quod ex Arabico codice Segueriano primum Latine versum et editum est ab *Abrahamo Ecchellensi*, Maronita, *Parisiis* 1651. f. inter Scriptores historiae Byzantinae; deinde denuo in Latinum sermonem translatum atque annotationibus illustratum a *Iosepho Simonio Assemano* prodiit *Romae* 1729. f. Cuius quidem Chronici auctorem esse PETRUM ABUSHIAKER EBNARRAHEB ABILARAM, idem Assemanus ostendit. In aetatibus Patriarcharum rationes LXX. Interpretum probat, addit tamen computum Hebraeorum secundum versionem sacrorum librorum Arabicam *Abibahri Almontasseri.* Quae de Imperatoribus Romanis traduntur, et pauca sunt, et in Heraclio, i. e. tempore Hegirae Mohamedicae, desinunt. Historia Khalipharum Moslaminorum et Khalipharum Aegypti et Babylonis, Patriarcharumque Alexandriae perducitur usque ad annum p. C. n. 1058.

Cf. FABRICII Bibliographia antiquaria p. 247.

Abul-Pharaius.

Eodem saeculo (ab a. 1226 usque ad a. 1286) vixit GREGORIUS ABUL-PHARAIUS, vulgo IBN-HAKIMA, *Bar-Hebraeus* etiam nominatus, gente Armenus, Iacobitarum in Oriente Maphrian f. Primas, Medicus, Historicus et Grammaticus Arabs, qui *Historiam compendiosam Dynastiarum* sive *Historiam universalem* composuit, more aliorum illius aevi chronographorum, ab orbe terrarum condito, in-

primis

primis vero a Mohamede usque ad sua tempora, per decem Dynastias seu partes distributam, Syriace. Arabum vero in gratiam Epitomen, Arabice scriptam, elaboravit. Cuius Epitomes nonam Dynastiam primum *Eduardus Pocock* in lucem edidit, hac inscriptione:

Specimen historiae Arabum, sive GREGORII ABUL FARAJII, Malatiensis, de origine et moribus Arabum succincta narratio, in linguam latinam conversa, notisque e probatissimis authoribus fusius illustrata. Opera et studio *Eduardi Pocockii. Oxoniae* 1650. 4.

Liber admodum rarus, cuius editionem antiquiorem (a. 1648) bibliographi quidam laudant: sed omnino falluntur. Titulus notarum Pocockianarum annum 1648 prae se ferens in errorem illos induxit. Quod de recentiore aliqua Lipsiensi editione a *Richardo Simone (Bibl. choisie* P. II. p. 93.) refertur, haud fide dignum est. Integra deinde *Abul-Pharagii* Epitome prodiit hoc titulo:

Historia compendiosa Dynastiarum, authore GREG. ABUL-PHARAGIO — historiam complectens universalem, a mundo condito, usque ad tempora authoris, res orientalium accuratissime describens. *Arabice* edita et *Latine* versa ab *Ed. Pocockio.* — *Oxoniae* 1663. II Partes in 4.

Plures operis egregii editiones typis impressae non adsunt; nam exempla, anno 1672 signata, novum solummodo titulum prae se ferunt, sine omni operis ipsius mutatione. *Prima*, quam Abul-Pharagius vocat, Dynastia complectitur historiam patriarcharum V. T. usque ad Mosen, variis adnexis traditionibus orientalibus de origine populorum, artium et doctrinarum. Secunda, historiam iudicum Israeliticorum, cum historiis populorum quorundam aliorum, quos auctor ad illam periodum refert, v. c. adventum Edomitarum in Italia etc. Tertia Dynastia agit de regibus Israelitarum, mentione iniecta historiae gentium exterarum. Quarta, de regno Chal-

daeorum. Quinta, de regno Persico. Sexta, de rebus publicis Graecis. Septima, de regno Romanorum, cum ante tum post eius divisionem in orientalem et occidentalem. Octavae Dynastiae s. parti inest continuatio historiae regni Romani orientalis, usque ad Heraclii Imp. mortem. Nona, eaque amplissima et praestantissima, ante, ut iam monitum, a Pocockio separatim edita, historiam continet regni Arabici, cum ante Mohamedis tempora, tum post eadem sub Khaliphis, additis historiis variis Byzantinis, Francicis et Mogolicis. Decima et ultima pars enarrat omnem Mogolorum historiam ab *Holaku-Ebn-Tuli-Chano*, usque ad mortem *Argun-Ilchan-Ebn-Abaka.* Pocockius ipse elaboravit et subiunxit: *Supplementum historiae dynastiarum, in quo historiae orientalis series a Greg. Abul-Faragii exitu ad nostra usque tempora compendiose deducitur.* Quod tamen supplementum bonae frugis plenissimum non omnibus exemplis operis Abul-Faragiani additum. *)

Cf. IOS. SIMON. ASSEMANI Biblioth. orient. Vatican. T. II. c. 42. p. 244.

PETR.

*) Aliud *Chronicon*, tribus partibus constans, Syriace scripsit *Abul-Faragius.* Pars prima ad historiam civilem spectat, secunda et tertia ad ecclesiasticam. Ex quibus posterioribus excerpta uberiora dedit ASSEMANI T. II. *Bibliothecae orient.* e priore vero manca admodum et exilia. Spes autem laeta iam nobis excitata a PAULLO IACOBO BRUNSIO, qui, cum Oxonii degeret, partem istam priorem, historiam ab orbe terrarum condito usque ad annum p. C. n. 1284 continentem, diligenter descripsit, fore, ut illa integra typis imprimatur. Specimen sive excerptum interim exhibuit vir iste doctissimus hac inscriptione: *De rebus gestis Richardi, Angliae Regis, in Palaestina, excerptum ex* GREGORII ABULPHARAGII *Chronico Syriaco, edidit, illustravit* PAUL. IAC. BRUNS, L. L. D. *Oxonii* 1780. 4. Theotisce ipse Brunsius hunc libellum edidit in (*Eichhornii*) Repertorio *für biblische und morgenländische Litteratur* (*Leipzig* 1780. 8 mai.) T. VII. p. 183.

PETR. BAYLE *Diction. hist. et crit.* s. v. *Abulfarage.*
IAC. GE. *de* CHAUFEPIE' *Nouveau Dictionnaire hist. et crit.* T. I. s. v. *Abulfarage.*
DAV. CLEMENT *Bibliotheque curieuse* T. I. p. 20.
(SIGM. IAC. BAUMGARTEN) *Nachrichten von einer Hallischen Bibliothek* T. V. p. 285.
FRID. GOTTHILF FREYTAGS *Nachrichten von seltenen und merkwürdigen Büchern* (*Gotha* 1776. 8mai.) p. 86.

Plures inter Arabes universales condidere historias, v. c. THABARI, ALMAKRIZI, ALDSCHEZRI, ALAMID s. ALMAKHIN (vulgo *Elmacin*), ABULFEDA (ex cuius historia universali particulas quasdam typis impressas, infra commemorandas, habemus), IBN ASSCHEHNA, HAMZAH, ALDSCHANNABI, HADSCHI CHALIFAH, aliique. Sed quia eorum opera nondum typis evulgata, in hac bibliotheca locus illis assignari non potest. Vid. tamen, quae doctissime de istis monet IOH. BERNHARD KOEHLER in (*Eichhornii*) *Repertorio für biblische und morgenländische Litteratur* T. I. II. III.

VII.

Scriptores historiae universalis saeculi XIV.

Ex saeculo *decimo quarto* primum occurrit PTOLEMAEUS, seu potius BARTHOLOMAEUS *de* VIADONIBUS, patria *Lucensis*, vulgo PTOLEMAEUS LUCENSIS, Episcopus Torcellensis, († circa a. 1327) qui *Annales* condidit ab anno Chr. 1060 usque ad a. 1301; typis impressi *Lugduni* 1619. 8; in *Bibl. PP. max. Lugd.* T. XXV. p. 949, atque diligentius revisi, suppletis ut plurimum lacunis ex eiusdem Ptolemaei historia ecclesiastica, in *Muratorii* Scriptt. rer. Ital. T. XI. p. 1245. (Scriptt. hist. univ. saec. XIV. Ptolem. Lucensis.)

SIFFRIDUS, Coenobii MISENENSIS Presbyter, *Chronicon* scripsit ab orbe terrarum condito usque ad annum 1307, quod integrum editum non est: (Siffridus Misenensis.)

Epitomen saltem ex eodem non fidelem dedit *Georgius Fabricius*, et *Rerum Misnicarum* collectis Libris subiecit *Lipsiae* 1569. 4. atque in Tomo primo p. 682. Pistorii, ac cum variis Lectionibus ex Codd. MSCtis in nova editione Struvii T. I. p. 1017. Nec in rebus chronologicis nec antiquioribus adeo accuratus est, res tamen sui aevi describit optime. Codices MSS. passim reperiuntur, v. c. Lipsiae et Dresdae. Cf. GOETZENS *Merkwürd. der Dresdner Bibl.* T. I. p. 327.

Landulphus de Columna.

LANDULPHI *de* COLUMNA s. *Sagax*, Canonici Carnotensis, Breviarium historiale ab orbe condito ad annum 1320. *Pictavii* 1479. 8.

Hermannus Gygas.

HERMANNI GYGANTIS, *Ordinis Fratrum minorum*, Flores temporum, seu Chronicon universale, ab orbe condito ad annum Christi 1349, et abhinc ad annum 1513 continuatum a MICH. EYSENHART, Presbytero Erythropolitano (i. e. *Rotenburgi ad Tubarim*), ex ipso huius MSto autographo editum, et praemisso ad Hermanni illustrationem proprio suo glossario latinitatis ferreae a *Ioh. Gerhardo Meuschenio*. *Lugd. Bat.* 1743, et renovato titulo 1750. 4. — Idem opus, sub nomine MARTINI MINORITAE, valde deformatum, et continuatum ab *Hermanno Ianuensi*, antea iam editum erat in *I. G. Eccardi* Corp. hist. med. aev. T. I. p. 1551. — Plura qui scire vult, adeat *Meuschenii* praefationem.

Henricus Stero.

HENRICI STERONIS, Monachi Altahensis s. Altaichensis, in Bavaria inferiore, ordinis Benedictini, seu, ut *Oefelius* loco mox laudando vult, HERMANNI *Altahensis* abbatis, vulgo *Henrici Steronis* crediti, *Chronicon Altahense* ab anno 1147 usque ad annum 1300, primum, sed imperfectum, edidit *Marquardus Freherus* T. I. p. 384, auctius in nova editione *Struvii* p. 551, iterumque auctius in *Canisii* lectionibus antiq. T. I. p. 229. ed. vet. T. IV. p. 172. ed. *Basnag.* Optime vero *A. F. Oefelius* in Scriptt. rer. Boicar.

car. T. I. p. 658. Auctor huius Chronici ab historiae sinceritate plurimum commendatur.

Appendicem sive continuationem huic Chronico Altahensi addiderunt UDALRICUS et CONRADUS WELLINGI, fratres, usque ad annum 1334, quae aeque in collectione *Freheri* T. I. p. 404. et edit. novae p. 581. reperitur.

Eiusdem aevi est EBERHARDUS, *Altahensis*, ordinis Benedictini sacerdos, qui *Annales* scripsit *de Ducibus Austriae*, *Bavariae*, *Sueviae* ab anno 1273 usque ad 1305, quos tomo primo p. 305. edit. prim. et Tom. IV. edit. *Basnagii* p. 216. lectionis antiquae inseruit *Henricus Canisius:* sed in plerisque convenit cum *Sterone*, ita ut unum ab altero descripsisse coniectandum facile sit. Eberhardus Altahensis.

Aetate quoque par est HENRICUS, sacerdos Augustinianus coenobii REBDORF, (cl. a. 1361) cuius *Chronicam* edidit *Freherus*, T. I. p. 411, sed innumeris locis adeo mendose, ut sine fastidio legi vix possit. *Freherus* tamen varia Acta publica inseruit, ad historiam, quam *Rebdorfius* enarrat, pertinentia. Sigillatim edita est curante CHRISTOPHORO GEWOLDO, *Ingolstadii* 1618. 4. ex Codice MSCto Monasterii Rebdorfiensis, annotatis ex collatione Freheriani textus diversis lectionibus, expunctisque, quae *Freherus* aliunde petita, inseruerat. Demum cum variantibus lectionibus ex textu *Gewoldiano* et locis parallelis Tomo I. Freheriano p. 598. cura *Struvii*. Scripsit autem *Annales* ab anno 1295 ad 1363, quibus gesta *Adolphi*, *Alberti*, *Friderici II*, *Ludovici IV. Bavari et Caroli IV.* Imperatorum complectitur, licet in quibusdam fidem eius desiderent. Henricus Rebdorfiensis.

ALBERTI, ARGENTINENSIS, Presbyteri, *Chronicon* res ab anno 1270 ad 1378 gestas complectitur, rudi quidem stilo, bona tamen fide, scriptum. Maximam operis sui partem Albertus desumsit ex MATTH. NEUBURGI Annalibus, quorum autographum in Albertus Argent.

 biblio-

bibliotheca senatoria Bernensi asservatur. *Fragmentum* huius *Chronici* usque ad annum 1349 cum Comment. de Consulibus Romanorum primus edidit *Ioannes Cuspinianus*, *Basil.* 1553. f. *Francof.* 1601. f. et cum Ottonis Frising. Chron. *Basil.* 1569. f. Integrum vero edidit *Christianus Urstisius* T. II. p. 95, atque praemisit fragmentum historicum, ab anno 631 incipiens, in electione *Rudolphi Habsburgici* finiens.

VIII.

Scriptores historiae universalis saeculi XV.

Scriptt. histi univ. saec. XV. Gobelinus Persona.

Ex *saeculo decimo quinto* primo loco memorari meretur GOBELINUS PERSONA, Decanus Bielveldiensis et Officialis Paderbornensis. Scripsit ille *Cosmodromium*, h. e. *Chronicon universale*, complectens res ecclesiae et reipublicae, secundum sex mundi aetates dispositum, atque usque ad annum 1418 directum. Certe, magna industria atque fide scriptum est; hoc etiam potissimum in eodem commemorandum, quod gentium Germanicarum historiam in compendio explicat, earum origines, migrationes, colonias atque religionem narrat. Hoc unicum in eo desideratur, quod Pontificibus contra Imperatores nimium tribuat. Prodiit primum cura *Henrici Meibomii*, senioris, ex *Wecheliana*, *Francofurti* 1599. f. Post iterum produxit *Meibomius* iunior, Tomo I. Scr. rerum germanicarum p. 53.

Leon. Brunus Aretinus.

LEONARDI BRUNI, a patria, *Aretio* (*Arezzo*) in Italia, ARETINI dicti, scriptoris eloquentissimi, *Historia de temporibus suis*, ab an. 1378 ad an. 1440, († 1444) prodiit primum *Venetiis* 1485. 4. (Editio rarissima) et cum eius *rebus Graecis*, *Lugduni* 1539. 4. Emendatior, ad fidem MSti codicis Bergomensis, in *Muratorii* Scriptt. rer. Ital. T. XIX. p. 909.

M. THEO-

M. THEODORI ENGELHUSII, Presbyteri Eimbeccensis, *Chronicon* ab O. C. usque ad annum 1420, multis rebus utilibus et singularibus refertum, edidit integrum *Ioachimus Ioannes Maderus, Helmstadii* 1671. 4. et *Leibnitius* ex aliquot MSS. plurimum auctum emendatumque cum duabus continuationibus usque ad a. 1433 inseruit *Scriptorum Brunsuicensium* T. II. n. 51. p. 978. Theodorus Engelhus.

MATTHIAE DOERINGII, Ordinis Minorum et Ministri in Kiriz in Marchia Prignitiana, (cl. circa 1464) *Continuationem Chronici Theodorici Engelhusii* ab a. 1420 usque ad an. 1464 ex Codice MSC. Bibliothecae Academicae Lipsiensis edidit *Io. Burcardus Menckenius*, *Scriptorum Rerum Germ. praecipue Sax.* Tom. III. p. 1. Matthias Doering.

WERNERUS ROLEWINCK *de* LAER, Carthusianus Coloniensis, ex episcopatu Monasteriensi oriundus, († 1502) Chronicon exaravit et inscripsit: *Fasciculus temporum*, quo res praecipuas, ab initio mundi ad suam aetatem atque annum 1480 gestas, succincte narravit, Marianum Scotum in plerisque secutus. Maximum hic liber plausum tulit, saeculo in primis, quo vixit Rolewinck, quippe qui saepissime typis est impressus. Prima omnium eaque rarissima editio prodiit sine loco et anno (*Coloniae* 1474. f.). Sequentes editiones saeculi XV. omnes perrarae partim sunt, partim rarissimae: v. c. sine loco et anno. fol. In universit. Lovan. per *Ioh. Veldener* 1476. f. Impr. per *Conr. de Hoemborch* 1476. f. per *Petr. Drach*, civem *Spirensem* 1477. f. a *Nic. Gotz de Selzstatt* impr. 1478. f. *Colon.* per *Henr. Quentel* 1479. f. *Venet.* impens. *Ge. Walch* Almanni 1479. f. *ibid.* 1480. f. *Colon.* 1480. f. *Augustae*, imp. *Erh. Ratdolt* 1481. f. *Colon.* per *Henr. Quentel* 1481. f. *Memming.* 1482. f. *Basil.* 1482. f. *Colon.* per *Alb. Kune* 1482. f. *Venet.* imp. *Erh. Ratdolt* 1484. f. *ibid.* ab eod. 1485. f. *Lovan.* 1486. f. *Argent.* 1487. f. ib. 1488. f. *Venet.* Rolewinck.

1490.

1490. f. *Lugd.* 1490. f. sine loco 1490. f. 1492. f. *Paris.* 1512. 4. ib. 1518. 4. ib. 1523. 4. *Venet.* 1580. f. — Varias etiam in linguas conversus est hic *fasciculus temporum*, v. c. *Belgice*, cum continuatione, *Ultraj.* 1480. f. *Gallice*, *Genev.* 1495. f. *Paris.* 1505. 1508. et 1513. f. *Theotisce (Bürdlin der Zyt) Basil.* ap. *Bernh. Richel* 1481. f. (Versio perrara); sine loco et anno, fol. *Aug. Vind.* 1524. f. — *Rollewinckius* ipse Chronicon continuasse videtur ad an. 1484, a quo tempore usque ad annum 1514 continuavit IOH. LINTURIUS; cum qua continuatione fasciculus temporum etiam reperitur apud *Pistorium* T. II. p. 580. ed. *Struv.* T. II. p. 393.

Cf. Bibl. hist. Hamb. Cent. VIII. p. 220.

SCHOETTGENIUS ad *Fabricii* Bibl. Lat. Med. T. VI. p. 884.

GOETZENS *Merkwürd. der Dresd. Bibl.* T. I. p. 430.

CLEMENT l. c. T. VIII. p. 250.

IOH. BARTH. RIEDERERS *Nachrichten zur Kirchen-Gelehrten- und Büchergeschichte*, (*Altorf.* 1764-68. 4 Voll. in 8.) T. I. p. 294.

Antonius Florent.

S. ANTONII, vel ANTONINI, Archiepiscopi FLORENTINI († 1459), *Summa historialis* seu Chronica tribus partibus titulisque sive libris XXIV. constat, quibus res ab orbe terrarum condito usque ad annum 1459 gestas exponit, sabulis quidem plurimis admixtis, in historiae tamen sui temporis enarratione non inutilis. In historiae antiquioris compilatione sequitur *Helinandum*, *Petrum Comestorem*, *Vincentium Bellovacensem*, *Petrum Columnam*. En huius operis editiones! Primum in operibus Antonini omnibus *Venet.* 1474-1479. 4 Voll. f. Deinde separatim: *Venet.* 1480. f. *Norimb.* per *Ant. Koberger* 1484. 3 Voll. f. *ibid.* 1491. f. *Basil.* 1491. 3 Voll. f. *ibid.* 1502. 3 Voll. f. *Lugduni*, per magistrum *Iohannem de Gradibus* laboriosa limatione emendatum, necessa-

cessariisque annotationibus ac aliorum historiographorum concordantiis illustratum 1512. 3 Voll. f. Omnes hae editiones perrarae sunt. Porro: *Lugd.* 1527. 3 Voll. f. et *ibid.* opera et studio *Petri Maturi* S. I. qui varia de suis immiscuit 1587. 3 Voll. f. Optime denique in S. *Antonii Operibus omnibus*, ad *autographorum fidem nunc primum exactis*, *vita illius*, *variis dissertationibus et annotationibus auctis*, *cura et studio* FF. THOMAE MARIAE MAMACHI et DIONYSII REMEDELLI. Tomi I. Pars I. et II. *Florentiae* 1741. 1742. f.

DONATUS BOSSIUS s. BOSSUS, Mediolanensis, *Chronicon* ab initio mundi usque ad sua tempora (a. 1492) contexuit, quod una cum eius Historia Episcoporum et Archiepiscoporum Mediolanensium excusum est *Mediolani* per *Ant. Zarotum* 1492. f. Donatus Bossius.

Cf. *Phil. Argelati* Biblioth. SS. Mediol. T. I. p. 211. et *Mazzucchelli* Scrittori d'Italia h. v.

Vastum est opus HARTMANNI SCHEDELII, *Norimbergensis* (nat. 1440, denat. 1514), quod inscribitur *Chronicon* mundi usque ad annum 1492 deductum, sed absurdis quidem et fabulis multis refertissimum, in quo tamen et singularia quaedam reperias. Prodiit sine *Schedelii* nomine *Noribergae* 1493. f. mai. per *Antonium Koburger*, studio et cura *Sebaldi Schreyer* et *Sebastiani Kamermaister*, civium Noribergensium, adhibitis, ut in fine operis dicitur, viris mathematicis, pingendique arte peritissimis, *Michaele Wolgemut* et *Wilhelmo Pleydenwurf*, quorum soletti accuratissimaque animadversione tum civitatum, tum illustrium virorum figurae insertae sunt. Recusa haec editio *Augustae Vind.* 1496. f. *Germanice* illud vertit *Georgius Altus*, quae translatio *Noribergae* primum 1493. f. formis impressa, iisdemque figuris instructa; deinde *Augustae Vind.* eodem anno f. iterumque *ibid.* 1496. f. et 1497. f. Schedelii Chron.

Cf.

Cf. GOETZ l. c. T. I. p. 376.
FREYTAGII Anal. p. 825.
GE. ANDR. WILLII *Nürnberg. Gelehrten Lexicon* T. III. p. 499.

Laziardus. IOANNES LAZIARDUS *Historiae universalis epitomen* ab O. C. usque ad annum 1467 conscripsit. Prodiit *Parisiis* 1521. f. Teste Vossio de Historicis Latinis lib. III. cap. XI. maximam partem descripta inepte ex *Gallo* quodam, auctore *breviarii Historici*. Continuavit eundem HUBERTUS VELLEIUS usque ad annum 1519.

IX.

Scriptores historiae universalis saeculi XVI.

Sciptt. hist. univ. saec. XVI. Nauclerus. *Saeculo decimo sexto* ineunte claruit IOHANNES NAUCLERUS, sive IOH. VERGEN, vulgo *Vergenhans*, ex nobilissima Suevorum gente ortus, ICtus et Historicus, primus Academiae Tubingensis Rector († circa a. 1510). Scripsit *Chronicon* s. *Memorabilium omnis aetatis et omnium gentium chronicos commentarios*, usque ad annum 1500, in rebus temporis, quo vixit auctor, multi usus; caetera fabularum sunt plena. Primum hoc chronicon editum est *Tubingae* 1500. f. cum praefatione Capnionis; in eoque partim disponendo, partim augendo, partim etiam retexendo, operam collocavit *Phil. Melanchthon*, teste *Camerario* in eius vita p. 18. (ed. Strobel.) Appendicem XIV. annorum adiecit NICOLAUS BASELIUS, Monachus Hirschaviensis, quae cum ipso Chronico primum prodiit *Tubingae* 1516. 2 Voll. f. Postea *Coloniae*, ex off. Petri Quentel 1544. f. cui editioni accessit *Appendix nova*, cursim memorans res gestas ab anno 1515 usque ad annum 1544, Rhapsodis, ut titulus prae se fert, partim CONRADO TIGEMANNO, partim BARTHOLOMAEO LAURENTE. Quae

editio

editio optima recusa *ibid.* 1579. f. *ibid.* apud Arn. Quentelium 1614. f. et *ibid.* 1675. 2 Voll. f. — Epitomen Chronici Naucleriani exhibuit *Nic. Ambsdorfius* 1534. 8. et 1545. 4.

Cf. DAN. GUIL. MOLLERI D. de Io. Nauclero. *Altd.* 1697. 4.

AUG. FRID. BOECKS *Geschichte der Universität zu Tübingen* (*Tüb.* 1774. 8 mai.) p. 40.

LAURENTIUS quoque SURIUS, Monachus Carthusianus Coloniae Agrippinae, (nat. Lubecae 1522, denat. 1578) *Paralipomena* Naucleri chronico addidit, sive *Commentarium brevem rerum in orbe gestarum ab anno* 1500 usque ad a. 1566, sed eundem erroribus plenum, pro more suo. Carionem et Sleidanum refutare et superare voluit, sed vano irritoque successu, ut ipsi Romano - Catholici scriptores prudentiores fatentur. Prodiit *Lovanii* 1566 et 1567. 8. et *Coloniae* 1567. 8. Porro multis locis non parum auctus et locupletatus usque in annum 1568. *ibid.* 1568. f. Denique usque ad annum 1574 productus, *ibid.* 1598. 8. *Iacobus Estourneau* Francogallice librum reddidit *Paris.* 1571. f. *ibid.* 1572 et 1573. 8. Theotisce vero *Henricus Fabricius*, *Colon.* 1568. f. Surius.

Continuavit Surii Commentarium ab anno 1566 ad 1586 MICHAEL *ab* ISSELT. Prodiit uterque *Coloniae* 1586. 8. et 1602. 8, qua tamen editione res ad annum 1574 saltem enarrantur. Diversa ab hac continuatione est eiusdem ISSELTI *sui temporis historia* ab a. 1566 - 86, *Coloniae* 1602 excusa, qua res in toto orbe terrarum gestae, tum praecipue motuum Belgicorum origo et successus usque ad annum 1586 describuntur. Mich. ab Isselt.

M. ANTONIUS COCCIUS, cognomento SABELLICUS, Venetus, bibliothecae ad S. Marcum praefectus († 1506), omnem orbis terrarum historiam in Anton. Coccius Sabellicus.

Rhapso-

Rhapsodia sua *historica* comprehendere et describere conatus est. Quod opus in septem partes distribuit, quarum quaelibet novem complectitur libros, unde illis *Enneadum* titulus impositus fuit. Enneades septem priores primum editae *Venet.* 1498. fol. max. deinde tres posteriores Enneades et quartae libri duo, in quibus historia usque ad a. 1504 producta, editae *Venet.* 1504. f. Recusa haec editio *Paris.* in aedibus Ascensianis 1509. 2 Voll. f. *ibid.* 1513. 3 Voll. f. *Lugd.* 1535. f. Recusum opus *Basil.* in officina *Hervagiana* 1538. 2 Voll. f. quae editio XI. Enneades habet, quibus ab anno 1504 accessit CASPARIS HEDIONIS *Synopsis historica rerum gestarum* ad a. 1538. Iterum cum aliis Sabellici opusculis excusum et a COELIO SECUNDO CURIONE ad annum 1560 continuatum *Basil.* 1560. 4 Voll. f. Tomo primo et secundo continentur Enneades XI. cum Sabellici historia Veneta, *Basil.* 1560. Sane primus hic inter scriptores historiae universalis nugari desiit; dolendum saltem, quod continua serie quidem res omnes narrat, sine tamen addita auctoritate, cum ipse sit scriptor fide non indignus.

Cf. *Bibl. hist. Hamb.* Cent. X. p. 225. 228. 233. *Freytagii* Adparat. litter. T. II. p. 1055.

Forestus. IACOBUS PHILIPPUS FORESTUS, BERGOMENSIS, Ordinis fratrum Eremitarum Augustini († 1518), Chronicon suum, *Supplementum chronicorum* inscripsit, ab orbe terrarum condito perductum usque ad sua tempora; stilo quidem barbaro confectum, at rebus memorabilibus, quas tamen saepe ab aliis mutuatus est auctor, plenum. Prima editio, qua historia usque ad a. 1483 perscripta, prodiit *Venetiis* 1483. f. Recusa cum continuationibus *Brixiae* 1485. f. *Venet.* 1486. f. *ibid.* 1492 et 1503. f. *Noribergae* 1503. f. (sub titulo: *Novissimae historiarum omnium Repercussiones, quae Supplementum Supplementi Chronicarum*

nicarum nuncupantur.) *Venet.* 1506. f. *ibid.* 1513. f. in qua editione, chronicon usque ad A.C. 1510 procedere, titulus docet, ſicuti titulus editionis praecedentis continuationem usque ad a. 1506 promittit: ſed utraque ultra a. 1503 haud progreditur, *ibid.* 1520. f. Editiones hae omnes ſummae raritatis ſunt, praecipue iſtae ſaeculi decimi quinti et Venetiana 1506. Editio *Pariſienſis* 1535. f. brevem acceſſionem habet usque ad annum 1535. — *Italice* hoc chronicon verſum prodiit *Venet.* 1491. 4. *ibid.* 1553. f. *ibid.* 1575. 4.

Cf. *Goetz* l. c. T. I. p. 398.

Sequentes Chronographos univerſales, non adeo nobiles, breviſſimis commemorare liceat!

CHRISTOPHORUS ROFFINUS ſive ROFFINIACUS (a patria *Ruffecq*, oppido in provincia Francogallica *Angoumois*, ſic dictus), Praeſes ſenatus Burdigalenſis, condidit *Commentarios omnium a creato orbe hiſtoriarum* usque ad annum 1516. *Pariſ.* 1571. 4. Auctor fere ubique ſenſum veri pulchrique prodit, dignusque, qui frequentius, quam fieri ſolet, conſulatur. Roffinus.

NICOLAI MARESCALCI, THURII (i. e. Thuringi), D. et Profeſſoris iuris in Academia Roſtochienſi et Conſiliarii Megalopolitani, *Deflorationes antiquitatum ab origine mundi usque ad annum* 1522, *libri* V. *Roſtochii*, in aedibus Thuriis 1522. f. et in E. I. de *Weſtphalen* Monum. ined. rer. Germ. et Cimbr. T. I. p. 1419. Mareſcalcus Thurius.

Cf. *Bibl. hiſt. Hamb.* Cent. II. p. 261. et 277.

CHRISTIANI MASSAEI (ludimagiſtri Cameracenſis, † 1546) *Chronicorum multiplicis hiſtoriae utriusque teſtamenti libri* XX (usque ad A. C. 1539). *Antwerpiae* 1540. f. Praemiſſa ſunt Kalendaria Aegyptium, Hebraicum, Macedonicum et Romanum. Maſſaeus.

Ryd. VALERII ANSELMI RYD, Rothwila oriundi, Medici et Senatoris Bernensis († 1540), *Catalogus annorum et principum sive monarcharum mundi genuinus, plerisque in locis obscurioribus illustratus et in celebrioribus locupletatus, atque a mendis recognitione diligenti repurgatus. Cum accessione multorum aliorum, quae in priore editione non continebantur, quemadmodum suis locis toto libro videre licebit, ab Homine condito usque in praesentem a nato Christo millesimum quingentesimum et quinquagesimum annum deductus et continuatus — Ex magnifica Helvetiorum urbe* Berna *anno Domini* MDL. f. Haec est inscriptio editionis secundae; prima prodiit *ibid.* 1540. f.

Cf. (BAUMGARTENS) *Nachrichten von einer Hallischen Bibliothek* T. VI. p. 161.

Zierixeus. AMANDUS ZIERIXEUS sive ZIRIXIENSIS (ab urbe natali *Ziriczea* in Seelandia sic appellatus), Monachus ex ordine Minorum et Doctor theologiae Lovaniensis († 1534), scripsit *Scrutinium* vel *Venationem* veritatis historicae, a mundi exordio ad sua usque tempora. *Antwerpiae* 1534. f.

Vignier. Pertinet etiam huc *Bibliotheque historiale de* NIC. VIGNIER, *Barrois* († 1596). Res ad annum usque 1519 gestas exponit in editione, quae *Parisiis* 1587 et 1588. 3 Voll. f. prodiit; duo nimirum posteriora 1587, prius vero 1588 demum impressum. Accessit *ibid.* 1650 Tomus quartus, continens additiones et correctiones trium priorum voluminum.

Lucidus et Bardus. IOH. LUCIDUS, SAMOTHEUS dictus, Mathematicus Venetus, *Chronicon* publicavit, sive *emendationem temporum*, ab orbe terrarum condito usque ad a. 1535; quod continuavit F. HIERONYMUS BARDUS, Florentinus, usque ad annum 1575, *Venetiis* 1575. 4. Mere chronologicum et levioris est momenti.

HADRIA-

HADRIANUS BARLANDUS (Professor Rhetorices Lovanii † circa a. 1542) scripsit *Historiarum librum, quo res maxime memorabiles continentur, quae a C. N. usque ad a. 1532 contigerunt. Lovanii* 1566. 12; et in *eiusd.* Historicis (*Colon.* 1603. 8.) p. 14. Barlandus.

GILBERTI GENEBRARDI, Doctoris Theol. et Professoris Hebraeae linguae in universitate Parisiensi, postea Archiepiscopi Aquis Sextiis, tandem Prioris monasterii Salmuriensis († 1597), *Chronographiae* libri IV. ab orbe terrarum condito ad annum 1566. *Paris.* 1567. f. *Lovan.* 1572. 12. *Paris.* 1580. f. *Colon.* 1581. 2 Voll. in 8. *Paris.* 1585. f. *Lugd.* 1599. f. *ibid.* 1609. f. Genebrardi opus duabus constat partibus: prior complectitur tempora ante Christum natum; posterior tempora sequentia usque ad annum 1580. Fundamento huic parti posteriori est Chronographia ARNOLDI PONTACI, studiorum commilitonis Genebrardi, episcopi deinde Vasatensis († 1605). Multa tradita sunt incerta fide, neque accurate satis. Genebrardus.

Cf. *Bibl. hist. Hamb.* Cent. III. p. 51.

Pertinent ad hanc periodum chronographi quidam, qui lingua scripserunt *Italica*, veluti: Chronographi Italici.

GASPARO BUGATI (Monachi ordinis Dominici Mediol.) *Istoria universale, dal principio del mondo, infino all' anno* 1569. *In Venetia* 1570. 4. — *L'Aggiunta della medesima istoria di* G. Bugati, *dall anno* 1569, *infin' al* 1581. *In Milano* 1587. 4. — Historia recentior multo copiosius exposita est, quam antiqua.

AGOST. FERENTILLI (e terra Umbriensi oriundi) *Discorso universale, nel quale discorrendisi per le sei Età e le quattro Monarchie* (ab O. C. ad annum Christi 1569) *aggiuntavi la creatione del mondo, descritta da* Filone Hebreo. *In Venetia* 1574. 4. Recus. *ibid.* 1578. 4.

FRANC. SANSOVINO *Cronologia del mondo, divisa in tre libri; nel I, s'abraccia tutto quello ch' è avvenuto in tempo di pace e di guerra fino all' anno presente; nel II, si contiene un Catalogo de' regni e delle Signorie; nel III, si tratta l'origine di cinquanta case illustri d' Italia. In Venetia* 1580. 4.

Sommario overo Età del Mondo chronologiche, della creatione di Adamo fino all' Anno 1581 *di Cristo, fatto di* GIROLAMO BARDI (Florentinus, Monachus Camaldulensis). *In Venetia* 1581. 4.

GIOV. TARCAGNOTA (Cajeta, urbe Neapolitana, orti) *Istoria del Mondo dal suo principio fino al* 1513. *In Venezia per Mich. Tramezzino* 1562. 4. *ibid. per gli eredi di Francesco & Mich. Tramezzini* P. I. 1572. 2 Voll. 4. P. II. 1580. 4. P. III. *aggiunta da* MAMBRINO ROSEO 1573. 4. *Supplemento della Parte* III. et V. *Volume, revisto & accresciuto da* BARTOLOMEO DIONIGI *da* FANO 1583. 4. — *Ibid. presso i Giunti* 1585. 4. *ibid.* 1592. 4. *ibid.* 1598. 3 Voll. 4. *ibid.* 1606. 4, cum continuatione Dionysii da Fano usque ad a. 1606; qui et opus universum in compendium redegit *ibid.* 1650. 2 Voll. 4. — Maioris operis editio etiam prostat Venetiana anni 1617. 5 Voll. in 4.

Cf. FONTANINI l. c. T. II. p. 225.

Chronographi Hisp.

Hispani huc pertinent sequentes:

JUAN *de* PINEDA (Monachus Franciscanus, flor. circa 1580) *los treyenta libros de la Monarquia ecclesiastica, o Historia universal del mondo, desde su creacion, hasta questos tiempos. En Salamanca* 1588. IV Voll. f. *En Barcelona* 1620. f.

JUAN PABLO GALUCIO *Theatre y Descripcion universal del mondo y del tiempo. En Granada* 1617. f.

ALONZO MALDONADO (Monachus ordinis Domin. flor. circa a. 1627) *Chronica universal de todas las naciones y tiempos. En Madrid* 1624. f.

Tales

Tales et prostant idiomate *theotisco* res gestas exponentes, v. c. Chronographi Theotisci.

Die kleyn Fürstlich Chronicka durch CASPARUM STURMIUM *K. M.* (Caroli V.) *Ehrenholdt. Strasburg* 1544. 4. — *Continuirt bis aufs Jahr Christi* 1596 *von* MATTHAEO DRESSERO. *Leipzig* 1596. f.

VALENTINI MÜNZERS, *Bürgers zu Fulda, Chronography von Anfang der Welt bis auf unsere Zeiten dieses lauffenden Jahres* 1549. *Bern* 1550. 4. *Franckfurt* 1551. 4.

Chronicka, Beschreibung und gemeyne Anzeyge vonn aller Welt Herkommen etc. quam edidit et formis expressit CHRISTIANUS EGENOLFFUS. *Francof. ad Moen.* 1533. 4. 1535. f.

SEBASTIAN FRANCKENS (Woerdensis Belgae) Chronica, *Zeytbuch und Geschychtbibel von Anbegyn bis in dies gegenwertig* 1531 *Jar. Straßburg* 1531. f. *bis auf das Jar* 1536. *Ulm* 1536. f. sine loco 1536. f. *bis auf das J.* 1550 *verlängert*, sine loco 1551. f. — Haec Franckii Chronica tribus constat partibus: prima ipsa est Chronica ab O. C. ad Christi nativitatem secundum quinque aetates mundi; secunda historiam imperatorum (*Kaiser-Chronick*) usque ad a. 1531 continet; tertia historiam pontificum Rom., Conciliorum, Haereticorum etc. — Plane diversum est aliud *Franckii* opus, quod inscripsit: *Weltbuch oder Geschichte und Zeitbuch aller nahmhaftigsten und gedächtnißwürdigsten geistl. und weltlichen Sachen vom Anfang der Welt bis auf* 1531. Tubingae, apud Ulr. Morhart 1534. f. et f. l. 1542. f. continuatum usque ad a. 1585 auctore *Colonio Gonneiro* f. l. 1585. f. Franckius libris IV agit de regionibus et incolis Africae, Europae, Asiae et Americae; ad geographiae igitur et statistices subsidia potius pertinet.

CASPARIS HEDIONS *auserlesene Chronica vom Anfang der Welt bis* 1543. *Straßburg* 1549. f.

 Horum

Horum Chronicorum auctores et continuatores, in rebus antiquis et medii aevi, vulgaria, immo non raro meras narrant fabulas: in negotiis sui vero aevi quandoque annotarunt libere singularia, quae alibi vix reperias, ideoque cultori historiarum non plane negligendi.

R. David Ganz.

Ex *Iudaeorum* Chronicis huc pertinet: *Zemach David* (Germen Davidis) auctore R. DAVID GANZ. Res in primis Iudaicas narrat ab orbe condito usque ad annum p. C. n. 1592 gestas. Prodiit cura *Ioseph. Tekuthielis* Prag. 1592 4. Magnam libri partem, satis negligenter, Latine reddidit et cum notis suis edidit *Guil. Henr. Vorstius*, Lugd. Bat. 1644 4.

Cf. WOLFII Bibl. Hebr. T. I. p. 293. et 398. T. III. p. 181.

Baronii Annales eccles. cum continuat.

Antequam ad chronographos saeculi XVI. progredimur, a consilio nostro non alienum, quid? quod necessarium videtur, ut *Baronii* eiusque continuatorum succincta saltem hic mentio fiat. Annales enim viri istius doctissimi non modo ad res ecclesiasticas, verum etiam ad civiles, intelligendas et illustrandas, mirifice faciunt, praecipue ob insignem diplomatum copiam, quam e tabulario Vaticano aliisque auctor in lucem protraxit. Potest etiam ex annalibus hisce lucem foenerari Genealogia, nam dum auctor successionem episcoporum persequitur, recenset etiam illorum familias. Hinc multae ibi occurrunt tabulae genealogicae, in ultimis praesertim voluminibus. CAESAR igitur BARONIUS, Sorae, oppido Neapolitano, 1538 natus, Cardinalis ecclesiae Romanae ab anno 1596, mortuus 1607, *Annales* conscripsit *ecclesiasticos*, tomis duodecim vastis, in quibus adversarium Centuriatorum Magdeburgensium se gessit, licet, prudentia callide praemeditata ductus, raro ipsos nominet, resque memorabiles per tot saecula gestas, ita tamen, ut tomi non respon-

deant

deant ipſis ſaeculis, proſecutus eſt. Plurimae, quae exſtant, editiones non obſcurum praeſtantiſſimo operi teſtimonium perhibent; poſtquam enim prodiiſſet tomus primus *Romae* 1588. f. ſumtibus et auſpiciis Pontificis Romani, mox, ante operis univerſi perfectionem, priores tomi *Venetiis* 1595, *Coloniae* 1596, *Antwerpiae* 1597 ſqq. et *Moguntiae* 1601 typis repetiti. Prioribus tomis Romae etiam 1597 recuſis et ab auctore ipſo auctis et emendatis, ultimus ſeu duodecimus prodiit *ibid.* 1607, finiens a. 1198; quae editio Romana (1588-1607) rariſſima. Editiones porro curatae *Colon.* 1624. *Antverpiae* 1610. *Colon.* 1624. *Antverp.* 1675. *Venet.* 1705. Moguntina editio a. 1601 ab auctore ipſo recognita et aucta dicitur, ut aliarum poſtea ab aliis cudendarum editionum prototypum eſſet. In editionibus Antverpienſibus deeſt tractatus de Monarchia Sicula, utpote regis Hiſpanorum iuſſu per carnificem combuſtus, qui tamen T. XI. editionis Romanae habetur, et ſeorſim quoque exſtat *Pariſ.* 1609. 8. Recentiſſima editio prodiit *Lucae* 1738-1759 cum continuatione Raynaldiana et critica chronologico-hiſtorica *P. Antonii Pagii*, et in eandem animadverſionibus *Dominici Georgii* et P. *Ioh. Dominici Manſi*, Voluminibus XXXVIII. f. Volumina tria poſteriora indices copioſiſſimos operis univerſi continent. Magni ſane uſus ſunt, quae *Manſius* addidit. Infinita enim incognita Baronio ex ſcriptoribus haurire potuit, qui poſtea demum vixerunt ſcripſeruntque: multa prolata ſunt documenta et chartae antiquae, quas ille adhibuit ad iſta, quae Baronius narraverat, confirmanda, et quae hiſtoriae civili etiam ſunt utiliſſima. Variis tamen in locis haec editio Manſiana mutilata eſt errorumque typographicorum plena. In alias linguas opus Baronianum transfundere plures ſunt conati, minime vero ad umbilicum perducere laborem potuerunt. Cardinalis *de* LAUREA *indicem alphabeticum*

rerum et locorum omnium memorabilium ad Annales Cardinalis Baronii confecit, *Romae* 1694. 4. Epitomae horum annalium *Spondani*, *Raynaldi*, *Aurelii*, *Bzovii*, *Bisciolae*, *Scoglii*, *Sartorii*, *Schultingii*, nos hic non morantur: properamus potius ad continuatores. Primus est ABRAHAMUS BZOVIUS, qui Annales Baronianos ab anno 1199 usque ad a. 1572 *Romae* 1616-1672. 9 Voll. f. continuavit. At ordinis Dominicani historiam potius, quam historiam ecclesiae, elaboravit Bzovius, multis Baronio inferior. Huius continuationis Bzovianae editio quoque exstat *Coloniensis* (1621-1640. 8 Voll. f.), Romanae praeferenda propter additamenta, quibus auctor ipse illam ditavit. Multo praestantior, in primis ob acta publica, ex tabulario Vaticano inserta, est continuatio ODORICI RAYNALDI, Tarvisini, congregationis oratorii Presbyteri, quae novem voluminibus, *Romae* 1646-1677. f. impressis, historiam usque ad annum 1566 perducit. Recusa est haec continuatio Raynaldiana *Coloniae Agrippinae* 1693 sqq. 8 Voll. f. — IACOBUS *de* LADERCHIO, Farentinus, Congregationis Oratorii Presbyter, Raynaldum sive annales Baronio-Raynaldianos tomis tribus *Romae* 1728, 1733 et 1737 impressis, usque ad annum 1571 solummodo, infeliciter satis, continuavit. — Aliam continuationem aggressus est HENRICUS SPONDANUS, Mauleosolensis, Appamiarum in Gallia Narbonensi Episcopus, tres eius partes seu duo volumina perficiens, quibus historia ab anno 1197, quo Baronius desiit, ad finem anni 1646 deducta, *Paris.* 1640 et 1641. f. Secunda editio prodiit *ibid.* 1649. f. Tertia vero *Lugduni* 1678. f. Haud parvi aestimari solet haec continuatio, quia Spondanus maiore veritatis studio acrioreque iudicio praeditus fuit, quam reliqui Baronii continuatores: saepiuscule tamen etiam lapsus est.

Plures

Plures viri eruditi Baronium refutare et castigare, alii contra eundem defendere atque excusare studuerunt. Praeter ISAACUM CASAUBONUM, IOH. DARTISIUM, AD. TRIBBECHOVIUM, IOH. HENR. OTTIUM, SAMUELEM BASNAGIUM aliosque, ANTONIUS PAGI, D. Theol. Ordinis Minorum Convent. S. Francisci, vir eruditissimus, Baronium optime defendit, correxit et supplevit in opere isto immortali, omnibusque cuiuscunque generis historicis utilissimo, quod inscribitur: *Critica historico-chronologica in universos annales ecclesiasticos — Baronii, in qua rerum narratio defenditur, illustratur, suppletur, ordo temporum corrigitur, innovatur, et periodo graeco-romana, nunc primum concinnata, munitur — opus posthumum, quatuor tomis distinctum, ab adventu Domini nostri Iesu Christi ad annum* MCXCVIII. *perductum* etc. *studio et cura* R. P. Francisci Pagi, *Auctoris nepotis, eiusdem Ordinis Doctoris theologiae* etc. Pars prima sigillatim *Paris.* 1689. f. auctoris cura prodierat. Mortuo illo (1699) nepos eius *Coloniae Allobrogum* 1705. IV tomos seu opus universum in lucem edidit. Optima vero editio etiam *Coloniae Allobrogum* sive *Genevae* excusa, licet titulus *Antwerpiam* prae se ferat, 1727. 4 Voll. f.

Cf. IOH. FRID. MAYERI Eclogae de fide Baronii ipsis Pontificiis suspecta. *Amstelod.* 1697. 8.
(BAUMGARTENS) *Nachr. von einer Hall. Biblioth.* T. II. p. 214-268.
NICERON T. XXI. p. 328 et 387. vers. theot.

X.

Scriptores historiae universalis saeculi XVII.

Superiore saeculo historiam universalem condere voluerunt sequentes: Scriptt. hist univ. saec. XVII.

Torniel. AUGUSTINUS TORNIEL *in Annalibus sacris et profanis ab orbe condito ad eundem passione Christi redemtum.* Mediolani 1610. II Voll. f. *Francof.* 1611. II Voll. f. *Francof.* 1616. II Voll. f. Quarta editio recognita et sexcentis in locis aucta, *Antverpiae* 1620. II Voll. f. Quinta, *Colon. Agripp.* 1622. f. Sexta, *Lucae* 1757. IV Voll. f. (Quae editio recentissima, observationibus P. *Mansi* ornata, comes quasi editionis annalium Baronianorum novissimae constituta.) Opus haud contemnendum, non vero tanti pretii, quanti *Dupinius* illud aestimat. *Tornielus* illud continuare, historiamque ecclesiasticam novi foederis elaborare voluit: sed a Baronio praeventus animum mutavit.

Helvicus. CHRISTOPH. HELVICUS (*Helwich*), D. et Prof. Theol. Giffensis († 1617), conscripsit *Chronologiam et Historiam universalem* (Giffae 1618. 4. ibid. 1637. 4.), *Synopsin historiae universalis* (Giss. 16 ... ibid. 1637. 4.) et *Theatrum historicum et chronologicum* etc. Giffae .. — continuatum a IOH. BALTH. SCHUPPIO, Marburg. 1639. f. et a IOH. IUST. WINCKELMANNO (Francof. 1666. f.). Theotisce etiam reddita sunt haec Helvici opera, tempore, quo confecta sunt, utilissima: hodie meliora habemus.

Opmeer. PETRUS OPMEER (nat. Amstelod. 1525. denat. Delphis 1595) *opus chronographicum orbis universi a mundi exordio usque ad annum* 1570 conscripsit, quod ad annum 1611 continuavit et edidit Laurentius Beyerlinck, Canonicus et Archidiaconus Antverpiensis, *Antverpiae* 1611. f. Prodiit haec Opmeeri Chronographica quoque *Coloniae* 1625. 8 mai. sed ad annum 1591 saltem haec editio pertingit; addita tamen eiusdem *Opmeeri* historia martyrum Batavicorum.

Megerlin. Multi olim usus PETRI MEGERLINI (Profess. Mathes. Basil. † 1686) *Theatrum divini regiminis a mundo*

mundo condito ad nostrum usque saeculum. Basileae 1683. 4.

Pererudite scriptum EDWARDI SIMSONII *Chronicon, historiam catholicam complectens, ab exordio mundi ad nativitatem Domini N. Iesu Christi et exinde ad annum a Christo nato* LXXI. digestum, editumque *Oxonii* 1652 et 1671. f. Quod cum inventu difficile esset, adiectis eruditis animadversionibus exhibuit PETRUS WESSELING, *Lugd. Bat.* 1729. fol. mai. Recus. *Amstelod.* 1752. f. Simson.

MARCUS ZUERIUS BOXHORNIUS *Historiam universalem* composuit, *sacram et profanam* a Christo nato ad annum usque 1650, in qua illustrium gentium ac Principum origines, res gestas, varias mutationes atque alia describit, *Lugduni Batavorum* 1650 et 1652. 4. *Francofurti* etiam 1660. f. opera *Ioh. Andr. Bosii*, et cum appendice X annorum *Ottonis Menckenii* (non addito tamen eius nomine), *Lipsiae* 1675. 4. Propositum *Boxhornio* fuit, ea saltem exponere, quae haud ubivis obvia, licet in rebus antiquioribus tanta non praestiterit, quam in duobus ultimis, quibus multa narrat haud adeo proletaria. Boxhorn.

IACOBUS GOUTOLAS, Iesuita Francogallicus († 1661), *universalem* suam *historiam* profanam a Christo nato ad annum 1640 usque perduxit, cum Imperatorum, Regumque Franciae iconibus, *Parisiis* P. I. 1653. P. II. 1659. f. Goutolas.

ANTONIUS ROBINSONUS *Annalium Mundi universalium Tomum unum* edidit, *Libris* XIV. absolutum, *Londini* 1677. f. cui per quindecim annos, non felici admodum successu, insudavit, et ad vastationem urbis Hierosolymitanae primam tantum perduxit. In editione secunda hos annales recognovit et emaculavit THOM. PIERCE. *Lond.* 1686. f. Robinson.

Ex iis, qui saeculo decimo septimo historiam universalem patrio sermone exposuerunt, commemorabimus sequentes:

IOH.

Gottfrid. IOH. LUDOV. GOTHOFREDI (GOTTFRID) f. potius IOH. PHIL. ABELINI, Magistri Philos. Argentoratensis (cl. ante 1650), *Historische Chronica, oder Beschreibung der vornehmsten Geschichten, so sich vom Anfang der Welt bis auf das Jahr Christi* 1619 *zugetragen, nach Abtheilung der 4 Monarchien und beygefügter Jahrrechnung aufs fleißigste in Ordnung gebracht — Mit viel schönen Contrafaicturen und Geschichtmäßigen Kupferstücken, zur Lust und Anweisung der Historien, gezieret, an Tag gegeben, und verlegt durch* MATTHAEUM MERIANUM. *Francof.* 1630. 4. 1642. 4 mai. *ibid.* 1674. f. *ibid.* 1680. f. *ibid.* 1710. f. 1743. f. T. II. (quo ab anonymo res ab a. 1619 usque 1659 gestae narratae) *ibid.* 1745. f. T. III. (ab a. 1660 ad a. 1750) *ibid.* 1758. f. Priorem tomum IAC. VAN MEURS Belgice reddidit, simulque auxit *Amstelod.* 1660. 2 Voll. f. — Hocce *Gothofredi* opus ob industriam, quam adhibuit auctor, non parvi aestimatur, multo vero magis propter icones Merianas, in tomo saltem primo eiusque editione prima, qui quasi prodromum facit Theatri Europaei, de quo postea. *)

Con-

*) Origo Chronici Gottfridiani in *Catal. Bibl. Rinckianae* p. 328. hisce narratur verbis: „Huic operi ansam dedit Matth. Merianus, Chalcographus sui temporis celeberrimus. Hic enim a. 1625 impensis Lazari Zetzneri Argentorati tabulas aeneas biblicas ediderat, quae summo cum applausu excipiebantur. Hoc excitabat ipsum, ut suis sumtibus profanae historiae tabulas aeri incidere tentaret, quibus illustrandis commentario opus erat. Hunc conscribendum commisit Ioh. Lud. Godofredo, seu qui sub hoc nomine latet *Ioh. Phil. Abelino*, qui primi quoque et secundi tomi Theatri Europaei, eiusdem Meriani tabulis aeneis exornati, auctor est. Hoc ab a. 1619, quo desiit Chronicon nostrum, cum incipiat, haud incongrue prostrenum a quibusdam prima parte commemorati Theatri habitum est.“ Aliud opus, ut ita dicam, statisticum, elaboravit idem Gottfridus hocce titulo: *Newere* Archontologia

Continuationis Chronici Gottfridiani loco opus sequens haberi potest:

GOTTFRIED SCHULTZENS (Gardelega-Marchicus, Hamburgi maxime qui vixit et scripsit, † 1662), *Neu-augirte und continuirte Chronica vom Anfang der Welt bis auf das Jahr* 1660. *Lübeck, bey A. I. Becker* 1660. 8. Gottfr. Schultz.

— *Continuatio vom J.* 1656 *bis* 1662. *Frankf. am Mayn, durch Ioh. Fievet* 1662. 8.

— *Continuatio II. vom J.* 1662 *bis zum Ausgange des* 1670 *Jahres.* Ibid. *bey B. C. Wust* 1671. 8.

— *Continuatio III. vom J.* 1671 *bis zum Ausgange des* 1680 *Jahres.* Ibid. 1681. 8.

Quis continuationem secundam et tertiam condiderit, nos latet.

Magnam olim auctoritatem multosque lectores nacta est compilatio operis inter Germanos notissima, hoc titulo insignita: *Neu eröffneter historischer Bildersaal, oder kurze und deutliche Beschreibung der historiae universalis vom Anfang der Welt bis auf unsere Zeiten.* Tomus I-III. *Solisbaci* 1692-1694. Deinde *Norimberg.* 1697-1778. 17 Voll. 8 mai. Priores partes quinque, qui ANDR. LAZARUM *ab* IMHOF, (Norimbergensem et Comitis Palatini Solisbacensis ministrum primarium, qui postremo tempore a consiliis intimis fuit Duci Brunsuicensi,) auctorem habent *), maiore diligentia elaboratae sunt, quam poste- Hist. Bildersaal.

gia cosmica, *oder Beschreibung aller Kaysertbumben, Königreichen und Republicken der ganzen Welt, die keinen Höbern erkennen.* Francof. 1628. f. ibid. 1638. f. ibid. 1646. f. ibid. 1695. f.

*) Imhofius, in aula Caesarea magni aestimatus, hunc sibi proposuerat finem, ut Rex Romanorum Iosephus ex hoc libro historiae fundamenta addisceret, quam ob rem auctor, sacris licet evangelicis addictus, in rebus religionem respicientibus tanta cum moderatione versatus est, ut communi applausu ab utriusque religionis asseclis opus eius exciperetur. v. *Catal. bibl. Rinck.* p. 338.

posteriores, praesertim recentissimae, quippe quae non omnes quidem, at plurimae tamen, ex ephemeridibus politicis misere sunt consarcinatae. Icones, quas inscriptio libri ob iucunditatem laudat, minime sunt iucundae nec elegantes. — In usum regii Principis Borussici volumina quinque priora in Gallicam linguam translata sunt hoc titulo: *Le grand theatre historique, ou nouvelle histoire universelle tant sacrée que profane, dépuis la creation du monde jusqu'au commencement du XVIII. Siècle. V Tomes à Leide* 1703. 2 Voll. f. cui versioni tabulae aeneae Merianae, quibus Godofredi Chronicon superbit, novum ornamentum conciliant. In Italica quoque lingua comparuit sub titulo: *Gran Teatro storico o sia Storia universale* etc. 1738. 4. Quae versio ex Gallica, ut videtur, est enata. — Partes autographi priores saepius sunt recusae, hoc scilicet ordine: P. I. 1692. 1697. 1703. 1752. P. II. 1693. 1704. 1727. 1753. P. III. 1694. 1704. 1723. P. IV. 1707. 1724. P. V. 1707. 1725. 1765. P. VI. (auctore EUCHARIO GOTTLIEB RINCK, Professore Altdorfino olim celeberrimo,) 1710. 1733. Appendix partis VI. (eodem forte Rinckio auctore) 1715. 1725. 1762. P. VII. (auctore I. I. HARTMANNO, Diacono Norimb. ap. S. Laurent.) 1719. 1727. 1740. 1749. P. VIII. (auctore eodem et IOACH. NEGELEIN, Theologo Norimb.) 1727. 1740. 1764. P. IX. (auct. eod.) 1735. 1756. P. X. (auct. CONRADO SCHOENLEBEN, Pastore et Prof. Norimb.) 1744. 1746. 1767. P. XI. (auct. I. P. ROEDERO, Pastore ad D. Leonhardi prope Norimbergam, et G. P. SCHUNTHER, Prof. Norimb.) 1752. P. XII. (auct. C. G. RICHTER) 1761. P. XIII. (auct. eodem) 1762. P. XIV. (auct. GE. ANDR. WILLIO, Profess. Histor. Altdorf.) 1766. P. XV. (auct. C. G. RICHTER) 1773. P. XVI. (auct. IOH. DREYKORN. Diac. Norimb. ap. S. Iac.) 1778.

Ex

Ex Francogallis nominandus est:

URBANUS CHEVREAU (nat. Loduni 1613. ibique denat. 1701) *Histoire du monde*, à Paris 1686. II Voll. 4. auctior *ibid.* 1689 et 1698. V Voll. 12. *à la Haye* 1698. V Voll. 12. (Editio ab auctore ipso aucta et castigata) *à Amsterd.* 1717. VIII Voll. 12, cum Abbatis *de* VERTOT, aut potius BOURGEOIS *de* CHASTENET ad Carolum VI. Imp. usque, continuatione, quae tamen erroribus scatet historicis; ideoque editio a. 1698 praeferenda. Plurima in hoc opere mutuata ex *Matthiae* Theatro theoretico-practico, deinde laudando. Historia Graeca et Romana curatius caeteris est tractata. Chevreau.

Ex *Italis:*

GIO. NIC. DOGLIONI *Teatro universale de' prencipi, e di tutte l'historie del mondo* (ab O. C. ad ann. Chr. 1606). *Venetia* 1606. 2 Voll. 4. Doglioni.

ANTONIO FORESTI *Mappamondo istorico, cioè ordinata narrazione dei quattro sommi imperii del mondo e della monarchia di Cristo da S. Pietro primo Papa sino a' nostri tempi. Parma* 1690 et 1691. VI Tomi s. V Voll. in 4. (In hac editione historia tantum usque ad a. 1670 deducta) *Venet.* 1700. VII Voll. in 4. Theotisce: *Historische Weltcharte, das ist: Beschreibung der Welt. Augsb.* 1716 - 1718. VI Tomi f. — In primis historia Italiae, praecipue vero pontificum Romanorum, in hoc opere diligentius culta. Foresti.

FRANC. BIANCHINI (Veronensis, D. Theol. Canonici, Diaconi et Referendarii Pontificum Rom. Clementis XI. et Innocentii XIII; nat. 1662. denat. 1729) *Storia universale, provata con monumenti, e figurata con simboli degli Antichi. Roma, per Ant. de' Rossi* 1697. 4. ibid. 1747. 4. Bianchini.

Teatro storico o sia storia universale sacra e profana, dalla generatione del mondo, sino al principio del decimo ottavo secolo. In Venetia 1735. V Voll. in 4. Teatro storico.

Ex

Ex *Anglis:*

Howel. WILHELMUS HOWEL s. HOWEL (Cancellarius Dioeceseos Lincolnensis, † 1683), qui dedit *an Institution of general history, or the history of the World, London.* 1680. 2 Voll. f. Quorum primus tomus historiam antiquam continet exacte descriptam usque ad Constantini M. tempora: alter vero historiam saltem Imperatorum usque ad destructionem imperii Occidentis comprehendit.

Heylyn. PET. HEYLYN'S (D. Theol. Rectoris ecclesiarum Ailesfordensis et Warnborensis, nat. 1599, denat. 1663) *Cosmography in four Books, containing the Chorography and History of the whole World and all the principal Kingdoms, Provinces, Seas, and the Isles thereof, improv'd with an historical continuation to the present times by* EDMUND BOHUN. *London* 1703. f. *with Maps.* Priores editiones Oxonii 1622. 4. et Londini 1652 et 1682. 4. prodierunt.

Raleigh. *The Historie of the World, in five bookes, by Sir* WALTER RALEGH, (frequentius dicitur RALEIGH, *Raulaeus*, cuius fata singularia ex historia Anglicana satis nota, † 1618. Carcere per undecim annos detentus hanc historiam scripsit), qui seriem historicam usque ad interitum regnorum, ex Macedonico ortorum, perduxit: ALEXANDER vero ROSS ad annum 1640, alii demum ad annum 1707 continuarunt. Editus est Tomus I. *Londini* 1614. f. II. *ibid.* 1652. f. opus universum *ibid.* 1708. 4 Voll. in 8. Tabulae chronologicae, mappaeque geographicae omnibus editionibus sunt adiectae. — Cf. (BAUMGARTENS) *Nachrichten von einer Hall. Bibliothek* T. V. p. 62.

Boecler. IOANNES HENRICUS BOECLERUS in animo habuit *universalem historiam* per omnia saecula conscribere, neque tamen illam plene absolvit. Vivus quidem adhuc *historiam saeculi* IX. *et* X. scripsit, tanquam specimen laboris, quo etiam insignem se praestitit historicum. Post mortem vero ipsius prodierunt

runt *Saecula IV* a Christo nato *priora*, quae accurante D. M. Fr. prodierunt *Sedini* 1699. 8, praemissa praefatione isagogica Ioannis Fechtii. Desumta haec sunt ex lectionibus privatis, quae anno 1659 ab Auditoribus exceptae fuerant, atque chronologiam, res Romanas, externas, ecclesiasticas et literarias pertractant. Singula accurate sunt proposita, allegatis etiam fontibus. Tandem quoque eiusdem Boecleri habemus *de rebus saeculi post Christum natum XVI librum Memorialem* cum commentario, quem recognitum edidit *Ioannes Burcardus Maius*, *Kilonii* 1697. 8. In memoriali quidem libello brevis adparet indiculus rerum praecipuarum saeculi decimi sexti, allegatis ubique auctoribus, qui singula descripserunt, quae vero in adiecto commentario plenius sunt exposita.

Tandem etiam hic commemorandum videtur opus, inscriptione saltem huc pertinens, dignumque, cuius argumenta varia sive miscella ante oculos ponantur. Inscriptum est: *Chronicon Chronicorum ecclesiastico-politicum, collectore* IO. GUALTERIO (i. e. IANO GRUTERO, qui patris sui Ioh. Gualterii Gruteri praenomine usus est). *Francof.* 1614. 4 Voll. 8. Gualterii 1. Gruteri Chronicon Chronicorum.

Continentur Tomo I: Notitia Episcopatuum orbis christiani, sive Codex Provincialis Romanus, ab Auberto *Miraeo* ex vetusto Codice publicatus; *Arn. Mermanni* theatrum conversionis gentium totius orbis, sive Chronologica de vocatione omnium populorum et propagatae religionis descriptio; Onuphr. *Panvinii* Romanorum pontifices maximi, additis Episcopis, Cardinalibus etc.; *Idem* de Episcopatibus, titulis et diaconis Cardinalium; Casp. *Bruschii* epitome de omnibus Germaniae Archiepiscopatibus et Episcopatibus, acced. *Fabianenses*, sive *Favianenses*, aut *Wigenenses*, qui sunt Viennenses et alii Episcopi et Archiepiscopi; Petr. *Merssaei* Electorum Ecclesiasticorum catalogus; Franc. *Modii* liber singularis de Or-

dinum Ecclesiasticorum origine, progressu et vestitu. — Tom. II. Aub. *Miraei* Libri II de origine Equestrium Ordinum; Franc. *Mennenii* deliciae Equestrium, sive Militarium Ordinum symbola, insignia et origines; Garterii equites in Britannia ex libro Thom. *Milles* de nobilitate politica; Gabr. *Prateoli* Concilia Ecclesiae christianae; *Eiusd.* epitome veterum recentiorumque haereticorum; Io. *Frisi* bibliotheca philosophorum auctorumque veterum; Bibliotheca patrum minor, a temporibus Apostolorum, usque ad tempora scholasticorum Ecclesiae doctorum, ab anno 50 ad 1140; Io. *Frisi* nomenclatura alphabetica philosophorum aliquot veterum et recentiorum; Enumeratio Patrum alphabetica, cum assignatione temporis, quo floruerunt, ab anno 50 ad 1140; Dies natales virorum litteris armisque illustrium ad 1600; Dies emortuales virorum literis armisque illustrium ad 1614; Io. *Horolani* Calendarium Ecclesiasticum, quo breviter occurrunt Sanctorum feriae, annus Domini, tempus passionis, auctoresque, qui de his scripserunt; Martyrologium Romanum, addito die mortis cuiusque e *Baronio*. — Tom. III. Onuphr. *Panuinii* Imperatorum, Regum et Principum catalogus; Enumeratio et genealogia Regum Hispaniae ab Adamo, e Tomo I. Rerum Hispanicarum; Hieron. *Blancae* Arragonum Regum series et elogia; Duard. *Nonius* de vera Regum Portugalliae genealogia; Gregor. *Lilii* chronicon Regum et Principum Britanniae; Catalogus Regum Scotorum, quo tempore regnarint, quo fato diem obierint, ubi sepulti, ex Hectore *Boethio*; *Erici* Regis Daniae historia de origine gentis Danorum, de Regibus eiusdem gentis et eorum rebus gestis; Historia compendiosa Regum Daniae continuata per Erp. *Lindenbruchium*; Casp. *Schutzii* catalogus Regum Poloniae; Series Regum Sueciae ex Io. *Pistorio*; Indiculus Regum Bohemiae; Catalogus Electo-

rum

rum Palatinorum ex originibus *Freheri;* Catalogus Electorum Saxoniae it. Electorum Brandenburg.; Petr. *Marcelli* et Silv. *Girelli* Venetorum Principum vitae et gesta; Achill. Pirminii *Gassaris* Catalogus Regum omnium Europae; Henr. *Aquilii* chronicon Geldriae, cum notis *Scriverii;* Georg. *Benedicti* epitaphia Hollandiae Comitum; Wolfg. *Drechsleri* chronicon de Saracenis et Turcis, auctum a *Fabricio;* Nicol. *Reusneri* Symbolorum Imperatoriorum classes III; Emortualium principum doctorumque appendicula. — Tom. IV. Conr. *Lycosthenis* prodigiorum ac ostentorum chronicon; Annotata de personis iudicii Camerae Imperialis a primo illius exordio, usque ad ann. 1572; Chronologia Ecclesiastico-politica rerum, pace belloque, toto fere orbe, gestarum, ab anno primo I. C. ad 1613; Academiarum scholarumque illustrium collectio ex Iac. *Middendorpio;* Nundinae mercatusque per Europam celebriores; Ludi equestres seu Hasti Ludi Germanica.

XI.

Scriptores historiae universalis saeculi XVIII.

Maioris molis opera sequentia fere huc pertinent: Scriptt. hist. univ. saec. XVIII

ATLAS HISTORIQUE, *ou nouvelle Introduction à l'histoire, à la chronologie & à la geographie ancienne & moderne, représentée dans de nouvelles cartes, ou l'on remarque l'établissement des états & empires du monde, leur durée, leur chûte & leurs differens gouvernemens, la Chronologie des Consuls Romains, des Papes, des Empereurs, des Rois & des Princes &c. depuis le commencement du monde jusqu à présent. Par Mr. C***. Avec des dissertations sur l'histoire de chaque état par Mr.* GUEUDEVILLE. *Nouvelle edition. à Amsterd.* 1739. Atlas historique.

 7 Tomi

7 Tomi in fol. Tomus septimus supplementa et dissertationes continet, auctore *H. P. de* LIMIERS. Prima editio prodiit *ibid.* 1708. 3 Voll. f. secunda primique voluminis tertia *ibid.* 1720 et 1721. 7 Voll. f. — Opus sumtuosum, magis ob figurarum aeri incisarum tabularumque genealogicarum elegantiam, quam ob rerum narrationem, delectum et praestantiam, commendandum. Partes quaedam separatim editae sunt, titulis novis.

Hist. univ. Anglic. cum contin. versf. et epitomis. Omnes vero, qui unquam historiam universam totius terrarum orbis condere ausi sunt, superavit societas virorum doctorum Anglorum, qui iunctis viribus opus, omnibus populis cultioribus notum, elaborarunt, cuius ortum, progressum et indolem nunc narrare ac describere animus est. Ab initio quidem operis ambitus non adeo late patens, quam postea fiebat, delineabatur, quippe qui solummodo historiam antiquam quatuor voluminibus sive partibus octo in folio, ut aiunt, comprehendit. Ita anno 1730 Londini volumen primum sensim plagulis singulis venditis in lucem editum. Successere annis sequentibus reliqua. Vix autem haec editio prima perfecta, altera iam erat procuranda, cuius primus tomus anno 1736 hac inscriptione ornatus:

> *An universal history from the earliest Account of Time to the present, compiled from original Authors and illustrated with Maps, cuts, notes, chronological and other tables* Vol. I. *London* 1736. f.

Singulis annis sequentibus volumen prodibat huius editionis priore multo auctioris: nondum vero ea absoluta, iam anno 1740 volumen primum recudendum erat, variis quidem insignibusque correctionibus et additamentis, licet titulus eorum haud meminerit. Quae editio voluminibus VII in fol. constat. Volumen VII prodiit 1745. Successit alia *Londini* 1747 sqq. constans voluminibus XX in 8 mai. aliaque,

aliaque, voluminibus XXI in 8 mai. *ibid.* 1753 sqq. Hae editiones omnes tantum historiam antiquam continent. Nova deinde accessit, pluribus quoque editionibus. Recentissima editio, in qua historia antiqua et nova coniunctae, *Londini* prodiit 1759-1763. XXXVIII Voll. in 8 mai.

Auctores huius operis nunquam nomina sua sunt professi: scimus tamen, GEORGIUM SALE historiam populorum orientalium, in primis Arabum, IOHANNEM SWINTONUM historiam Karthaginiensem; ARCHIBALDUM BOWERUM Romanam elaborasse. Dicunt etiam, GEORGIUM PSALMANAZARUM, falsarium historicum, quem omnes norunt, huius laboris sociis esse adscribendum. Itaque pro auctorum varietate varias virtutes variaque itidem vitia opus hocce vastum prae se ferre, facile intelligitur. Aliae eius partes, paucissimae tamen, egregie sunt constructae, v. c. historia commerciorum gentium Europaearum in diversis Asiae et Americae partibus: aliae mediocriter: aliae, et quidem pleraeque, negligenter admodum, sine eruditione exquisita, sine iudicio acri, sine cognitione rectove usu optimorum subsidiorum, quod in primis de historia, quam dicunt, medii aevi atque de recentiore valet. Praeterea omnis descriptio formaque operis nec ingeniose nec secundum regulas artis historicae, quibus historiae omnium gentium, historiam universalem constituentes, apte pulchreque sunt coniungendae, ita ut corpus perfectum inde oriatur, est delineata: sed congeriem potius historiarum singularum, nulla iunctura inter se cohaerentium, conspicimus. Repertorium igitur, seu bibliothecam historiae universalis potius, quam ipsam historiam universalem, Britanni nobis exhibuerunt. Nihilo secius gratiae illis tribuendae sunt; licet enim eorum repertorium historicum minime sit perfectum omnibusque numeris absolutum: tamen auctores omnes, qui superiori-

bus temporibus historias universales composuere, antecelluerunt, multaque eorum operi insunt, quae magno cum fructu in usus tuos convertere possis; eoque insuper alii viri eruditi sunt excitati, qui plurimas operis partes ingenio industriaque haud vulgari auxerunt, amplificarunt atque poliverunt. Quum enim haec historia universalis varias in linguas fuerit translata, vel ipsae versiones correctionibus et additamentis ditatae, vel partes operis negligentius elaboratae ab exteris non dignae habitae, quae in linguas suas transferrentur, ideoque, reiecto Britannorum labore, maiore sedulitate ingenioque generosiore ab imo quasi exstructae sunt.

Francogallica operis versio omnium erat prima. Prodiit enim iam inde ab anno 1732, quum archetypum nondum typis prorsus esset expressum, pars istius versionis prima hoc titulo:

> *Histoire universelle, depuis le commencement du monde, jusqu'à présent, traduite de l'Anglois d'une Societé de Gens de Lettres, enrichie de Figures & de Cartes nécessaires. à la Haye, Amsterd. & Leipsic* 1732 sqq. in 4.

Cuius versionis tomi priores anno 1742 typis repetiti, ab eoque tempore singulis fere annis volumen typis impressum, labore adhuc non finito. Anno 1780 volumen XLII prodiit.

Hac ex translatione TURPINUS, Francogallus, hausit composuitque, sine ulteriore rerum gestarum indagatione, novis potius naevis et erroribus coacervatis, opus inscriptum:

> *Histoire universelle imitée de l'Anglois, par M.* TURPIN. *à Paris* 1770. 12 mai.

Qualem successum haec compilatio inter Francogallos habuerit, nescio. Ad nostram notitiam quatuor tantum volumina venere.

Nova

Nova operis Anglicani versio Francogallica edi coepta anno 1779 hac inscriptione:

Histoire universelle depuis le commencement du monde jusqu'à présent, composée en Anglois par une Societé de Gens de Lettres. à Paris, chès Moutard, in 8.

Sub finem anni 1780 XX volumina formis erant expressa.

Versio *Belgica*, quorum volumina priora notis eruditissimis locupletata, hanc inscriptionem prae se fert:

Algemeene Histori van het Begin der Wereld af tot den tegen woordigen tyd toe - beschreeven door een Gezelschap van Geleerde Mannen in England. Uit het engelsch vertaeld, en met eenige Aentekeningen vermeerded door KORNELIS WESTERBAEN. *t' Utrecht* 1736 sqq. fol. Tomus primus mox recudebatur.

Multo acrius *Germanorum* industriam opus hocce exercuit, et adhuc exercet, diuque in posterum exercebit. Ex quo enim SIGISMUNDI IACOBI BAUMGARTENII cura versio operis Britannici Theotisca coepta, multi popularium nostrorum non solum circa emendationem et continuationem operis, eiusque epitomen sunt versati, sed multo plures etiam Britannorum ausu stimulati, historias universales maiores minoresve moliti sunt. Primus versionis theotiscae tomus, Baumgartenii auspiciis, annotationibus eiusdem et castigationibus doctissimis, praefationeque bonae frugis plenissima, supra iam a nobis laudata, notisque versionis Belgicae instructus, hocce prodiit titulo:

Uebersetzung der allgemeinen Welthistorie, die in Engeland durch eine Gesellschaft von Gelehrten ausgefertigt worden. ERSTER THEIL. *Nebst den Anmerkungen der holländischen Uebersetzung, auch vielen neuen Kupfern und Karten. Genau durchgesehen und mit häufigen Anmerkungen vermeret von* SIEGMUND IACOB BAUM-

BAUMGARTEN, *der h. Schr. Doctor und öffentl. Lehrer auf der Friedrichsuniversität in Halle. Halle bey Gebauer* 1744. 4 mai. Tomi duo priores mox recusi.

Baumgartenio, tomo XVII (a. 1757) immortuo, IOH. SALOMO SEMLER, Doctor et Professor Theologiae, adhuc Halae florens, editionis curam suscepit. Tomo XVIII, cui insunt tabulae chronologicae utilissimae, impresso, historia universalis antiqua erat absoluta, tomusque XIX et sequentes partim tenore numerorum perpetuo insigniti, partim novo titulo, novoque numerorum tenore hac ratione inscripti: *Uebersetzung der allgemeinen Welthistorie der neuern Zeiten* etc. I. *Theil.* — Ita operis versio progressa usque ad tomum XXX; quo (1765) impresso placuit, non amplius operam versioni impendere, voluminibus Anglicis summa cum oscitantia elaboratis. Scatent enim erroribus volumina, quibus historia regnorum Europae septentrionalium, e fontibus impurissimis hausta, narratur, historiaeque Russorum, Polonorum et Suecorum sic expositae Theotisce iam versae erant, cum consilium illud caperetur. Continuatio igitur operis quibusdam viris eruditis, in Germania natis, committebatur, mutato sic titulo:

Fortsetzung der allgemeinen Welthistorie durch eine Gesellschaft von Gelehrten in Teutschland und Engeland ausgefertiget.

Tomi XXXI (sive recentioris historiae XIII) elaborationem debemus AUGUSTO LUDOVICO SCHLOEZERO, Professori Goettingensi. Anno demum 1771 tomus iste erat finitus, cum tomi tres sequentes, de quibus postea, typis iam impressi essent. Praestantissimas dissertationes continet, atque introductionis in omnem historiam Septentrionis Europaei loco aestimandus est. Argumentum huius tomi exhibebimus infra in capite de historia Septentrionis Europaei.

Tomis

Tomis XXXII et XXXIII (a. 1768 et 1770) inest historia Norvagica et Danica, auctore LUDOVICO ALBERTO GEBHARDI, Professore academiae equestris Luneburgensis. Tomo XXXIV et maiori parti tomi XXXV (a. 1770 et 1771) historia Belgica, auctore EOBALDO TOZENIO, Consiliario iustitiae Mecklenburgensi et Professore in Academia Buetzoviensi. Reliquae minori parti tomi XXXV, ut et tomis sequentibus XXXVI, XXXVII, XXXVIII et XXXIX, (a. 1771, 1772, 1773, 1774 et 1776) historia Francogallica, auctore IOH. GEORGIO MEUSEL. Tomis XXXX, XXXXI, XXXXII et XXXXIII (1778-1781) historia regnorum rerumque publicarum Italiae, auctore IOH. FRIDERICO LE BRETO, consiliario consistorii Wuertembergici et Praefecto bibliothecae ducalis Stuttgardiensis. Nondum his quatuor tomis finita est historia Italica.

Plura de recentioribus hisce voluminibus dicentur infra iis capitibus, quibus historiae in istis expositae conveniunt.

Tomis XXXII, XXXIII, XXXIV et XXXV praefixae sunt praefationes I. C. GATTERERI doctissimae aeque ac utilissimae, suis locis memoratae et memorandae.

Nunc igitur, dum haec scribuntur, versio et continuatio operis Anglicani Theotisca tomis XXXXIII constat: at non his solis, sed alia volumina insuper ad corpus vastissimum pertinent, quibus nimirum variae dissertationes et illustrationes plurium argumentorum maioris momenti, sive a viris Germaniae eruditis exaratae, sive aliis ex linguis in Theotiscam translatae, *Baumgartenio* et *Semlero* curantibus sunt exhibitae. Multae quoque insunt correctiones et additamenta ad Britannorum opus ab iis ipsis in recentioribus editionibus suppeditata. Prodierunt vero hac inscriptione:

Sammlung von Erleuterungsschriften und Zusätzen zur allgemeinen Welthistorie, herausgegeben von S. J. BAUMGARTEN. — I. *Theil, Halle* 1747. II. *Th.* 1748. III. *Th.* 1750. IV. *Th.* 1756. V. *Th.* (*von* J. S. SEMLER) 1761. VI. *Th.* 1765. 4 mai.

Dissertationes potiores occasione oblata laudabimus.

Nonnullas harum dissertationum maximamque partem annotationum Baumgartenianarum ad tomum primum versionis Theotiscae, ut et Baumgartenii praefationem ad eundem, Britanni ipsi Anglice reddiderunt *Londini* 1754. 8.

Itali quoque sermoni suo patrio donarunt Britannorum opus. Historiae veteris versio est confecta, duaeque vel tres editiones illius *Venetiis* in 4. et *Florentiae* in 8. prostant: historiae novae translatio, quantum scio, nondum absoluta.

De *Epitomis* huius operis nunc dicendum. *Primam* Angli ipsi confecerunt, eamque sic inscripsere:

A General History of the World from the creation to the present time. Including all the Empires, Kingdoms and States; their Revolutions, Forms of Government, Laws, Religions, Customs and Manners; the Progress of thei Learning, Arts, Sciences, Commerce and Trade; Together with their Chronolog, Antiquities, public Buildings and Curiosities of Nature and Art. By WILLIAM GUTHRIE, *Esq.* J. GRAY, *Esq. and others eminent in this Branch of Litterature. London* 1764-1767. Voll. XII. 8 mai.

Laudanda quidem apta huius epitomes compositio, licet rerum gestarum dilectus non ubique optimus sit; laudanda etiam in plerisque operis partibus elocutio narrationisque ars: at diligentia attentioque, in vitandis et emendandis maioris operis erroribus, auctoribus prorsus defuit; novos potius haud raro commisere. Quae cum ita sint, versioni huius epitomes Theotiscae viri fuerunt praefecti, qui Britannorum

norum errores tollerent, fontes narrationis breviter indicarent, chronologiam plane neglectam adderent, opusque universum in formam redigerent laetiorem. Prima scilicet huius versionis pars prodiit *Lipsiae*, impensis haeredum Weidmanni Reichiique, hoc fere indice:

Allgemeine Weltgeschichte von der Schöpfung an bis auf gegenwärtige Zeit — ausgefertigt von WILH. GUTHRIE, IOH. GRAY, *und andern in diesen Theilen der Wissenschaften berühmten Gelehrten. Aus dem Englischen übersetzt. Aus den Original-Schriftstellern berichtigt, und mit einer fortlaufenden Zeitrechnung und verschiedenen Anmerkungen versehen von Herrn* CHRISTIAN GOTTLOB HEYNE, *Professor der Beredsamkeit und Dichtkunst in Göttingen. Nebst einer Vorrede Herrn D.* IOHANN AUGUST ERNESTI. *Erster Theil. Leipzig* 1765. 8 mai. — Operis interpres *Gellius*, Lipsiensis.

Tom. II. *ibid.* 1766. *Heynius* huic tomo multo maiorem curam, quam primo, ob auctorum oscitantiam mirificam, impendere coactus est. Regionum quarundam historias egregie ipse condidit, v. c. Cariae, Graeciae antiquissimae, Sicyonis. Praefatio viri sagacissimi lectu est dignissima.

T. III. 1766. Eodem *Heynio* curante.

T. IV. 1767. Crevit *Heynii* diligentia, praecipue in Etruscorum et Romanorum veterum historia emendanda.

T. V. *Pars* I. — 1768. Curante IOH. DANIEL RITTER, D. et Prof. Vitembergensi; qui vir doctissimus innumeras huic parti, historiae Byzantinae destinatae, adiecit correctiones et additiones maximi aestimandas. Ex quo intelligitur, quanta negligentia auctores maioris et minoris operis Anglici hanc quoque historiae portionem tractaverint. Melius profecto et sibi et lectoribus consuluisset Ritterus, si omnem Britannorum rhyparographiam sepofuisset historiaeque Byzantinae epitomen ipse condidisset.

T. V.

T. V. *Part* II. — 1772. Eodem indagatore veritatis subtilissimo curante historia populorum, Africam olim colentium, veterumque Hispanorum, praeclare correcta.

T. V. *P.* III. — 1774. Veteris Galliae historia a *Rittero* quoque cultius summaque diligentia critica exposita. Trium harum partium stilum Heynius, Ritteri discipulus et amicus, correxit atque emendavit. Ritterus enim sermone patrio minus comto usus erat.

T. V. *P.* IV. nondum typis expressa. Rittero enim a. 1775 mortuo, curam quidem huius partis in se suscepit Heynius; at, negotiis aliis impeditus, lectorum desideriis satisfacere adhuc non potuit.

T. VI. *P.* I. — 1768.

T. VI. *P.* II. — 1769. In emendandis hisce partibus tomi sexti *Heynius* IOH. IAC. REISKIUM, Professorem olim Lipsiensem, socium sibi adiunxit, ob summam, quae viro immortali inerat, peritiam historiae Arabicae, his partibus comprehensae. Quo factum, ut hic quoque tomus versionis Theotiscae autographum longe post se relinquat.

T. VII. *P.* I. *et* II. 1772. Mongolorum, Persarum et Turcarum historia, ab *Heynio* etiam diligentissime expurgata.

T. VIII. — 1770. Historia Italiae, a IOH. MATTHI. SCHROECKHIO, Prof. Vitembergensi, polita.

T. IX. — 1767. Historia Germaniae, CAROLI RENATI HAUSENII curis. Alia historiae patriae expositio, a Germano quodam exarata, huic volumini substituetur in posterum.

T. X. *P.* I. *et* II. — 1771. Historia Francogallica, *Schroeckkhio* emendatore.

T. XI. — 1773. Historia Belgica, eodem *Schroeckkhio* correctore.

T. XII.

T. XII. — 1774. Historia Hispaniae et Lusitaniae medii et recentioris aevi, curis IOH. ANDR. DIEZII, Prof. Goettingensis.

T. XIII. *P.* I. — 1774. *P.* II. 1776. Historia inest Angliae, GOLDSMITHIO auctore (Guthrie enim et Gray historiam patriae omiserant) *Schroeckhio* amplificatore.

T. XIV. *P.* I. — 1775. Ab hac parte, historiam Poloniae continente, a Germanis idem, quod in maioris operis versione factum. Inscitia enim ac negligentia Britannorum stupenda in regionum Europae septentrionalium historia describenda deterruit populares a versionis continuatione; ideoque, insigni profecto disciplinae historicae emolumento, reliquae operis partes a viris, quos Germania nostra procreavit, doctissimis elaborantur. Ita historiam Poloniae DAN. ERNEST. WAGNER, Dantisci otio honestissimo fruens, scite admodum construxit, forma operis tantum externa, quam Angli delineaverunt, servata.

T. XIV. *P.* II. — 1776. Historia Litthuaniae, Borussiae (usque ad a. 1656) et Livoniae, auctore *Wagnero.*

T. XIV. *P.* III. — 1777. Historia Borussiae recentior et Curlandiae, eodem auctore.

T. XV. *P.* I. — 1778. *P.* II. — 1780. Historia Hungariae, a LUDOVICO ALB. GEBHARDI praeclare adornata.

T. XV. *P.* III. — 1781. Idem *Gebhardi* exposuit hac parte res in terris Hungariae vicinis, v. c. in Transsylvania, Galitia, Lodomeria, Dalmatia, Croatia, Slavonia, Servia, Bosnia, Ragusa, aevo prisco ac recenti gestas.

T. XVI. *P.* I. — 1778. Historia Daniae et Norvagiae usque ad unionem Calmariensem (1397); eodem *I. E. Wagnero* auctore, qui et sequentes huius tomi partes composuit.

T. XVI. *P.* II. — 1779. Historia Sueciae usque ad unionem Calmariensem, et historia eiusdem regni, Daniae et Norvagiae, usque ad exstinctam illam unionem (a. 1523).

T. XVI. *P.* III. — 1780. Daniae et Norvagiae historia, usque ad annum 1660.

Aliam epitomen ipsius maioris Anglorum operis alii Germaniae nostrae viri docti non multo post coeptam versionem epitomes Guthrianae condere instituerunt. Primum quidem id negotii datum THOMAE ABBTIO, Consiliario olim aulae et regiminis Bueckeburgensi, qui et plagulas XVII typis impressas elaboravit: sed mox laboris huius pertaesus, morteque praeventus, nil praeter plagulas istas perfecit; quae quidem hoc indice sunt ornatae:

> *Herrn* THOMAS ABBTS *Fragment der ältesten Begebenheiten des menschlichen Geschlechts. Mit einer Vorrede, herausgegeben von D.* Ioh. Peter Miller, *Halle* 1767. 8mai.

Epitomen deinde aliam conficere aggressus FRIDERICUS EBERHARD BOYSEN, D. Theol. Consiliarius Consistorii Quedlinburgensis etc., eandem, quoad historiam orbis terrarum antiquam, feliciter absolvit. *Tomus primus* prodiit *Halae* 1767. 8mai. cum praefatione *Ioh. Christoph. Gattereri:* tomus *decimus*, isque historiae antiquae ultimus, *ibid.* 1772. En operis inscriptionem!

> *Die allgemeine Welthistorie, die in England durch eine Gesellschaft von Gelehrten ausgefertigt worden, in einem vollständigen und pragmatischen Auszuge. — Herausgegeben von D.* I. E. Boysen. — *Alte Historie I. Band* etc.

Boysenus haudquaquam temere sineque examine Anglos secutus est, sed in subsidium laboris adhibuit etiam *Baumgartenii* et *Heynii* annotationes in operis maioris volumina et in Guthrii epitomen, aliasque

atque virorum eruditorum lucubrationes. *Boysenius* tamen multo maiorem lectorum gratiam sibi conciliasset, si brevitatis studiosior fuisset. Plura huius epitomes volumina mappis geographicis, quibus epitome Guthriana eget, instructa sunt.

Eodem anno, quo primus historiae antiquae epitomes tomus prodiit, recentioris historiae epitomes tomus primus typis expressus est: si modo novum hocce opus epitomes nomine insigniri possit. Miro enim consilio initium operis factum ab enarratione historiae Germanicae, quae a Britannis in maioris operis voluminibus miserrime truncata ac deturpata, ideoque minime Theotisce reddita, nec adhuc a quodam popularium nostrorum ad operis maioris continuationem elaborata est. Epitome igitur prius typis exprimi coepta, quam maius opus, ex quo illa fieret, adesset. Itaque historia ista Germaniae nec hoc sensu epitome vocari potest, nec alia unquam ratione, quippe quae tam multa volumina hucusque occupavit, ut epitomes notio plane evanuerit. Et ab initio quidem historiae huius Germanicae scribendae cura CAROLO RENATO HAUSENIO fuit demandata, qui et plagulas duodecim priores composuit, dein vero operis continuationem FRANCISCO DOMINICO HAEBERLINO cessit. Et sic tandem a. 1767 primus in lucem prodiit tomus. Quum vero a. 1773 ad tomum duodecimum ventum, illeque typis expressus, historiaque patriae in eius ambitu non ultra dimidiam saeculi decimi sexti partem prolata esset, poenituit consilii, hac ratione laborem amplius persequendi: *Haeberlinus* potius historiam Germaniae novo sub titulo continuavit et adhuc continuat (infra, ubi de historiae Germanicae literatura erit dicendum, curatius exponemus de opere hocce Haeberliniano), atque pars XIII et sequentes elaboratae a GEBHARDO, TOZIO et MEUSELIO, qui, ut antea iam monitum, ad operis maioris continuationem

histo-

historias Daniae, Belgii et Galliae elaborarunt. Hi igitur ipsi opera sua ampliora in compendium redegerunt. Et quidem *Gebhardi* tomo XIII et XIV (*Halae* 1774. 8 mai.) historias Norvagiae et Daniae, *Toze* tomo XV (*ibid.* 1775) historiam Belgicam, *Meusel* tomis XVI, XVII, XVIII, XIX et XX (*ibid.* 1777-1779) historiam Francogallicam, narravere, ac tabulis genealogicis mappisque geographicis eosdem instruxere. *)

Haec fere sunt, quae de vastissimo opere isto eiusque progenie numerosa erant referenda. Nunc alios, quos saeculum nostrum procreavit, maioris molis libros, quibus historia universalis exponitur, secundum ordinem chronologicum percensebimus.

Rollin, cum contin. Primus nobis sese offert CAROLUS ROLLIN, historiam universalem antiquam elegantissime, at sine ulteriore veritatis scrutatione, sine recto fontium usu, parumque accurate narrans in opere isto:

Histoire ancienne des Egyptiens, des Carthaginois, des Assyriens, des Babyloniens, des Medes & des Perses, des Macedoniens, des Grecs. à Amsterdam 1730-1739. XIII Voll. in 8.

Saepius typis repetitum est opus, e. gr. *Paris.* 1734-1740. VII Voll. in 4. *ibid.* 1740. in 4 et 12 mai. *à Halle* 1756-1758. IV Voll. in 8 mai.

Interpretatio huius historiae Rollinianae *Theotisca* prodiit *Dresdae* 1738-1749. XIII Voll. in 8. *Italica*, *Venetiis* 1740 sqq. IX Voll. in 8. *Hispanica*, per *Franc. Xaver. de Villanueva*, *Madriti* 1780. XIII Voll. in 4.

In

*) Nec silentio hic praetereundae observationes doctissimae in operis istius Anglici maioris partes quinque priores, quas PETR. FRID. SUHM, historicus aetatis nostrae nobilissimus, sermone Danico composuit scriptisque societatis literariae Dronthemiensis inseruit, tomis quidem I (p. 203-235.), II (p. 158-234.), III (p. 181-295.), IV, cui titulus: *Kongelige Norske Selskabs Skrifter* (p. 150-269).

In compendium Rollini opus redactum ab Abbate TAILHIE', *à Paris* 1744. IV Voll. in 12. et *à Lausanne* 1754. V Voll. in 12. (Haec editio praestantior est Parisiensi; maior enim chronologiae ratio in ista habita variaque historiae capita dilucidius et curatius exposita sunt.) *Theotisce, Zürich* 1750-1753. IV Voll. in 8.

Rollinus ipse historiam Romanam eadem ratione elaboravit, continuationem quasi istius operis, hoc titulo:

Histoire Romaine dépuis la fondation de Rome jusqu'à la bataille d'Actium, par Mr. CHARLES ROLLIN; *revue dépuis la mort de l'auteur par J. B. L.* CREVIER. *à Amsterd.* 1739-1749. XVI Voll. in 8. *à Halle* 1753-1755. V Voll. in 8 mai. *Theotisce, Vratislaviae* 1739-1763. XVI Voll. in 8.

Idem ille *Crevierus*, Tillemontium potissimum secutus, historiam Romanam continuavit hoc indice:

Histoire des Empereurs Romains, dépuis Auguste jusqu'à Constantin par Mr. JEAN BAPTISTE LOUIS CREVIER. *à Paris* 1750-1756. 6 Voll. in 4. ib. eod. 12 Voll. in 12 mai. *à Amsterd.* 1750 sqq. 12 Voll. in 12 mai. — *Theotisce*, parum accurate, *Dresdae* 1756-1769. 12 Voll. in 8. Utrumque Rollini et Crevieri opus *à Amsterd.* 1744-1756. 28 Voll. in 12 mai.

Continuationem operis dedit alius Francogallus hoc indice:

Histoire du Bas Empire, en commençant par Constantin le Grand. Par LE BEAU. *à Paris* 1757 sqq. 12 mai.

Nondum opus hoc amplissimum ad finem perductum. Auctore a. 1778 mortuo, continuationis curam in se suscepit Abbas GUENÉE. Theotisce etiam redditur Norimbergae. *Ioh. Adam Hiller* priores duodecim huius versionis tomos (1765-1775), reliquos *G. W. Panzerus*, Archidiac. Norimberg. curavit. Versionem Italicam procuravit Abbas *Fassadoni*.

In capite de scriptoribus historiae Byzantinae plura de opere hocce dicendi erit locus.

Historiam recentiorem, inprimis populorum Asiaticorum, ad operis Rollini continuationem, itidem alii pertexere instituerunt. Prodiit nimirum:

Histoire moderne des Chinois, des Japonnois, des Indiens, des Perses, des Turcs, des Russes &c. pour servir de suite à l'histoire de Mr. Rollin. à Paris 1754-1773. XXIV Voll. in 12 mai.

Americae etiam historia posterioribus tomis comprehenditur. Caeterum maxima operis pars fide historica plane caret, quippe quod summa incuria ex rivulis lutulentis haustum: nihilo minus, in Germanorum quasi opprobrium, Theotisce redditum; *Berolini* 1758-1778. XXXIII Voll. in 8. Priores operis Francogallici tomos duodecim consarcinavit Abbas FRANCISCUS MARIA *de* MARSY: posteriores RICHER.

Allgemeine Staats-Chronick.

Ex Gottfridi Chronicis paullo ante excitatis, ex ephemeridibus politicis aliisque huius farinae libellis compilatum est *Chronicon universale*, Germanico sermone: *Allgemeine Staats- Kriegs- Kirchen- und Gelehrten-Chronicke, in welcher alle geist- und weltliche Denckwürdigkeiten und Geschichte, so sich vom Anfange der Welt bis auf unsere Zeit zugetragen: und sowohl der Ursprung, Aufnehmen, Glückswechsel und Untergang großer Monarchien — als auch die in Europa und andern Theilen der Welt geführten wichtigsten Kriege — Empörungen, Verräthereyen, Mordthaten, Executionen, Feuersbrünste, Wasserfluthen, Sturm und Ungewitter — ingleichen von Crönungen, Einzügen, Illuminatiouen, Feuerwercken — Exequien, Castris doloris — wie nicht weniger sichere Nachrichten von denen Kirchengeschichten Alten und Neuen Testaments, aus bewährter und berühmter Männer Schriften und Bibliothecken mühsam zusammengetragen und ans Licht gestellet.*

gestellet. *Leipzig*, verlegts *Ioh. Heinr. Zedler* 1737-1754. XX Voll. in fol. Indoles operis ex hac inscriptione, licet eam contraxerimus, recte aestimari potest. Primus editor perhibetur IAC. AUG. FRANKENSTEIN.

Stilo culto, adhibito curatiore rerum delectu, non tamen fontibus ubique consultis, magisque historiae ecclesiasticae et antiquae, quam civilis ac recentioris, ratione habita, concinnatum est hoc opus: Calmet.

> *Histoire universelle sacrée & profane depuis le commencement du monde jusqu'à nos jours. Par Dom.* AUGUSTIN CALMET. *à Strasbourg* 1735-1770. XV Voll. in 4. Tomo XV historia usque ad initium saeculi decimi septimi continuata est.

Minus comte, quam Rollini opus, maiore tamen veritatis eruendae studio, elaborata est historia antiqua sequens: Guyon.

> *Histoire des Empires & des Republiques depuis le déluge jusqu'à Iesus Christ (par l'Abbé* GUYON. *à Paris* 1736-1741. X Voll. 8.

De SALMONIS et VAN GOCHII historia recentiore s. statu praesenti politico omnium gentium infra agendum, ubi de notitia politica regnorum sermo erit. Idem fere valet de HENRICI WILSONI *Compleat Universalhistory*, de qua, quia potior operis pars geographica est, in capite de litteratura geographiae referendum.

Compilationibus vanis, futilibus et mendosissimis adnumeranda est: Lambert.

> *Histoire générale, civile, naturelle, politique & religieuse de tous les peuples du monde, avec des observations sur les mœurs, les coutumes, les usages, les caracteres, les differentes langues, le gouvernement, la mythologie, la chronologie, la geographie ancienne & moderne, les ceremonies, la religion, les mechaniques, l'astronomie, la physique particulière, l'histoire naturelle, le commerce, la navigation, les arts & les sciences des differens peuples de l'Europe, de l'Asie, de l'Afrique & de l'Amerique.*

Par l'Abbé LAMBERT. *à Paris* 1750 sqq. XV Voll. in 12 mai.

Hardion. In usum filiarum regis Galliarum historiam universam narravit IACOBUS HARDION stilo concinno ac nitido, rebusque gestis apte inter se iunctis, at non semper accurate satis. Religionum historia praesertim fabularum plena. En operis indicem!

Histoire universelle sacrée & profane dépuis le commencement du monde jusqu'à nos jours. Par IAQUES HARDION. — *à Paris* 1756 sqq. XVIII Voll. in 12.
Italice *Torino* 1759-1763. XVI Voll. in 12.
Theotisce a *Salom. Ranisch* et *Ioh. Gottlob Glueck*, qui et notulas nonnullas adspersere, *Altenburgi* 1760-1774. XVIII Voll. in 8.

Quum Hardioni historia universalis tantum usque ad saeculum decimum sextum p. C. n. deducta sit; *Linguetus* conatu audaci quidem, at non satis felici, illam continuavit, haud narrans, sed declamans historiam saeculi XVI hac epigraphe:

Histoire universelle du seizième siècle, pour servir de suite à l'histoire universelle, sacrée & profane. Par SIMON NICOLAS HENRI LINGUET. *Tomus XIX et XX. à Paris* 1769. II Voll. in 12 mai.

Allg. Gesch. der bekannten Staaten. Coeptum, at minime ad umbilicum perductum est opus quorundam virorum doctorum, Heilbronnae typis impressum, quo historiam omnium hodie florentium regnorum, nec diffuse nimis, nec nimis compendiose, describere atque complecti animus erat. Ita vero inscribitur:

Allgemeine Geschichte der bekannten Staaten von ihrem Ursprunge an bis auf die neuern Zeiten, aus sichern Schriften verfaßt. Heilbronn 1760. 8.

Partes quatuor (1760 - 1764) priores historiam Britanniae, usque ad obitum Georgii I regis, nitide et terse satis, duce in primis Rapino, narratam comprehendunt, auctore IOH. MICHAELE GRUNER, concionatore olim Heilbronnensi. Partes quinque sequen-

sequentes (1762-1767) elaboravit IOH. RUDOLPHUS SCHLEGEL, Rector gymnasii Heilbronnensis, aliis quoque libris bene de disciplinis historicis meritus. Historiam exhibuit Francogallicam ad Ludovici XIV obitum usque, ducibus potissimum Daniele et Martiniero: adiit tamen haud raro ipsos fontes, praecipue in concinnanda historia Ludovici XIV, quae tomum nonum integrum implet. Historia ecclesiastica et literaria, singulis historiae civilis periodis absolutis, breviter, at scite, commemoratur. Continuatio operis lento successit gradu. Historia quidem Germaniae coepta 1770 tomo decimo, continuataque 1771, 1772 et 1778, auctoribus CAR. RENATO HAUSEN, IAC. MELCHIORE WEISERT, IOH. FRIDER. LE BRET et WOLFGANGO JAEGER: sed nondum ad finem perducta; absolvitur enim tomo recentissimo, qui est totius operis decimus tertius, saeculum demum decimum quartum. Plura dicentur infra in capite de scriptoribus rerum Germanicarum.

Ampliorem historiam universalem quoque molitus est et elaborare coepit ADAMUS GUIL. FRANZEN, Professor olim Halensis, hoc titulo: Franzen et Adelung.

Allgemeine Geschichte der Welt, und Natur, der Völker, der Staaten, der Kirche, der Wissenschaften und Künste, aus den Quellen selbst geschöpft. Berlin 1765. 1766. 2 Voll. in 8 mai.

Auctore volumini priori immortuo, perfectionem eiusdem et elaborationem posterioris in se suscepit IOH. CHRISTOPH. ADELUNG, Consiliarius Saxo-Gothanus, Lipsiae adhuc florens. At in hisce duobus voluminibus historiae universalis expositio ipsa minime coepta, sed ea modo copiosissime, maximam etiam partem accurate, si errorum typographicorum nubem crassam excipias, tradita, quae ad praeparationem seu introductionem in historiam facere

cere possunt. Ideoque operis redemtor, cum illud emtores non sat multos nancisceretur, titulum aptiorem praefixit hunc:

Einleitung zur allgemeinen Weltgeschichte, in welcher von der Geschichte überhaupt, von der mathematischen und historischen Zeitrechnung, und von der mathematischen und natürlichen Erdbeschreibung gründlich gehandelt wird. Mit einer Vorrede begleitet von D. ANTON FRIEDRICH BÜSCHING. *Berlin* 1769.

Wegelin. Ingenio philosophico instructus, historiam universalem medii et recentioris aevi usque ad annum 1740 scribere aggressus est IACOBUS WEGELIN, Professor academiae equestris regiae Berolinensis, hocce titulo:

Histoire universelle & diplomatique, contenant les evenemens les plus remarquables depuis le partage de l'empire &c. Tome I. à Berlin 1776. — T. II. ibid. 1777. — T. III. ibid. 1780. 4 mai. s. Voll. VIII in 8 mai.

Auctor ipse Theotisce opus suum reddere coepit *ibid.* 1778. 2 Voll. in 8 mai.

Consilium et rationem historiae huius componendae Wegelinus iam anno 1769 publice declaraverat scripto supra iam a nobis laudato: *Plan raisonné d'une Histoire universelle* &c. Philosophice, pragmatice, nec non ingeniose, historiam tractare, quaestiones seu problemata historica solvere, praecepta et regulas ad usum civilem ex rebus gestis, ope inductionis historicae, derivare, atque similitudines variorum hominum variis ex saeculis venari studet. Quae quidem fere omnia ex voto illi successerunt: at minima lectorum pars plaudet huic successui; nam in veritatis historicae detrimentum nimium coacervatae sunt sententiae et regulae istae, narratio fere omnis minime historica, sed obscura, terminisque metaphysicis et mathematicis obruta, aegre procedens, arguta atque calamistris inusta, testibus insuper plane carens,

ita

ita ut intelligere nequeas, cur auctor historiam suam diplomaticam appellaverit.

Recentissima saeculi nostri historia universalis minoris molis prodire coepit Lutetiae Parisiorum anno superiore hac inscriptione: Histoire des hommes.

Histoire des hommes, ou Histoire nouvelle de tous les peuples du monde. à Paris 1780. 12.

Tredecim hucusque volumina typis expressa, in quorum ultimo auctor DELILE historiam Francogallicam narravit. Quae sit indoles operis, nondum habeo dicere: male tamen ei successisse historiam patriam, alii affirmant.

XII.

Scriptores historiae universalis sui certique tantum temporis.

Verum ab his progredimur ad illos, qui sui certique tantum temporis historiam universalem rerum, in toto terrarum orbe, aut saltem maxima eius parte, gestarum, condiderunt. Scriptt. hist. univ. sui certique tantum temporis.

Cordate et libere sunt scripti THEODORICI *de* NIEM f. *Neheim* f. *Niheim* (Paderbornensis episcopatus oppido), scribae quondam Pontificii, deinde Episcopi designati Verdensis posteaque Cameracensis († circa a. 1417), *Historiarum sui temporis libri quatuor*, quorum tres priores de *schismate universali*, quartum vero *Nemus unionis*, sex Tractatibus constans, inscripsit. Theod. de Niem. Exposuit illis res suo tempore, cum in Imperio aliisque regnis sub Carolo IV et subsequentibus duobus Imperatoribus, tum in Ecclesia (ab a. 1378 usque ad a. 1410) gestas. Prima editio, tres priores libros tantum continens, prodiit *Norimbergae*, apud Ioh. Petreium 1532. f. Secutae sunt editiones Basileenses, editore *Simone Schardio* 1560 et 1566. f. quibus etiam liber quartus comprehenditur.

Recusi libri IV *Norimb.* 1592. 8. et *Argentorati* 1609. et 1629. 8. Adiecti sunt quatuor editionibus posterioribus FRANC. ZABARELLIS et IOH. MARII libelli de magno isto ecclesiae schismate.

Pius II, P.R. s. Ioh. Gobellinus. Singularia multa servant, arcanasque insignium eventuum saeculi decimi quinti causas aperiunt PII SECUNDI, Pontificis maximi, *Commentarii rerum memorabilium, quae temporibus suis contigerunt*, quos, Pio, ut videtur, dictante, composuit IOHANNES GOBELLINUS *), Vicarius Bonnensis, Pioque a secretis, atque ex vetusto originali recognovit *Franciscus Bandinus Picolomineus*, Archiepiscopus Senensis, *Romae* 1584. 4. Recusi *Francofurti* in officina *Aubriana* 1614. f. qua in editione accesserunt: Iac. Picolomineus. IACOBI PICOLOMINEI, Cardinalis Papiensis, qui Pio Pont. coaevus et familiaris fuit, *Rerum gestarum sui temporis et ad Pii continuationem commentarii*, eiusque *epistolae* perelegantes, rerum reconditarum plenissimae. — Primo Commentariorum Gobellini, seu potius Pii ipsius, libro vita huius Pontificis Max. eiusque gens copiose describitur. Libri undecim reliqui continent narrationem rerum in plurimis Europae partibus gestarum Pio pontifice, per sex scilicet annos (1458-1463). *Iac. Picolominei* commentariorum libri septem continuationem quasi efficiunt, multoque candore historia sex annorum sequentium (1464-1469) in iis narrata est. Eiusdem Picolominei epistolae DCLXXXII, ab anno 1462 usque ad a. 1479 scriptae, maximam voluminis partem constituunt. Epistolae hae cum Picolominei commentariis antea iam editae erant *Mediolani* 1506 et 1521. f.

Cf. (BAUMGARTENII) *Nachrichten von einer Hall. Bibl.* T. II. p. 170.

PAULUS

*) Haud confundendus cum *Gobelino* Persona, ante excitato.

PAULUS IOVIUS, Como, ducatus Mediolanensis urbe, 1482 natus, Episcopus Nucerensis, mortuus Florentiae 1552, historicus πολύγραφος, *Historiam* etiam omnium paene populorum ab anno p. C. n. 1494 usque ad a. 1546 scripsit, in duos tomos et libros XLV divisam, ex quibus vel fato perierunt, vel volente sic auctore suppressi Libri V. VI. VII. VIII. IX. X. (seu historia a. 1498-1513) et Libri XIX. XX. XXI. XXII. XXIII et XXIV (sive historia a. 1521-1527), quorum loco auctor breves epitomas inseruit. Editionis primae pars prima prodiit *Florentiae* 1548, secunda *ibid.* 1552. f. *Iovio* ipso curante: tertia vero post eius mortem, nescio, quo anno. Deinde *Paris.* apud *Mich. Vascosanum* 1553. 3 Voll. in 8. *Lugd.* 1556. 3 Voll. 8. *Paris.* ap. Vascosanum 1558-1560. 2 Voll. f. (rara editio); *Basileae* in 8. 1555. 1556. 1560. 1567, anni enim horum tomorum variant; *Venetiis* 1559. 3 Voll. 8. *Lugd.* 1561. 3 Voll. 12. *Basileae* denique, per Petrum Pernam 1578. f. quae editio pulcherrima. Paul. Iovius.

Varias in linguas opus hocce Pauli Iovii conversum est. Primum in *Francogallicam*, auctore *du Parq Champenois*, *Lugd.* 1552-1555. 2 Voll. f. Deinde in *Theotiscam* ab *Henr. Pantaleone*, *Basil.* 1560. 1564. et *Francof.* 1570. f. auctoribus *Georg. Forberger et Hieron. Halwer.* Postea in *Hispanicam*, *Salamanticae* 1562. 2 Voll. f. et *Valentiae* anno eodem f. Num diversae sint hae versiones perrarae, dicere nequeo. Tum in linguam *Italicam*, a *Ludovico Domenichi* (*In Fiorenza* 1553. 2 Voll. in 4. Volumen primum recusum *ibid.* 1558); et a *Curtio Marinello* (*In Venezia* 1581. 2 Voll. in 4); et ab *Hieronymo Ruscelli*, qui et supplementum adiecit, *Venetiis* 1608. 2 Voll. 4. In compendium Italice scriptum Iovii opus redegit VINCENTIUS CARTARI, *Venetiis* 1562. 8. — *Belgicam* etiam habemus versionem, ... 1694. f.

Iovius ab eloquentia magis atque prudentia, quam a fide, laudari solet. Multa ex vulgo hausit; genti suae Mediceisque nimium favet; gratia et odio ultra modum se rapi sinit, ita ut non male eidem calamum venalem obiecisse videatur Thuanus. Eadem, quid? quod acerbiora Iovio obiicit Bodinus. Minime vero credendum, omnes has accusationes esse iustas. Audiamus et Iovium ipsum, in praefatione historiae suae: „Absoluto tandem opere id in publicum edere non dubitem, magno hercle incorruptae veritatis argumento: quandoquidem plerique eorum, qui haec bello paceque gesserunt, adhuc vivant, ac idcirco gravi existimationis meae cum periculo mentientem refellere possent.“

Cf. omnino *Bibl. hist. Hamburg.* Cent. V. p. 79 et 95. *Fontanini* et *Apostolo Zeno* l. c. T. II. p. 300 sqq. *Besondere Nachrichten von* Paulo Iovio, *und dessen Vertheydigung; in* IOH. BENED. SCHEIBENS *Fortsetzung der freymüthigen Gedanken aus der Historie, Critic und Litteratur* (1741. 8.) p. 1-35.

Natalis Comes. Secutus Iovium fuit NATALIS COMES s. *de Comitibus*, Venetiis († circa a. 1582), qui *universae historiae sui temporis* libros XXX, rerum toto terrarum orbe ab anno 1545 usque ad annum 1581 gestarum expositionem complectentes, dedit *Venetiis* 1581. f. Priores libri X prodierant *ibid.* 1572. 4, atque cura *Casparis Bitschii*, *Argentorati* 1612. f. — *Italice* a *Gio. Carlo Saraceni.* Venet. 1589. II Voll. in 4. — Fides huius historici quanta sit, apparet partim ex *Petri Albini* Progymnasmatibus historiae Saxonicae p. 153, qui eandem historiam, antequam ederetur, ad principem quendam missam fuisse dicit, ut huius arbitratu corrigeretur, quidquid esset, quod ei minus arrideret: pro ea vero adulatione mille aureos coronatos in mensam ipsi fuisse effusos.

Guil. Paradinus. GUILIELMUS PARADINUS, Burgundus, Canonicus Bellojocensis († post a. 1581), edidit: *Memo-*

riae

riae nostrae libros IV, *Lugduni* 1548. f. Eleganti gravique stilo de rebus Caroli V Imp. et Francisci I Gallorum Regis (ab a. 1515 usque ad a. 1544) exponit, ita tamen, ut simul Gallum agnoscas.

Cf. *Bibl. hist. Hamburg.* Cent. VII. p. 215.

Hic inserendi etiam videntur, quia alius locus non convenit, digni tamen omnino, qui in bibliotheca historica commemorentur, IAC. PERIZONII *rerum per Europam maxime gestarum ab ineunte saeculo sextodecimo usque ad Caroli V mortem etc. Commentarii historici*, *Lugd. Bat.* 1710. 8. Licet enim Perizonius coaevis saeculi decimi sexti scriptoribus haud annumerandus sit, nec ille fontes, e quibus hausit, indicaverit; tamen accuratus est veritatique et prudentiae civili studens, atque stilo eleganti utitur. Strictim res usque ad a. 1580 gestas narrat. Perizonius.

IULII CAESARIS BULENGERI, ortu Galli, Iesuitae, Doctoris et Professoris theologiae Pisani, († Cadurci 1628) *Historiarum sui temporis Libri* XIII (*Lugduni* 1619. f.), quibus annales ab Henrici II, Galliarum regis, excessu ad Henrici IV caedem (1560-1612) dedit, admixtis vicinarum gentium rebus turbisque; caute tamen legendi sunt. Bulenger.

Cf. *Molleri* D. de Iul. Caes. Bulengero. *Altdorf.* 1691. 4.

Plena memorabilium de personis illustribus eventibusque singularibus est: d'Aubigné.

Histoire universelle du Sieur d' AUBIGNE', *contenant ce qui s'est passé depuis l'an 1550, jusqu' en 1601. la Maillé, par Jean Moussat, imprimeur ordinaire du dit Sieur* 1616. 1618. 1620. 3 Voll. f. Altera editio sine loci mentione, et *Genevae* impressa, licet exempla quaedam *Amstelodami* mentionem prae se ferant, 1626. 3 Voll. f.

Editio prior sincera, non mutilata, et a Parlamento Parisiensi ob eximiam et paene incredibilem, qua usus

usus est auctor, scribendi libertatem, flammis addicta, ideoque rara, in primis tomus tertius, qui est rarissimus. THEODORUS AGRIPPA D'AUBIGNE' ortu Vasconus fuit, religione Reformatus, dignitate dux belli regis Henrici IV († 1630 Genevae). Propter summum eius veritatis studium ac propter odium sane improbandum, quo Catholicos prosequutus est, e Gallia Genevam fugit, ibique editionem historiae suae alteram ipse curavit. Ne vero Genevensibus molestiae inde crearentur, Albineus loca duriora dictionesque acerbiores ex hac editione sustulit: addidit tamen varia, quae in editione priore frustra quaeras. Stilus quidem nec concinnus nec elegans: nihilo minus perplacet operis lectio propter sales saepe urbanas, propter acute ingenioseque dicta, et propter admirabilem rerum variarum cognitionem et copiam.

Cf. *Bibl. hist. Hamburg.* Cent. III. p. 315.
(BAUMGARTENII) *Nachrichten von einer Hall. Bibl.* T. VII. p. 25 et 29.
FREYTAGII Anal. p. 56.

De IOH. SLEIDANI *Commentariis* nobilissimis de statu religionis et reipublicae sub Carolo V, infra, scriptores inter Germanicos, dicendum.

Lindeberg. PETRUS LINDEBERG (Rostochii natus 1562 ibique mortuus 1596) scripsit *Commentarios rerum memorabilium in Europa ab anno* 1586 *usque ad annum* 1591 *gestarum* breves et sat ieiunos. Prodiere *Hamburgi* 1591. 4.

Thuanus. Omnes hos, si Sleidanum excipias, fide, integritate, iudicio, plerosque commentandi gravitate et elegantia superavit IACOBUS AUGUSTUS THUANUS (*de Thou*), natus Parisiis 1553, sacerdos primum et canonicus ibidem, dein, relicta dignitate ecclesiastica, regi a consiliis status, denique Praeses Parlamenti Parisiensis; variis legationibus negotiisque gravis-

gravissimis adhibitus, obiit Parisiis 1617. Qui vir egregius *Historiarum sui temporis* ab anno 1543 usque ad annum 1607 *libros* CXXXVIII condidit. Opus est exactissimi iudicii et summae fidei, etiam in rebus ad religionem spectantibus, in quibus narrandis summa aequitate utitur. Accuratior tamen est in rebus Gallicis, quibus ipse interfuit: in Germanicis *Chytraeum*, in aliis *aliorum* et fidem et verba saepe est secutus: quorum tamen in fine librorum singulorum mentionem facit. Editiones immortalis operis sunt variae, quae mirifice etiam inter se differunt. *Prima*, eaque hodie rarissima, ab auctore ipso procurata, priores XVIII libros (ad annum usque 1560) tantum comprehendit, prodiitque *Parisiis* 1604. f. apud viduam *Mamerti Patissonii*, typographi regii. Magni merito haec editio princeps aestimatur, quia in sequentibus quaedam sunt omissa. Eodem anno recusum est hoc volumen *Parisiis*, apud *Ambrosium* et *Hieron. Drouartos*, fratres, 2 Voll. in 8. *Drouarti* iidem a. 1606 eandem primam partem in *folio* recudebant, libris tamen XVIII in XXVI dispertitis. Eodem anno *Drouarti* typis imprimebant tomum operis secundum in *folio*, libros XXVII - XLIX continentem, historia usque ad annum 1572 continuata. Iidem typographi eodem anno tomum huncce secundum duobus voluminibus in forma octava recudebant. Quia vero in hoc negotio editionem partis secundae editionis in folio sequebantur, tertium volumen in 8 incipit a libro XXVII, sine ratione partitionis duorum priorum voluminum in 8 habita, quippe quibus libri XVIII comparent. Quod ideo monendum, ne quis credat, editionem istam in forma octava mancam esse et imperfectam. Praeterea partitio librorum in hac editione denuo mutata; cum enim eorum numerus in editione formae maioris usque ad XLIX progreditur, in editione minoris formae liber LI ultimus est. Anno 1609 *Drouarti* no-

vam

vam continuationem operis, ab anno 1572 usque ad a. 1574, in *folio* typis imprimebant, novumque errorem in numerandis libris committebant, dum ad editionem minoris formae respicerent, partemque hanc libro LII inciperent, eamque LVII finirent. Eandem partem iidem typographi anno 1608 in forma octava recudebant. Mortuo *Ambros. Drouarto* a. 1608, frater eius *Hieronymus* a. 1609 novam partem maioris formae in lucem edebat, qua historia continuatur libro LXXX usque ad annum 1584; simulque eodem anno librorum horum LXXX novam editionem XI voluminibus in 12 parabat. Praefatio nova indicesque huic editioni sunt adiuncti. — Omnes hae editiones, vivente et curante, certe approbante Thuano, Parisiis in lucem sunt emissae. Eodem vero tempore libri historiae Thuaneae typis repetiti sunt *Francofurti ad Moenum*, impensis *Petri Kopffii*. *Primae* editionis *Francofurtanae* in *folio* volumen primum nullo anno est insignitum, excusum vero, ut videtur, anno 1608, in consilium adhibitis editionibus Drouartorum formae maioris et minoris, additisque in margine argumentis, Thuano quidem male ferente. Primum hoc volumen *Offenbaci* 1609. & sumtibus *Conradi Nebeny* typis expressum est. Volumen huius editionis secundum prodiit a. 1610, (exempla quaedam prae se ferunt annum 1617: at non differunt ab aliis) continetque libros LXXX, sive historiam usque ad annum 1584. — *Secunda* editio *Francofurtensis* quinque voluminibus in forma octava maiore constat. Titulus voluminis primi nullam facit anni impressorii mentionem: at secundum et tertium anno 1614 sunt insignita. Tres hae partes priores eosdem libros LXXX comprehendunt, qui editioni formae maioris insunt. — Thuanus quidem mox ante obitum suum novam editionem operis *Parisiis* apud *Robertum Stephanum* curare coepit: sed illo immortuo primus tantummodo tomus anno

1618.

1618. f. prodiit, priores XXVI libros (usque ad annum 1572 continens: Titulus praeterea haec prae se fert verba: *Editio IV. auctior et castigatior.* — Opus tandem integrum ab anno 1544 ad annum 1607 libris CXXXVIII comprehensum, quorum LXXX priores multo quam antehac accuratiores, reliqui vero LVIII Thuano mortuo in lucem editi prodierunt, additis *Commentariorum de sua vita* libris VI, hactenus non editis. T. I. *Aurelianae* 1626. T. II. *Genevae* eod. anno. T. III. *ibid.* 1629. T. IV. *Aurelianae* 1630. T. V. *Genevae* eod. an. *fol.* Non Aurelianae f. Aureliae (Orleans) ut T. I. et IV. prae se ferunt, sed *Genevae*, f. *Aureliae Allobrogum*, omnes tomi impressi, apud *Petrum de la Roviere.* Quam editionem curavit *Michael Guilielmus Lingelshemius*, Thuani amicus, Consiliarius electoris Palatini, qui in prooemio sollerter notavit fontes, unde sua Thuanus desumsit, et eius iussu quaedam emendavit. Ex hac editione bibliopola Francofurtensis suas quoque editiones maioris minorisque formae, additis libris reliquis LVIII, commentariisque de vita Thuani, uno volumine in folio atque duobus voluminibus in *octavo* perfecit, anno quidem 1621. Secuta est alia editio *Francofurtensis* emendatior 1625-1628. IV. Voll. f. Huic editioni accessit continuatio scriptoris anonymi (NICOLAI RIGALTII), ab anno 1607 ad annum 1618, quae eo quidem iudicio, elegantia, gravitate non est elaborata, ut Thuani possit historiae aequiparari, notabiles tamen quasdam habet narrationes. — Est quoque praeclara *secunda Genevensis*, sive *Aureliae Allobrogum* apud *de la Roviere* 1626-1630. 5 Voll. f. indice instructa locuplete. — Omnium vero optima, quae et splendide edita, omniaque, quae ex MSCtis praecedentibusque editionibus conquiri, observari, locupletari potuerunt, collecta habet, editio est, quae Londini sumtibus *Samuelis Buckley* 1733 sqq. VII Tomis in *folio* post multa impedi-

menta

menta prodiit, summis curis THOMAE CARTE, qui incredibilem plane adhibuit industriam, tentatamque continuationem NICOLAI RIGALTII et alia adiecit. Cuius praestantissimae et in Germania nostra rarae editionis tomo septimo continetur sylloge scriptorum varii generis et argumenti, in qua plurima de vita, moribus, gestis, fortuna, scriptis, familia, amicis et inimicis Thuani, scitu dignissima, exhibentur, inprimis vero epistolae amicorum, quibus Thuano commissos in nominibus hominum, locorum, aliosque lapsus indicant, adversariorumque scripta, nempe IOHANNIS BAPTISTAE GALLI *Notationes in historiam Thuani*, *Ingolstadii* 1614. 4, quae IACOBO GRETSERO S. I. multa probabilitate tribuuntur, alii IOHANNI BAPTISTAE MACHAULT S. I. adscribunt *); contra quas iniuriosas Notationes promulgata iuste est: *Sententia Praetoris praefecturae Parisiensis adversus famosum libellum inscriptum: In Iac. Aug. Thuani historiarum libros Notationes auctore* I. B. Gallo, *Parisiis* 1614. 4, quae et *Gallice Paris* 1614. 4. prodiit, qua ad ignem damnatur acerbus libellus. — Antequam Editio Londinensis prodiret, qua omnes lacunae suppletae, quae in editionibus quibusdam erant, multum aestimatum fuit opusculum, sed non plenum et confusum, hodie perrarum, cuius index: *Thuanus restitutus, sive Sylloge locorum variorum in historia Thuani desideratorum*, Amstelod. 1663. 12, cuius editor ABRAAMUS WIQUEFORTIUS habetur; exstabant et manu exaratae aliae huiusmodi locorum omissorum collectiones, quarum varias consuluit Londinensis solertissimus editor. — Quum Thuanus nomina locorum et hominum ea appellatione expressisset, qua apud veteres occur-

*) Libelli famosi summa repetita paucisque annotationibus instructa in (HENR. AUG. GROSCHUFFII) *Nova librorum variorum collectione* (Halis Magdeburg. 1709 sqq. 8.) Fasc. III. p. 377-408.

occurrunt, utili instituto collectus fuit: *Index nominum propriorum, quae in Iacobi Augusti Thuani historiis leguntur, cum vernacula expositione, Genevae* 1634. 4. recusus *Ratisbonae* 1696. 4. hac inscriptione: *Clavis historiae Thuaneae* etc. et simul sequenti: *Resolutio omnium difficultatum, quae circa nomina etc. in I. F. Thuani historiis occurrunt.* Auctor huius indicis erat IACOBUS PUTEANUS (*Du Puy*), licet PETRUS BESSINUS ab aliis pro auctore habeatur.

Commemorandae etiam sunt, brevibus saltem, versiones operis praestantissimi! *Theotisca* prodiit Francofurti ap. *Petr. Kopf* 1621. 1622. 2 Voll. f. Priores CXXXII libri tantum translati sunt. — Prima versio *Francogallica* LVII priores libros modo habet, hoc indice: *Les cinquantesept premiers Livres de l'Histoire de M. de Thou, jusqu' en l'année 1554, traduits en François par* PIERRE DU RYER, *de l'Acad. françoise. à Paris* 1659. f. Auctor socium laboris habuit *Cassandrum*, qui et versionem continuare voluit: nihil vero praestitit. Alia totius operis Thuanei praestantissima splendideque typis expressa versio hoc indice prodiit: *Histoire universelle de I. A. de* THOU, *avec la suite par* N. RIGAULT, *les Mémoires de la vie de l'auteur, ou Recueil des pieces concernant sa personne & ses ouvrages, & les Remarques historiques & critiques de Casaubon & du Plessis Mornay; G. Laurent; G. Patin; P. Bayle; J. le Duchat & autres. à Londres* (seu potius *à Paris*) 1734. XVI Voll. in 4 mai. Ultimum tomum indices occupant. Auctores huius versionis nominantur: PREVOST, LE BEAU, ADAM, LE DUC, DESFONTAINES et MASCRIER. Praefationem scripsit quidam JORGEON. Recusa auctior *Hagae Comit.* 1740. XI Voll. in 4. et *Basileae* 1742. . . .

Epitome quoque historiae Thuaneae hoc indice prodiit: *Abregé de l'histoire universelle de M. de Thou,*

par M. de STE. ALBINE. *à Paris* 1759. 10 Voll. in 12. Adde: *Mémoires pour servir à l' histoire générale des Jesuites, ou Extraits de l' histoire universelle de M. de Thou, par* M. COUDRETTE. *à Paris* 1761. 2 Parties in 12.

Elogia virorum doctorum, aliorumque illustrium, quae Thuanus historiae suae intexuit, separatim edita sunt, tum Latine, tum Gallice, hoc fere ordine: *Monumenta litteraria seu obitus et elogia doctorum virorum ex elogiis* IAC. AUG. THUANI. Opera *C. B.* i. e. CLEMENS BARKESDALE. *Londini* 1640 et 1671. 4. — *Thuanus enucleatus* in quinque partes distributus; quarum 1) exhibet viros dignitate et rebus gestis illustres: 2) viros eruditione et artibus claros: 3) illaudatos: 4) regionum, urbium, gentium descriptiones: et 5) prodigia, cum Thuani vita. Opera et studio GERARDI VON STOEKKEN. *Helmstadii* 1656 et 1673. 4. — *Les Eloges des Hommes sçavans tirés de l' histoire de M. de Thou, avec des additions par* ANTOINE TEISSIER. *à Geneve* 1683. 2 Voll. in 12. *à Lyon* 1686. 2 Voll. in 12. Editio auctior *à Utrecht* 1696. 2 Voll. in 12. cui editioni Ultraiectinae tertius tomus accessit *Berolini* impressus: *Nouvelles additions* etc. 1704. Editio optima *à Leide* 1715. 4 Voll. in 12.

Habemus etiam Calendarium Thuaneum, quo videre licet, quae memorabilia, a Thuano relata, singulis anni diebus gesta sunt, hoc quidem indice: IOHANNIS FABRICII *Hemerologium*, ex Iac. Aug. Thuani historiarum operibus confectum. *Neapoli Nemetum* (i. e. *Spirae*) 1617. 12.

Cf. IOH. PETRI TITII (Professoris Dantiscani) Iacobi Augusti Thuani voluminum historicorum Recensio. *Gedani* 1685. 4. Repetita cum animadversionibus nonnullis in (GROSCHUFFII) *Nova librorum rariorum collectione* Fasc. II. p. 191–217.

Bibl. hist. Hamburg. Cent. II. p. 1–46.

Historia

Historia bibl. Ioh. Fabricii P. III. p. 47.
NICERON T. X. p. 184-226. Theot.

Pergunt in expositione rerum gestarum ADOLPHUS BRACHELIUS (ecclesiastes Coloniensis, † 1652), CHRISTIANUS ADOLPHUS THULDENUS (Canonicus ad gradus S. Mariae Coloniae Agrippinae, † 166...), et HENRICUS BREWERUS *de* PUFFENDORFF (Licentiatus theologiae Coloniensis, † 16...), qui *historiam universalem rerum notabilium ubique paene terrarum gestarum* ab anno 1618 usque ad 1679 VIII Tomis, diversis mutatisque subinde titulis, *Coloniae*, sumtibus Ioh. Ant. Kinchii, 1650 sqq. in 8. dederunt. *Brachelius* nimirum *Coloniae* 1650. 8. primum edidit septem libros. Auctior et emendatior editio secuta 1652, duabus partibus in 8, quibus historia usque ad finem anni 1651 perducta. Recusa est haec editio *Amstelod.* 1654. 12. *Ambrosius Kolb*, Canonicus Herbipolitanus, Theotisce Brachelii historiam reddidit, nescio quo anno. Belgica etiam versio exstat *Rotterod.* 1656. 8. et *Neomagi* 1659. *Thuldeni* prima continuatio ab anno 1652 usque ad finem anni 1654 tribus libris prodiit cum *Tractatibus historico-politicis* eo pertinentibus, primum *Coloniae* 1656. 8. Haec igitur totius operis pars *tertia*. *Quartam* s. librum IV, V et VI exhibuit Thuldenus 1654, eaque res annis 1655 et 1656 gestas descripsit. Idem *quintam* partem dedit 1659, quibus res annorum 1657 et 1658 libro VII, VIII et IX narrantur. Anno 1663 Thuldenus perfecit partem totius operis *sextam*, tribus libris res annis 1659 et 1660 gestas continentem. Addidit *Brewerus* anno 1672 *Coloniae* partem *septimam*, annoque 1674 partem septimam *Tractatuum*, quales etiam partes praecedentes habent; idemque opus finiit parte *octava* 1675, qua historia usque ad annum 1674 deducta; tractatuum pars octava tandem adiecta anno 1677. Brachelius, Thuldenus, Brewerus.

 Omnia,

Omnia, hucusque recensita, octo volumina iusta constituunt. — Tres operis partes priores ter editae sunt, ultima quidem vice 1677; reliquae partes variis etiam annis insignitae; at tituli tantum mutati sunt; omnes partes Theotisce versae exstant; Brewerus suas ipse vertit.

Res quidem hi tres auctores maxime Germanicas belli pacisque LX annorum spatio annotarunt, connexas tamen cum caeteris Europaeis. *Brachelius* satis nitide ac concinne; *Thuldenus* ample profuseque; *Brewerus* inepte fere ac pueriliter — omnes vero non sine partium studio, scripserunt: prudentibus tamen et iudicio praeditis materiem, qua utantur, praebent.

Cf. *Bibl. hist. Hamburg.* Cent. III. p. 293.

Piasecius. PAULI PIASECII, Episcopi Praemisliensis in Polonia (cl. usque ad mediam saeculi XVII partem), *Chronica gestorum in Europa singularium*, ad annum Christi 1648. In limine operis strictim exponit auctor res maxime memorabiles inde ab anno 1571, praecipue in Polonia, gestas: ab anno vero 1587 uberius temporis sui historiam prosequitur. Masculam in scribendo libertatem ubique exserit, qua, ut nemini, ita ne regibus quidem parcit: non tamen ab omni in historia errore immunis. Stilo utitur vere historico, puro ac eleganti. Prima operis egregii editio prodiit *Cracoviae* 1645. f. atque inter libros refertur rariores. Desinit in hac editione historia in anno 1645: continuata vero usque ad annum 1648 in editione altera, quae in Belgio, ut videtur, sine loci et temporis mentione (at superiore saeculo) in fol. excusa. Titulo subscripta sunt haec verba: *Iuxta exemplar impressum Cracoviae, et postmodum ab ipso auctore propria manu correctum et auctum.* Ad calcem huius editionis naevi, qui, quod ad res Gallicas et

Belgicas

Belgicas attinet, in Piasecii historiam irrepserant, annotantur.

Huc etiam pertinet: *Historiopolitographia* sive Opus historico-politicum duorum praeclarissimorum huius aetatis historicorum, RUDOLPHI BOTOREI, I. C. in Magno Franciae consilio Advocati, nec non PETRI MATTHAEI, I. C. Consiliarii et Historiographi Regii: in quo res toto pene orbe hisce proximis annis gestae, luculentissimis commentariis historicis et observationibus simul ac Discursibus politicis ita illustrantur, ut ab a. 1594 usque ad annum praesentem 1610 nec quid gestum fuerit, praetermittatur, nec quid sequendum aut vitandum sit summo pontifici, imperatori, regibus, principibus, vel etiam civibus ac privatis, non quam diligentissime annotetur et moneatur. *Francofurti* 1610. 4. Antea opus hocce, minime stilo polito conscriptum, prodierat *Parisiis* 1610. 2 Voll. 8. Botoreus et Matthaeus.

Sermone *theotisco* exposita est historia saeculi decimi sexti usque ad annum 1583 hoc libro: *Wahrhaffte Geschichte, so von 1500 Jahr an bis auf dieß 1583 Jahr ergangen, beschrieben durch* DANIEL WINZENBERGER *von Grim. Dresden* 1583. 4. Libris admodum raris accensetur. Winzenberger.

Ex *Italis* plures huc faciunt, qui, de rebus Italiae, Europae omnis, et quandoque aliarum regionum, literarum monimentis consignarunt varia saeculorum, maxime XV, XVI et XVII. Quorum aliquot indicabimus.

GIOVAMBATISTA ADRIANI, *Gentilhuomo Fiorentino* († 157 . .), *Istoria de' suoi tempi, divise in libri ventidue, di nuovo mandata in luce. Con li Sommarii, e tavola delle cose piu notabili. In Firenze, nella Stamperia dei Giunti* 1583. f. et *in Venezia* 1587. 3 Partes in 4. Utraque editio rarissima, in bibliothecis adeo Italicis, praecipue tamen editio in *folio*. Historia incipit ab a. 1536 et continuatur usque ad finem Adriani.

 anni

anni 1573; candide sane et cordate scripta, in ipsis adeo rebus pontificum Romanorum, plena etiam memorabilium non ubivis obviarum; ideoque a Thuano magni aestimata et in subsidium vocata. Auctor non Guicciardinum aut Nardium, ut quidam affirmarunt, continuare voluit, sed potius Varchium, ut ex ipsis eius verbis p. 3. ed. fol. patet.

Cf. *Bibl. hist. Hamburg.* Cent. V. p. 292.
CLEMENT T. I. p. 53.
BAUMGARTENS *Nachr. v. merckwürd. Büchern* T. IV. p. 32.
SCHELHORNS *Ergötzlichkeiten* T. II. p. 631.

Pallavicino. FERRANTE PALLAVICINO (Canonicus regularis Sti. Augustini ex Congregatione Lateranensi, capite plexus Avenione 1644) scripsit *Successi del mondo dell' anno* 1636. *Venet.* 1638. 4.

Giambullari. PIETRO FRANC. GIAMBULLARI, *Gentiluomo e Accademico Fiorentino* († 1564), *Istoria di Europa dall' A.* 800 *sino al* 913 *di nostra salute. In Venezia* 1566. 4.

Cf. *Fontanini* l. c. T. II. p. 224.

Manente. CIPRIAN. MANENTE, *da Orvieto, Historie, nelle quali si raccontano i fatti successi dal 970, quando comincio l'imperio in Germania, insino al 1400, nuovamente date in luce. In Vineggia* 1561. 1567. 2 Voll. in 4.

Guazzo. MARCO GUAZZO (Patavii nati) *Historie di tutti i fatti degni di memoria nel mondo successi dal* 1524 *sino all' anno* 1549, *nuovamente reviste e corrette. In Vinet.* 1549. 8. Antea *ibid.* 1540. 8. *ibid.* 1544. 8. *ibid.* 1546. 8.

Campana. CESARE CAMPANA (Nobilis Neapolitanus cl. circa finem saeculi XVI) edidit *l' Istorie del mondo Libri XIII, dall' a.* 1570 *sino al* 1596. *In Venezia* 1596. 4. *ibid.* 1607. 2 Voll. 4. — Anonymus continuavit opus

opus hoc titulo: *Giunta alle Istorie del Campana dal 1596 al* 1600. *In Brescia* 1601. 4.

ALESSANDRO ZILIOLO (Veneti) *delle historie memorabili de nostri tempi dal anno* 1600 *sino al* 1630. *Parte I. II et III. Venetia* 1654. 4. Ziliolus.

MAIOLINI BISACCIONI (Comitis Aesiensis cl. circa medium saec. XVII) *Historie memorabili de nostri tempi dall' A.* 1610 *sino al* 1650; *o sia la* quarte parte *delle Historie di* Al. Ziliolo. *Venetia* 1653. 4. Bisaccioni.

Idem Comes BISACCIONI scripsit: *Historia delle guerre civili di questi ultimi tempi. Venetia* 1652. 4. ed. II. *ibid.* 1653. 4. Succincte narrat eventus celebriores et motus regnorum Anglici, Hispanici, Lusitanici, Siciliani, Neapolitani, Polonici, Francici et Turcici, circa mediam superioris saeculi partem.

GIOV. BATTISTA BIRAGO (cl. circa medium saec. XVII) *Historie memorabili che contienne le sollevationi di Stato de' nostri tempi e li rumori moderni di Francia, sino al* 1650; *o sia la* quinta Parte *delle Historie di* Al. Ziliolo. *Venetia* 1653. 4. — Birago et Bisaccioni bene instructi videntur rebus a se narratis, cognitionemque status politici regnorum, quorum vicissitudines describunt, haud vulgarem produnt: eo maius vero odium contra dissentientes a religione Romano-Catholica, praecipue Bisaccioni. Birago.

GIROLAMO BRUSONI (Veneti, cl. circa medium saec. XVII) *Guerra d' Italia del nostri tempi dal* 1635 *al* 1655. *Venetia* 1646 ... Brusoni.

PIETRO GAZOTTI (. . . . .) *Istoria delle Guerre d'Europa dal* 1643 *al* 1680. *Venetia* 1681. 2 Voll. in 4. Gallica quidem potissimum et Austriaca negotia Gazottus attigit: at cum ea tamen plerosque Europae reges ac proceres in partes traxerint, non inepte hic locum occupabit. Gazotti.

Compendi historici del Conte ALFONSO LOSCHI. *In Vicenza* 1652. 4. ... *ibid.* 1664. 4. ... Sexta editio Loschi.

tio ibid. 1668. T. I et II. 4. In hac editione historia continuata ad annum 1668. Historia Francica, Austriaca, Turcica, Anglica, Scotica et Italica ab auctore enarrantur. Tabulae annexae sunt genealogicae aeri incisae. Tomus secundus ita inscriptus: *Commentari di Roma e Serie degl' Imperatori fino a Leopoldo Ignatio augustissimo regnante.*

Siri. Omnes hos Italos nominis et operum suorum fama vicit Abbas VICTOR (*Vittorio*) SIRI, Parmensis, Historiographus regis Galliae († 1685 Lutetiae Parisiorum), qui singularia ex actis publicis, legatorumque ac ministrorum relationibus et epistolis communicavit in Commentariis hodie perraris sumtuosissimisque, quorum *primum* inscripsit:

Memorie recondite dall' anno 1601 *al* 1640, *di* VITTORIO SIRI.

Volumen *primum* formis expressum *in Ronco* 1677. *Secundum* et *tertium in Parigi* (Lutet. Paris.) 1677. *Quartum* ibid. eod. *Quintum* (*Memorie recondite dall' anno* 1619 *fino al* 1625) *in Lione* 1679. *Sextum* (1625 - 1630) ibid. eod. *Septimum* (1630 - 1634) ibid. eod. *Octavum* (1634 - 1640) ibid. eod. VIII Tomi in 4.

Cum his iungendus commentarius prius coeptus hoc indice:

Il Mercurio overo Historia de' correnti tempi.

Tomis quindecim, qui hac serie prodierunt: Tomus *primus* (*in Casale* 1644 et *in Geneva* 1649) habet libros tres, et res memorat ab anno 1635, quo bellum Galliam inter et Hispaniam coepit. Tomus *secundus* (*in Casale* 1648) tribus libris, incipit ab anno 1642. *Tertius* (*in Lione* 1652) itidem *tres* continet *libros*, acta anni 1643 exhibentes. *Quartus* (*in Casale* 1655) in duas dispescitur *partes*, et ad an. 1644 gesta refert. *Quintus* (*in Casale* 1655) in duas dividitur partes, et acta anni 1645 exhibet. *Sextus*

tus

tus (*in Casale* 1664) ad annum 1645 spectat, et duas sectiones habet. *Septimus* (*in Casale* 1667) ad annum 1646 referendus. *Octavus* (*in Casale* 1667) duabus absolvitur sectionibus, gestaque a. 1646 recenset. *Nonus* (*in Casale* 1667) duo sistit volumina, quae acta a. 1647 exponunt. *Decimus* (*in Casale* 1668) Historiam anni 1647 refert in *duo* divisus *volumina*. *Undecimus* (*in Parigi* 1670) historiam 1648 attingit. *Duodecimus* (*in Parigi* 1672) acta pacis belique ab an. 1648 refert. *Decimus tertius* (*in Parigi* 1674) eandem historiam illustrat. *Decimus quartus* (*in Firenze*, *per Ipolito della Nave* 1682) res ab anno 1648 ad 1650 enarrat. *Tomo* denique *decimo quinto* (*ibidem* 1682) historiae anni 1651 usque ad an. 1655 exponuntur. Omnes hi tomi in forma, quam dicunt, quarta excusi, atque, uti eruditi observant viri, maximam partem Parisiis in *Lupara* excusi, licet paginae titulorum alia loca indicent. Accusatur quidem *Sirius* a permultis nimii in Galliam summosque quosdam viros, a quibus honoraria acceperit stipendia, studii: nemo tamen negat, praeter civilem fructuosamque scribendi rationem, quae politicos instituit viros, singularia multa et arcana *Victorio* ab *Hugone de Lionne*, status administro Francogallico, fuisse communicata. Caussas raritatis horum tomorum indicat *Clericus* in *Bibliotheque choisie* T. IV. p. 159.

Superiore anno (1780) spes quidem facta a bibliopola quodam Norimbergensi, fore, ut haec Sirii opera recuderentur, sed ea decolata videtur.

Commentarii Siriani sermone etiam Francogallico, opera et studio REQUIERII, satis negligenter, prodierunt, et *Memoriae* quidem hoc titulo: *Mémoires secrets, tirés des archives des Souverains de l'Europe dépuis le regne de Henry IV. à Amsterd.* (s. potius Parisiis) 1765-1768. XIV Voll. in 12 mai. Et *Mercurius* hac inscriptione: *Mémoires secrets, tirés des archi-*

ves des Souverains de l'Europe, contenant le regne de Louis XIII. à Amsterd. et à Paris 1774. . . . .

Huc etiam referendus libellus, cui epigraphe: *Bollo di Vittorio Siri, nel Mercurio veridico, del Dottore* BIRAGO. *In Modena* 1653. 4.

Cf. GOETZENS *Merckwürd. der Dresd. Bibl.* T. I. p. 324-326.

Kurze Nachricht von des Vitt. Siri historischen Wercken und deren Preis; in den Dresdner gel. Anzeigen 1771. Nr. 19.

M. DENIS *Merckwürdigkeiten der Garellischen Bibliotheck* (*Wien* 1780. 4mai.) p. 618-624.

E libris *Belgice* scriptis sequentes fere huc pertinent:

Merula. PAUL. MERULA (Prof. Hist. Lugd. Bat. et Historiographus curiae Batavarum supremae, nat. Dordraci 1558, denat. 1607) *Tydt-Threzoor, ofte kort ende bondich Verhael van den Standt der Kerken ende de wereltlicke Regieringe, vervatende beneffens de Successie der Pausen, Patriarchen, Eerst-Bisschoppen, Bisschoppen etc. Keysers, Koningen, Vorsten, Princen etc. geestelycke Ordens, vermaerde Schrüvers, Ketters etc. de gedenckwaerdichste Geschiedenissen over den gantschen Aertboden, van Christi geboorte af tot den tegenwoordigen Jare* 1614 *voltrocken ende vervolght van den Jare* 1200 *tot den tegenwoordigen Jare* 1614 *by Zünen Soon* GULIELM. MERULAM. *tot Leyden* 1614. f. *ibid.* 1627. f. (qua editione historia ad a. 1627 perducta).

Meerbeeck. ADRIAN VAN MEERBEECK (Antverpiensis) *Chronücke vande gantsche Werelt, ende sonderlinghe vande Seventhien Nederlanden, begrypende de ghedenkweerdighste Saken, van den tüt des Keysers Caroli V tot het jaer onses Heeren* 1620. *T'Antverpen* 1620. f. cum figg.

Wassenaer. CLAES WASSENAER *Historisch Verhael alder gedenckweerdichste Geschiedenissen, die hier en daer in Europa*

ropa van den beginne des jaers 1621 tot 1625 Mertz, voorgevallen sijn. T'Amsterdam 1625. 4.

— *Het XVII Ghedeelt of t' Vervolch van het historisch Verhael van Aprili des jaers 1629 tot Octobri. T' Amsterd.* 1630. 4.

PET. VALKENIER'S (viri prudentissimi negotiorumque publicorum peritissimi, † 1680) *Verwerd Europa, ofte Polityke en historische Beschryvinge der waare Fundamenten en Oorsaken van de Oorlogen en Revolution in Europa, voornamentlyk in en omtrent de Nederlanden zedert den Jaare* 1664, *in dry Deelen, met bygevoegde Authentyke Stukken. T' Amsterdam* 1675. 4. — Opus hocce magno cum iudicio conscriptum *Theotisce* redditum et ad a. 1682, at minime pari successu continuatum ab ANDR. MÜLLERO, *Amsterd.* I *Theil* 1677. II *Th.* 1680. III *Th.* 1683. f. cum figg. aen. Valkenier.

Ex *Anglis* hoc loco commemorandus GUILIELMUS TEMPLE, regi magnae Britanniae a consiliis intimis et orator in variis causis civilibus gravissimis, praecipue in ferendis pacis Aquisgranensis et Noviomagensis conditionibus (nat. Londini 1628, denat. 1698), cui debemus opus utilissimum, singularium observationum plenissimum, quod inscribitur: Temple.

Memoirs of what pass'd in Christendom, from the vvar begun in 1672 to the peace concluded 1679. *London* 16 . . . Ed. sec. *ibid.* 1692. 8. et in eius Opp. *Lond.* 1750. f. (Vol. I. p. 371.)

Gallica versio prodiit *Hag. Comit.* 1692 et 1694. 8. et *Ultrajecti* 1707. 12.

Nec hic plane omittendi sunt, qui saeculo XVI et XVII ex publicis rerum novarum relationibus *Narrationes* compilarunt, e quorum serie annotabimus:

MICHAELIS EYTZINGERI Relationum historicarum Pentaplus, *oder Fünff Theile historischer Beschreibung, vvas sich unter Kayser* Rudolpho II *durch gantz* Eytzinger.

gantz Europa von A. 1576 *bis* 1597 *gedenkwürdiges zugetragen. Cölln, bey Gerh. Grevenbruch* 1597. 4. *Eiusd.* Relationes historicae *von* A. 1588 *bis* 1593. *Cölln, bey Gottfr. von Kempen* 1589-1593. 4. Relationum historicarum Continuatio *von* A. 1593 *bis* 1599. *Cölln* — 1594-1599. 4.

Ultima harum relationum pars a mense Martio 1599 usque ad Augustum eiusdem anni auctorem habet THEODOR. MEURERUM.

Iac. Frank eiusque continuatores.

Diutius tulerunt applausum IACOBI FRANCI sive CONRADI MEMMII, Eytzingeri aemuli, Historicae Relationes, sermone Theotisco scriptae, ac *Francofurti* et *Lipsiae* XXX voluminibus in 4. ab a. 1591 editae. Post fata Franci relationes annorum 1611 et 1612 sub nomine TH. MEURERI prodierunt, donec nomina auctorum in sequentibus tomis sese paullatim subducerent. Memmium in operis continuatione secutus est SIGISM. LATOMUS. Ad nostra usque tempora continuatae sunt hae Relationes historicae ita, ut singulis nundinis Francofurtensibus volumen typis inprimeretur. Decerptae sunt hae relationes ex publicis, ut vocant, novellis, et incertis saepe relationibus, nec tamen quod ad antiquiores tomos sunt plane negligendae, propter Acta quaedam minora, quae vel alias nunquam typis impressa, vel oculis subducta.

Arthus et continuatores.

Similis instituti GOTTHARDI ARTHUSII (Gedanensis) *Mercurii Gallo-Belgici Sleidano succenturiati, sive rerum in Gallia et Belgio potissimum, Hispania quoque, Italia, Anglia, Germania, Ungaria, Transylvania, vicinisque locis ab an.* 1555 *usque ad annum* 1626 *gestarum historicae narrationis* Tomi XV. *Francof.* sumt. Sigism. Latomi 1609-1626. XV Voll. in 12, cum figg. — Tomi XV liber III, IV et V auctorem habent MICH. GASP. LONDORPIUM. — Editio operis alia hoc indice prostat: *G. Arthusii* Mercurii

etc.

etc. ab a. 1555 usque ad a. 1619 gestarum Tomi VII. *Francof.* sumt. Gottfr. Tampachii 1620. VII Voll. in 12. In qua editione T. I-IV plane conveniunt cum iisdem tomis editionis praecedentis, eademque, ac illi, continent: sed in praesente tomus V, VI et VII diversi plane sunt ab iisdem tomis editionis prioris.

Propter argumenti similitudinem hic etiam commemorandus: M. IANSONII *Mercurius Gallo-Belgicus*, sive rerum in Gallia, Belgio, Hispania etc. ab anno 1588 usque ad Septembrem anni 1592 gestarum Nuncius. *Colon. Agripp.* ap. Godofr. Kempensem 1592. 12. — M. IANSONII Mercurii Gallo-Belgici sive rerum — ab a. 1588 usque ad a. 1613 gestarum Nuncii Tomi IX. *Colon. Agripp.* ap. Ger. Grevenbruch 1609-1613. IV Voll. in 12.

In hoc opere Tomi IV, VI, VII, VIII, IX P. A. IANSONIUM, T. V vero IOH. BAPT. BESARDUM habent auctores.

Annalium s. Commentariorum Mercurio Gallo-Belgico succenturiatorum tomus VI et VII, continens ea, quae ab A. 1606 usque ad A. 1615 contigerunt, auctore C. E. L (*orchano*). Colon. ap. Wilh. Lutzenkirchium 1611. 1615. II Voll. in 12.

MICH. CASP. LONDORPII Mercurius Austri-Bohemo-Germanicus s. rerum inter Ferdinandum II, Rom. Imp. et Fridericum II, Palat. Rhenii, totoque terrarum orbe gestarum Annus primus, ad nundinas autumnales 1620 continuatus. *Francof.* ap. Theobald. Schoenwetter 1620. 8.

Omnes hi tomuli bona mixta habent multis dubiis, incertis falsis; qui itaque iisdem uti voluerit, facere debet cum curatione, collatis aliis certioris fidei testibus atque monimentis.

Ad historiam superioris saeculi XVII facit atque subsidia praebet amplissimum opus, quod inscriptum: THEATRUM EUROPAEUM, *oder Beschreibung aller* Theatrum Europ.

denck-

denckwürdiger Geschichte, so hin und wieder, fürnemlich in Europa, hernach auch an andern Orten der Welt, sowol in Religion-als Policey-Wesen vom Jahr Christi 1617 bis auf das Jahr 1629 sich exclusive zugetragen haben, durch M. IOAN. PHILIPPUM ABELINUM, *Francofurti in fol.* elegantibus MATTHIAE MERIANI tabulis aeneis exornatum. Tomus *primus* prodiit 1635 curateque sane elaboratus est. Tertia vice hic tomus recusus *Francof.* 1662. fol. *Secundus*, ab a. 1629 ad 1633, eodem auctore, et emendatore IOH. FLITNERO, ibid. 1637. 1646 et 1679. *Tertius*, ad a. 1638, auctore HENR. ORAEO, Assenheimiate, ibid. 1639. 1644. 1670. *Quartus* ad a. 1643, auctore I. P. A. (Abeling fortassis) ibid. 1643. 1648. 1692. *Quintus* ad an. 1647, compilatore IOH. PETR. LOTICHIO, 1648. 1651. *Sextus* ad a. 1651, auctore IOH. GE. SCHLEDERO, 1652. 1663. *Septimus* ad a. 1658 sub novo titulo: *Irenico-Polemographia*, sive *Theatri Europaei continuati septennium, scriptore* IOH. GE. SCHLEDERO, 1663. 1685. *Octavus* ad a. 1661, auctore MARTINO MEYER, 1667. 1693. *Nonus* ad a. 1665, auctore eodem, 1667. 1672. 1699. *Decimus* ad a. 1671, auctore WOLFG. IAC. GEIGERO, 1677. *Undecimus* ad a. 1679, auctore anonymo, 1682. *Duodecimus* ad a. 1687, auctore anonymo, 1691. *Decimus tertius* ad a. 1691, auctore anonymo, 1698. *Decimus quartus* ad a. 1695, auctore anonymo, 1702. *Decimus quintus* ad a. 1700, auctore anonymo, 1707. *Decimus sextus* ad a. 1703, auctore SCHNEIDERO, Pastore tum Laubacensi, qui ab hero suo, Comite Solmensi, *Friderico*, atque ab aliis viris illustribus praeclara accepit subsidia; ibid. 1717. *Decimus septimus* ad a. 1706, auctore eodem, 1718. *Decimus octavus* ad a. 1709, auctore eodem, 1720. *Decimus nonus* ad a. 1712, auctore eodem, 1723. *Vicesimus* ad a. 1715, auctore anonymo, 1734. *Vicesimus primus* ad a. 1718, auctore anonymo, 1738. Diversis igitur aucto-

auctoribus seu potius compilatoribus res per centum annos (1617-1718) in plurimis terrarum orbis partibus descriptae. Abelini, Schlederi et Schneideri tomi non sunt contemnendi: at reliqui tam mali, ut annalibus Volusianis merito comparari possint, ex nunciis hebdomadariis vel novellis tam inepte contexti, ut saepe repugnantia statuant. Inserta quandoque acta et narrationes caerimoniarum similiaque, quae operi favorem apud prudentes conciliant. Pretium priorum tomorum augent imagines aeneae sat nitidae, postea vero saepe ineptae minusque elegantes. — Epitomen priorum octo voluminum perfecit auctor tomi secundi Chronici Gottfridiani, *Francof. ad Moen.* 1745. f.

Huic coniungenda alia voluminosa collectio, cui titulus: PHILEMERI IRENICI ELISII (sive MARTINI MEYERI, Hayna-Silesii) *Diarium Europaeum, oder kurze Beschreibung denckwürdigster Sachen, so sich in Kriegs- und Friedensgeschichten in Europa, fürnemlich aber in dem Heil. römischen Reich und demselben nahe angränzenden Königreichen, Landen und Herrschaften begeben*, Francof. ad Moen. 1659-1683, XLV voluminibus in 4, quae hac serie prodierunt, et res referunt ab anno 1657 ad 1681 gestas: Diarium Europ.

Pars I habet Commemorationes rerum gestarum et Acta a. 1657 et 1658.

Pars II. s. Continuatio I. eadem a. 1659. a Ian. usque ad August.

Pars III. s. Contin. II. Acta a mense Iunio, Iul. Aug.

Pars IV. s. Contin. III. Acta a. 1659. 1660. usque ad mens. Iun.

Pars V. s. Contin. IV. a. 1660 usque ad m. Octobr.

Pars VI. s. Contin. V. a. 1660. 1661. m. Ian. Febr.

Pars VII. s. Contin. VI. a. 1661. a mense Mart. usque ad Decemb.

Pars VIII. s. Contin. VII. a. 1662. a Ian. usque ad Iun.

Pars IX. s. Contin. VIII. a. 1662. a Iun. usque ad Decembr.

Pars X. s. Contin. IX. a. 1663.

Pars

Pars XI. s. Contin. X. a. 1664.
Pars XII. s. Contin. XI. a. 1665. m. Ian. u. a. April.
Pars XIII. s. Contin. XII. a. 1665. a Iun. u. a. Decembr.
Pars XIV. s. Contin. XIII. a. 1666. Ian. Febr.
Pars XV. s. Contin. XIV. a. 1666. Febr. usque ad Iul.
Pars XVI. s. Contin. XV. a. 1666. Aug. Dec.
Pars XVII. s. Contin. XVI. a. 1667. Ian. Mai.
Pars XVIII. s. Contin. XVII. a. 1667. Mai. Nov.
Pars XIX. s. Contin. XVIII. a. 1667 et 1668.
Pars XX. s. Contin. XIX. a. 1668 et 1669. a Iun. usque ad Iul.
Pars XXI. Contin. XX. a. 1669 et 1670. Ian. Febr.
Pars XXII. Contin. XXI. a. 1670. 1671. Mart. u. a. Iun.
Pars XXIII. Contin. XXII. a. 1670. 1671. Ian. Febr. Mart.
Pars XXIV. Contin. XXIII. a. 1671. Mai. u. a. Octobr.
Pars XXV. Contin. XXIV. a. 1671. 1672.
Pars XXVI. Contin. XXV. a. 1672. Mai.
Pars XXVII. Contin. XXVI. a. 1672. Iun. Sept.
Pars XXVIII. Contin. XXVII. a. 1673. 1674.
Pars XXIX. Contin. XXVIII. a. 1673. 1674.
His editis, renovatio quasi operis coepit sub titulo:
Diarii Europaei, insertis variis Actis publicis Continuatio, die täglicher Geschichts- Erzählung XXX Theil, oder: Des neu eingerichteten Diarii Europaei Erster Theil, refert Acta a. 1672. 1673. 1674. Francofurti ad Moenum 1675. 4.
Pars XXXI. vel II. Contin. I. a. 1674 et 1675.
Pars XXXII. vel III. Contin. II. a. 1675. mens. Iun. usque ad Sept.
Pars XXXIII. vel IV. Cont. III. a. 1675. 1676.
Pars XXXIV. vel V. Cont. IV. a. 1676. 1677.
Pars XXXV. vel VI. Contin. V. a. 1677.
Pars XXXVI. vel VII. Contin. VI. a. 1677.
Pars XXXVII. vel VIII. Contin. VII. a. 1678.
Pars XXXVIII. vel IX. Contin. VIII. a. 1678.
Pars XXXIX. vel X. Contin. IX. a. 1678. 1679.
Pars XL. vel XI. Contin. X. a. 1678.
Pars XLI. vel XII. Contin. XI. a. 1679.
Pars XLII. vel XIII. Contin. XII. a. 1680.
Pars XLIII. vel XIV. Contin. XIII. a. 1680.
Pars XLIV. vel XV. Contin. XIV. a. 1680. 1681.
Pars XLV. vel XVI. Contin. XV. a. 1681.

Quae

Quae partem primam cuiuslibet Tomi faciunt in hoc opere, narrationes quidem rerum gestarum sunt nudae et proletariae, ex vulgaribus relationibus maximam partem desumtae, quibus tamen insertae sunt variae de negotiis magni momenti epistolae, expositiones de caerimoniis, proeliis etc. additae quoque parte altera variae, quas vocant, deductiones et scripta publica, quae huic compilationi gratiam et pretium conciliarunt. Sed raro invenitur integrum, cuius rei caussae plures sunt. Non in una officina libraria, sed diversis, prodiit opus; distracti varie tomi, nec pari semper numero excusi. Rarissimus esse videtur Tomus XXIX.

Scripti graviter ex optimis fontibus commentarii HIOBI LUDOLFI (nat. Erfordiae 1624, post varia munera et itinera obiit Francofurti ad Moenum 1704 Praeses Collegii Imperialis historici) editi sub elogio: *Allgemeine Schaubühne der Welt, oder Beschreibung der Weltgeschichte des ietztlaufenden Saeculi* (XVII). Tomus *primus* in lucem editus est *Francofurti ad Moenum* 1699. f. ab a. 1601 ad a. 1630. *Tomus secundus* 1701. f. ad a. 1650. Tomus III auctore CHRISTIANO IUNCKERO ibid. 1713. ab a. 1651 ad 1663, et eodem scriptore *Tomus* IV. ibid. 1718. f. ab a. 1664 ad 1675. *Tomus* V. (ab a. 1676 ad 1688) *Francofurti* 1731. f. scriptore IOH. MICH. DE LOEN (Consiliario regis Borussiae intimo, † Francofurti ad Moenum 1776), qui lectionem optimorum auctorum ubique ostendit, et, si de iuribus principum agitur, ICtum se praestat. Mirum tamen, quod *Ioh. Ge. Pritius*, theologus quidem insignis, sed historia pragmatica parum instructus, precibus locum dederit, ut praefationem sterilem et ad commendandum opus minime aptam praemitteret. Ludolf cum continuat.

Multa quoque memorabilia et singularia Historiae Saeculi XVII conquisivit et conduxit IOANNES FRIDERICUS PFEFFINGERUS (Consiliarius regis Pfeffinger

gis M. Britanniae, † Hannoverae 1730) in *Merkwürdigkeiten des XVII Jahrhunderts*, Hamburgi 1706, 4, quo tomo ad viginti annos priores ea sunt compilata. Historiam saeculi XVII reliquam Pfeffingerus quidem etiam elaboravit quatuor tomis, nondum vero typis impressis.

Happel. EVERARDUS GUERNER HAPPELIUS (Marburgi natus, degens vero Hamburgi † 1690) *Historia moderna Europae, oder historische Beschreibung des heutigen Europa, Ulm, bey Matth. Wagner* 1692. f. cum figg. aen. Variam historiam scripturo ab anno 1648 ad 1671 conduxit ipse proletarius auctor.

Idem HAPPELIUS compilavit collectionem, quae varia universali historiae condendae praebet subsidia, sub titulo: *Historischer Kern, oder historische Beschreibung der merkwürdigsten Welt-und Wundergeschichte*, erster Theil, *welcher vom Jahr Christi 1618 mit dem beruffenen 30jährigen deutschen Kriege angefangen und bis 1670 kurz verfasset, alsdenn weiter bis 1680, den blutigen Krieg, welcher ganz Europam acht Jahr mit einander verwirret, etwas ausführlicher beschreibet, Hamburg* 1690. 8. cui tomo adiecta varia Instrumenta Pacis et Acta Electionis pontificiae. *Parte secunda* ab a. 1680 ad 1690 res commemorantur. *Parte tertia* duobus voluminibus commemoranda ab a. 1690 ad 1699 auctore anonymo. *Parte quarta* ab an. 1700 et alt. *Volum.* ab a. 1705 ad 1709. *Parte quinta* ab an. 1710 ad 1719. *Parte sexta* ab a. 1720 ad 1729 recensentur.

Diaria politica varia. Insignia quoque praesidia in primis actorum minorum et libellorum praebent Diaria (*Journale*) historico-politica, nimirum:

Le Mercure François, ou la Suite de l'histoire de la paix, commençant l'an 1605 pour suite du Septenaire du D. Cayet *) *jusqu'en* 1644. *à Paris* 1611-1648. XXV Voll.

*) De Cayeti operibus referemus in capite de historia Francogallica.

XXV Voll. in 8. Auctores nominantur: IOH. RICHER, CLAUD. MALINGRE et THEOPHRAST. RENAUDOT.

L'Espion dans les Cours des Princes Chrêtiens (ab a. 1637 ad a. 1682) *ou Lettres & Mémoires* &c. *à Cologne* 1696-1699. VI Voll. in 8. Editio septima aucta volumine septimo prodiit *Hagae Comit.* 1742. 12 mai.

The moderate Intelligencer from 1645 *unto* 1749. *London* in 4.

Mercure historique & politique, contenant l'état présent de l'Europe, ce qui se passe dans toutes les Cours, l'interêt des Princes, leurs brigues, & généralement tout ce qu'il y a de curieux. à Parme, chez Jean Batanar (à la Haye, chez H. F. Scheurleer). 12. Primus huius Diarii perhibetur auctor CATIEN COURTILS *de* SANDRAS, coepitque edere has ephemerides a. 1686. mense Novembri. Caeteri auctores, qui successerunt, indicantur hi: BAYLE, qui annis 1689 et 1690 aliquot partes elaboravit; *la* BRUNE; *St.* ELIER; *St.* DONNET; GUYOT; ROUSSET; et novissime FEBURE. Editi usque huc *Tomi* CC.

Eiusdem argumenti, plenaeque actorum insignium: *Lettres historiques contenant ce qui s'est passé de plus important en Europe dépuis* 1692-1745. *à la Haye* 1692-1745. 12. Inter scriptores harum epistolarum fuit BASNAGE.

La Clef du Cabinet des Princes de l'Europe, ou Recueil historique & politique sur les matieres du tems. Imprimé chez Jacques le Sincere (primum Luceburgi, deinde Verduni, et inde ab a. 1717 Lutetiae Parisiorum) 1704 usque in hunc annum, in 8. Primus huius diarii auctor erat PHIL. JORDAN *de* DURAND, qui illud ad a. 1727 continuavit. Successores fuere: *de la* BARRE (ad a. 1739), *d'*EGLY (ad an. 1749), BONAMY (ad a. 1770), AMEILHON, qui hucusque diarii curam gerit.

Supplement de la Clef, ou Journal historique sur les matieres du tems contenant ce qui s'est passé en Europe d'interessant pour l'histoire, depuis la paix de Riswick, par C. J(ordan). à Verdun 1713. II Voll. 8.

Historical Register from 1714 *unto* 1738. *London* in 8.

Nouvelles, ou Mémoires historiques, politiques & litteraires. à la Haye & à Amsterd. 1728 - 1731. XII Voll. in 12.

Etat politique de l'Europe. à la Haye 1738-1749. XIII Tomi in 8. Priores typis repetiti sunt inde ab anno 1744. Theotisce, *Dresdae* et *Lips.* 1740-1751. XIII Tomi in 8.

Le Journal universel, ou Mémoires pour servir à l'histoire civile, politique, ecclesiastique & litteraire du XVIII Siécle. à la Haye 1743 sqq. XVII Tomi in 12.

Europäischer Historicus *über das jüngsthin beschlossene 17te* Saeculum. ... Continet hoc diarium solummodo res ab a. 1688 usque ad 1700 gestas.

* * *

Similes Collectiones idiomate theotisco conscriptas varias habemus, v. c.

Monatlicher Staats-Spiegel, worinn der Kern aller Avisen, ein Begriff der vornehmsten in h. römischen Reich vorfallenden Affairen, mit vielen Beylagen, samt einigen politischen Reflexionen vorgestellt wird. Augsburg 1698-1709. XXI Voll. in 8. Coepit cum mense Maio 1698, atque continuabatur singulis mensibus per annos 1699, 1700, 1701, 1702, 1703. Intermissum quidem ex parte fuit institutum, dum Bavari Augustam Vindelicorum occuparent, restitutum tamen Augusta liberata, per octo menses anni 1708 continuatum, indeque additus annus 1709. Multa sane selecta atque egregia Acta publica his mensibus continentur, quibus intermixta historia rerum in Europa potiorum, relationes proeliorum etc.

Neu

Neu eröffneter Staats-Spiegel, worinnen die in Europa, wie auch andern Theilen der Welt, vornemlich aber in Teutschland, vorfallende merckwürdige Begebenheiten kürzlich vorgestellt werden. Haag. s. potius *Lipsiae* 1710-1716. VIII Voll. in 8. ZSCHACKWIZIUS et DORNIUS praecipui erant auctores.

Die Europäische Fama, welche den gegenwärtigen Zustand der vornehmsten Höfe entdeckt. Sine loci mentione, Lipsiae vero edita, ab anno 1702 usque ad a. 1734, CCCLX partibus sive XXX Voll. in 8. Primus editor fuit PHIL. BALTH. SINOLD *de* SCHÜTZ: sequentium editorum nomina nobis sunt ignota. Continuata collectio sub titulo:

Die neue Europäische Fama etc. 1735-1756. CXCII Partes s. XVII Voll. in 8. Auctore GOTTLIEB SCHUMANN, Magistro Lipsiensi.

Europäischer Staats-Secretarius, Leipz. 1734-1748. CXLIV Partes s. XII Voll. in 8.

Neuer Europäischer Staats-Secretarius, Leipzig 1749-1755. LX Partes s. V Voll. in 8.

Curieuses Bücher-Cabinet, oder Nachricht von historischen Staats- und galanten Sachen; eröffnet von Antonio Paullini. *Halle* 1713 sqq. in 8.

Ne te libri index insolitus ab eius usu deterreat! Vitae et res gestae principum eorumque administrorum, scripta politica rerumque gestarum narratio candida et libera insunt. Sub Paullini nomine SCHMAUSSIUS, Halae Saxonum tum vivens, latere voluit. Discessit deinde ab hoc instituto, puto a parte inde 48, et suum sibi proprium, sed mox interruptum opus condere coepit, simili titulo: *Historisches Staats- und Helden-Cabinet* etc. 1719. 8.

Similem fere collectionem instituit M. MICHAEL RANFT, olim verbi divini minister in pago Altenburgensi, qui dicitur *Groß-Stechau*, quippe qui variis sub titulis, sine nominis sui mentione, multos per annos ex ephemeridibus in primis politicis sedulo

 collegit,

collegit, quae ad historiam omnium populorum recentissimam, ad genealogiam vero vel maxime, facere possint. Primum quidem collectio hac inscriptione prodiit:

Der genealogische Archivarius, *welcher alles, was sich täglich unter den itztlebenden hohen Personen in der Welt, anno 1732 an Geburten, Vermählungen, Avancements und Todesfällen veränderliches zuträgt, mit Einrückung vieler Lebensbeschreibungen sorgfältig anmerket. Der I Theil. Leipzig* 1732. 8.

Eodem anno et sequentibus usque ad 1738 prodierunt L partes octo voluminibus. Mutata deinde operis inscriptio ita:

Genealogisch - historische Nachrichten von den vornehmsten Begebenheiten, welche sich an den Europäischen Höfen zutragen, worinne zugleich vieler Standespersonen Lebensbeschreibungen vorkommen. Leipzig 1739-1750. CXLV partes s. XII Voll. 8.

Successere postea:

Neue genealogisch - historische Nachrichten etc. *ibid.* 1750-1762. CLX partes s. XIII Voll. 8.

Tandem prodierunt:

Fortgesetzte neue genealogisch - historische Nachrichten etc. ibid. 1762-1777. CLXVIII partes s. XIV Voll. 8.

Ranstio a. 1774 mortuo, ultimum volumen elaboravit IOH. FRID. SEYFART, causarum militarium cognitor Halae Magdeburgicae, qui et Ranstii vitae et scriptorum notitiam adiecit.

Languescente igitur et dein finita collectione Ranstiana, aliam, eamque paullo comtiorem, omissis tamen rebus genealogicis, instituit, sine nominis sui mentione, HENRICUS MARTINUS GOTTFRIDUS KOESTER, Professor historiarum et politices in universitate Gissensi, hoc quidem indice:

Die

Die neuesten Staatsbegebenheiten mit historischen und politischen Anmerkungen. Franckfurt am Mayn und Maynz 1776-1780. VI Voll. 8.

Singulis scilicet mensibus typis impressa fuit particula, quarum duodecim volumen constituunt. Continuatur hoc diarium: simul vero inde ab initio anni 1781 aliud hoc titulo prodiit:

Die neuesten Weltangelegenheiten zuverlässig erzählt für das Jahr 1781. Giessen, bey J. C. Krieger.

Ab initio anni praesentis Hamburgi singulis mensibus prodiit:

Politisches Journal, nebst einem gelehrten Anzeiger. 8.

Cuius Diarii, hucusque merito magno cum plausu excepti, auctor princeps perhibetur GOTTLOB BENEDICTUS *de* SCHIRACH, Regi Daniae a legationum consiliis, Altonaviae vitam degens, vir disciplinae politicae peritissimus.

Plurium huius generis librorum titulos praebet *Catalogus bibliothecae Bunavianae* T. II. p. 198 sqq.

✻ ✻ ✻

Praeter opera ante commemorata, quibus certae periodi pluriumque regnorum historia narratur, recensenda quidem videntur multa alia huius generis: sed maximam eorum partem reservamus iis capitibus, quibus singulorum regnorum litteratura historica pertractabitur, ea nimirum, quae in huius vel illius imperii historia referenda maxime versantur, aliorum vero fata, quasi in transcursu, et quatenus ea ad principalis historiae intelligentiam faciunt, simul exponunt. Cuius generis sunt Sam. Puffendorfii libri de rebus Suecicis, de rebus gestis Friderici Guilielmi M. Collectiones vero diplomatum actorumque publicorum universales, v. c. *Lünigii*, *Dumontii*, *Russeti*, recensebimus infra in capite de re diplomatica. Addenda tamen hic sunt alia quaedam opera, non satis apte alibi percensenda, sequentia quidem:

D'Aurigny. *Mémoires pour servir à l'histoire universelle de l'Europe, depuis 1600 jusqu'en 1716, avec des reflexions & remarques critiques, par le Pere d* AURIGNY, *de la compagnie de Jesus. à Paris* 1725. IV Voll. in 12. *ibid.* 1757. V Voll. in 12 mai. (Quae editio aucta a P. GRIFFET). Res quidem gestae non sine partium studio atque sic consignatae, ut Jesuitam adulatoremque regum Gallicorum facile agnoscas *): at chronologiae rationem diligentissime auctor habuit, singulas res diebus, quibus gestae, studiosissime vindicans, sententiasque scriptorum discrepantes annotans.

Iaeger. BERNHARDUS CHRISTIANUS IAEGERUS, praeter alios, praecipue ultimos duodecim annos saeculi XVII, ab anno 1688 ad 1700, historice pertexuit, libro, quem inscripsit: *Europäischer Historicus, über das 17te höchst wundernswürdige Seculum.* Lipsiae 1701. 2 Voll. in 8. Seriem temporis potissimum est secutus, pleraque tamen ex descriptionibus illorum temporum et novellis fuere extracta.

Maubert. Historiam saeculi XVII civilem ab anno 1645 et XVIII usque ad annum 1748 composuit MAUBERTUS opere sequenti:

Histoire politique du siècle, ou se trouvent en ordre & sous tous les rapports différens les Interêts, les Vues & la Conduite des principales Puissances de l' Europe, depuis la Paix de Westphalie, jusqu'à la dernière paix d' Aix la Chapelle inclusivement; avec le detail des operations des plus habiles Negotiateurs, le caractère & le Manégé des plus fameux Politiques, & le précis de tous les Traités

*) V. tamen, quae refert Abbas d' *Artigny* in Nouveaux Mémoires de l'histoire &c. T. I. p. 464: „*Ces Memoires seroient infiniment plus curieux, si on les avoit tels qu' ils sont sortis des mains de l'auteur. Il y dévoiloit entr'autres bien des mystères au sujet des mauvais succès qu'eut la France dans la guerre de la succession d'Espagne. Mais on supprima tous ces détails, qu'une infinité de gens savent, et que personne n'ose écrire.*"

tés, negociés entre les Cours, dépuis cent ans. Le tout appuyé des preuves de fait & de raisonnement, & de la citation des Actes, Mémoires & Relations sur les points contestés ou peu connus. Premiere Partie, à Londres 1754. — *Seconde Partie, ibid.* 1755. 8. Uberius postea res tempore isto gestas exponere coepit Maubert; primum autem volumen, ad pacem usque Ryswicensem et Carlovitiensem historiam complectens, solummodo typis impressum est. *ibid.* 1757. 4. et *Lipsiae* 1758. 8 mai.

Acri quidem iudicio explicat auctor, ante decem fere annos mortuus, causas bellorum conditionumque pacis atque omnium negotiorum civilium per centum istos annos agitatorum, lectuque libri eius sunt omnino digni: at tamen caute legendi, auctorisque temerariis saepe assertis non fides habenda. Praecipue in rebus imperii Germanici haud raro hallucinatur; cui malo medelam afferre studuit interpres operis maioris Theotiscus, *Lipsiae* 1758. 8 mai.

Historia Europaea civilis ab anno 1483 usque ad annum 1743 minime quidem stilo Mauberti ingenioso, at eo doctius, accuratius et subtilius, amabili etiam sentiendi libertate, exposita est in libro, cui index: Schmauss.

IOHANN IACOB SCHMAUSSENS, *Königl. Groß-britt. und Churf. Braunschweig-Lüneburgischen Hofraths und Prof. iuris ordinarii in Göttingen, Einleitung zu der Staatswissenschaft und Erleuterung des von ihm herausgegebenen Corporis iuris gentium academici und aller andern seit mehr als zweyen Seculis her geschlossenen Bündnisse, Friedens- und Commercien-Tractaten. Erster Theil* — *Leipzig* 1741. *Zweyter Theil. ibid.* 1747. 8 mai.

* * *

Histoire générale du douzième Siècle comprenant toutes les Monarchies d'Europe, d'Asie & d'Afrique, les Héresies, les Conciles, les Papes & les Sçavans de ce Siècle, par M. DE MARIGNY. *à Paris* 1750. V Tomes Marigny.

mes in 12 mai. — Opus e libris vulgatissimis corrasum: iusto tamen ordine omnia sunt narrata, stilo licet non satis comto.

Durand. *Histoire du seizième siècle par M.* DURAND (Ecclesiastes Reformatus Londinensis). *à la Haye* 1734. IV Tomes in 8. — Hanc historiam bene compositam lectuque esse dignissimam, aiunt, qui eam perlustrarunt.

❧ ❧ ❧

Lucchesini. Ex Italis saeculi nostri IOANNIS VINCENTII LUCCHESINII (Patricii Lucensis ac Pontifici Max. a Brevibus ad Principes) *Historiarum sui temporis* Tomi III a Noviomagensi pace in plerisque candide, prudenter, facunde scripti sunt. Tomus I (res ab a. 1678 ad 1689 gestas complectens) prodiit *Romae* 1725. T. II (1689 - 1693) *ibid.* 1739. T. III (1694-1700) *ibid. eod.* in 4.

❧ ❧ ❧

Lamberty. Ad condendam annorum XVIII saeculi decimi octavi historiam praeclara subsidia, addita narratione historica illustrata, exhibent:

Mémoires pour servir à l'Histoire du XVIII Siècle, contenant les negotiations, traitez, resolutions, & autres documens authentiques concernant les affaires d'état; liez par une narration historique des principaux évenemens, dont ils ont été précédez ou suivis, & particulierement de ce qui s'est passé à la Haye, qui a toujours été comme le centre de toutes ces Negotiations. Par M. de LAMBERTY. *à la Haye* 1724-1734. XIV Voll. in 4.

Volumina quaedam *Amstelodami* typis impressa sunt. — Editionis secundae tomi hoc ordine prodierunt: T. I. *Hag. Comit.* 1731. T. II. *ibid.* 1732. T. III. *ibid.* 1733. T. IV. *ibid.* 1733. T. V. *ibid.* 1733. T. VI. *Amstelod.* 1735. T. VII et VIII. *ibid.* 1736. T. IX et X. *Hag. Comit.* 1731. T. XI et XII. *Amstelod.*

lod. 1734. T. XIII et XIV. *ibid.* 1740. 4. additis *supplementis* annorum MDCC usque MDCCIII.

Ordo in opere Lambertiano non optimus, at eo maior auctoris gravitas, veritatis et candoris amor, aequitas et integritas.

Addatur alia collectio, quae quasi continuationem facit: Rousset.

Recueil historique d'Actes, Negotiations, Mémoires & Traitez; depuis la Paix d'Utrecht jusqu'au second Congrés de Cambray inclusivement. Par M. ROUSSET. T. I-IV. *à la Haye* 1728. T. V. 1731. T. VI. 1732. T. VII. 1733. T. VIII. 1734. Tom. IX. 1735. T. X. 1736. T. XI. 1737. T. XII. 1738. T. XIII. 1739. T. XIV. 1740. T. XV-XXI. *ibid.* 1741-1752. 8.

Huc etiam referri solet: Thesaurus numism.

Thesaurus numismatum modernorum huius saeculi figuris aeneis expressorum cum latina et germanica explicatione. Noribergae 1700-1710. X Tomuli. f.

Collector erat MELCHIOR KOERNLEIN, interpres IOACHIMUS NEGELEIN, Noribergenses. Numismata, annis istis in memoriam rerum gestarum memorabilium cusa, aeri incisa exhibentur; quae optima est operis dos: explicationes nummis adsutae e diariis sunt mutuatae stiloque barbaro expressae.

Auctore CASIMIRO FRESCHOT prodiit: *Rerum per Europam gestarum a sancita ad Pyrenaeos pace usque ad nuper pactam Ultraiecti, Rastadii et Badae Synopsis. Noribergae* 1715. 8. — Opusculum, sine dubio ex sermone Francogallico in Romanum seu potius Romano-Barbarum translatum; scatet enim Gallicismis et mendis grammaticis: hucusque vero nec ego, nec amici autographum divinare potuimus. Freschot.

Memorie del General MAFFEI, *nelle quali esatta descrizione di molte famose azioni militari de' prossimi tempi viene a comprendersi* (dall' anno 1683 al) 1718. *Verona* 1737. 8. Maffei.

A Histo-

Gibson. *A History of the Affairs of Europa from the peace of Utrecht to the conclusion of the quadruple Alliance, with a Treatise of the religions and civil interests of Europe by Will. Gibson. London* 1725. 8.

Massuet. *Histoire de la guerre présente* (en 1733-1735), *contenant tout ce qui s'est passé de plus important en Italie, sur le Rhin, en Pologne & dans la plupart des cours de l'Europe, enrichie des principaux plans des Sieges & des Batailles. Par Mr. P.* MASSUET (D. Medicinae Lugduni Batavorum). *à Amsterd.* 1735. 8.

Histoire de la derniere guerre & des negociations pour la paix; enrichie des cartes necessaires, pour servir de suite à l'hist. de la guerre présente. Avec la Vie du Prince Eugene de Savoye. Par M. MASSUET. *à Amsterd.* 1736. II Parties in 8. — Auctiorem et correctiorem horum duorum operum editionem dedit Massuet 1737. V Voll. in 8. Cf. *Teutsche Acta Erud. Th.* 226. p. 746. *Th.* 228. p. 862.

Mémoires etc. *Mémoires pour servir à l'histoire de l'Europe dépuis 1740, jusqu'à la paix général signée à Aix-la-Chapelle le 18 Oct.* 1748. *à Amsterd.* 1749. 3 Voll. in 8.

* * *

Raynal. *Anecdotes historiques, militaires & politiques de l'Europe, dépuis l'élevation de Charles Quint au Trone de l'Empire, jusqu'au Traité d'Aix-la-Chapelle en 1748. Par M. l'Abbé* RAYNAL, *de l'Acad. des Sciences & belles lettres de Prusse. Tome premier, premiere & seconde partie. à Amsterd.* 1754. (f. potius 1753) T. II. 1755. T. III. ou Supplement 1756. 8.

Minime ἀνέκδοτα hic invenies, sed res saepissime haud raro accuratius ante Raynalium narratas. Testimonia, quibus rerum traditarum fides constet, nulla offert, contentus facili suo dicendi genere.

Cf. BAUMGARTENS *Nachr. von merkw. Büchern.* T. IV. p. 71.

IOHANN

* * *

IOHANN CHRISTOPH ADELUNGS *Pragmatische Staatsgeschichte Europens von dem Ableben Kaiser Carls VI an bis auf die gegenwärtigen Zeiten, aus sichern Quellen und authentischen Nachrichten mit unpartheyischer Feder vorgetragen und mit nöthigen Beweisschriften bestätiget. Gotha* 1762-1769. IX Voll. in 4. Adelung.

Nec pragmaticam, nec ex fontibus puris haustam esse hanc historiam, contenditur in *Gatterevi* Bibl. hist. T. IV. p. 341.

* * *

FRANZ DOMINICUS HAEBERLINS *Kurzer Entwurf der politischen Historie des XVIII Jahrhunderts, enthaltend die Geschichten aller Europäischen Reiche und Staaten bis zu Ende des Jahrs* 1745. Hannover 1746. 8. Haeberlin.

Compendium historiae recentissimae breviter res gestas indigitans, praelectionibusque academicis destinatum. Secunda editio, titulo paullo mutato (*Vollständiger Entwurf* etc.) multo amplior et copiosior, magna testium nube tabulisque genealogicis est instructa: at prior tantum huius editionis pars, historiam saeculi nostri usque ad a. 1740 comprehendens, *Hannoverae* 1748 in 8. typis est impressa: posterior, qua auctor historiam usque ad a. 1748 continuare, indicemque historicorum saeculi nostri accuratum attexere voluit, hucusque in lucem non prodiit, forte etiam nunquam prodibit, id quod magnopere dolendum.

M. IOH. GOTTHARD NERGERS *Grundriß der neuesten Europäischen Staatsgeschichte vom Anfang des achtzehnten Jahrhunderts bis zum Achener Frieden 1748 in kurzen Sätzen zum Gebrauch seiner Vorlesungen entworfen.* Frankfurt an der Oder 1754. 8. Ordine chronologico brevissime res periodi istius memorabiles recenset auctor, Haeberlini potissimum vestigia premens. Nerger.

GOTT-

Achenwall. GOTTFRIED ACHENWALLS *Entwurf der allgemeinen Europäischen Staatshändel des XVII und XVIII Jahrhunderts, als der Europäischen Geschichte zweyter Theil* (scil. compendii Achenwalliani, quo historia Europae recentior universalis continetur, et de quo infra agetur). Göttingen 1756. ibid. 1761. ibid. 1778. 8.

Illustriores gravioresque Europae vicissitudines, v. c. bellum tricennale, bella ex regis Francogallici Ludovici XIV insatiabili cupidine habendi superiore saeculo orta, bellum sub initio saeculi praesentis propter possessionem monarchiae Hispanicae gestum etc. adiectis pacificationum conditionibus, iunctim et scite, serie apta et congrua, in usum praelectionum academicarum, expositae; indicatis in margine diebus et annis, quibus res, brevissime, sed accurate traditae, actae sunt. Praecipua quoque subsidia litteraria commemorata invenies. Periodos quatuor auctor constituit: I. ab a. 1600-1660. II. ab a. 1660-1700. III. ab a. 1700-1740. IV. ab a. 1740-1748.

Hausen. M. CARL RENATUS HAUSENS *Politische Historie des XVIII Jahrhunderts, enthaltend sowohl überhaupt die Geschichte der vornehmsten Europäischen Reiche, als auch insbesondere des teutschen Reichs. Regensburg* 1763. Th. II. ibid. 1764. 8.

Opus non absolutum! Pars enim prima historiam saeculi nostri tantum usque ad a. 1709, et secunda usque ad 1713, comprehendit. Naevis licet opus non sit immune: tamen lectu omnino dignum, quia auctor libertate iudicandi et dicendi haud vulgari usus est, fontesque optimos adiit. Idem postea omnem historiam saeculi praesentis usque ad annum 1763 in compendium satis aptum redegit hoc indice:

C. R. HAUSENS *Versuch einer pragmatischen Geschichte des achtzehnten Jahrhunderts. Halle* 1766. 8 mai.

Neuere

❧ ❧ ❧

Neuere Geschichte der beiden letztern Jahrhunderte, zum Nutzen und Vergnügen beschrieben. 1 Band. Hannover 1775. *2 Band.* ibid. 1777. 8. Bansen.

Auctor, BANSEN, causarum patronus Hannoveranus, hominibus praecipue scripsit, qui disciplinae historicae consulto se dare non solent: sed nec rerum delectu, nec diligentia critica, nec dicendi genere probabili usus est, quo factum, ut opus minime ad finem perductum, sed in annum tantum 1629 continuatum fuerit.

❧ ❧ ❧

Historia universalis civilis temporum nostrorum praeclare, mascule ac eleganter consignatur in opere Anglice scripto, quod inde ab anno 1758 Londini singulis annis typis imprimitur hoc titulo: The Annual Register.

The Annual Register, or a View of the History, Politic and Literature. in 8.

BURKIUS aliique Britanniae scriptores celebriores auctores perhibentur. Laudabili igitur consilio versio partis istius, quam nominavimus, operis Anglicani Theotisca instituta hoc indice:

Geschichte der neuesten Weltbegebenheiten im Großen. Aus dem Englischen von Ioh. Lorenz Benzler. *Erster Band, welcher die Geschichte der Jahre 1755 - 1761 einschließt. Mit einer Vorrede von* Christian Wilhelm Dohm. *Leipzig* 1779. — *Zweiter Band, welcher die Geschichte der Jahre 1762 - 1766 einschließt. Ibid.* 1780. — *Dritter Band, welcher die Geschichte der Jahre 1767 - 1770 einschließt. ibid.* 1781. 8.

XIII.

Compendia historiae universalis.

Primum historiae universalis compendium, typis impressum, fuisse videtur *Rolewinckii Fasciculus temporum*, quem supra, sectione VIII, recensuimus; in cuius locum postea substitutum Carionis Chronicon Comp. hist. univ. Carion. Chron.

con nobilissimum, centum fere per annos, non solum in Germania, sed et in exteris regionibus, unica fere epitome, qua iuvenes ad historiae sapientiam erudiebantur. Itaque paullo diligentius de illo agendum videtur. IOHANNES CARION natus fuit Bietighemii, oppido Wirtembergico, a. 1499; Vitembergae, Phil. Melanchthone in primis duce, literis melioribus operam dedit; functus est deinde munere professoris mathematum in universitate literarum Francofurtensi ad Viadrum. Berolini tandem Mathematicus electoris aulicus constitutus est, ibique diem supremum obiit 1538. *Chronicon* Carionis innititur fundamento isto futili, quo omnis historia civilis secundum quatuor sic dictas Monarchias olim pertractabatur et absolvebatur. Sub renatas scilicet literas contigit hoc, ut, occasione prophetae Danielis (Cap. II. et VII.) explicandi, illa quatuor animalia et metalla sint symbola quatuor Monarchiarum, Assyriacae, Persicae, Graecae et Romanae, putata, et omnis deinde historia redacta ad quatuor Monarchias. Quae historiae docendae ratio adeo invaluerat, ut, qui resisteret, parum haberetur orthodoxus *). Hanc igitur

*) Hinc contra eos, qui huic consuetudini adversarentur, disputavit in eadem orthodoxiae sede, ubi Carionis Chronicon primum prodierat, insignis theologus, IOH. GUIL. IANUS, Vitebergae 1712. Quae disputatio cum et ipsa incurrisset in quorundam reprehensionem, iterata, defensa et aucta est *Francof. et Lips.* 1728. 8, hoc titulo: *Antiquae et pervulgatae de quatuor Monarchiis sententiae, contra recentiorum quorundam obiectiones plenior et uberior assertio.* Sed incommoda et noxia historiae reliquorum populorum haec fuit divisio. Primo enim ponit scitu non dignissima, deinde vero negligit meliora. Conf. *I. M. Gesneri* Isagoge in omnem eruditionem universalem, cum eius praelectionibus, editis a *Niclasio* T. I. p. 313. — Huc quoque pertinet MATTH. DRESSERI Or. de quatuor Monarchiis s. summis imperiis a Daniele Propheta

igitur etiam secutus est bonus Carion in Chronico s. Compendio suo, quod prima vice prodiit Theotisce hoc indice:

> *Chronica durch Magistrum Iohann Carion fleißig zusammengetragen. Wittenberg* 1532. 4.

Historia in hac editione usque ad a. 1532 est perducta. Continuationem usque ad a. 1547 attexuit IOH. FUNCK, Pastor Woehrda-Norimbergensis, *Norimbergae* 1547. 8. — Versio *Latina* HERMANNI BONNI, Rectoris Lubecensis, evulgata est *Halae Suev.* 1537. 8. *Paris.* 1548. 8. (cum continuatione ad a. 1547) *Lugd.* 1554. 8.

Hanc Bonni interpretationem PHIL. MELANCHTHON, qui et primam Carionis editionem Theotiscam iamiam, antequam prelo subiiceretur, poliverat et in meliorem ordinem redegerat *), retexendam iudica-

Propheta expressis. *Lips.* 1581. 8. Et adiecta est *eiusd.* Isagog. histor. P. I. p. 550. *Lips.* 1614. 8.

*) Quod cum nonnulli viri eruditi in dubium vocarunt, age, audiamus primum Peucerum, Melanchthonis generum, in epistola dedicatoria, praefixa editioni chronici Carionis a. 1572: „Nomen Chronici Carionis retinui, quod mutare illud *auctor primus* sanctae beataeque memoriae Ph. „Melanchthon, socer meus, noluit. Occasio nominis hu„ius inde extitit, quod, cum Ioh. Carion, Mathematicus, an„te annos quadraginta coepisset contexere Chronicon, *et* „*recognoscendum illud et emendandum, priusquam prelo* „*subiiceretur, misisset ad Melanchthonem, hic, quod pa*„*rum probaretur, totum abolevit una litura, alio con*„*scripto, cui tamen Carionis nomen praefixit.*“ Non tamen adeo atrociter Melanchthonem in discipuli laborem grassatum fuisse, ut Peucerus hic innuit, ipse vir modestissimus his verbis (in *Sauberti* epist. Melancht. L. V. p. 502.) declarat: „Mitto tibi (Ant. Corvino) χρονικον, in „quo etsi sunt mei quidam loci, tamen ipsa operis sylva „non est mea. Misit enim Carion ad me farraginem „quandam negligentius coacervatam, quae a me disposita „est, quantum quidem in Compendio fieri potest etc.“

iudicavit, non tam ut augeret — etsi enim quaedam, inquit ipse, addidi, tamen compendii modus servandus est — quam ut phrasin germanicam, quam interpres suo quodam consilio studiosius retinuerat, cum quidem facundus et disertus esset, propter adolescentes et exteros mutaret. Prima huius elaborationis Melanchthonianae, quae prorsus differt a prioribus Carionis Chronici editionibus, editio *Witteberga*e 1558. f. in lucem prodiit. Continet vero solummodo librum I et II. Liber III. inde ab Augusto Imp. usque ad Carolum M. secutus est 1560. Quibus tandem CASP. PEUCERUS 1562 et 1565 librum IV et V adiecit, in quibus historia usque ad mortem Maximiliani I. Imp. deducitur. Deinde unico volumine in fol. comprehensum totum opus recusum est *Wittemb.* 1572. f. *ibid.* 1580. f. Plures editiones in forma varia typis sunt impressae, v. c. sine loci mentione, ap. Ioann. le Preux 1593. 2 Voll. in 12. *Bernae* 1601. 8. *Viteb.* 1617. 8. *Genevae* 1581. 8. *ibid.* 1617. 8. (in qua editione extensum hoc Chronicon, auctore, nescio quo, usque ad annum 1612. Recusa quidem est haec Genevensis editio ibidem 1625. 8: sed prior est emendatior) *Francof. ad Moen.* 1624. 8. Editiones XXVII se vidisse testatur *Dommerich* libello mox laudando.

Pro diversa igitur auctione vel editione diversis appellationibus laudari solet, nunc *Chronicon Carionis*, mox *Chronicon Carionis Philippicum*, *Chron. Phil. Melanchthonis*, mox *Chron. Peucerianum*, *Chron. Philippo-Peucerianum*, *Chron. Wittenbergense etc.*

Versiones itidem variae huius Chronici exstant. *Theotiscae* (scil. secundum latinam Melanchthonis retractationem) conficiendae initium fecit IUSTUS MENIUS, consentiente Melanchthone; quam post illius mortem filius *Eusebius* et *Christoph. Pezelius* perfecerunt *Viteb.* 1562. 4. *Francof. ad Moen.* 1566. f. *Viteb.* 1573. f. *ibid.* 1588. f.

In

In dialectum Saxoniae inferioris (*Plattteutsch*) Chronicon translatum est ex *Ioh. Funccii* editione theotisca et cum eiusdem continuatione, nescio quo loco et anno, in 8.

Versionem *Francogallicam* duplicem habemus: unam, auctore IOH. LE BLOND (*à Lyon* 1549. 12. *à Paris* 1556, in 16. *à Lyon* 1610, in 16, saepiusque; historia Francogallica in his editionibus versionis Blondi semper continuata est usque ad tempora, quibus prodiere): alteram, auctore SIMONE GULARTO (à Paris 1579. 8. *ibid.* 1595. 8. Haec versio iuxta posteriorem retractationem Melanchthonio-Peucerianam elaborata videtur: Blondi contra iuxta Bonni versionem Latinam editionis prioris Theotiscae, Gulartus etiam historiam Francogallicam continuavit).

Versionem *Hispanicam* Anonymus *M. C.* edidit *Antwerp.* 1549. 12. Numne diversa sit ab ista, quam *Franc. Thamara* ibidem 1555 in 8 edidit, definire nequeo. Thamara quidem varia, quae superflua sibi videbantur, omisit, aliaque ex Hispaniae historiis admiscuit.

In *Bohemicam* linguam Carionis Chronicon transtulit *Dan. Adam Weleslawyna*, Vet. Pragae 1584. 4.

Caeterum Chronicon hocce ob iustum ordinem, et accuratam recensendi rationem, tam praestans olim habebatur, ut Steph. Praetorius illum *vere bardum* pronunciaverit, *qui illud non degustaret.* ANDREAS FRANCKENBERG adeo orationem habuit, *de magnitudine rerum divinarum et politicarum, quae in Chronico Philippi continentur.* Viteb. 1589. Attamen dolendum est, quod nec auctorum, ex quibus desumtum, auctoritas addatur, nec chronologia.

Ad illustrandum et continuandum hunc librum faciunt VICTORINI STRIGELII *Scholae historicae*, quibus in Academia Heidelbergensi Chronicon Phil. Melanchthonis illustravit, proposita continua serie a

condito mundo usque ad Christum natum opera *Chr. Pezelii. Neostad. Palat.* 1586. 8. — Franckenbergius ille *Institutiones* suas *antiquitatis et historiarum* ad Chronicon Carionis Melanchthonianum potissimum accommodavit.

Cf. BAYLE Dictionn. s. v. *Carion.*
C. W. MOLLERI D. de Ioh. Carione. *Altd.* 1697. 4.
NEU Accesf. ad Whear. p. 42 sqq.
Placcii Theatr. Anon. et Pseudon. P. II. p. 161. et C. A. HEUMANNI de libris anonymis et pseudon. Schediasma, p. 105.
I. C. DOMMERICH Epist. de Ioannis Carionis Chronico. *Guelferb.* 1750. 4.
Eiusd. Epist. II. im *Hamburg. Briefwechsel* (1751) *St.* 9.
ERH. ERN. HOCH Disquisitio de Chronici, quod exstat sub nomine Ioannis Carionis, vera et genuina origine. (*Guelferb.*) 1755. 4. Cf. *Götting. gel. Anz.* 1758. p. 1375.
Von dem Verfasser der unter dem Namen Carions bekannten Chronick; in den Hannöver. nützl. Samml. 1756. N. 77.

Sleidanus de IV summis Imperiis.

Melanchthonis vestigia ex parte pressit IOANNES SLEIDANUS libris tribus *de quatuor summis Imperiis*, quibus rerum publicarum ac religionum fata, magna cum industria, atque eleganti, concinno, rotundo orationis genere, in gratiam iuventutis scholasticae, recenset, licet in quartae sic dictae Monarchiae historia potior sit. Magna huius libri editionum seges prostat, quas inter Elzeviriana (*Lugd. Bat.* 1631. 12.) in primis notanda. Omnium prima editio typis expressa *Argent.* 1555. fol. Secutae sunt: *Argentoratensis* 1556. 12. *Parisiensis* 1558. 12. et 1559. 12 (quae rarissima atque pulcherrima aestimatur); *Viteb.* 1653. 12. *Lips.* 1686. 12, multaeque aliae. *Ioh. Conr. Geishirt*, collega gymnasii Isenacensis, in epistola a. 1726 ad Heumannum scripta, quam vero inspicere non licuit, LV editiones libelli Sleidaniani recenset.

Notas

Notas primum in Sleidani librum conquisivit GUIL. XYLANDER, quas ex praelectionibus ipsius observatas Sleidani opusculis quibusdam collectis primum adiecit *Helias Putschius*, Hanoviae 1608. 8; continuavit *Theophilus Maderus*, Stadae .... Xylander.

Postea HENRICUS MEIBOMIUS notis suis indicavit fontes sedesque materiarum, ex quibus sua hauserat Sleidanus (*Helmstad.* 1586 et 1599. 8.), quas recudi fecit FRANC. SCHAPERUS *Wittebergae* 1643. 12.

Continuavit Sleidanum usque ad a. 1669 AEGIDIUS STRAUCHIUS, *Plaviae Varisc.* 1677. 12. CONRADUS vero SAMUEL SCHURZFLEISCH scriptam multo iudicio et accuratione addidit *continuationem* ad a. 1678. *Viteb.* 1678. 12. Prodiere hae iunctae libello continuationes *Lips.* 1697. 12. *ibid.* 1701. 12. *Francof.* 1711. 8 (cum continuatione *Christi. Iunkeri*).

Aliam libelli Sleidaniani editionem procuravit GEORG. HORNIUS, cui et suas et Meibomianas notas adiecit *Lugd. Bat.* 1669. 12.

Levioris momenti sunt sequentes:

IOH. THOMAE FREIGII historiae synopsis s. praelectionum historicarum in Altorfiano Noribergensium Gymnasio delineatio. *Basil.* 1580. 8. *ibid.* 1602. 8. et *Argentorati* 1606. 12. Catalogos regum ac principum auctor exhibet minus accuratos. Freigius.

MICHAELIS NEANDRI Chronicon, sive Epitome historiarum, quae res gestas praecipuarum in orbe gentium, a rebus humanis conditis, ad hanc usque nostram aetatem, certa expositionis imperiorum, gentium, rerum variarum et maxime insignium, annorum item et temporum serie, annotatas et expositas continet. s. l. 1582. 8. *Lips.* 1584 et 1586. 8. (Huius editionis auctae titulus est: *Chronicon s. Synopsis* etc.) Hic Neandri liber ex eius praelectionibus in Carionis Chronicon enatus est. Quantum Neander.

eiusdem Neandri *Compendium Chronicorum* (*Witteb.* s. a. 8. forte 1586. ibid. 1594. 8.) a Chronico differat, non habeo dicere.

Doglioni. GIO. NIC. DOGLIONI Compendio Historico universale di tutte le cose notabili giù successe nel mondo, dal principio della sua creatione, sino all' anno di Christo 1594. In Venetia 1594. 4.

Beurer. IOH. IAC. BEURERI Synopsis historiarum. *Hanoviae* 1594. 1599. 8.

Dresser. MATTHI. DRESSERI Isagoges historicae Partes V. *Lips.* 1594. V Tomi 8. *ibid.* 1606. III Voll. 8. *ibid.* 1614-1615. V Voll. 8. Theotisce *ibid.* 1601. f. — Compendium in millenarios divisum, iusto igitur ordine, ut et exacta rerum gestarum narratione carens.

Glaser. PHIL. GLASERI Narratio compendiosa praecipuarum historiarum mundi ab O. C. ad a. Chr. 1601 opera et studio *Casp. Dornavii Gorlicii* 1615. 4.

Reusner. ELIAE REUSNERI *Isagoges historiae libri II*, quorum unus ecclesiasticam, alter politicam continet historiam, secundum cuiusque aetates exacte definitam, quarum illa ad traditionem domus Eliae, haec ad quatuor mundi regna in bestiis quatuor a Daniele propheta adumbrata, est accommodata, cum veterum historicorum chronologia. *Ienae*, 1600. 4. — Editio altera auctior; accessit Principum et Comitum Germanicorum stemmatographia, Rectorum Academiae Salanae catalogus, virorum doctorum index chronologicus. *Ienae* 1609. 4.

Tursellinus. HORAT. TURSELLINI S. I. Historiarum ab origine mundi usque ad a. 1598 Epitome. *Duaci* 1623. 12. Nova editio hoc titulo: Historiarum Epitomae libri X. cum brevibus notis et duplici accessione usque ad a. 1642 (Continuatio non a Tursellino profecta). *Colon.* 1642. 12. *ibid.* 1649. 8. *ibid.* 1655. 12. *Paris.* 1658. 12. *Hagae Comit.* 1678. 12. *Franequerae* 1688. 12. *ibid.* 1695. 8. *Ultrajecti* 1718. 8. *Etonae*

nae 1775. 8. — *Italice* hoc indice: *Torsellino ristretto delle historie del mondo, volgarizzato dal Lodov. Aurelii con nuova aggiunta del medesimo traduttore. Roma* 1637. 12. *In Venet.* 1663. 12. c. figg. *Francogallice* hoc titulo: *Histoire universelle traduite du Latin de Tursellin, avec des notes sur l'histoire, la fable & la geographie. à Paris* 1706. III Voll. in 8. — *Par M. l'Abbé* LAGNIAU *continuée jusqu'à l'année* 1700. *à Paris* 1706. III Voll. in 12 (Multis annotationibus interpres opusculum obruit). *à Paris* 1757. IV Voll. in 12 (Ab anonymo in hac editione historia est continuata).

CHRISTOPHORI PETZELII Mellificium historicum, a *Ioh. Lampadio* illustratum et locupletatum. Pars I. II. III. *Marburgi* 1617. 1631. 4. *Francof. ad Moen.* 1649. f. Dedicationes Petzelii Parti I et II praefixae scriptae sunt a. 1602. Pars III. tota Lampadio debetur. Concinnatum est ad ductum Sleidani de quatuor summis Imperiis, atque diversis vicibus continuatum usque ad Ferdinandi II tempora. Ipse tamen auctor in epilogo agnoscit, se centonem potius, quam filum historiae ex diversis scriptoribus adornasse, iuxta copiam scriptorum sibi factam. Petzel.

DAN. PAREI universalis historiae profanae medulla, usque ad a. 1641. *Francof.* 1641. II Tomi in 12. Verus libri auctor fuisse dicitur *Henr. Altingius.* *) Pareus.

CHRISTOPH. HEIDMANNUS *Epitomen* scripsit *historicam*, cuius pars I. ab O. C. usque ad Iulii Caesaris Heidmann.

*) In Catal. Bibl. Bunav. T. II. p. 163. memoratur: *Henr. Altingii* historiae sacrae et profanae compendium, cum orbis et incolarum descriptione, et *Ioh. Henr. Suiceri* historiae eccl. chronologica delineatione; accessit nova utriusque recensio et ad a. 1707. Nec editor, nec locus, nec annus impressionis indicatur, cum alias hic catalogus accuratissimus sit: nec alibi quidquam de hoc Altingii compendio comperire potui.

saris imperium pertingit, pars II a Iulio Caesare usque ad Constantinum M., eandemque continuare voluit ad sua tempora, sed non absolvit. Edidit illam *Gebhardus Theod. Meier*, Helmst. 1660. 4. Novam eandemque emendatiorem editionem promisit HENRICUS ERNSTIUS, sed morte praeventus fuit. Ipse tamen dedit *brevem delineationem historiae universae*, Hafniae 1640. 16. et diversam ab hac delineatione *Medullam historiae universalis*, Sorae 1640. 16.

Ernst.

S.Romuald. PIERRE *de* S. ROMUALD *Abrégé du tresor chronologique & historique, contenant ce qui s'est passé de plus digne de remarque dans l'état, tant sacré que profane, dépuis la naissance du monde jusques à l' an* 1642. à Paris 1647. f. ibid. 1660. III Voll. in 12. Continuata est in hac editione historia ad a. 1660. Caeterum opus, satis negligenter elaboratum, formam annalium habet.

Nail. I. NAIL *nouveau recueil de l'histoire universelle, dépuis la creation du monde jusqu' à présent.* à Paris 1649. II Voll. in 8.

Labbe. PHIL. LABBE *Abrégé chronologique de l'histoire sacrée & profane, dépuis Adam jusqu'à Louis XIV.* à Paris 1666. V Voll. in 12. In chronologicis sequitur potissimum Petavium, passim etiam Brietium. Idem *Labbeus* antea ediderat: *Regia epitome historiae sacrae et profanae* ab O. C. ad ann. Chr. 1651 technicis versibus comprehensa. *Paris.* 1651. 12.

Magni. IONAE MAGNI, *Vexionensis*, Synopsis historiae universalis. *Upsal.* 1622. 8.

T. Wagner. TOBIAE WAGNERI Institutionum historicarum libri VII. *Ulmae* 1652. 8. Editio secunda recognita et locupletata. *ibid.* 1653. 8. *ibid.* 1663. 8.

Vernulaeus. NIC. VERNULAEI *Epitome historiae* ab O. C. ad sua usque tempora, cum supplemento usque ad a. 1650 BERNHARDI HEYMBACHII. *Lovanii* 1654. 4.

HENR.

HENR. KIPPINGII Recensus historiae universalis. *Francof.* 1665. 8. Kipping.

FRIDER. HILDEBRANDI Synopsis historiae universalis. Scholis scripta et saepius edita, e. g. *Ien.* 1671. 12. *Northusae* 1672. 12. cum continuatione ad a. 1690. *ibid.* 1689. 12. Hildebrand.

PHIL. LUD. AUTHAEI Synopsis historica de IV Monarchiis. *Francof.* 1683. 12 (Ad a. 1619 perducta est). Authaeus.

GABR. BUCELINI Nucleus historiae cum sacrae tum profanae recens auctus et excultus. Pars I. *Ulmae* 1652. Pars II. *Aug. Vind.* 1664. P. III. *Francof.* 1664. 12. Libellus confusus est atque promiscue consarcinatus. Bucelinus.

IOH. *de* BUSSIERES Flosculi historiarum. *Lugd.* 1651. 12. *Venet.* 1664. *Colon.* 1656. 1661. 1680. 12. Bussieres.

IOH. LAETI Compendium historiae universalis civilis et ecclesiasticae, tam Romanae, quam Protestantium, selectissimis rebus refertissimum, ab Augusto ad annum usque I. C. 1640 deductum. *Lugd. Bat.* 1643. 8. Editio tertia emendatior *Amst.* 1661. 8. — ad finem usque anni 1678. continuatum a IOACH. FELLERO, editio quarta prioribus locupletior et emendatior. *Francof.* et *Lips.* 1679. 8. — In omnibus editionibus fontes expositionis diligenter in margine sunt notati. Laetus.

CHRISTI. GUEINZII vitis historica s. historicorum classicorum Graecorum et Latinorum Synopsis cum chronologia. *Hal. Sax.* 1648. 12. Gueinzius.

WILH. STRATEMANNI Theatrum historicum (ad a. 1656). *Ienae* 1656. 12. In Russicam quoque linguam translatum a *Gabr. Buzinski*, Archimandrita monasterii Troizensis. *Petropoli* .... fol. Stratemann.

JEAN BAPT. *de* ROCOLES *Introduction générale à l'histoire. à Paris* 1664 et 1672. II Voll. in 12. Saepius recusus liber, licet lectu minime sit dignus. de Rocoles.

Kupferschmied. MELCH. BALTH. KUPFERSCHMIEDS Chronica, *oder kurzgefaßte Geschicht-Beschreibung vom Anfang der Welt bis auf das J. C. 1668. Frankfurt am Mayn* 1668. 8.

Buno. IOH. BUNONIS universae historiae cum sacrae tum profanae idea, a condito mundo ad a. 1675 deducta, cum praefatione duplici de regno Daniae et de historiae constitutione. *Guelferbyti* 1664. 12. *Francof.* et *Lips.* 1675. 12. *ibid.* 1686. 12. *Lips.* 1694. 12. (contin. ad hunc annum) *ibid.* 1709. 12 (contin. ad a. 1709 curante *Levin. Ern. Bunone*).

Idem *Buno* edidit: *Historische Bilder, darinnen* idea historiae universalis, *eine kurze summarische Abbildung der fürnehmsten geist- und weltlichen Geschichte durch die vier Monarchien etc. Lüneburg* 1672. 4. cum figg. — De hoc libro pueris, nimium pueriliter scripto, v. omnino SCHLOEZERI *Vorstellung seiner Universalhistorie.* (*Götting.* 1773. 8.) P. II. p. 322. *)

GREGO-

*) *Gryphius* (in Apparatu s. Diss. isagogica de scriptoribus historiam saeculi XVII illustrantibus p. 24 sq.) iam de nugis hisce historicis rectissime iudicavit. „Bunonis Ideam, „inquit, vix commemorarem, nisi antea hic loci (Vratisla„viae) praelectam publice esse, memoria tenerem. Inte„rim dum in huius viri mentionem incido, et alterius ab „eodem elaborati recordor compendii, in quo per mirifica „symbolorum et aenigmatum portenta, ut omnem, ita et„iam seculi huius historiam animis adolescentum imprime„re voluit; quo in studio etiam IOH. IUSTUS WIN„CKELMANNUS“ (innuit Gryphius eius *Caesareologiam, sive quartae Monarchiae descriptionem,* Lipsiae 1698. 12.) „se exercuit. Subit profecto mirari et docto„rum, qui talibus nugis se et alios torquent, et discipulo„rum, qui hoc modo in historia proficere gestiunt. Acci„dere fortassis potest, non diffiteor, ut post ferreos labores, „ingeniorumque atrocem carnificinam, nomina imperato„rum ac regum ad seriem quandam seculorum et annorum „menti insculpamus: sed ut solidi aliquid discatur, nemo „nec mihi nec aliis cordatioribus persuadebit.“

GREGORII BLECH Nucleus historiae et chronologiae universalis sacrae et profanae, ab orbe condito ad nostra usque tempora. *Brunsvig.* 1660. 4. Blech.

DAV. ULMANNI historiae tam sacrae quam profanae synopsis. *Francof. et Lips.* 1675. 12. Ulmann.

GUIL. HOELI Elementa historiae ab O. C. usque ad monarchiam Constantini M. *Londin.* 1671. 8. *ibid.* 1679. 12. Hoel.

IO. IAC. HOFMANNI, Prof. Basileensis, Epitome historiae universalis. 1686. 12. Hofmann.

GERH. IOH. VOSSII historiae universalis epitome; in eiusd. Opp. T. IV. *Amst.* 1695. f. Vossius.

IOH. LEHMANNI Theatrum historicum, in quo omnes ex ordine Heroes quatuor summorum imperiorum usque ad Imp. Leopoldum, per exercitationes academicas, concinna brevitate exhibentur. *Wittemb.* 1670. 4. Lehmann.

PET. LAURENBERGII Chronius, exhibens ab orbe condito historiam ecclesiasticam et civilem, cum perpetuis notis plurimisque additionibus Dan. Hartnaccii. *Hamb.* 1688. 8. Laurenberg.

ADAMI RECHENBERGII praelectiones et institutiones historicae. *Lips.* 1691 et 1707. 12. Rechenberg

GODOFR. FERDIN. *de* BUCKISCH et LOEWENFELS Nucleus historicus bipartitus in historiam tum universalem tum particularem. *Viennae Austr.* 1692. f. Exempla nonnulla annum 1695 prae se ferunt. Buckisch.

IOH. GERLACH WILHELMI *Universalhistorie bis* 1696. *Berlin* 1696. 8. Wilhelmi.

DAN. HARTNACCII historia universalis. *Hamb.* 1686. 8. *Eiusd.* Institutiones historicae ab O. C. usque ad a. 1700. *ibid.* 1700. 8. Hartnaccius.

ZACH. HOGELII Horologium historicum, ab ortu mundi usque ad saec. XVIII. *Ed. secunda.* Lips. 1704. 12. Hogel.

Maioris existimationis, olim certe, fuere sequentes:

IOH.

Cluver. IOH. CLUVERI Epitome historiarum totius mundi, a prima rerum origine usque ad annum Christi 1630. *Lugd. Bat.* 1631. 4. Accessit Cluveri continuatio ad annum 1633. *Lugd. Bat.* 1637. 1639. 1640. 1645. 1649. 4. Sexta editio cum anonymi continuatione ad a. 1652 libro XI-XIV comprehensa prodiit *ibid.* 1657. 4. *Hildesiae* 1640. 4. *Vratisl.* 1662. 4. *Amstelod.* 1662. 4. 1668. 4. (cui editioni incerti auctoris continuatio ad a. 1667 adiecta) *Roterod.* 1672. 4. quae binae editiones posteriores optimae. Exstat alia huius operis continuatio ab a. 1653 usque ad a. 1667, auctore, ut dicitur, *Ioach. Fellero*, *Lips.* 1668. 4. *Vratislav.* 1673. 4. Placcius quidem in Theatr. Anon. et Pseudon. P. II. p. 100. plagii postulat Cluverum, quippe qui Iesuitae anonymi, proelio quodam occisi, libro manu scripto usus fuerit: sed refutavit hanc accusationem post alios *F. C. Feustking* in *Beyträgen zur Historie der Herzogthümer Schleßwig und Holstein.* Probabile sc. est, Cluvero ipsi imputatum esse plagium turpissimum ab Anonymo, qui continuationem usque ad a. 1652 dedit, commissum, qui ex Adolphi Brachelii, scriptoris Pontificii, Historiarum nostri temporis libris V-IX res ab a. 1633-1653 gestas ad verbum transscripsit. Caeterum haec epitome potius ad statum ecclesiae est directa et a multis laudatur: non tamen adeo accurata, cum fidem proletariorum scriptorum haud raro sit secutus auctor. Exstat etiam MARTINI NESSELII, Scholae Auricensis in Frisia Orientali Rectoris, Compendium Historiarum V. et N. T. ex Epitome Cluveriano excerptum et in duos libros digestum. *Rintel.* 1645. 12.

Cf. IOH. MOLLERI Cimbria litterata (*Havniae* 1744. 3 Voll. f.) T. III. p. 219.

OLAI HENR. MOLLERI *Anmerkung von einem gelehrten Diebstahl, dessen Ioh. Cluverus von Marq. Gudio*

und

und andern ohne Ursache beschuldiget worden; in den Schlesswig-Holsteinischen Anzeigen. (*Glückstadt* 1763. p. 353-360.)

CHRISTI. MATTHIAE Theatrum historicum theoretico-practicum. *Amstelod.* ap. Lud. Elzevir, 1648. 4 (qua editione historia ad Rudolphi II. Imp. tempora deducta). *ibid.* 1656. 4. *ibid.* 1668. 4. *Francof.* 1684. 4. *Lips.* 1689. 4. *Francof. et Lips.* 1694. 4. Quatuor posterioribus editionibus supplementa et continuationes, seriem narrationum ad annos usque istos, quibus singulae prodierunt, pertexentes, a scriptoribus adiectae sunt anonymis. — *Paulus Iac. Marperger* opus in vernaculam nostram transtulit, cum appendice rerum maxime memorabilium annorum decem ultimorum saeculi XVII, auxitque chronologica narratione et repetitione rerum saeculo XVII gestarum compendiosa. *Francof. et Lips.* 1699. f. Matthiae.

Multis olim aestumatum hocce theatrum ob novam methodum, quam servat, cum ex historiis Imperatorum Germ. — has enim potissimum percenset — usum theologicum, politicum, moralem, oeconomicum, et militarem ducat, quod tamen historiae seriem saepe turbat. Proficuum tamen, ex b. Struvii sententia, illis, qui, uti quandoque fieri solet, ex historiis aliqua pro concione sacra adducunt.

Cf. MOLLERI Cimbria litt. T. I. p. 387.

IOH. MICRAELII Syntagma historiarum politicarum. *Stettini* 1633. 8. Editio tertia (contin. ad a. 1654) *ibid.* 1654. 4. Ed. quarta (cum continuatione DAN. HARTNACCII ad exitum superioris saeculi) *Lips.* 1702. 4. — Hoc opus non solum historiam universalem quatuor Monarchiarum comprehendit, sed etiam historiam specialem regnorum, atque ducum et principum praecipuorum Germaniae. Sed labor nullius ordinis et iudicii atque maxime nostris Micraelius.

tem-

temporibus supervacaneus, quibus ampliora subsidia prostant.

Ursinus. IOH. HENR. URSINI Isagoges historico-chronologicae in historiam sacram et profanam, universalem et particularem, libri IV, in usum SS. Theologiae studiosorum. *Francof. ad Moen.* 1662. 8. Compendium huius libelli est ipsius URSINI Tyrocinium historico-chronologicum s. brevis manuductio in historiam sacram et profanam universalem. *Francof.* 1662. 8. *Ratisbon.* 1666. 8.

Dietericus. IOH. CONRADI DIETERICI Breviarium historicum (*Giessae Hassor.* 1663. 8. *ibid.* 1679. 8. et cum continuatione ad a. 1703 IMMAN. WEBERI *ibid.* 1703. 8.) breviter et parum accurate per capita historiam reipublicae Iudaicae et IV regnorum catholicorum, quae Monarchiae titulo clarent, exhibet.

Horn. GEORGII HORNII, quantumvis levi opera facti, labores olim multum aestimabantur. Primum eius huc pertinens compendium ita est inscriptum:

> *Orbis politicus imperiorum, regnorum, rerum publicarum, cum memorabilibus totius mundi et geographia veteri et recenti.* Lugd. Bat. 1660. 12. recus. GORLICII 1670. 12. et cum animadversionibus OTTONIS MENCKENII, *Francof. et Lips.* 1675. 12. *Lips.* 1685. 12.

Secutus est:

> *Orbis imperans, seu Tractatus de XIII orbis imperiis historico-politicus.* Lugd. Bat. . . . recus. *Francof.* 1668. 12. et cum animadverss. IOACH. FELLERI. *Francof. et Lips.* 1677. 12. *ibid.* 1693. 12.
> *Historia naturalis et civilis.* Lugd. Bat. 1670. 12.

Ab Hornio etiam elaborata:

> *Brevis et perspicua introductio ad universalem historiam. . .* Marburgi 1696. 8. aucta ab HIERON. DICELIO. *Lips.* 1699. 12. *Basil.* 1721. 8.

Addidit deinde *Arcam Noae* (Lugd. Bat. 1666. 12. *Francof. et Lips.* 1674. 12.), qua agit de omnium a condito

condito terrarum orbe imperiorum regnorumque perpetua ad nostra tempora usque serie, successione, originibus, incrementis, decrementis, coniunctionibus, divisionibus et exitu, et de gente in gentem translationibus.

Habemus etiam *Hornii* eiusdem *Arcam Mosis* s. *Historiam mundi, quae complectitur primordia rerum naturalium* omniumque artium ac scientiarum. *Lugd. Bat.* et *Roterod.* 1668. 12.

Idem Hornius promisit *Arcam Iosuae, Iudicum* et *Regum*, in qua omnium bellorum artem, mysteria, origines, successus, exitus, ex universa historia, ad suam usque aetatem, tradere voluit: sed hanc arcam, quantum scio, non exaedificavit, quod quidem non magnopere dolendum, nam — ut *Gryphii* *) verbis utar — solenne fuit Hornio, viro alioquin non indocto, eiusmodi libros sine ulla diligentia (*bey der Tabackspfeiffe*) conscribillare, et, quicquid in buccam venerat, effundere.

IOH. IONSTONI Historia universalis civilis et ecclesiastica, ab O. C. ad ann. 1633. *Amst.* 1634. 12. *Lugd. Bat.* 1638. 12. *Amstel.* 1641. 12. *ibid.* 1644. 24. *Francof.* 1672. 12. *ibid.* (cum continuatione ad a. 1678) 1678. 12. Ionston.

EIUSDEM Polyhistor, seu rerum ab exortu Universi ad nostra usque tempora, per Asiam, Africam, Europam et Americam, in sacris et profanis gestarum, succincta et methodica series. *Ienae* 1660-1672. VIII Partes s. IV Voll. in 8.

CHRISTOPHORI BESOLDI Synopsis rerum ab orbe condito gestarum. *Argent.* 1626. 12 (Quatuor solummodo plagulas prima haec editio implet. Sleidani vestigia pressit Besoldus, historiam tamen usque ad annum 1620 deduxit). Editio multo auctior, Besold.

*) v. eius D. isag. de scriptt. hist. saec. XVII. illustrantibus p. 11.

ctior, viginti, et quod excurrit, plagulis constans, *Tubing.* 1630. 12 (*Synopsin maiorem* hanc editionem nuncuparunt: primam vero istam, *minorem.* Adiecta sunt secundae, quae MICH. RITIUS de regibus Francorum, Hispaniae, Hierosolymorum, Neapolis, Siciliae et Hungariae, commentatus est. Besoldus ipse breves catalogos Pontificum Romanorum, regumque Angliae, Poloniae, Daniae, Norwagiae, Sueciae et Bohemiae attexuit. Saepe Baronii verbis usus est). *Ibid.* .... Editio quarta et posthuma, ex ipsius auctoris annotatis autographis passim aucta — studio et opera *Ioh. Iac. Speidelii*, I. U. Licentiati. *Ingolst.* 1639. 16. *ibid.* 1643. 12. In his duabus editionibus posterioribus omissa est appendix priorum.

Rupert. Observationes in minorem Besoldi Synopsin scripsit CHRISTOPH. ADAM RUPERTUS, Prof. histor. Altorfinus, quas, auctore labori immortuo, *Christoph. Arnoldus* typis mandavit atque ad Leopoldi Imp. electionem usque supplementum addidit. *Noribergae* 1659. 8. Quam editionem recudi fecit cum suis annotationibus et Schraderi tabulis chronologicis *Tobias Gutberleth*, Franequerae 1698. 8. — Non tam aestimanda est Besoldi synopsis, quae brevissima, quam Ruperti observationes, maxime quas in Imperatorum Rom. historiam conscripsit, quippe illis nomina Imperatorum ex numis restituuntur, dubia historica solvuntur, et singula ex probis scriptoribus accurate explicantur. — Versionem Synopseos Besoldianae minoris Theotiscam elaboravit *Ferdinandus Albertus*, Dux Brunsvico-Luneburgensis, adiectam libro, cui titulus: *Historisches Blumenthal*, *Rinteln* 1685. 8.

Cf. *Bibl. hist. Hamburg.* Cent. VII. p. 100.
JUGLERS *Beyträge zur iurist. Biographie.* (*Leipz.* 1773. 8.) T. I. p. 102.

DIO-

DIONYSII PETAVII, Aurelianensis, e societate Iesu Theologi, *Rationarium temporum*, in partes duas, libros tredecim tributum; in quo aetatum omnium sacra profanaque historia chronologicis probationibus munita summatim traditur. *Paris.* 1630. 8. *ibid.* 1633. 12. *ibid.* 1634. 12. *Coloniae* 1635. 12. *Paris.* 1636. 8. *ibid.* 1641. 8. *Moguntiae* 1646. 8. *Paris.* 1652. 12. *ibid.* 1663. 12. *Francof.* 1665. 8. *ibid.* 1673. 12. *ibid.* 1703. Partes IV in 12 (Editio mendis typographicis scatens, variaque, v. c. Dissertationes, tabulae chronologicae, Petavio magno non satis digna adnexa sunt). Optimae nitidissimaeque editiones utilissimi libri sunt Belgicae, quarum prima *Iac. Perizonii*, tamen sine eius nominis mentione, cura prodiit *Lugd. Bat.* 1710. II Voll. in 8. Continuata enim est ad annum 1710, imaginibusque, numis, tabulisque genealogicis exornata. Recusa et continuata usque ad a. 1718. *Venet.* 1719. III Voll. in 8. *Colon.* 1720. II Voll. in 8. *Aurel. Allobrog.* 1721. II Voll. in 8 (Correctiones varias habet haec editio, et continuationem usque ad a. 1718, studio et opera *Antonii Maurice*, Prof. Theol. Genevensis). *Lugd. Bat.* 1724. II Voll. in 8. *Venet.* 1733. II Voll. in 8. *Lugd. Bat.* 1745. II Voll. in 8. — Habemus etiam versiones libri Petaviani Francogallicas sequentes: *Abrégé chronologique de l'histoire universelle, traduite du P. Petau, avec diverses augmentations depuis la creation du monde jusqu'à 1632, & un Supplement jusqu'à 1682. Par le Sieur* A. COLLIN. *à Paris* 1682. III Voll. in 12. — *Abrégé chronol. de l'hist. univ. du* P. Petau, *mis en François par Mr.* Maucroix. *à Paris* 1683. *à Bruxelles* 1690. II Voll. in 12. Emendata et continuata ad a. 1701 est haec versio *Paris.* 1730. III Voll. in 8. — *Histoire universelle du* P. Petau *traduite sur la nouvelle edition Latine. à Paris* 1704. 1708 et 1715. V Voll. in 12 mai. Haec versio Francogallica optima iudicatur. Duo priora volumina inter-

Petavius.

pretatus est *Moreau de Mautour*, tertium, ut perhibetur, Abbas *du Pin*, qui adiecit volumina duo posteriora, e Petavii doctrina temporum transsumta. — *Anglica* versio cum continuatione usque ad a. 1659 prodiit *Lond.* 1659. 8.

Hic Petavii liber breviarium est operis maioris de doctrina temporum, de quo in capite de chronologiae literatura agetur; historiam auctor narrat accurate, ordine tamen monarchiarum et saeculorum sinistro, habita vero ubique chronologiae ratione, explicatis etiam diversis gentium epochis, laudatis quoque in margine narrationis fontibus.

Brietius. PHILIPPI BRIETII (Iesuitae) Annales Mundi, sive Chronicon universale secundum optimas chronologorum epochas. *Paris.* 1663. VII Voll. in 12. *Mogunt.* 1682. f. *Venet.* 1693. VIII Voll. in 12; quae editio auctior est atque emendatior. Volumen octavum continet supplementum operis Brietiani ab a. 1663 usque ad an. 1692. *Viennae Austr.* 1727. VIII Voll. in 8; qua editione historia continuata est usque ad pacem Badensem a. 1714 sancitam. Auctores harum continuationum sunt ignoti. Ipsum opus annalium formam habet, ita ut, quid quolibet anno praecipue gestum, breviter exponat. Multa insunt de pontificum rebus et ordinibus sacris. In chronologicis auctor est iustus, Petaviumque potissimum sequitur; de rebus gentium atque epochis regnorum exponit, quae optima sunt.

le Bret. HENRI LE BRET *Abrégé de l'histoire universelle.* à Paris 1679. III Voll. in 12.

Boecler. IOH. HENR. BOECLERI Historia universalis a mundo condito usque ad Christi nativitatem. Praemittitur *eiusdem* historia Principum schola et Dissertatio de utilitate ex historia universali capienda. *Argent.* 1680. 8; et inter *eiusd.* Tractat. posthum. (*Francof.* 1709. 8.) p. 187.

JAQUES

Bossuet.

JAQUES BENIGNE BOSSUET *Discours sur l'histoire universelle dépuis le commencement du monde jusqu'à l'empire de Charles Magne. à Paris* 1681. 4. *ibid.* 1682. 12. à Lion 1687. 12. ibid. 1695. 12. à Lion 1696. II Voll. in 8. à Paris 1700. 12. ibid. 1707. 12. à Amst. 1710. III Parties in 8. ibid. 1722-1738. IV Voll. in 8 (Hac editione historia auctore anonymo, qui est D. MASSUET, ab a. 1721 perducta ad a. 1737). à Paris 1741. 12 mai. à Amsterd. & à Leipz. 1755. IV Voll. 12. à Paris 1759. VI Voll. 12. saepiusque alibi, et in Bossueti operibus *Venet.* 1736-1742. V Voll. in 4 mai. et *Paris.* 1744. IV Voll. in fol. min.

Bossuetus in hoc opusculo, nitide ac eleganter in usum Delphini composito, religionis fata fundamenti loco posuit, omniaque ad ista retulit. Quam ob caussam, et quia saepius contra veritatem historicam impingit, libellus eius minime aptus est ad historiam universalem discendam; non pueris, sed iuvenibus, iamiam rudimentis historicis imbutis, scriptus. Ipse Bossuetus historiam tantum usque ad Carolum M. s. ad a. 800. deduxit. Continuationes, quas eius populares addidere, minime respondent illius indoli ac stylo. — Praeclaram versionem Theotiscam non solum dedit IOH. ANDR. CRAMER, sed etiam continuationem, non levem istam Francogallicam, sed propriam, a se ipso doctissime et elegantissime elaboratam, nec non dissertationes, quibus varia historiae civilis et ecclesiasticae capita egregie illustrantur, addidit. En operis inscriptionem:

IAC. BEN. BOSSUETS *Einleitung in die allgemeine Geschichte der Welt bis auf Kaiser Carl den Großen übersetzt und mit einem Anhang historisch-critischer Abhandlungen von* I. A. CRAMER. *Leipz.* 1748. Recus. *ibid.* 1757. *Fortgesetzt* (ab a. 800-1024) adiectis etiam Dissertationibus, P. I. *ibid.* 1752. recus. 1759. P. II. (ab a. 1024-1273) 1753. P. III. (ab a. 1273-1453) 1756. P. IV. (ab a. 1453-1520) 1762. P. V. (ab a.

1520-1532) 1772. 8 mai. Singulae partes dissertationibus doctissimis utilissimisque sunt ornatae. Editio omnium partium fraudulenter repetita prodlit *Reutlingae* 177. . 8.

Latinam versionem — utrum bonam, an malam, nescio — elaboravit Abbas *de Partenay*. Paris. 1718. 12.

Prideaux. *A short introduction of universal history by* MATTHIAS PRIDEAUX. *Oxford* 1682. 4.

Pufendorf. Novam in historia universali tradenda methodum amplexus est SAMUEL PUFENDORF. Celebris enim iste historicus, cum in gratiam iuvenum illustris conditionis compendium historiae universalis conderet, chronologiae rationem minus habuit, sed potius ad civilem prudentiam illud accommodavit, caussas incrementorum et interitus in regnis observans, ideoque primis fundamentis iaciendis minus aptus est. En libri inscriptionem:

Einleitung zu der Historie der vornehmsten Reiche und Staaten, so ietziger Zeit in Europa sich finden. Frankfurt am Mayn 1682. 8.

Secutae sunt plures editiones, v. c. *ibid.* 1689. 8. *ibid.* 1693. 8. *ibid.* 1699. 8. *ibid.* 1709 - 1710. IV Voll. in 8. *ibid.* 1718. IV Voll. in 8 (Continuata est historia ad pacem usque Badensem, quae tamen continuatio non respondet brevitati et acumini stili Pufendorfiani). *ibid.* P. I. 1746. P. II. 1750. P. III. 1748. P. IV. 1746. 8. Quae editio recentissima curis, additionibus et correctionibus IOH. DANIELIS OLENSCHLAGERI, Scabini olim civitatis Francofurtensis, prodiit. Pars I compendium Pufendorfianum ipsum, duodecim capitibus distinctum, continet, continuatis ab Olenschlagero nimis diffuse historiis regnorum singulorum usque ad a. 1746, renovato simul scribendi genere, breviterque indicatis in fine singulorum capitum libris praestantioribus. Historia antiqua

qua et media a Pufendorfio breviſſime ſineque ulla cura eſt pertractata, eo maiore vero recentior, quippe in qua maxime habitavit, eaque ſcopo ſuo multo aptior viſa eſt. — Pars prima huius editionis Olenſchlageriae recuſa eſt, additaque continuatio hiſtoriae recentiſſimae, *ibid.* 1763. 8. — Pars ſecunda ſpeciatim ad hiſtoriam Suecicam accommodata et a Pufendorfio in gratiam iuventutis Suecicae, cum Profeſſor eſſet in Academia Lundenſi, conſcripta, et tanquam liber ſingularis conſideranda eſt. Prodiit vero primum in Germania hoc indice:

Sam. v. P. *continuirte Einleitung zu der Hiſtorie der vornehmſten Reiche und Staaten von Europa, worinn des Königreichs Schweden Geſchichte inſonderheit beſchrieben wird. Frankfurt am Mayn* 1689. 8. 1719. 8. *Hamburg* 1722. 8.

Olenſchlagerus continuationem hiſtoriae Suecicae ab a. 1679 ad 1750 addidit editioni ſuae. — P. III complectitur capitibus viginti hiſtoriam ſingulorum Germaniae et Italiae regnorum et principatuum, addita hiſtoria Osmanorum. Minime haec pars a Pufendorfio profecta, ſed primum a CHRISTI. GOTTFRID. FRANCKENSTEINIO elaborata *Francof. ad Moen.* 1706. 8. et 1744. II Voll. in 8 (curante *Chriſtoph. Frider. Ayermanno*): ab Olenſchlagero autem prorſus mutata et in novam formam redacta, et usque ad eius tempora continuata. P. IV hiſtoriam imperiorum, regnorum et rerum publicarum Aſiae, Africae et Americae cum antiquam, tum recentiorem ſiſtit, auctore Anglo anonymo (forte I. CRULL), primum quidem *Londini* 1705. 8. Interpres Theotiſcus, qui ſub literis *C. I. W.* latere voluit, verſionem ſuam primum in lucem edidit *Francof. ad M.* 1707, deinde 1709. 8. In recentiore editione Francofurtana continuatae ſunt hiſtoriae iſtorum regnorum. Sed et Angli et Germani conatus in deſcribendis regnis his exteris irriti maxime fuerunt et infelices. Liber

integer scatet erroribus historicis, quos ars historica recentiorum sanior ad tenebras Cimmerias ablegavit.

Ad primam partem quod attinet, viri docti observarunt, Pufendorfium in singulis regnis rebusque publicis fide unius fere stetisse, secutumque in Lusitania Vasconcellum; in Hispania Marianam; in Gallia Aemylium; in Anglia Vergilium; in Belgio Grotium; in Helvetia Simlerum; in Germania Lehmannum; in Polonia Neugebauerum; in Russia Herbersteinum; in curiae Romanae arcanis Gallum quendam anonymum. In adornando compendio historiae Suecicae Messenii scriptis in primis usus est.

IOH. PETRUS *de* LUDEWIG magna eruditae diligentiae laude produxit: *Erläuterung über S. Pufendorfs Einleitung zur Historie* etc. Halae 1695 et 1700. 8; qua, quae de historia monarchiarum, Hispaniarum, Lusitaniae, Angliae, commentatus stricte Pufendorfius, copiose ex ipsis actorum scriptorumque optimorum fontibus supplevit et illustravit.

NIC. HIERON. GUNDLINGII *Academischer Discours über Sam. von Pufendorf Einleitung* etc. (Francof. ad M. 1737. 4.) vix dignus est, qui commemoretur. Simillimus enim aliis huiusmodi *Discursibus*, ut vulgo audiunt, *academicis*, quae auctoribus invitis aut post eorum obitum typis mandantur.

Varias etiam in linguas translata est introductio Pufendorfiana. *Latine* eam reddidit *Ioh. Frid. Cramer*, *Francof. ad M.* 1688. 8. recus. *Ultraj.* 1692. 8. *ibid.* 1702. 8. *Francof.* 1704. 8; quae editio ab Anonymo non solum perpolita, sed et historia regnorum continuata, epitomeque partis secundae autographi f. historiae Suecicae adiecta est.

Gallice saepius prodiit; primum cura *Claudii Roussel*, Ultrajecti 1687 et 1688. IV Voll. in 16. Amsterd. 1703 et 1710. IV Voll. in 12. Lugd. Bat. 1710. IV Voll. in 12. Satis negligenter, quid? quod pueriliter elabo-

elaborata est haec versio, non, ut interpres asserit, ex autographo Theotisco, sed ex mendosa versione Belgica efficta. Editiones anni 1710 emendatae quidem dicuntur: at emendationes levissimi sunt momenti; vitia crassiora minime sublata. Curatius hanc versionem, collato autographo Theotisco, emendavit *Etienne de la Chambre* (qui pseudonymus creditur, cui verum nomen *Martiniere*, de quo statim plura), auxitque continuationibus et historiis Italicarum et Germanicarum rerum publicarum atque regnorum, adiectis insuper annotationibus et mappis geographicis, *Amsterd.* (seu potius Trivultii, *Trevoux*) 1721 et 1722. VII Voll. in 12. Et haec versio emendatior recusa historiaque ad a. 1730 continuata est, addito Pufendorfii elogio, *ibid.* 1732 sqq. IX Voll. in 12. Meliorem deinde auctioremque versionem, qua vero, ut in prioribus, multa mutata, quae Pontificiis et Francogallis displicuerint, elaboravit BRUZEN DE LA MARTINIERE, *Amsterd.* 1743-1748. X Voll. in 12. Idem etiam antea supplementum operis Pufendorfiani exhibuerat hoc titulo:

> *Introduction à l'histoire de l'Asie, de l'Afrique & de l'Amerique, supplement à l'histoire de Pufendorf. Amst.* 1735. II Voll. in 12. Recusa et addita versioni modo memoratae eiusdem auctoris 1748.

Non semper usus est Martinierius optimis fontibus in compilanda historia Asiae, Africae et Americae; multa etiam postea demum meliora de terris istis edocti fuerunt Europaei. *Theotisce* hanc Introductionem reddidit notisque illustrare voluit *Dav. Faßmannn* (praefixa est praefatio *Ioh. Christi. Clodii* de usu et ratione historiae orientis) *Lips.* 1739. 8; et quidem pars prima, Asiaticas res continens; num plures partes prodierint, nescio. — Recusa, emendata, continuata atque multis mappis aliisque figuris aeneis ornata est versio Martinierii opera et studio cuiusdam

de la Grace, Paris. 1753-1759. VIII Voll. in 4. Inest etiam huic editioni, multis vitiis typographicis laboranti, Martinierii Introductio laudata, variisque accessionibus ita locupletata, ut epitomes seu compendii vicem sustinere nequeat.

Versio *Belgica Simonis de Uries* prodiit 1684. *Anglica Crullii*, cuius mentionem iam iniecimus, *Lond.* 1704. 8. *Suecica* auctore *Petro Brask*, *Holmiae* 1680. 4. Praeterea historia Pufendorfii Suecica, quae secundam autographi partem constituit, Gallice versa et ad a. 1730 continuata est, *Amsterd.* 1732. 3 Voll. in 8. — De *Iac. Wildii* Praeparatione hodegetica ad Introd. Pufend. in Suetici status historiam (*Holmiae* 1741. 4.) infra in capite de historiae Suecicae literatura dicetur.

In *Russicam* quoque linguam translata est pars prima introductionis Pufendorfianae, secundum editionem Francof. 1741 duabus partibus, et prima quidem Petrop. 1767, secunda *ibid.* 1777. 8.

Lelevel. LELEVEL *Entretiens sur l'histoire de l'univers, où l'on voit la suite des grands évènemens, qui ont changé la face des Empires.* Paris. 1690. III Voll. in 12. Bossueti simia!

Cellarius. CHRISTOPHORI CELLARII Historia antiqua ab initio imperiorum usque ad Constantini M. aetatem, cum notis perpetuis et tabulis synopticis. *Cizae* 1685. 12. *Ien.* 1697. 12. *ibid.* 1704. 12.

Eiusd. historia medii aevi a temporibus Constantini M. ad Constantinopolim a Turcis captam deducta, et cum notis perpetuis ac tabulis synopticis. *Cizae* 1688. 12. *ibid.* 1698. 12. *Ien.* 1704. 12.

Eiusd. Historia nova, h. e. XVI et XVII saeculorum. *Hal.* 1696. 12. *Ien.* 1702. 12.

Hae tres partes in unum fasciculum posthac collectae fuerunt, hac inscriptione:

C. CEL-

C. CELLARII Historia universalis, breviter ac perspicue exposita, in antiquam et medii aevi ac novam divisa, cum notis perpetuis, cura *Burc. Gotthelfii Struvii. Ien.* 1709. 12.

Secutae sunt plures editiones, in quibus fere omnibus historia ad illa tempora, quibus sunt excusae, deducta, v. c. *Ien.* 1716. *ibid.* 1720. editio VIII. *Ien.* 1730. ed. IX. *ibid.* 1735. ed. X. *ibid.* 1741. ed. XI. *ibid.* 1743. 12. Recentissima, quantum nobis constat, *Altenburg.* 1753. 12. — *Theotisce* etiam libellus redditus, nescio quo anno aut quo modo.

Cellarius in exponenda historia antiquiore iustiorem et dilucidiorem ordinem observavit, quam superiores compendiorum scriptores. Regum etiam Asiaticorum historiam, qui ex imperio Alexandri M. orti, accuratius tradidit. In historia Romana et medii aevi imperatores, reges et praecipua gesta cuiuslibet saeculi exponit breviter: in saeculi decimi sexti et septimi historia vero res gestas secundum intervalla temporum copiosius narrat. Singula in notis, quas addidit, certa auctoritate comprobavit, atque successionem principum in tabulis synopticis, accurate delineavit. Singulis saeculis subnectitur historia ecclesiastica, saeculis recentissimis etiam literaria. Quas ob caussas compendium Cellarianum permultum praestat Hübneriano, quod diu etiam in multis Germaniae scholis, magno sane historici studii detrimento, regnavit, cuique index:

IOH. HÜBNERS *kurze Fragen aus der politischen Historie bis zum Ausgang des siebenzehenden Saeculi. Leipz.* 1697 - 1702. X Voll. in 12, saepe recusa, quorum *primum* historiam quatuor sic dictarum Monarchiarum; *secundum* historiam Hispanicam, Lusitanicam, Gallicam, Anglicam, Belgicam, Helveticam, per familias regum et successionis ordinem descriptas; *tertium* historiam Italicam, Danicam, Sueci- Hübner.

cam; *quartum* historiam Bohemicam, Silesiacam, Polonicam, Borussicam et Russicam; *quintum*, *sextum*, *septimum* et *octavum* vero historiam procerum Germanicorum; *nonum* Asiae, Africae et Americae memorabilia, et tandem *decimum* totius operis anacephalaeosin, comprehendit. Dedit deinde Hübnerus, eoque mortuo illius filius eiusdem nominis, *Supplementa* varia, quorum *Tomuli* XLVI (*Lips.* 1708-1752) prostant. — Satis quidem iustum servat Hübnerus temporis ad Calvisii chronologiam ordinem: at methodus erotematica saepius historiarum seriem impedit; allegati non sunt scriptores, per quos confirmantur, quae narrat; fides historica plane deest libellis istis, minimeque ad veram methodum historiae inserviunt; verbo, plebi scripti sunt. — Huc etiam referendus:

GR. FRID. BRECHENMACHERI Hübnerus enucleatus, seu bis duo et quinquaginta pensa ex historia politica, brevibus quaestionibus. *Ulmae* 1755. 8.

Huber. ULRICI HUBERI Institutiones historiae civilis, quae continent summam rerum in toto orbe gestarum, ab ortu imperiorum usque ad medium seculum a Christo nato XVII. *Franequerae* 1692. III Voll. in 8. — Insignem censorem Huberus nactus fuit IACOBUM PERIZONIUM, qui *Specimen errrorum* scripsit *supra centum et viginti, ex uno et primo tomo* historiae *civilis Ulrici Huberi*, *Franequerae* 1693. 8; cui respondit *Huberus* in *specimine epistolico de calumnia CXX errorum Iac. Perizonii*, *Franequerae* 1694.... Novam autem editionem eandemque a patre auctam atque emendatam procuravit filius *Zacharias Huberus*, *Franeq.* 1703. 4. — Certe insignem usum habent hae institutiones, licet magis aestimandae sint in rebus recentioribus, quam antiquioribus, in quarum recensione auctor nimis brevis est. In parte secunda vero et tertia a temporibus Caroli IV Imp. progreditur, atque

atque copiosius res apud omnes gentes gestas narrat, atque multa refert, quae alibi frustra quaeras.

L. L. *de* VALLEMONT *Elemens de l'histoire, ou ce qu'il faut savoir de Chronologie, de Geographie, de Blazon, de l'histoire universelle, de l'eglise de l'ancien testament, des Monarchies anciennes, de l'eglise du nouveau testament & des Monarchies nouvelles. à Paris* 1696. II Voll. in 12. *à Amsterd.* 1697. II Voll. in 8. *à Paris* 1700. III Voll. in 8. *ibid.* 1714. III Voll. in 8. *ibid.* 1729. IV Voll. in 12 (*Granetus* variis additionibus ditavit hanc editionem). *ibid.* 1757. V Voll. in 12 (In hac novissima editione historia recentior addita est). — *Anglice* hac inscriptione: *Ductor historicus, or a short System of Universal History — by* W. I. Lond. 1698. *Second Volume by* Th. Hearne. ibid. 1704. II Voll. in 8. *ibid.* 1724. II Voll. in 8. — *Italice* Venet. 1738. IV Voll. in 8. — *Lusitanice* (*Lisboa* 1766. V Voll. in 4.) a *Petro de Sousa de Castelbranco*, qui multa de rebus patriae suae adiecit. — Aequalitas et congruentia lucidusque ordo huic operi desunt. Vallemont.

IOH. CLERICI Compendium historiae universalis. *Amstel.* 1697. 8. *Lips.* 1707. 8. *ibid.* 1713. 8. *ibid.* (curante *Christi. Gottlieb Ioechero*) 1744. 8. *ibid.* 1763. 8. — *Petrus Mortier* versionem Francogallicam exhibuit. Clericus res memorabiles civiles et ecclesiasticas, habita simul chronologiae ratione, usque ad Carolum M. solummodo, brevissime, non semper accurate satis, indicavit. Clericus.

Sculptura historiarum et temporum memoratrix, oder *Gedächtnißhilfliche Bilderlust in merckwürdigen Geschichten aller Zeiten von Erschaffung der Welt bis auf gegenwärtige Zeit. Nürnberg* 1697. fol. *mit 49 Kupfertafeln, von* CHRISTOPH WEIGEL. — Historia universalis in hoc libro traditur ope imaginum aeri incisarum, saniore quidem methodo, quam similes libelli Bunonis et Winckelmanni, a nobis commemorati. Sculptura hist. et tempor. memoratrix (*Welt in einer Nuß*).

Pri-

Primam operis ideam concepit D. GREGOR. ANDR. SCHMID, ICtus Norimbergensis: morte vero praeventus opus coeptum absolvere non potuit, quod igitur perfecit SAM. FABER, Rector Gymnasii Norimbergensis. Scholis autem quia liber non satis aptus nimisque carus est, Weigelius figuras aeneas separatim formaque minore edidit, in 4. — *Faber* iste deinde figuris versus breves Theotiscos simili exitu clausos (*Reime*) addidit, quibus res signis exhibitas illustrare voluit. Quae quidem elaboratio hoc indice prodiit:

Orbis terrarum in nuce, *die Welt in einer Nuß, oder kurzer Begriff der merckwürdigsten Weltgeschichte in einer Gedächtnißhilflichen Bilderlust. Nürnb.* 1700. 4.

Cui adiungenda Fabri institutio, qua ratione istarum figurarum et versuum ope historia docenda sit, hoc titulo:

Vorbericht vom Gebrauch der Welt in einer Nuß, oder die Historien vom Anfang der Welt, samt deren Zeitrechnung, bis auf unsere Zeit.

Chronologia ex Calvisii mente adornata est. — Quum porro Faber docere vellet, quo modo iuventus scholastica secundum mundum istum in nuce historia utiliter imbui et elaborationibus historicis exerceri possit, specimen huius methodi exaravit, post mortem eius hac inscriptione in lucem editum:

Historia antediluviana, *oder kurze Beschreibung der vornehmsten Weltgeschichte vor der Sündfluth, zum Versuch, wie die Historie bey der Jugend, sowohl in den Exercitiis stili, als auch zur Einschärfung der Sittenlehre anzuwenden sey, von* SAM. FABER. *Nürnb.* 1717. 8.

Post aliquot annos nobilissimus historicus, *Ioh. Dav. Koeler*, perfectius reddidit opus eique hunc titulum praefixit:

JOH.

JOH. DAV. KOELERS *gründliche Erzählung der merkwürdigsten Weltgeschichten aller Zeiten, von Anfang der Welt bis auf gegenwärtige, so in den historischen Kupfertafeln der Gedächtnißhilflichen Bilderlust, sonst die Welt in einer Nuß betitelt, vorkommen, und zu besonderm Behuf und Belustigung, sowol der studirenden Jugend, vorneml. in dem Gymnasio Egid. in Nürnberg, als auch andrer Liebhaber der Historien, solche ordentlich zu fassen, und nach der Jahrrechnung leicht zu behalten, vorstellig gemacht worden von* CHRISTOPH WEIGELN. *Nürnb.* 1726. f. et 4.

Koeler non solum seriem rerum curatius nexuit, optimosque testes laudavit, sed et opus ipsum, in historia saeculi XVII desinens, inventione novarum figurarum et versuum, quos anonymus quidam illustravit, continuavit, hac quidem epigraphe:

Gedenckwürdigkeiten des ietztlaufenden 18ten Jahrhunderts n. Chr. Geb. als eine Fortsetzung der Welt in einer Nuß in Gedächtnißhilflichen Bildertafeln, mit einer historischen Erklärung — nebst J. D. Koelers Vorrede vom Gebrauch und Nutzen der Bilder bey der Historie, ausgefertiget. Erster Theil *von A.* 1701 *bis* 1720. *Nürnberg* 1739. 4.

Secunda pars nunquam, quantum scimus, in lucem publicam prodiit: emisit autem officina Weigeliana inde ab a. 1701 usque ad 1734 quotannis plagulam, figuris aeneis, quibus, quae quoque anno gesta erant memorabilia, eadem methodo, qua mundus in nuce, delineata conspiciuntur, refertam, eodem quidem Koelero auctore *). Plagulae istae collectae hoc titulo sunt inscriptae:

Memorabilia facta belli et pacis in saeculo p. C. n. XVIII. *d. i. Denkwürdige Kriegs- und Friedensbegebenheiten des XVIII Jahrhunderts n. C. G. in jährlichen Kupferblättern von a. 1701 bis 1734.* 4 oblong.

Aliam

*) Certe inter scripta Koeleriana relatae sunt plagulae illae in *I. M. Gesneri* Biographia acad. Goetting. Vol. I. p. 193.

Primam operis ideam concepit D. GREGOR. ANDR. SCHMID, ICtus Norimbergensis: morte vero praeventus opus coeptum absolvere non potuit, quod igitur perfecit SAM. FABER, Rector Gymnasii Norimbergensis. Scholis autem quia liber non satis aptus nimisque carus est, Weigelius figuras aeneas separatim formaque minore edidit, in 4. — *Faber* iste deinde figuris versus breves Theotiscos simili exitu clausos (*Reime*) addidit, quibus res signis exhibitas illustrare voluit. Quae quidem elaboratio hoc indice prodiit:

Orbis terrarum in nuce, *die Welt in einer Nuß, oder kurzer Begriff der merckwürdigsten Weltgeschichte in einer Gedächtnißhilflichen Bilderlust. Nürnb.* 1700. 4.

Cui adiungenda Fabri institutio, qua ratione istarum figurarum et versuum ope historia docenda sit, hoc titulo:

Vorbericht vom Gebrauch der Welt in einer Nuß, oder die Historien vom Anfang der Welt, samt deren Zeitrechnung, bis auf unsere Zeit.

Chronologia ex Calvisii mente adornata est. — Quum porro Faber docere vellet, quo modo iuventus scholastica secundum mundum istum in nuce historia utiliter imbui et elaborationibus historicis exerceri possit, specimen huius methodi exaravit, post mortem eius hac inscriptione in lucem editum:

Historia antediluviana, *oder kurze Beschreibung der vornehmsten Weltgeschichte vor der Sündfluth, zum Versuch, wie die Historie bey der Jugend, sowohl in den Exercitiis stili, als auch zur Einschärfung der Sittenlehre anzuwenden sey, von* SAM. FABER. *Nürnb.* 1717. 8.

Post aliquot annos nobilissimus historicus, *Ioh. Dav. Koeler*, perfectius reddidit opus eique hunc titulum praefixit:

JOH.

JOH. DAV. KOELERS *gründliche Erzählung der merkwürdigsten Weltgeschichten aller Zeiten, von Anfang der Welt bis auf gegenwärtige, so in den historischen Kupfertafeln der Gedächtnißhilflichen Bilderlust, sonst die Welt in einer Nuß betitelt, vorkommen, und zu besonderm Behuf und Belustigung, sowol der studirenden Jugend, vorneml. in dem Gymnasio Egid. in Nürnberg, als auch andrer Liebhaber der Historien, solche ordentlich zu fassen, und nach der Jahrrechnung leicht zu behalten, vorstellig gemacht worden von* CHRISTOPH WEIGELN. *Nürnb.* 1726. f. et 4.

Koeler non solum seriem rerum curatius nexuit, optimosque testes laudavit, sed et opus ipsum, in historia saeculi XVII desinens, inventione novarum figurarum et versuum, quos anonymus quidam illustravit, continuavit, hac quidem epigraphe:

Gedenckwürdigkeiten des ietztlaufenden 18ten Jahrhunderts n. Chr. Geb. als eine Fortsetzung der Welt in einer Nuß in Gedächtnißhilflichen Bildertafeln, mit einer historischen Erklärung — nebst J. D. Koelers Vorrede vom Gebrauch und Nutzen der Bilder bey der Historie, ausgefertiget. Erster Theil *von A.* 1701 *bis* 1720. *Nürnberg* 1739. 4.

Secunda pars nunquam, quantum scimus, in lucem publicam prodiit: emisit autem officina Weigeliana inde ab a. 1701 usque ad 1734 quotannis plagulam, figuris aeneis, quibus, quae quoque anno gesta erant memorabilia, eadem methodo, qua mundus in nuce, delineata conspiciuntur, refertam, eodem quidem Koelero auctore *). Plagulae istae collectae hoc titulo sunt inscriptae:

Memorabilia facta belli et pacis in saeculo p. C. n. XVIII. *d. i. Denkwürdige Kriegs- und Friedensbegebenheiten des XVIII Jahrhunderts n. C. G. in jährlichen Kupferblättern von a. 1701 bis 1734.* 4 oblong.

Aliam

*) Certe inter scripta Koeleriana relatae sunt plagulae illae in *I. M. Gesneri* Biographia acad. Goetting. Vol. I. p. 193.

Aliam tandem libro formam dedit *Colmarus*, Rector Norimbergensis, cum exhiberet:

Die Welt in einer Nuß, oder kurzer Begriff der merckwürdigsten Weltgeschichte bis auf das gegenwärtige Jahr fortgesetzt, durch Frag und Antwort erläutert und mit einer richtigen Folge aller Regenten der sogenannten 4 Monarchien, wie auch derer, so vor, unter und neben derselben, vom Anfang der Welt bis auf diese Zeit geherrscht, vermehret, von M. IOH. COLMAR. *Nürnb.* 1730. 8 mai. sine figg. aeneis.

Ab a. 1701 usque ad 1729 novos versiculos effinxit Colmarus, diversos ab iis, qui in *Memorabilibus* ante consignatis leguntur. *)

* * *

Prodeant nunc scriptores compendiorum historiae universalis saeculi decimi octavi, ordine quidem chronologico, sed sine ullo discrimine alio, Tros Rutulusve fuat!

Roth. EBERH. RUD. ROTHII Historia universalis pragmatica, ab O. C. ad praesentem annum. *Ulmae* 1706. 8.

Aicher. P. OTTONIS AICHER, Benedictini, Epitome chronologica historiae sacrae et profanae ab O. C. ad annum Christi 1700, cui praefixa est brevis ad historiam introductio. *Colon.* 1706. 4.

Essich. IOH. GER. ESSICHS *Einleitung zur allgemeinen Historie.* Stuttg. 1707. 12. Novies hucusque recusum est hocce compendium, in scholis Suevicis maxime usitatum. Quaevis editio habet continuationem usque ad annum, quo prodiit. Methodus secundum quatuor Monarchias fundamentum libri est. Quam quidem editor recentissimus, IOH. CHRISTI. VOLZ, omnino retinere debuit: at tamen librum ipsum

*) Notitiam operis: *Orbis terrarum in nuce*, debemus benevolentiae cel. WILLII, Prof. Altdorf.

ipsum ita perpolivit, amplificavit ornavitque, ut paene novus videatur, finesque compendii fere transmigret. Quatuor editiones posteriores Volzius doctissimus curavit; recentissima, eaque decima, prodiit *Stuttg.* 1773. 8 mai.

P. L. BERKENMEYERS *Anweisung zur Universal-historie, samt deren Erläuterung, wodurch der Jugend in kurzer Zeit diese Wissenschaft kann beygebracht werden. Hamburg* 1708. 12. *ibid.* 1714. 12. *ibid.* 1728. 12. Editio XI curata a *Schumanno*, artium Magistro Lipsiensi, *ibid.* 1766. 8. — Compendium, scholarum in damnum toties typis repetitum, methodoque erotematica conscriptum, scatet rebus absurdis fabulisque anilibus, in ipsa adeo editione recentissima. Berkenmeyer.

HENR. MASCAMPII Epitome historiae civilis. *Vesaliae* 1708. 8. Mascamp.

Eiusd. Institutiones historicae s. Historia civilis, ecclesiastica et literaria. *Duisb.* 1710. 4. *Amstelod.* 1711. 4. — Opus, haud vulgari eruditione conscriptum, cui vero lucidus deest ordo.

HEINR. JOACH. KOENIG *kurze Anweisung zur politischen Universal-Historie.* Hannov. 1708. 8. Koenig.

IOH. CHRISTOPH. BECMANNI Analecta historica de variis rebus a condito mundo usque ad tempora Constantini M. *Francof. et Lips.* 1709. 4. Becmann.

GOTTLOB KRANTZ Compendium historiae civilis ab O. C. usque ad finem saeculi XVII. *Vratislav.* 1709. 8. — usque ad a. 1720. *Lauban.* 1721. 8. — usque ad a. 1740, auctore IOHNIO. *Vratislaviae* 1742. 8. — Libellus bonae frugis plenus valdeque commendabilis, melior fere Cellariano, quod auctoritates citat plures. Krantz.

IOH. CARL SPENERS *Abriß zu einer zuverlässigen Betrachtung der vornehmsten europäischen Reiche und Staaten. Halle* 1710. 8. *ibid.* 1717. 8. Theses breves sunt et abruptae. Spener.

LUDOV.

Holberg. LUDOV. HOLBERGII compendium Danice scriptum, hac quidem epigraphe: *Inledning til Europäiske Rigers Historie.* Kiöbenhavn 1711. 8. Appendix *ibid.* 1713. 8. — Idem postea edidit *Synopsin historiae universalis methodo erotematica,* cuius primam editionem ignoro: secunda prodiit *Havniae* 1733. 8; tertia *Lips.* 1736. 8; quarta *Francof.* 1753. 8. Theotisca interpretatio cum continuationibus *Berol. et Strals.* 1766. 8. *ibid.* 1771. 8. Brevitate et concinnitate compendium hoc sese commendavit, licet methodo ista incongrua, secundum quatuor sic dictas Monarchias, compositum vitiisque variis affectum sit. — Exstat etiam eiusdem HOLBERGII *Inledning til Geographie og Historie.* Kiöbenh. 1735. 8.

Loeder. IOH. HENRICI LOEDERI Introductio in historiam universalem. *Lips. et Gardeleb.* 1713. 8.

du Pin. L. E. DU PIN *Histoire profane dépuis son commencement jusqu' à présent. à Paris* 1714-1716. VI Parties in 12. *Anvers* 1716. VI Parties in 12. Admodum vitiose typis impressa est editio Antverpiensis. Opus ipsum permultis laborat peccatis omissionis et commissionis, adeoque indignum, quod hodie legatur.

Abel. CASP. ABELII Historia monarchiarum orbis antiqui. *Lips.* 1715. 8.

Fuga. VINCENT. FUGA Notitia orbis sacri et profani, ab eius exordio ad praesentia usque tempora, Compendium. *Patavii* 1715. 12.

v. Ambeer s. Weber seu potius Franckenstein. LEVIN *von* AMBEER *Einleitung zu der Teutsch-Europäischen Staatshistorie, worinnen der Kern derer Teutschen und aller Europäischen Staatengeschichten kürzlich, aber doch aus denen bewährtesten Scribenten und Autoribus, fürgetragen wird. Franckf. am Mayn* 1716. 8. Latet sub nomine isto IMMAN. WEBER, Prof. olim hist. Gissensis, qui modo CHRISTI. GOTTFR. FRANCKENSTEINII libellum, antea, sine eius nominis mentione,

mentione, Hamburgi typis impressum, auctore inscio, dilatavit et ad obitum Ferdinandi III. Imp. continuavit. Multa quidem insunt bona, sed hoc tempore meliora habemus compendia.

GOTTFR. LUDWIGS *Universalhistorie in Frag* Ludwig.
und Antwort. Leipz. 1716 et 1717. II Partes in 8. *ibid.* 1724-1744. V Partes in 8. Partem quintam elaboravit historiamque usque ad a. 1744 continuavit THEOD. BERGER.

IOH. CHRISTI. NEHRING *Allgemeine Historie* Nehring.
des alten Testaments, welche die Kirchen- und politische Geschichte vom Anfang der Welt bis auf die Geburt Christi in sich fasset. Leipzig und Halle 1717. 8.

Eiusd. Allgemeine geist- und weltliche Historie derer ersten achthundert Jahre nach Christi Geburt. Halle 1719. 8.

CARL FR. DEGENKOLBS *Einleit. in die politische* Degenkolb.
Historie insgemein, und in die Sächsische insonderheit. Dresden und Leipzig 1717. 8.

MART. SCHMEIZEL Praecognita historiae civi- Schmeizel.
lis universalis. *Ien.* 1720. 4. Edit. II. emendatior et locupletior. *Ibid.* 1730. 4.

HILMAR CURAS *Einleitung zur Universalhistorie.* Curas.
Berlin 1722. 8. Saepius hoc compendium typis repetitum, multisque in scholis, praesertim Brandenburgicis, floruit. Postquam vero hodie laetior historiae universali forma exorta, *Schroeckhius*que compendium suum, de quo mox dicetur, in locum Curasiani elaboravit, epigraphe quidem libri Curasiani in gratiam doctorum scholasticorum quorundam mansit, sed elaboratio usus que eius prorsus evanuit.

HIERON. FREYERS *Erste Vorbereitung zur Uni-* Freyer.
versalhistorie. Halle 1724. 8.

Eiusd. *Nähere Anleitung zur Universalhistorie.* ibid. 1728. 8.

Plurimis in scholis Germaniae regnavit, et in quibusdam adhuc regnat Freyerus. Multae exinde

utriusque libri editiones enatae ſunt; octavam libri prioris curavit continuationemque hiſtoriae ab a. 1740 addidit *Ioh. Anton. Niemeyer*. Halae 1763. Omnis hiſtoria hoc compendio diviſa eſt in hiſtoriam veteris ac novi teſtamenti, et hiſtoria quidem veteris octo, novi vero novem periodis diſtincta. Chronologia in margine notata; ſcriptores potiores laudati; religionum ac litterarum hiſtoriae ratio habita; ſingulisque periodis tabellae chronologicae adiectae. Nexus vero rerum geſtarum ſ. hiſtoriae animus deeſt; nec iuſtam partium congruentiam obſervavit auctor; hiſtoriam enim Iudaicam et Imperatorum Romanorum ac Germanicorum multo copioſius reliquis hiſtoriis expoſuit. Neglexit etiam res geſtas varias notabiliores. Alia aliis diſplicent. — Liber poſterior, expoſitionem hiſtoriae univerſalis paullo uberiorem continens, ab eodem *Niemeyero* poſt Freyeri mortem nona vice (*Hal.* 1758) editus, emendatus et continuatus eſt. Idem curavit editionem decimam (*ibid.* 1763): duo vero eruditi viri anonymi undecimam (*ibid.* 1771).

Struv. BURC. GOTTHELF STRUVENS *kurzer Begriff der Univerſalhiſtorie. Iena* 1726. 8. *ibid.* 1733. 8. Addatur: G. L. HERZOGS *hiſtoriſcher Anhang zu Struvens kurzem Begriff der Univerſalhiſtorie.* ibid. 1736. 8.

Cimaroli. BRENTANI CIMAROLI Epitome chronologica mundi chriſtiani, exhibens ſtatus civilis et eccleſiaſtici fata. *Aug. Vind.* 1727. f.

Beyer. (GOTTL. SIEGFR. BEYERS) *Auszug aus der ältern Staatsgeſchichte, zum Gebrauch Petri II, Kaiſers und Souverains von ganz Rußland. St. Petersburg* 1728. 8 mai.

Zopf. IOH. HEINR. ZOPFENS *Erläuterte Grundlegung der Univerſalhiſtorie. Halle im Magdeb.* 1729. 8. Secutae ſunt editiones ſeptendecim, quarum recentiſſima

ma *ibid.* 1779 prodiit; omnes usque ad illa, quibus typis impressae fuerunt, tempora continuata. Fraudulenter etiam recusus est liber *Francof.* 1754. 8. Versio Danica prodiit *Hafniae* 1754. 8. — Dispositio et methodus huius compendii plane perversae sunt: omnis enim historia inde a Christi nativitate secundum saecula est disposita; nullam videmus partium congruentiam, quum historia saeculi nostri in editionibus recentissimis plus spatii occupet, quam omnium XVII priorum historia. Puerilia sat multa immiscuit auctor: memorabilia contra haud pauca omisit. Vae scholis, in quibus regnat Zopfius!

CLAUDE DE L'ISLE *Abrégé de l'histoire universelle, dépuis la creation du monde, jusqu' en 1714. à la Haye* 1731. VII Voll. in 8. cum mappis geographicis. Opus quidem posthumum a *Lanceloto* editum, cui vero auctor († 1720) per maximam vitae suae partem insudasse dicitur. Melius tamen historiam docuisse, quam scripsisse affirmatur. de l'Isle.

Les annales du monde, ou l'Histoire universelle, sacrée, ecclesiastique & profane, par PHILIBERT JOSEPH LE ROUX & JACQUES LENGLET DE PERCEL. à Bruxelles 1732. II Voll. in 4. Volumen prius historiam a terrae creatione usque ad nativitatem Christi, posterius ad annum p. C. n. DCC deducit. Ipse *Lengletus du Fresnoy*, affinis Iacobi Lenglet de Percel, non adeo magnifice sentit de hoc opere. Le Roux & Lenglet de Percel.

GE. CHRISTI. GEBAUERS *Grundriß zu einer umständlichen Historie der vornehmsten Europäischen Reiche und Staaten. Leipz.* 1733. 4. 1738. 4. 1749. 4. Elementa haec sunt historiae regnorum plurimorum in Europa hodie florentium, praelectionibus academicis destinata. Quem in finem auctor omnem singularum rerum gestarum seriem in particulas sive theses dissecuit, doctoribusque historiarum hac ratione operam faciliorem reddidit. Chronologia in margine Gebauer.

gine sedulo notata, tabulae genealogicae additae, librique memorabiles accurate locis suis laudati. Desunt vero historiae rerum publicarum quarundam, delectus rerum gestarum non semper est optimus, stilusque variis laborat vitiis. Quibus omnibus quum mederi vellet *Meusel* in nova editione a se procuranda, novum prorsus compendium condidit, de quo paullo infra.

Kolb. GREGOR. KOLB Compendium totius orbis geographicum, genealogicum et historicum. *Aug. Vind.* 1733. 4.

Roderique. IGNAT. RODERIQUE Historiae universalis institutiones ab O. C. ad saeculum a Christo nato decimum medium, ordine chronologico digestae. *Colon. Agripp.* 1734. 8.

la Croze. LA CROZE *Abrégé de l'histoire universelle* . . . . . *Revû, continué & enrichi de quelques notes par M.* FORMEY. à Gotha 1754. 8 min. ibid. 1763. 8 min. *Theotisce* a *C. E. Suppio, Gothae* 1755. 1762. 8. *Goetting. et Goth.* 1768. 8. Methodo erotematica et secundum saeculorum singulorum decursum elaboratum est hocce compendium, ideoque minime commendandum. Multae etiam res gestae maxime memorabiles silentio praetermissae sunt.

Thienpont. DANIEL THIENPONT (sacrorum antistitis Beerchemensis in Belgio Austriaco, † 1759) *Introduction à l'histoire universelle, contenant la fondation, les progrés, les changemens & la ruine des Monarchies, des principaux royaumes & des republiques, dépuis le commencement du monde jusqu'à la decadence de l'empire Romain en Occident, avec une supputation chronologique.* à Bruxelles 1736. II Voll. in 4. — Opus non plane contemnendum, praecipue ob tabulas genealogicas. Fontes narrationis auctor nullibi laudavit.

LEN-

LENGLET *du* FRESNOY *Principes de l'histoire pour l'education de la jeunesse par années & par leçons.* à Paris 1736-1739. VI Voll. in 12. *Italice* Venet. 1740. VIII Voll. in 12. — Opus, methodo erotematica scriptum, epitomes fines transgreditur. — Idem auctor in libro supra commemorato: *Methode pour etudier l'histoire*, historiae universalis capita praecipua delibavit, delectu rerum satis probando. Lenglet du Fresnoy.

HOCHSTETTERS *Einleitung zu der Universalhistorie derer Reiche und Staaten, in Frag und Antwort, auf eine leichte Methode abgehandelt.* Tübingen 1740. 8. Hochstetter.

BENNONIS CASPARI HAURISII *Nöthige Gründe zur Erlernung der Universalhistorie von Europa, Asia, Africa und America. — Vor das erstemahl nicht mehr und nicht weniger.* Heydelberg 1741. fol. Praemissis rudimentis geographicis in forma, quam vocant, tabellari, sistuntur chronologice et genealogice historiae regnorum Europaeorum haud vulgari cura, iis tamen vitiis et erroribus, qui historicae disciplinae istius aetatis erant communes. Asiae, Africae et Americae regna et res publicae nimis breviter pertractatae sunt. Haurisius.

IOH. MATTHI. HASII Phosphorus historiarum vel Prodromus theatri summorum imperiorum, h. e. Historiae politicae universalis potioris et principalis etc. *Lips.* 1742. f. Hase.

Eiusd. Historiae universalis politicae idea plane nova ac legitima, tractationem summorum imperiorum exhibens in 1. sciagraphia dicendorum, 2. tabulis chronologicis, 3. tabularum geographicarum sectionibus binis, in lectionum academicarum usum proposita. *Norimb.* 1743. 4, cum quam plurimis tabulis aeneis. Libri hi Hasiani egregia subsidia praebent historiae universalis studiosis; praesertim posterior, post mortem auctoris ab *Aug. Gottlob Boehmio*

 editus;

editus; complectitur enim, praeter sciagraphiam historiae summorum imperiorum, tabulas chronologicas XVI accuratissimas, tabulasque XXVIII geographicas, exquisitissime fabrefactas, coloribusque illuminatas selectissimis, ac instituto congruentibus; repraesentant nimirum regnorum incrementa et decrementa, magno historiae studiosorum commodo.

Malebranche. P. B. MAX. MALEBRANCHE *Histoire chronologique des Papes, Empereurs, Rois, des Electeurs de l'Empire & autres Princes de l'Europe (dépuis la naissance de Jesus Christ jusqu'à 1740).* à Bruxelles 1742. III Voll. in 8.

Du Chesne. P. DU CHESNE, *Jesuite, Abrégé de l'histoire ancienne, ou des cinq grands empires, qui ont précédé la naissance de Jesus Christ. à Paris* 1743. 12. Libellus, maximam partem ex Rollini operibus excerptus, in usum liberorum regis Hispaniarum.

Wegener. ERNST WEGENERS *Einleitung zu den Welt-und Staatsgeschichten der vornehmsten sowohl ehemaligen als heutigen Reiche und Staaten. Mit einer Vorrede Herrn* Joh. Peters von Ludewig. *Jena* 1743. 8. Historiam quidem antiquam Wegenerus secundum quatuor Monarchias, ac breviter, tamen paullo curatius et limatius tradidit, quam priores compendiorum scriptores; historiam novam, sed Europaeam solummodo, diligentius et copiosius tractavit, chronologiae ac genealogiae ratione ubique habita, fontibusque narrationis assidue indicatis. Stilo minime comto atque polito utitur.

Diebolt. CASP. DIEBOLTS *Historische Welt, oder ausführliche Beschreibung der merckwürdigsten Geschichten, so sich in allen 4 Welttheilen, von Erschaffung der Welt bis auf gegenwärtige Zeit begeben.* Zürich 1745. 4. — Epitome quaestionum Hübnerianarum!

Reinhard. IO. PAUL REINHARDS *Einleitung zu den weltlichen Geschichten der vornehmsten Staaten, zum Gebrauch seiner Zuhörer herausgegeben.* Erlangen 1746. 4 mai.

Jena

Jena 1762. Erlangen 1778. 4 mai. — Compendium maioris molis, in quo historia cum antiqua tum nova, omniumque regnorum rerumque publicarum Europae, exponitur. Historias igitur hic habes Germaniae, Italiae, Bohemiae, Hungariae, Croatiae, Slavoniae, Bulgariae, Livoniae, regni Turcici aliasque, quae in libris huius generis vulgo omittuntur. Chronologia, genealogia, historiaque literaria haud neglectae.

IOH. FRID. JOACHIMS *Einleitung zu den Geschichten der heutigen Reiche und Staaten von Europa, darinn der Ursprung und Fortgang der Europäischen Reiche und Staaten bis auf gegenwärtige Zeit beschrieben und aus bewährten und glaubwürdigen Geschichtschreibern erläutert wird.* Franckf. und Leipzig 1747. 8. 1753. 8. Epitome nostris adhuc diebus, quum meliores habemus, commendabilis, propter accuratam testimoniorum in margine, suis quibuscunque locis, excitationem. Tabulae etiam genealogicae adiectae. Non omnes tamen Europae res publicae a Ioachimo describuntur, sed tantum Lusitaniae, Hispaniae, Galliae, magnae Britanniae, Belgii foederati, Daniae, Sueciae, Russiae ac Helvetiae. Joachim.

ADRIANI DAUDE *(Iesuitae)* Historia universalis et pragmatica Romani Imperii et regnorum, provinciarum, una cum insignioribus monumentis hierarchiae ecclesiasticae, ex probatis scriptoribus congesta, observationibus criticis aucta, atque ad theologiae positivae, iurisprudentiae ac philosophiae usum, reflexionibus dogmaticis, politicis et chronologicis illustrata. *Tomus* I, continet apparatum chronologicum, notitiam sex priorum mundi aetatum et historiam universalem Romani Imperii ab eiusdem primo Monarcha ad Constantinum M. *Wirceburgi* 1748. *Tomus* II. *Pars* I, continet historiam saeculi IV et V, a Constantino M. ad Augustulum. *ibid.* 1751. *Tomus* Daude.

mus II. P. II, continet historiam ab Augustulo ad Carolum M. *ibid.* . . . . . 4. — Historia quidem Romanorum Imperatorum et hierarchiae pontificiae maximam operis, vitiis variis referti, partem constituit: aliorum tamen regnorum historia summatim admixta est.

Goezenberger. (P. FRANC. BORGIAE GOEZENBERGER S. I.) Rudimenta historica, sive brevis facilisque methodus iuventutem orthodoxam notitia historica imbuendi, pro gymnasiis societatis Iesu in Germaniae superioris provincia, auctore eiusdem societatis sacerdote. *Aug. Vind.* 1748. 8. Plane ineptum esse hunc libellum ad formandam cognitionem historicam, copiose demonstratur in *Ephemeridibus Goetting.* a. 1752. p. 192 et p. 725.

Schatz. IOH. IAC. SCHATZENS *kurzer Abriß der Historie alten Testaments, samt der Kaiserhistorie des neuen Test. als der 1ste Theil der Universalhistorie, der studirenden Jugend zum Besten entworfen.* Strasburg 1748. 8.

Eiusd. Examen historicum, i. e. *auserlesene Fragen aus der Historia universali. ibid.* 1749. 8. Hodie nullius fere pretii hi sunt libri.

Florez. *Clave historial con que se abre la puerta a la historia ecclesiastica y politica. Seconda edicion corregida y limada por su autor* HENRIQUE FLOREZ, *del Orden de S. Augustin* &c. Madrid 1749. 4. — Introductio potius in historiam universalem, quam haec ipsa. Praeiudicatis opinionibus ac erroribus auctor non caret, utilia tamen passim tradit. Plura qui scire vult, adeat *Ephemerid. Goetting.* a. 1754. p. 1130.

Offerhaus. LEON. OFFERHAUS Compendium historiae universalis sacrae et profanae, a rerum origine ad saeculum a Christo nato XVIII. *Groeningae* 1751. 8. *ibid.* 1756. 8. *ibid.* 1775. 8. *Lips.* 1778. P. I et II. 8. — Auctor cum primum animum ad scribendum appulit, non constituerat iustum compendium dare; sed

ſed tantum ea, quae in Petavii Rationario temporum ſive in chronologicis, ſive in ipſa rerum tractatione minus placebant, emendare, et fontes, ex quibus peti plura poſſent, paullo accuratius et copioſius edere. Quapropter etiam ab initio non, niſi poſtulante cauſa, a verbis Petavii ordineque diſceſſit. Poſtea cum procedente opere intelligeret, plura deſiderari, inprimisque nullam fere hiſtoriae eccleſiaſticae novi teſtamenti rationem Petavium habuiſſe, magisque in rebus Gallicis, quam Germanicis aliarumque gentium, deſudaſſe, paullo liberius a Petavio evagatus eſt, multaque, quae ille ſive in hiſtoria ſacra ſive in profana omiſiſſe videbatur, addidit; inſuperque genealogica in recentiore hiſtoria interſeruit. Res ipſas rerumque cauſas, domi plenius explicandas, extremo tantum digito Offerhauſius attigit: magisque id ſibi negotii datum putavit, ut nexus ſervandi cauſa principia et exitus rerum, tum praecipue nomina propria locorum et hominum, quae facilius effluunt, exhiberet, et in primis tempus, quo res quaeque contigit, accuratius deſignaret. In hiſtoria eccleſiaſtica generalem tantum eccleſiae cuiusque ſaeculi faciem informavit, et cauſas incrementi ac decrementi potentiae et dominatus pontificum Romanorum deſignavit; per ſingulas enim gentes ire nimis longum, et ab inſtituto ſuo alienum videbatur. Eandemque ob cauſam in hiſtoria literaria praecipuos tantum cuiusque ſaeculi eruditos recenſuit. Denique fontes narrationis maiore cura, quam ab aliis unquam factum, adſcripſit; nomina auctorum, libros, capita aut paginas diligenter notavit; in quo ea ſibi cautio fuit, partim ut, quoad licuit, quam vetuſtiſſimos et illorum temporum, de quibus agitur, vel aequales vel ſuppares adhiberet, partim ut raro alios excitaret, quam quos ipſe inſpexerat. Recentiores parcius laudavit, nec tamen penitus eos neglexit, qui vel ipſi ex profeſſo aliquam cauſam tractaverant, vel fontes co-

pioſius adſcripſerant. Uſus eſt inſuper ſtilo concinno ac perſpicuo. Quapropter IOH. MATTHI. SCHROECKHIUS bene de literis hiſtoricis meruit, quod Offerhauſii compendium in Germania noſtra, auctore conſcio, non ſolum accurate et nitide recudi fecit, ſed etiam hiſtoriam ſaeculi a C. N. XVIII, qua editiones Belgicae carent, praeclare adumbravit editionique Lipſienſi adiecit. Sed fontes narrationis, niſi univerſe, commemorare in ſingulis rebus geſtis, Schroeckhio non placuit. Praeterquam enim, ipſe inquit, quod brevitatis ſtudioſus eſſem, et tempore excluderer, ne idonei quidem ubique teſtes in rebus poſtremae aetatis advocari a me potuiſſent, nec pauca, quae vivendo attigimus, liberius et accuratius a poſteris tradenda, ſummatim tantum hac aetate delibanda ſunt. — Aptior caeterum liber videtur repetitionibus, quam praelectionibus. Index adiectus eſt copioſus.

Struenſee. *Erſte Linien der allgemeinen Völkergeſchichte.* Halberſt. 1751. 8. ibid. 1770. 8. Auctor, CHRISTI. GOTTFR. STRUENSEE, Rector ſcholae Halberſtadienſis, licet ſummam brevitatem ſibi praeſcripſerit: tamen haud omittenda erant ſaltem nomina multorum populorum ac regnorum Aſiae, Africae et Americae. Methodus, duce Zopfio, adornata, ideoque minime probanda.

Endesfelder. GOTTLIEB ENDESFELDERS *kurzgefaßte Kinderhiſtorie, in Frag und Antwort, alſo eingerichtet, daß die moraliſche Lebensgeſchichte der Römiſchen Kaiſer, bey Erlernung der Geographie, einem Kinde von 10 Jahren in kurzer Zeit mit Luſt könne bekannt gemacht werden. III Theile. Breslau* 1752. 8. Titulo tantum mutato *ibid.* 1770. 8. Vae pueris, quibus hiſtoriam ex his chartis, nugarum ac tenebrarum plenis, addiſcendi, dura imponitur neceſſitas!

Anonymi *Analyſe chronol.* *Analyſe chronologique de l'hiſtoire univerſelle depuis le commencement du monde jusqu'à l'empire de Charlemagne*

magne inclusivement. à Paris 1753, 12 mai. — Bossueti rationem et ordinem secutus est auctor anonymus.

Education complette, ou Abrégé de l'histoire universelle, mêlé de Geographie & de Chronologie. A l'usage de la Famille Royale de S. A. R. la Princesse de Galles. Par Mad. LE PRINCE DE BEAUMONT. à Londres 1753, III Voll. in gr. 12. à Leide 1758. III Voll. in gr. 12. à Rouen 1762. II Voll. in gr. 12. Plures libri editiones nobis quidem non innotescunt. Auctor, in Anglia tunc temporis, cum illum primum in lucem ederet, vitam degens, historiae saltem antiquae elementa ita litteris mandavit, ut eam certis pensis seu lectionibus distribueret, singulisque lectionibus primum res scitu maxime necessarias methodo erotematica, deinde easdem cum aliis minus necessariis iuncta narrationis serie proponeret, tunc sententias utiles vitaeque regulas ex rebus narratis eliceret, et postremo varias historiolas brevissime memoratas adderet, easque ampliori doctorum iuventutis expositioni commendaret. Quae libri dotes IOAN. ADOLF. SCHLEGELIUM, sacrorum antistitem Hannoverarum, commovere, ut eum non modo Theotisce redderet, verum etiam passim emendaret augeretque, fontes etiam narrationis recentioresque historicos potiores accurate indicaret. Sic primum interpretationis Theotiscae volumen prodiit, hac epigraphe: Madame le Prince de Beaumont.

> *Auszug aus der alten Geschichte, zur Unterweisung der Kinder. Nach dem Französischen der Frau* le Prince de Beaumont. *1 Band 1 und 2 Theil.* Leipz. 1766. 8.

Secutum est volumen secundum, quo Schlegelius historiam a Beaumontia usque ad Augusti Imp. tempora tantum deductam, ulterius continuavit, *ibid.* 1768; tertium *ibid.* 1775; quartum, opera et studio GEORGII HENRICI MARTINI, Rectoris scholae Nicolaitanae Lipsiensis, *ibid.* 1779; quintum *ibid.*

1780,

1780, quo historia Romana usque ad Constantini M. Imp. tempora deducitur. Martini continuationem operis melius ac diligentius Schlegelio elaboravit; quaestiones narrationis contextui, methodo Schroeckhiana, statim subiecit etc.

de Voltaire. *Abrégé de l'histoire universelle, dépuis Charlemagne jusqu'à Charles V. Par M. de* VOLTAIRE. à la Haye 1753. III Voll. in gr. 12 (Plures forte editiones exstabunt). Titulus quidem historiae continuationem usque ad Carolum V Imp. pollicetur: attamen opus desinit in regno Caroli VII, Galliarum regis. Minus quidem accurate, ut ubique solet, Voltarius partem istam historiae universalis descripsit, nec narratio eius iuncta quadam serie decurrit: sed mores saeculorum plerumque sine partium studio ingenueque pinxit. Intexuit simul observationes et sententias haud vulgares, acutas, ingeniosas, quae et prodesse et delectare possint. Accedit genus dicendi facile, elegans, blandiens.

Achenwall. GOTTFR. ACHENWALLS *Geschichte der heutigen vornehmsten Europäischen Staaten im Grundrisse. Göttingen* 1754. *ibid.* 1759. *ibid.* 1764. *ibid.* 1773. 8. Multos laudatores nactum est hoc compendium, licet admodum sit mancum minimeque omnium regnorum Europaeorum historias contineat; agitur enim solummodo de Hispania, Lusitania, Gallia, Magna Britannia, Belgio foederato, Dania, Suecia, Polonia et Russia. Titulus libri quidem promittit tantum *praecipuorum* regnorum historiam: at, quaeso, nonne historiae Siciliae, Sardiniae, Borussiae, Helvetiae longe praestant historia Lusitaniae? Ratio vero et ordo huius epitomes, delectus rerum, chronologia in margine notata, librorumque praestantiorum mentio non satis laudari potest. Quartam editionem post Achenwallii obitum haud diligenter, si errores operarum respicias, curavit, historiamque ad a. 1772 conti-

continuavit eius collega IOH. PHIL. MURRAY, ipse etiam postea mox praematura morte extinctus.

Abrégé d' histoire universelle (*par Mr.* J. VERNET). à Geneve 1754. 12. Bossuetum in historia antiqua potissimum secutus, eumque in media novaque imitatus esse videtur auctor, et quidem satis feliciter: divisiones vero, quibus omnem historiam, antiquam quidem in VII, mediam in V, novam in III periodos dispescuit, ad sublevandam tironum memoriam iudiciumque acuendum, non aptissimae videntur. Caeterum brevitati quam maxime studuit. — Versionem etiam libelli *Theotiscam* habemus, auctore *Ioh. Christoph. Roques* (*Francof. et Lips.* 1754. 8). Editio huius versionis secunda, periodi historiae novae quartae expositione brevissima, tabellaque *Büschingii* chronologica, aucta, prodiit *Berolini* 1772. 8. Vernet.

IOH. IAC. SCHMAUSSENS *kurzer Begriff der Historie der vornehmsten Europäischen Reiche und Staaten.* Göttingen 1755. 8. *ibid.* 1760. 8. — Longe brevior Achenwallo est Schmaussius, praelectionibusque academicis minus aptus. Helvetiae historiam ab Achenwallo neglectam, Gebaueri exemplo ductus, inseruit. Scriptores nullos indicavit. Schmauss.

Elemens de l' histoire profane tant ancienne que moderne. à Vienne 1755. 8. — Auctor JAQUET, Francogallus, Vindobonae iuventutis illustrioris praeceptor, dicitur. Anonymi *Elemens.*

P. THOMAE GREBNERI (*Iesuitae*) Compendium historiae universalis et pragmaticae Romani Imperii et ecclesiae Christianae, regnorum ac provinciarum, una cum observationibus criticis, ab aera Christi nati per singula saecula, ad nostra usque tempora, in theologiae ac iurisprudentiae usum deductae. Tomus I (continens octo priora saecula, ab Augusto primo Imp. usque ad Carolum M. Imp.) *Wirceburgi* 1757. T. II (ab a. Chr. 800-1273) *ibid.* 1761. T. III (ab a. Grebner.

1273-1764) *ibid.* 1764. 8 mai. — Historia universali ante Christum natum breviſſime et ad modum Hübneri narrata, historia octo priorum saeculorum post Christum natum sequitur, excerpta, ut ipse Grebnerus indicat, ex *Daudii* historia universali. Reliqua historia eadem methodo ab ipso Grebnero exposita est, ita nimirum, ut singulis capitibus saeculorum singulorum historia tradatur civilis et ecclesiastica duabus sectionibus, quae ipsae minoribus segmentis dispescuntur; quo fit, ut series rerum gestarum minime perspici possit. Inaequalis est etiam operis summa; mox auctor fusius iusto, mox strictius res proponit. Nec fabulae et ineptiae desunt.

Martini. — (IOH. CHRISTOPH. MARTINI) *Geschichte der vornehmsten Reiche und Staaten von Christi Geburt im Grundriß, zum Gebrauck der Vorlesungeu auf hohen Schulen und berühmten Gymnasien, wie auch zum bessern Verstand der alten griechischen und lateinischen Schriftsteller.* Frankf. und Leipz. (Altdorf) 1760-1762. V Partes in 8. — Nil fere, nisi epitome historiae universalis a Britannis quibusdam conscriptae, quam supra recensuimus, annotationibus Baumgartenianis in subsidium vocatis, sine propria rerum indagatione. Historias singulorum regnorum rerumque publicarum ante Christum natum serie non interrupta narratas exhibet auctor.

Gatterer. IOH. CHRISTOPH GATTERERS *Handbuch der Universalhistorie nach ihrem gesamten Umfange von Erschaffung der Welt bis zum Ursprunge der meisten heutigen Reiche und Staaten. Nebst einer vorläufigen Einleitung von der Historie überhaupt, und der Universalhistorie insonderheit, wie auch von den hieher gehörigen Schriftstellern.* Göttingen 1761. 8 mai. *ibid.* 1765. 8 mai. — *Des IIten Theils Ister Band.* ibid. 1764. 8 mai. Auctores operis memorati Anglicani et Rollinum quoque secutus Gattererus, at non solos istos, nec temere, nec sine omni fontium consultatione et epicrisi;

epicrisi; novam insuper historiam universalem tradendi rationem iniit. Stilo etiam utitur comtiore, quam superiores compendiorum scriptores, qui lingua theotisca historiam universalem tradidere. Omnem historiam antiquam complexus est libris XIX, quorum singulis praemisit fontes ac subsidia, quibus narratio rerum stabilitur; sequuntur notiones geographicae; tunc res gestae ipsae s. historia; tandem status populi, cuius historia narrata est, religiosus, civilis, domesticus, literarius. — Partis secundae tomus primus continet catalogi historicorum, parte prima coepti, continuationem et historiam Sinensium, ex Deguignesio potissimum haustam, Coreanorum, Tibetanorum et Iapanorum eadem methodo ac mensura, qua pars prima composita est. Quia vero opus hocce utilissimum, proh dolor! non continuatum, propterque copiosiorem rerum narrationem praelectionibus academicis non adeo aptum est; auctor epitomen illius edidit magis succinctam et contractam hac epigraphe:

Abriß der Universalhistorie nach ihrem gesammten Umfange von Erschaffung der Welt bis auf unsere Zeiten. ERSTE HAELFTE. *Nebst einer vorläufigen Einleitung von der Historie überhaupt, und der Universalhistorie insonderheit, wie auch von den hieher gehörigen Schriftstellern.* Göttingen 1765. 8 min.

Epitome est partis prioris, historiae igitur tantum antiquae. Secundam enim epitomes partem nunquam elaboravit auctor, sed novam editionem seu potius novum librum exhibuit hoc indice:

Abriß der Universalhistorie in ihrem ganzen Umfange. Bey dieser zwoten Ausgabe völlig umgearbeitet und bis auf unsere Zeiten fortgesetzt. Götting. 1773. 8 min.

Methodus et ordo huius epitomes prorsus nova est, principiisque sanis, quae auctor alibi, v. c. in bibliotheca sua historica, de qua supra egimus, tradidit, initi-

nititur. Historiam in hoc compendio non libris dispescuit, sed periodis tribus, quarum quaeque annos MDCCC complectitur. Ita vero historiam quidem antiquam mediique aevi (usque ad a. 1492) Gattererus exposuit, minime vero novam seu recentiorem. Caeterum systemata quaedam populorum, (systema populorum Assyriacum, Persicum, Macedonicum, Romanum) periodosque constituit; quo factum, ut longa a quocunque populo rerum gestarum series facilius, velocius atque clarius perlustrari possit. Ante huius epitomes novae editionem aliud Gattereri opus, bonae frugis plenissimum, atque hoc loco commemorandum, prodiit hoc titulo:

Einleitung in die synchronistische Universalhistorie zur Erläuterung seiner synchronistischen Tabellen. Göttingen 1771. 8 min.

De tabulis synchronisticis, in quarum usum liber compositus est, mox dicetur. Haec introductio non accommodata est praelectionibus academicis, sed repetitioni historiae universalis partim inservire potest, partim doctoribus historiae, ut methodum Gattereri, historiam universalem tradendi, inde perspicere possint. Plura etiam historiae capita difficiliora, auctoris sagacitate et diligentia egregie explanata atque illustrata, insunt, v. c. magnae istius, quam dicunt, migrationis gentium historia, cui novam lucem accendit Gattererus doctissimus et in perscrutanda veritate historica plane indefessus.

Prolegomena pererudita minimeque scholis scripta, huic introductioni praemissa, seorsim, inscio auctore sineque eius nominis mentione, fraudulenter recusa sunt hoc titulo:

Historisch-geographische Einleitung zur Universalhistorie. Zum Gebrauch für Schulen. Frankf. und Leipz. 1779. 8.

PHIL. HENR. DILTHEY *premiers elemens de l'histoire universelle, avec un abrégé de la chronologie à l'usage de la jeune noblesse de Russie.* P. I. 1762. 8. Addidit versionem Russicam. Dilthey.

HEINR. MARTIN GOTTFR. KOESTERS *Auszug der politischen Geschichte von dem Ursprunge aller Völcker bis auf die letzten Friedensschlüsse fortgesetzt und zum Gebrauch der Jugend verfertigt.* Franckfurt und Leipz. (Nürnb.) 1764. 8. *Zweyte ganz umgearbeitete Auflage.* Franckf. am M. 1776. 8. Koester.

Eiusd. *Geschichte der heutigen Europäischen Staaten in einem Auszug mit genealogischen Tabellen.* Giessen 1775. 8. Nuda sunt ossa, bene tamen composita, quibus doctores academici et scholastici nervos, musculos et carnem obducant necesse est. Tironibus macies huius generis displicet, eosque a studio historico, a lectione certe, deterret. Praeter historiam Turcicam omnium Europaeorum regnorum vicissitudines a Koestero adumbratae sunt.

GOTTFR. STOLTERFOTHS *Grundriß einer allgemeinen und pragmatischen Weltgeschichte, für junge Standes- auch andere wohl zu erziehende Personen, und überhaupt zur Bildung eines edlen Herzens in der Jugend.* Danzig 1764. 8. Nisi animus esset, omnia historiae universalis compendia enumerare, minime hoc dignum esset, cuius mentio fieret; plenum enim est miseriarum vitiorumque. Stolterfoth.

HERTENBERGER S. I. historia pragmatica universalis, sacra et profana: in qua, quidquid ad chronologiam, genealogiam, heraldicam, geographiam, et chorographiam spectat, solide ac perspicue tractatur, a mundi exordio ad praesens usque tempus deducta: cum figuris. *Francof. et Lipf.* (Bambergae) 1764. XI Voll. in 8. Hertenberger.

IGNATII WURZ (S. I.) *Einleitung in die allgemeine Geschichte alter und neuer Zeiten. Zum Gebrauche der Schulen.* Wien 1765-1770. IV Voll. in 8. Wurz.

nititur. Historiam in hoc compendio non libris dispescuit, sed periodis tribus, quarum quaeque annos MDCCC complectitur. Ita vero historiam quidem antiquam mediique aevi (usque ad a. 1492) Gattererus exposuit, minime vero novam seu recentiorem. Caeterum systemata quaedam populorum, (systema populorum Assyriacum, Persicum, Macedonicum, Romanum) periodosque constituit; quo factum, ut longa a quocunque populo rerum gestarum series facilius, velocius atque clarius perlustrari possit. Ante huius epitomes novae editionem aliud Gattereri opus, bonae frugis plenissimum, atque hoc loco commemorandum, prodiit hoc titulo:

Einleitung in die synchronistische Universalhistorie zur Erläuterung seiner synchronistischen Tabellen. Göttingen 1771. 8 min.

De tabulis synchronisticis, in quarum usum liber compositus est, mox dicetur. Haec introductio non accommodata est praelectionibus academicis, sed repetitioni historiae universalis partim inservire potest, partim doctoribus historiae, ut methodum Gattereri, historiam universalem tradendi, inde perspicere possint. Plura etiam historiae capita difficiliora, auctoris sagacitate et diligentia egregie explanata atque illustrata, insunt, v. c. magnae istius, quam dicunt, migrationis gentium historia, cui novam lucem accendit Gattererus doctissimus et in perscrutanda veritate historica plane indefessus.

Prolegomena pererudita minimeque scholis scripta, huic introductioni praemissa, seorsim, inscio auctore sineque eius nominis mentione, fraudulenter recusa sunt hoc titulo:

Historisch-geographische Einleitung zur Universalhistorie. Zum Gebrauch für Schulen. Frankf. und Leipz. 1779. 8.

PHIL.

PHIL. HENR. DILTHEY *premiers elemens de l'histoire universelle, avec un abrégé de la chronologie à l'usage de la jeune noblesse de Russie.* P. I. 1762. 8. Addidit versionem Russicam. Dilthey.

HEINR. MARTIN GOTTFR. KOESTERS *Auszug der politischen Geschichte von dem Ursprunge aller Völcker bis auf die letzten Friedensschlüsse fortgesetzt und zum Gebrauch der Jugend verfertigt.* Franckfurt und Leipz. (Nürnb.) 1764. 8. *Zweyte ganz umgearbeitete Auflage.* Franckf. am M. 1776. 8. Koester.

Eiusd. *Geschichte der heutigen Europäischen Staaten in einem Auszug mit genealogischen Tabellen.* Giessen 1775. 8. Nuda sunt ossa, bene tamen composita, quibus doctores academici et scholastici nervos, musculos et carnem obducant necesse est. Tironibus macies huius generis displicet, eosque a studio historico, a lectione certe, deterret. Praeter historiam Turcicam omnium Europaeorum regnorum vicissitudines a Koestero adumbratae sunt.

GOTTFR. STOLTERFOTHS *Grundriß einer allgemeinen und pragmatischen Weltgeschichte, für junge Standes- auch andere wohl zu erziehende Personen, und überhaupt zur Bildung eines edlen Herzens in der Jugend.* Danzig 1764. 8. Nisi animus esset, omnia historiae universalis compendia enumerare, minime hoc dignum esset, cuius mentio fieret; plenum enim est miseriarum vitiorumque. Stolterfoth.

HERTENBERGER S. I. historia pragmatica universalis, sacra et profana: in qua, quidquid ad chronologiam, genealogiam, heraldicam, geographiam, et chorographiam spectat, solide ac perspicue tractatur, a mundi exordio ad praesens usque tempus deducta: cum figuris. *Francof. et Lips.* (Bambergae) 1764. XI Voll. in 8. Hertenberger.

IGNATII WURZ (S. I.) *Einleitung in die allgemeine Geschichte alter und neuer Zeiten. Zum Gebrauche der Schulen.* Wien 1765-1770. IV Voll. in 8. Wurz.

Mehegan. *Tableau de l'histoire moderne dépuis la chûte de l'empire d'Occident, jusqu' à la paix de Westphalie; pour servir de suite à l'histoire universelle de Bossuet. Par M. le Chevalier de* MEHEGAN. à Paris 1766. III Voll. in 12 mai. Historiae universalis partem, quam epigraphe libri indicat, auctor septem epochis distinxit, easque nominibus hominum, qui magnarum vicissitudinum auctores fuere, hisce insignivit: Chlodovaeus, Mohamed, Carolus M. Otto M. Godofredus de Bouillon, Rudolfus I. Imp. Christoph. Columbus. Singulis epochis praemittitur delineatio sive adumbratio regnorum, quorum fata deinde sigillatim narrantur, generalis. Regnorum uniuscuiusque epochae historiae aptissime inter se iunguntur, rerumque scitu dignarum delectus omni laude dignus. Adiectae sunt singulis epochis observationes utilissimae in praestantiores res gestas narratas, in statum religionis, legislationis, commerciorum, litterarum. Accedit genus orationis, nobilitati historicae congruum, elegans, simplex minimeque fucatum.

Cf. *Gattereri* hist. Bibl. T. VII. p. 70.

Toerring. AUG. COM. DE TOERRING *Auszug aus der politischen Weltgeschichte zum Gebrauch junger Herren von Adel in den Kurlanden Bayern.* München 1766. 8.

Büsching. D. ANTON FRIEDR. BÜSCHINGS *Chronologischer Grundriß der allgemeinen Weltgeschichte, zum Gebrauch der Gymnasien.* Berlin 1767. 1 plagula in folio, cui origo ac fata memorabilium regnorum nobilissimorum secundum sex millenaria inscripta sunt. Recusus et amplificatus paullisper est libellus, prima quasi rudimenta historiae comprehendens, forma commodiore, quam vocamus octavam, eaque perfectior editio prodiit *Berol.* 1772. Perfectissima vero f. quarta, epigraphe etiam paullo mutata, *ibid.* 1780. Versionem italicam curavit IOSEPH. VALENTI. Florent.

Florent. 1773. 8. — Fraudulenter etiam, mutationibus nonnullis factis, libellus impressus est *Vratisl.* 1774. 8.

ALEXII A S. IOSEPHO Compendium historiae tam sacrae quam profanae, Geographiae et Heraldicae. *Pragae* 1767. 8. Alex. a S. Iosepho.

Verdens Historie, forfattet af OWE GULDBERG, *I Deels I Bind, Kiöbenhavn* 1768. 38 plagg. — *I D. II B.* 35 plagg. (sive 1140 paginis continuis, cum Indiculo.) *II D. I B.* ib. 1772. 50½ pl. sive 784 paginarum, cum indiculo, in 8. — Illustrissimus Auctor, iam Danici Regni Nobilis *Höch-Guldberg*, Ordinis Danebrogici Eques, Regi ab intimis Consiliis, *) atque a Litteris Regnum spectantibus (*Staats-Secretaire*); tunc vero *Friderico*, Principi hereditario, a studiis, in huius Regii discipuli gratiam opus hoc elaborabat ita, ut narratio media quadam via inter volumina spissa, eruditione laborantia, atque inter compendiorum sterilitatem, procederet. In rebus ipsis enarrandis auctor, non regum modo series, neque bellorum historias texebat: sed populorum potius fata, hominumque ad humanitatem effingendorum rationem, tum artium atque disciplinarum vicissitudines, cogitata esse tanto Principe digna censebat. *Allegatos* in hoc opere videmus ipsos antiquae historiae fontes; interdum tamen et recentiores: in artium vero fatis exponendis *Winkelmannum* potissimum. *Gogueto* etiam usus est auctor: meliora tamen addidit de suis. Dolendum igitur sane est, ultra *Alexandri mortem* non procedere hoc opus, sui generis unicum; neque eius continuandi a tanto viro spem esse, quem Regiis curis adiutorem esse iussit Rex Augustissimus. Guldberg.

IOH. SAM. HALLE *Staatshistorie der Welt, in zween Bänden. I Band; die alte Historie bis auf Karln* Halle.

 den

*) Libellorum supplicum Magister (*Maître des Requêtes*).

den Großen. Brandenburg 1768. *II Band; mittlere und neue Historie von* 800 *bis* 1770. ibid. 1770. 8 mai. Operam huius scriptoris plane irritam fuisse atque inanem, docetur in *Gattereri* Bibl. hist. T. VIII. p. 176. et *in Betracht. über die neuesten historischen Schriften.* T. II. p. 98.

Sebald. GEO. FRID. SEBALDS *kurzer Abriß der Historie zum Gebrauch niederer Schulen.* Nürnb. 1770. 8. Editio tertia prodiit 1780 sub titulo: *Kurze Einleitung zur Historie und Geographie.* Est libellus vulgaris commatis, methodo erotematica conscriptus. Vid. *Nürnb. gel. Zeit.* 1780. p. 211.

Renaudot. *Revolutions des Empires, Royaumes, Republiques & autres Etats considerables du monde, depuis la creation jusqu' à nos jours, avec une legere description des lieux, une idée succinte du genie, des mœurs, de la religion, des coutumes, du commerce des differens peuples de la terre; une suite exacte des Souverains, & l'histoire abrégée de ceux qui se sont le plus distingués par leurs vertus ou par leurs vices; ouvrage orné d'un arbre chronologique & successif de ces différens états, propre à en donner une connoissance claire & fidele, par M.* RENAUDOT, *Avocat. à Paris* 1770. II Voll. in 12 mai. Nec accurate satis, nec congruenter conscripta est haec epitome, licet multo negligentiores huius generis libri publice prostent, et in historicae disciplinae damnum ab imperitis usurpentur.

Koch. *Tableau des revolutions de l'Europe, depuis le bouleversement de l'Empire d'Occident jusqu' à nos jours. à* Strasbourg 1771. 8. Auctor est CHRISTOPH. GUIL. *de* KOCH, Prof. hist. extr. Argentoratensis, praeclarus Schoepflini discipulus. Optimo rerum utilium delectu, sensuque veri et falsi eleganti elaborata est haec epitome. Omnes in Europa res gestae memorabiles octo periodis distinctae sunt, quarum prima a migra-

migratione sic dicta gentium magna usque ad Carolum M. (400-800) deducitur; secunda, ad Ottonem M. Imp. (800-962); tertia, ad Henricum IV. Imp. (962-1074); quarta, ad Rudolfum I. Imp. (1074-1273); quinta, ad expugnationem Constantinopoleos (1273-1453); sexta, ad pacem Westphalicam (1453-1648); septima, ad pacem Ultrajectensem (1648-1713); octava, usque ad nostra tempora. Meheganum in primis secutus videtur auctor, ab erroribus non plane immunis: operis vero summa est egregia. Nova et emendata editio proxime parabitur. Versio theotisca Centurionis Colmariensis *de Rathsamhausen* prodiit *Francof. et Lips.* (Carolsruhae) 1773. 8. — Cf. *Allgem. teutsche Bibl. Anhang zum 13ten bis 24sten B.* p. 1306 sqq.

G. F. S. LATZER *kurzgefaßtes historisches Handbuch aus der allgemeinen Weltgeschichte von dessen Erschaffung bis auf gegenwärtige Zeiten.* Wirzburg 1772. 8. Latzer.

CARL RENATUS HAUSEN *Versuch einer Geschichte des menschlichen Geschlechts. I Theil, welcher die alte Universalhistorie enthält.* Halle 1771. — *II Theil, welcher die neue Universalhistorie enthält* (usque ad a. 324). 1772. *III Theils I Abschnitt* (usque ad a. 800). 1775. *III Th. II Abs.* (historia Italiae ab a. 554-887, historiaque Galliae et Britanniae usque ad nostra tempora) 1777. *III Th. III Abs.* (historia Italiae ad a. 961, historia Belgii foederati, Helvetiae, regnorum Europae septentrionalium atque Hungariae ad a. 1438) 1778. 8 mai. Opus, ut ex argumenti indice patet, nondum absolutum, finesque epitomes transiliens. Partes nonnullae, v. c. historia Italiae et Hungariae, curatius reliquis tractatae sunt. In rerum censura candor amorque veri haud vulgaris perlucet. Testimonia, quibus narratio innititur, sedulo, ipsis saepe auctorum verbis, excitata sunt. Melius sine Hausen.

 dubio

dubio Hausenius sibi lectoribusque consuluisset, si librum omnem, a capite usque ad calcem, ante eius editionem perfecisset et polivisset. Cf. *Gatterers* hist. Journal T. IV. p. 124.

Remer. IUL. AUG. REMERS *Handbuch der Geschichte neuerer Zeiten von der großen Völkerwanderung bis auf den Hubertsburger Frieden. Braunschweig* 1771, *et mutato titulo: Wolfenbüttel, Braunschweig und Helmstädt* 1772. 8.

Eiusd. *Ausführliches Handbuch der ältern allgemeinen Geschichte; nebst einer Vorstellung der politischen, geistlichen, gelehrten und bürgerlichen Verfassung der Nationen in jedem Zeitpunkte. Braunschw.* 1775. 8.

Prius horum compendiorum supplementi vicem Gattereriano, quod recentioris historiae expositione caret, sustinere debuit, ideoque fere secundum eandem normam, quam Gattererus in exarando primo suo historiae universalis compendio excogitaverat, elaboratum. Iunxit vero auctor methodo Gattererianae Achenwallianam (*in der Geschichte der Europ. Staatshändel*) et Meheganianam. Ducem etiam laudabili sane conatu, quoad operis summam, assecutus est Remerus: sed plura vitia tum scriptoris tum typothetae in librum, caeterum non contemnendum, irrepserunt. Fontes quoque et subsidia, ex quibus plenior historiae cognitio haurienda, non indicata sunt. Quatuor maiores periodos constituit auctor, quarum prima ab a. 400 usque ad 800, secunda ad Rudolfum I. Imp. tertia ad Lutherum, quarta ad 1763 pertingit. Singulae in duas sectiones divisae, quarum prior generalem periodi historiam, et quidem faciem politicam, religiosam, litterariam et civilem, breviter adumbrat, posterior res ipsas, in unoquoque regno gestas, copiosius sistit. Tabulae chronologicae, unicuique periodo additae, bene instructae omninoque utiles sunt.

Eadem

Eadem ratione, maiore etiam ſtudio elaboratus eſt poſterior Remeri liber, quo antiquam hiſtoriam univerſalem tradidit. Geographiae quoque, Cellario duce, et chronologiae ratio habita, librique potiores laudati. Res vere utiles acri iudicio auctor ſelegit optimeque diſpoſuit. Expoſitio. hiſtoriae copioſior, quam ut praelectionibus academicis inſervire poſſit, repetitioni potius accommodata eſt. Quatuor periodis etiam auctor hiſtoriam antiquam diſtinxit. Prima a terrae creatione usque ad exſtructionem turris Babelicae (1809) decurrit; ſecunda ad mortem Alexandri M. (3660); tertia ad proelium Actiacum (3953); quarta ad magnam, quam vocant, gentium migrationem, quarto poſt Chriſtum natum ſaeculo coortam.

Cf. *Allg. teutſche Bibl.* T. XVIII. p. 275. T. XXVIII. p. 539. — *Betrachtungen über die neueſten hiſt. Schriften* T. III. p. 201. add. Schirachs *Magazin der teutſchen Kritik* T. I. P. 2. p. 57. — *Fortgeſ. Betr. über d. n. hiſt. Schriften* T. III. p. 247. — *Büſchingii wöchentl. Nachr.* a. 1775. p. 236.

AUG. LUDW. SCHLOEZERS *Vorſtellung ſeiner Univerſalhiſtorie.* Göttingen und Gotha 1772. *Zweeter Theil.* ibid. 1773. 8. Editio partis prioris ſecunda eaque mutata *Goetting.* 1775. 8. Apelles Germanorum hiſtoricus artificioſe et ingenioſe lineas hiſtoriae univerſalis primus ita duxit, ut quisque, eas adſpiciens, ardore quodam, hiſtoriam ipſam penitius intelligendi, perſundatur neceſſe ſit. Nec hiſtoriam univerſalem ipſam, nec legislationem hiſtoricam tradere voluit auctor, ſed adumbrationem ac deſignationem methodi, ordinis modique, quo hiſtoria univerſalis commodiſſime et iucundiſſime doceri diſcive poſſit. Editione ſecunda argumenta quaedam ſunt transpoſita atque immutata, omniaque correctiora et accuratiora reddita. Quinque periodis magnis Schloezer.

magnis omnis historiae ambitus inclusus, quarum prima ab Adamo usque ad Noachum annos 1656, secunda ad Cyrum annos 1770, tertia ad Chlodovaeum annos 1000, quarta ad Columbum annos 1000, quinta ad nostra usque tempora annos 300, complectitur. In singulis his periodis delineandis auctor respicit earum spatium et fines, maiores et minores periodorum sectiones, populos cum maiores, tum minores unaquaque periodo florentes, tum etiam progerminantes novos, porro terrarum hominumque cognitionem, quantum potuerit; fontes, monumenta, subsidiaque historiam cognoscendi; inventiones artium, literarum, religionum; migrationes populorum, animalium, plantarum, artium, morborum; historiam denique universalem strictius sic dictam.

Posterior, quae huius libri appellatur, pars, minime quidem ad historiam universalem ipsam pertinet; continet enim apologiam eius acerrimam contra anonymi critici, quem Schloezerus Herderum appellat, vituperia: passim tamen emicant egregia praecepta ac monita, quibus theoria historiae ditari possit. — Idem Schloezerus, sine nominis sui mentione, exhibere coepit, tironum in gratiam, praeparationem politico-historicam ad historiam universalem, hac quidem epigraphe: *Vorbereitung zur Weltgeschichte für Kinder. 1ster Theil.* Göttingen 1779. 12. Qui libellus una cum Schroeckhiano compendio, de quo deinceps, Francogallice versus est *Stuttgard. et Tübing.* 1781. 8.

Michaeler. Huc etiam referendum: *Breviarium* historiae universalis Schloezerianae, hinc inde succinctius excerptae, atque ad usus auditorum in universitate Oenipontana Latine conversae, a CAR. MICHAELER, Histor. univers. ac litterar. in Univers. Oenip. Prof. P. O. —

O. — tum novis ab eodem accessionibus locupletatum, tum et porro continuandum. *Oenip.* 1780. 8.

(BAUMGARTEN - CRUSII) Elementa historiae singularum Europae ac Germaniae inprimis rerum publicarum. In usum tironum. *Lipsiae* 1772. 8. Baumgarten-Crusius.

Eiusd. Elementa historiae antiquae. *ibid.* 1775. 8.

Partibus quinque constat liber huius auctoris prior: I. sistit imperia Europae, Germanicum, Turcicum, Russicum; II. regna Europae, Hispanicum, Portugallicum, Francogallicum, Britannicum, Septentrionalia, Polonicum, Hungaricum, Bohemicum, Italica ac Borussicum; III. historiam Pontificum Romanorum, rerum publicarum (Belgicae, Helveticae, Venetae, Genuensis) et ducatuum (Lotharingici, Curlandici atque Italicorum quorundam); IV. historiam electoratuum Germaniae; V. historiam archiducatus Austriae, Palatinorum, Landgraviorum Hassiae, ducum Saxonicorum, caeterorumque Germanicorum ducum ac principum, cui accessit historia Silesiae, ducum Lauenburgicorum, Iuliacensium, Cliviensium, Montanorum ac Pomeranicorum. — Primas omnium harum historiarum lineas mira dexteritate iudicioque acri auctor duxit, respiciens solummodo ad historiam civilem seu negotia publica principumque successiones. Artes pacis, religionis, litterarumque vicissitudines variaque populorum fata plerumque neglexit. Historia regnorum, non tamen omnium, certis periodis distincta, quibus ad memoriam iuvandam, nomina principum, cum annis illorum emortualibus, in fine adiecta sunt. Aequalitas et congruentia non ubique observata; historia v. c. Moguntina longe copiosius tradita, quam Russica. Fontes narrationis nulli excitati. Stilus planus est atque concinnus vereque Romanus.

Posteriore libro historiam antiquam eadem ratione exposuit auctor, partibus quidem duabus: prior

continet historiam populorum antiquorum ante Graecos, posterior historiam Graecorum, regnorumque e Macedonico ortorum. Appendicis loco adiecta est historia Carthaginiensium, regnorumque Numidiae ac Mauritaniae. Historiam Romanam una cum historia exotica, imperiorum scilicet Asiaticorum, Africanorum, Americanorum, alii et volumini et tempori auctor reliquit: frustra vero hucusque illam exspectavimus. Tabulae etiam synchronisticae ad haec elementa sua promissae nondum in lucem editae sunt. Caeterum in conscribendis antiquioris historiae elementis id maxime auctor egit, ut, quae ad intelligenda volumina sacra et profana auctorum veterum inprimis faciant, curiosus afferret, non cariturum utilitate sua laborem recte arbitratus.

Cf. *Allg. teut. Bibl. Anhang zum 13-24 Band* p. 611. T. XXXII. p. 176. — Gattereri *hist. Journal* T. II. p. 39. T. IV. p. 132. — *Betracht. über die neuest. histor. Schr.* T. III. p. 395. *Fortges. Betr.* T. II. p. 71.

Millot. *Elemens d'histoire générale. Premiere Partie. Histoire ancienne. Par M. l'Abbé* MILLOT. T. I-IV. à Paris 1772. IV Voll. in 12 mai. — *Seconde Partie. Histoire moderne.* T. I-V. ibid. in 12 mai. Recusum opus *Paris. et Lips.* 1774. IX Voll. in 12 mai. *Bern. et Basil.* 1775. IX Voll. in 12 mai. *Lugd. Bat.* 1777. VI Voll. in 12 mai.

Medium tenet opus elegantissime scriptum inter systemata, ut ita dicam, historiae universalis, et inter eius compendia; maiore etiam cura in perscrutandis ac seligendis rebus, quam plurimi libri historici hodie in Gallia compositi, elaboratum, ideoque dignissimum, quod historiae studiosis, quibus lectio, non perscrutatio item, arridet, commendetur. Populorum antiquorum fata non iunctim, sed sigillatim exposita: historia recentior quindecim epochis absolvitur,

tur, quibus ubique fere historia Francogallica fundamento est; historia aliorum regnorum illi intexta. Epochae singulae variis capitibus distinctae. Historia Sinae aliorumque regnorum Asiaticorum recentior brevissime, tanquam appendix, tomo ultimo est adiecta. Fontes narrationis nullibi indicavit auctor. Passim peccata tum commissionis tum omissionis irrepsere, praesertim in historiam regni Germanici.

Theotisce vertuntur haec elementa a IOH. BERTRAMO MIELK, sub auspiciis GUIL. ERN. CHRISTIANI (Prof. Kilon.) cum eiusque correctionibus, additionibus, indiceque praecipuorum operum, e quibus uberior historiarum cognitio petenda. P. I. prodiit *Lips.* 1777. P. II. 1778. P. III. 1779. P. IV. 1780. P. V. 1781. 8 mai. Labor nondum finitus. — *Italica* interpretatio inde ab a. 1778 *Venetiis* typis imprimitur, in 8.

IOSEPH RINGMÜLLERS (Exiesuitae) *Allgemeine Religions- und Staatsgeschichte von der Weltschöpfung an bis auf gegenwärtige Zeiten, zum gemeinnützigen Gebrauche, besonders der Wirzburgischen Schulen, in zween Bänden kurz verfasset. Isten Bandes Ister Theil.* Wirzburg 1772. *2ter Theil.* ibid. 1773. 8. Ringmüller.

Duabus hisce partibus voluminis prioris historia solum ecclesiastica continetur: posteriore volumine auctor historiam civilem tradere voluit: num vero promissis steterit, nescio. Opus ipsum sine iudicio sano, sine recta et accurata rerum historiaeque cognitione, sine veri falsique sensu, sine omni gratia et elegantia conscribillatum esse, pluribus probatur in *Allgem. teutsch. Bibl.* T. XXII. p. 758. T. XXIV. p. 474. add. Gattereri *hist. Journal* P. IV. p. 118.

IOAN. MICH. LORENZ Elementa historiae universae, usibus auditorum edita. *Argent.* 1773. (exemplis libri nonnullis inscriptus est annus 1774.) 8 mai. I. M. Lorenz.

Mem-

Membratim, per solos rerum indices, velut in tabula proposita est historia universalis hac epitome. Sciagraphia est, summo studio accurateque composita, aptior vero repetitioni, quam praelectionibus. Iuniores macilentis his corpusculis minime delectantur, sed deterrentur potius ab historiarum studio. Historia ante Christum natum duabus periodis divisa, quarum prior tria millenaria, posterior quartum millenarium complectitur; millenaria in partes varias iterum dispescuit auctor, easque in sectiones particulasque minutiores. Historia post Christi nativitatem tribus absolvitur periodis, quarum prima ad a. 500, secunda ad 1500, tertia ad nostra usque tempora deducitur. Ipsae periodi saeculis (v. c. Augusteo, Barbarico, Muhamedico), Zopfio duce, distinguuntur. Quid de huiusmodi methodo ac divisione sentiendum sit, iamiam indigitavimus. Fontes dictaque, ut ita dicam, classica, singulis rebus gestis diligenter apposita. Chronologia minime neglecta. In fine libri exhibentur tabulae chronologicae duodecim, haud vulgari diligentia confectae.

Severini. IOH. SEVERINI Fundamenta historiae civilis ab orbe condito ad nostram aetatem deducta, cum appendice geographico, usibus tyronum adcommodata. *Poson.* 1773. 8.

Schroeckh. IOH. MATTHI. SCHROECKH *Lehrbuch der allgemeinen Weltgeschichte zum Gebrauche bey dem ersten Unterricht der Jugend; nebst einem Anhange der Sächsischen und Brandenburgischen Geschichte.* Berlin und Stettin 1774. Ed. 2da. *ibid. eod.* Edit. tertia emendata et aucta. *ibid.* 1777. 8.

Maximum tulit plausum hoc compendium; et quidem non immerito. Auctor enim praestantissimus, pro sua, qua pollet, cognitione accurata universi historiarum campi, primas historiae universalis, tum civilis, tum ecclesiasticae, tum litterariae, lineas tanta duxit

duxit arte, ut totus earum ambitus facili negotio cognosci possit. Introductionem in historiae studium sequitur adumbratio brevior historiae universalis ethnographica et chronologica; deinde expositio huius adumbrationis uberior in sex periodos ante totidemque post Christum natum distincta. Singulis periodis adiectae sunt observationes utiles, ex narratione praecedente ductae, ad vitam communem et ad res gestas diiudicandas accommodatae. Chronologia minime est neglecta. Margini adscriptae sunt quaestiones, quarum ope tirones ipsi se examinare possint.

Eiusd. *Allgemeine Weltgeschichte für Kinder.* Leipzig 1779-1781. III Voll. in 8 mai.

Volumen quartum finem imponet operi, fundamentis compendii modo descripti eleganter sane constructo, magis tamen iuvenum, quam puerorum mentibus accommodato. Sunt etiam exempla imaginibus, a Rodio, artifice Berolinensi, scite inventis, ornata.

E priore Schroeckhii libro excerpsit IOH. ANDR. BENIGNUS BERGSTRAESSER, latineque reddidit brevem populorum historiae recentioris adumbrationem (p. 25-32) hac epigraphe: Bergstraesser.

Schroeckhiana universae post natum Christum historiae idea. *Hanoviae* 1777. 8.

Idem ex eodem Schroeckhii libro res gestas antiquarum gentium maxime memorabiles usque ad a. 3648 selegit ordineque chronologico disposuit, plagulis quibusdam sic inscriptis:

Chronologiae historicae scholarum in usum concinnatae particula *prima et secunda.* ibid. 1778. 8.

LUDW. ADOLPH BAUMANNS *kurzer Entwurf der Universalhistorie zum Gebrauch der Jugend auf Schulen.* Brandenb. 1774. 8. Baumann.

Histo-

Historiam quidem regum ac principum, eorumque virtutes ac vitia, ordine chronologico enumerat Baumannus: maiora autem utilioraque, v. c. vicissitudines fataque populorum, commoda incommodave inde enata, aliaque, veram historiae universalis indolem constituentia, haud adeo magni facit. Quatuor sic dictae monarchiae illi arrident.

I F. Lorenz. IOH. FRID. LORENZ *Anleitung zur Universalhistorie, zum Gebrauch der Schulen.* Halle 1775. 8.

Eiusdem, proh dolor! farinae libellus!

Kretschmar. CHRISTI. FRIEDR. KRETSCHMARS *kurzer Abriß der bürgerlichen Fundamentalhistorie, zum Unterricht für Kinder.* Leipz. 1775. 8.

Pueris scripsit auctor, dum ipse adhuc puer fuerit (v. eius praef.).

de Condillac.. *Abbé* DE CONDILLAC *Cours d'Etude pour l'instruction du Prince de Parme, aujourd'hui S. A. R. l'Infant D. Ferdinand, Duc de Parme, Plaisance &c.* à Paris 1775. XVI Voll. in 8.

Historiae quoque elementa insunt. Volumina nimirum V - X continent introductionem in historiam antiquam: X - XV introductionem in historiam novam. Egregie adumbratur omnis historia et ad usum civilem accommodatur. Philosophum auctor potius egit, quam subtilem criticumque historiarum scrutatorem. Versionem Theotiscam valde mediocrem dedit *Ioan. Christoph. de Zabuesnig.* Aug. Vind. 1778 - 1781. VII Voll. in 8. Plura sequentur.

Meusel. IO. GEORG. MEUSELS *Anleitung zur Kenntniß der Europäischen Staatenhistorie nach Gebauerscher Lehrart.* Leipzig 1775. 8 mai.

Praeter methodum, quam Gebauerus secutus est, aphoristicam, praeterque tabulas genealogicas, quas tamen passim auxit et emendavit, novasque nonnullas addidit, pauca ex libro Gebaueriano supra

pra

pra memorato retinuit auctor, quippe qui brevitati cultiorique dicendi generi studuit. Historiam recentiorem contexuit, novaque capita, quae apud Gebauerum et Achenwallium frustra quaeras, de historia Osmanorum, regnorum rerumque publicarum Italiae, regnique Borussici, tabulas porro regum olim Hispanicorum synchronisticas, tabulamque familiae augustae Brandenburgico-Borussicae, elaboravit et adiecit. Quo modo hi conatus successerint, alii iudicent. Nova editione, quae proxime in lucem prodibit, perfectius compendium suum reddere studebit auctor.

Allgemeine synchronistische Weltgeschichte; oder Zeitungen aus der alten Welt, von Numa bis auf Alexander den Großen. — Mit Landcharten und einem vollständigen Register herausgegeben von einer Gesellschaft teutscher Gelehrten. Berlin und Halle 1777. — *Zweyter Theil von Alex. bis auf den Octavianus Augustus,* ibid. 1778. — *Dritter Theil, von Augustus bis auf Theodosius den Großen.* ibid. 1779. — *Vierter Theil, von Theodos. bis auf Karln den Großen.* ibid. 1780. 4. **Allgemeine synchron. Weltgesch.**

Quia hoc opus ex maioribus voluminibus excerptum est, hic potius, quam supra inter historiae universalis systemata, locum illi assignare lubet. In formam ephemeridum seu novellarum politicarum redactam hic vides historiam universalem antiquam. Nova sane ratio, historiam tradendi, eaque haud iniucunda: ne tamen iuventus ex hoc opere solum addiscat historiam! Rerum enim gestarum series et nexus plane deest: utilis tamen omnino lectio erit, praesertim si historiarum ordinem iam teneas. — Auctor operis solus est CAROLUS CHRISTOPH. REICHE.

Partis primae epitomen, nescio quem in usum, elaboratam habemus hoc titulo:

Auszug

Auszug aus der allgemeinen synchronistischen Weltgeschichte oder den Zeitungen aus der alten Welt. Leipz. 1779. 8.

Lindner. IOH. GOTTL. LINDNERS *chronologischer Grundriß der allgemeinen Welthistorie, nebst einem Anhange der Geschichte des ehemals Gräflichen und nunmehr Fürstlichen Hauses Schwarzburg, zum Gebrauch hiesiger hochfürstlicher Landschule.* Arnstadt 1777. 8.

Duabus partibus libellus constat. Prima adumbrationem historiae praecipuorum populorum brevissimam, epochas tantum, sistit: altera, lectionibus XXXIX distincta, per omnia decurrit saecula, resque memorabiles paucissimis verbis innuit. Singulis lectionibus praefixa sunt disticha, ad modum Freyeri. Uberiorem epitomes recensionem dedi in *Ephemeridibus Erford.* a. 1778. p. 233.

Kurze Einleitung in die allgemeine Geschichte alter und neuer Zeiten. I-IV Theil. Neue, verbesserte und mit e. Reg. versehene Auflage, mit Kupfern. Basel 1777. 8. Quo anno primum prodierit hoc breviarium, ignoro. Tabulae adiectae sunt geographicae.

Wenger. *Versuch eines kurzen Begriffs der Universalgeschichte, von* J. v. W. (IGNATZ *von* WENGER). *Grätz* 1777. 8. *Wien* 1778. 8. Libellus, ex Schloezeri et Schroeckhii compendiis conflatus!

Gruber. GREGORIUS GRUBERS *Abriß akademischer Vorlesungen über die synchronistische Universalhistorie. I. Theil.* Wien 1777. *II. Th.* ibid. 1780. 8 mai.

Epitome elegans enchiridii Remeriani ante commemorati, quo historia universalis antiqua exposita est, adhibitis tamen compendiis Gattereri, Schloezeri et Schroeckhii, mutatisque iis, quae religioni Romano-catholicae, cui auctor est addictus, haud consentanea videntur. Partem alteram, qua historia medii et recentioris aevi traditur, auctor tum demum elabo-

elaborare Gruberus voluit, cum Remerus enchiridion suum historiae recentioris limatius editurus fuerit: sed consilium mutavit; quo modo igitur historiam hanc tractaverit, nescio.

CARL EHREGOTT MANGELSDORFS *Lehrbuch der alten Völkergeschichte zu akademischen Vorlesungen.* Halle 1779. 8 mai. Mangelsdorf.

Libris XIX absolvitur libellus, quo, duce in primis Gatterero, singulorum regnorum historici potiores, geographia, res gestae, et status religiosus, civilis, domesticus ac litterarius adumbratur. Chronologia in margine notata est. Auctor bene narrat. Historia deducitur ad interitum imperii Romani occidentalis.

Eiusd. *Entwurf der neuen Europäischen Staatengeschichte zum Gebrauch akademischer Vorlesungen.* Halle 1780. 8 mai.

Eodem ordine, fontibus tamen haud indicatis, quo libellus prior, compositus. Non omnium Europae regnorum geographia, res gestae et status praesens traditur, sed sequentium tantum: Lusitaniae, Hispaniae, Galliae, Magnae Britanniae, Belgii foederati, Russiae, Daniae, Sueciae, ac Poloniae.

Abrégé portatif de l'histoire universelle, sacrée & profane, pour l'instruction de la jeunesse, divisée en trois parties, l histoire des Juifs, l'histoire ancienne, & l'histoire moderne. Par M. l'Abbé PERNIN *de* CHABANETTE. à Paris 1779. III Voll. in 12 mai. Ad modum Bossueti, nec tamen felici satis ausu. Populorum quorundam historiae omissae sunt, partim, ut videtur, negligentia, partim studio, ut Romanorum veterum historia, quam opere singulari auctor exponere vult. Pernin de Chabanette.

P. AUGUSTIN SCHELLE, *Benedictiners in Tegernsee, Abriß der Universalhistorie zum Gebrauch der akademischen Vorlesungen. I Theil.* Salzburg 1780. 8. Schelle.

Gattererum, Schloezerum, Schroeckhiumque secutus est hic auctor, non tamen temere, nec sine propria rerum cognitione.

I. K. Müller. IOH. KASP. MÜLLERS *Geschichte der Europäischen Staaten, zum Gebrauch der Kurmainzischen Schulen verfasset. I Theil.* Mainz 1780. 8.

Historia tantum regni Hispanici inest, iudicio sano accurateque elaborata.

Büsch. IO. GEORG BÜSCH *Grundriß der merkwürdigsten Welthändel neuerer Zeit in einem erzählenden Vortrage.* Hamburg 1781. 8.

Methodus aphoristica Büschio non satis apta ad historiam docendam vel discendam videtur, ideoque historiam inde a medio saeculo XV, usque ad tempus praesens, iuncta narrationis serie tradit, ita tamen, ut modo huius, modo illius regni historiae particulas proponat, nec memoriae, sectionibus aut epochis constitutis, succurrat. Historia saeculi nostri copiosissime narratur, quippe quae ultra dimidiam libri partem implet.

XIV.

Tabulae chronologicae, synchronisticae et synopticae historiae universalis.

Tabb. chronol. hist. univ. Locum, spero, haud ineptum hic occupabunt tabulae chronologicae et synchronisticae, quibus historiae universalis studium magnopere sublevatur, quarumque sat magnam copiam diligentia procreavit erudita, cuius censum, age, nunc instituamus, ordine quidem, quantum fieri poterit, chronologico.

Phrygion. PAULI CONSTANTINI PHRYGIONIS Chronicon, regum regnorumque omnium catalogum et perpetuam ab exordio mundi temporum saeculorum-

rumque seriem complectens, ex optimis Hebraeis, Graecis et Latinis auctoribus congestum. *Basil.* 1534. f.

THEOD. BIBLIANDRI Temporum a condito mundo usque ad ultimam ipsius aetatem supputatio, XV tabulis proposita. *Basil.* 1558. f. Bibliander.

MICH. EGGARDI Tabulae chronologicae. *Rostoch.* 1577. f. Eggard.

IAC. GISLONIS Chronologia s. temporum series ab initio mundi ad nostra tempora. *Stockholm.* 1592. 4. Gislo.

PANTALEONIS CANDIDI Annales s. Tabulae chronologicae usque ad an. 1602. *Argent.* 1602. 4. Candidus.

DION. PETAVII Tabulae chronologicae regum, dynastarum, urbium, virorumque illustrium, a mundo creato ad a. 4000. Tabula chronologica summorum pontificum, imperatorum, regum, dynastarum a Christo nato ad a. 1628. *Paris.* 1628. 1643. 1657. *Mussiponti* 1629. *Vesaliae* 1702. Latine et Gallice *Paris.* 1708. Duae plagulae sunt formae maximae. Editio Vesaliensis emendatior et perfectior est antecedentibus, nescio quo auctore. Parisiensem anni 1708 curavit *Simon de Lisle*, successu non admodum laudabili. Res enim parum memorabiles infarsit: necessarias neglexit. Petavius.

HENR. ISAACSON Saturni Ephemerides, s. Tabulae historico-chronologicae, ab initio mundi ad haec usque tempora. *Londini* 1633. f. Anglice scriptae sunt hae tabulae, amplae satis multisque rebus refertae: at nunc meliores habemus. Isaacson.

MICH. MOESTLINI chronologicae theses et tabulae a creatione mundi ad ultimam Hierosolymorum devastationem, editae studio et cura *Sam. Hafenrefferi. Tubing.* 1646. 4. Moestlin.

PIERRE DE SAINTE CATHERINE *Tables chronologiques, depuis la création du monde.* à Paris 1648. de Ste. Catherine.

1648. Quatuor plagulae in folio, nimis obrutae notationibus variis, ideoque non ſatis dilucidae.

Schrader. CHRISTOPH. SCHRADERI tabulae chronologicae, a prima rerum origine et inde ad noſtra tempora, *Helmſt.* 1658. 8. *ibid.* 1686. f. Cura et ſtudio *Gebh. Theod. Meieri* nec non *Caſp. Coerberi* ad a. 1696 continuatae et auctae. *ibid.* 1696. f. *ibid.* 1700. f. *ibid.* 1719. 8. *Brunſwigae* 1730. f. et 8. *ibid.* 1745. f. Ad a. 1765 continuatae, emendatae et auctae ab *I. C. Harenbergio ibid.* 1765. 8 mai. Gratiſſimae ſemper fuere hae tabellae, propter ordinem et brevitatem maxime commendabiles, licet in iis temporum congruentia ſummaque cura in erroribus vitandis haud ſervata ſit; hiſtoria enim recentior antiquiore iuſto copioſius tractata, rebusque levibus haud raro obruta. Attamen utilitatis haud exiguae ſunt hae tabulae, ita ut magnus *Geſnerus* olim Gottingenſis (in Praelect. ſuper Iſag. a Niclaſio editis T. I. p. 390.) de illis dixerit: „Ego ab anno inde XV aetatis meae utor illis: et, ab illo tempore, quae adſcripſi, mihi etiam nunc ſunt utilia. Illas nunquam depono ex ſinu, ſemper mecum gero, inprimis quando eo obambulatum circa vallum, aut alias: evolvo, quoties aliquid occurrit: certe in menſa cum tabulis Eiſenſchmidii ſemper ſunt ad manus. Illae tabulae Schrad. magno commodo hiſtoriam amantium nactae ſunt commentatores. In SAM. ARTOPAEI, Prof. Argentoratenſis, praelectionibus in tab. chron. Schraderi multa dicuntur et neceſſaria et iucunda.“ Editae ſunt hae praelectiones 1715 a *Ioh. Chriſtoph. Bartenſtein.* Habemus etiam: IOH. DIEDER. *von* GÜLICH Analyſin chronologico-pragmato-logicam ſ. illuſtrationem (miſerrimam hercle!) tabularum chronol. C. Schraderi. 1692. 12.

Boxhorn. MARCI ZUERII BOXHORNII Chronologia ſacra et profana. *Francof.* 1660. f. *Ioh. Andr. Boſius* hanc

hanc editionem priore, cuius originem nescio, emendatiorem reddidit. *Dan. Hartnaccius* opus auctius edidit *Budiss.* 1677 et 1688. f.

ROU *Tables chronologiques pour l'histoire sainte & profane, dépuis la création du monde jusqu' à l'an* 1675, *en 16 grandes feuilles.* à Paris 1672 - 1675. Summae raritatis sunt hae tabulae, quippe quae auctorem religionis evangelicae, in Gallia degentem, habuerunt, qui, ab inimicis perterritus, omnia paene libri haud contemnendi exempla suppressit, quo factum, ut unicum exemplum quinquaginta fere thaleris venditum fuerit. Rou.

MART. SILV. GRABE Tabulae synopticae monarchiarum IV regnorumque parallelorum XV. *Francof. et Lips.* 1672. f. Tertia cura correctius editae *Rigae* 1697. f. Grabe.

ANDR. CORTHYMII Florilegium historicum sacro-profanum, s. Tabulae chronologico - historicae (editae ab eius genero, *Matth. Langio*). *Francof. ad Moenum* 1676. f. Corthymius

GUIL. MARCEL *Tablettes chronologiques des empereurs, princes & souverains dépuis J. C. à Paris* 1687. 12. oblong. *à Amsterd.* 1725. 12. *à Paris* 1729. 12. Theotisce *Hamburg.* 1702. 8. Ordo lucidus et delectus optabilis desunt his tabellis. Meliores sunt eiusdem auctoris tabulae historico - ecclesiasticae (*à Paris* 1682. 8). Marcel.

CHRIST. WEISII Tabulae chronologicae. *Zittav.* 1691. 4. Weise.

GOTTFR. ARNOLDI Tabula chronologica rerum in ecclesia et republica gestarum a Christo nato ad a. 1697 congesta. *Lips.* 1698. f. Arnold.

A. N. P. S. *Zeit - und Jahrrechnung der Haupt-Monarchien in 31 Tafeln.* Lüneb. 1699. f. A. N. P. S.

Marshall. BENED. MARSHALL tabulae chronologicae continentes tum ſacra tum profana a creatione mundi usque ad Chr. nat. atque inde ad excidium Ieruſalem ad mentem Scaligeri, Uſſerii, Marshami, Dodwelli. *Oxon.* 1700. f. *ibid.* 1713. f. Inter meliores referendae ſunt hae tabulae, quarum auctor nimirum optimos duces ſecutus eſt.

Tallents. F. TALLENTS Tabulae chronologicae a creatione mundi ad an. p. C. n. 1695. *Lond.* 1700. f. Anglice ſcriptae, in Germania rariſſime obviae!

Scherer. IOH. IAC. SCHERERI Synchroniſmus hiſtoriae univerſalis ſynopticus. *San-Galli Helvet.* 1708. 8.

Delfini. CARLO DELFINI *Iſtoria univerſale antica, o vero tavole ſtoriche, genealogiche, e chronologiche.* Rom. 1714. f.

Coronelli. MARCO CORONELLI *Cronologia univerſale, che facilita lo ſtudio di qualconque ſtoria. In Venetia* .... fol.

Tappe. SYLVESTER TAPPENS *Univerſalhiſtorie in 4 chronologiſchen Generaltabellen.* Hildesheim 1716. fol. — Eiusd. *Univerſalhiſtorie in 20 chronologiſchen Generaltabellen.* ibid. 1725. fol. — Novam editionem, emendatam auctamque curavit HENR. CASP. BAURMEISTER hac epigraphe: *Einleitung in die Univerſalhiſtorie, vom Anfang der Welt bis auf unſere Zeiten, zu deſto bequemern und nützlichern Gebrauch verbeſſert und fortgeſetzt.* Braunſchweig und Hildesh. 1762. fol. — *Tappius* ipſe libello ſingulari Germanice ſcripto uſum harum tabularum demonſtravit: *Kurze Anweiſung, wie die publicirten chronologiſchen Generaltabellen bey der Jugend nützlich zu gebrauchen.* Hildesheim 1721.

Maſcamp. HENR. MASCAMPII Tabulae chronologicae, quibus exhibetur univerſae hiſtoriae compendium, tali ordinatione, ut aequabilis ubique ſit diſtinctio rei civilis,

civilis, ecclesiasticae et litterariae. *Amstelod. et Lips.* 1717. f. — Octo tabulae sunt, forma mediocri, sed nitide et exacte expressae, Petavianisque praeferendae.

Die Universalhistorie vom Anfang der Welt bis 1718, *in 4 chronologischen Tabellen.* Leipzig 1718. f. — Repetitio forsan tabularum Tappianarum? Anonymi tabb.

CLAUDE DE L'ISLE *Tables généalogiques & historiques des patriarches, des rois, des empereurs & des autres princes, dépuis la création du monde.* à Paris 1718. f. Aeri insculptae hae tabulae a Gallis quibusdam magni aestimantur. de l'Isle.

IOH. DAV. KOELERI Chronologia historiae universalis ab orbe condito ad nostra usque tempora, tabulis distinctis XXVII descripta. *Alt.* 1719. Aucta et recognita *Norimb.* 1736. f. Theotisce *Brunsvig.* 1725 et 1731. f. Koeler.

IOACH. FRID. HUFNAGEL *Historia in tabulis, oder Tabellen, darinnen die politische Universalhistorie der historischen Fragen Herrn Hübners nach dessen vortreflichen Methode also vorgestellet wird, daß sie nebst dem Buche selbst, als ein subsidium memoriae, nützlich zu gebrauchen. Leipzig und Görlitz* 1719 - 1723. f. — Synopticae sunt tabulae, non chronologicae, nec synchronisticae, caeterum laudabili diligentia confectae, cultoribusque methodi Hübnerianae valde utiles. Hufnagel.

GIOV. FRANC. CECCONI *Scala genealogica e cronologica di tutti i principati e regni della terra, dal principio del mondo fino all'anno* 1721. fol. max. Praeter raritatem operis nil de eo nobis innotescit. Cecconi.

IOH. AUG. EGENOLFS *historische Zeittafel vom Anfang der Welt bis auf Christi Geburt.* Leipzig 1722. f. Egenolf.

THEOD. BERGERS *synchronistische Universalhistorie der vornehmsten Europäischen Reiche und Staaten* Berger.

von Erschaffung der Welt bis auf das jetztlaufende Jahr, aus bewährten Urkunden, mit beygefügten Anmerkungen, darinnen einige vorkommende historische Zweifel erörtert, und die berühmtesten Gelehrten dergestalt angeführt werden, daß vermittelst einer Tabelle, was zu einer Zeit merkwürdiges vorgefallen, auf einmal übersehen werden kann. Coburg 1729. ibid. 1743. ibid. 1755. ibid. 1767. fol. mai. Superavit Bergerus omnes, qui ante eum tabulas historiae universalis synchronisticas condere studuerunt. Clarius enim synchronismus rerum gestarum perspicitur; uberior est recensus rerum memorabilium; historia ecclesiastica et litteraria haud neglecta. In expositione historiae recentioris singulae tabulae undeviginti segmentis, quibus historiae omnium regnorum, Europaeorum tantum, iuxta se collocatae, divisae sunt. Contextui notae subiectae, quibus fontes narrationis laudantur, passim etiam breves veritatis ambiguae explorationes instituuntur. Segmentorum calcibus virorum eruditorum celebriorum nomina adiiciuntur. Multas tamen auctor immiscuit minutias, quas ne in corpore historiae universalis vasto quidem quaesiveris: res contra maioris momenti interdum omisit. Perturbatur etiam haud raro oculus nimia rerum traditarum copia; testimonia modo haud necessaria, modo non satis apta passim laudata; nec errores desunt. Scribendi etiam genere non satis simplici, puro ac presso auctor usus est. Quos naevos WOLFG. IAEGERUS, Professor Altdorfinus, pro sua, qua pollet, egregia et exquisita historiarum cognitione, quinta, quae hoc anno 1781 prodiit harum tabularum editione, sustulit, illisque historiam recentioris Persarum regni addidit; simul vero quinque novas tabulas historiam novissimam ab a. 1768 usque ad a. 1780 complectentes adiecit. Bergerus, Professor Gymnasii academici Coburgensis olim meritissimus (nat. 1683, denat. 1773), ipse quatuor operis editiones curavit,

curavit, quarum prima a Caroli M. temporibus incipit, adeoque historiam antiquam haud delineat, quippe quae editionibus sequentibus demum addita est. Editio quarta XXXX tabulas habet. Editio quinta XXXXV tabulas comprehendit.

LENGLET DU FRESNOY *Tables chronologiques de l' histoire universelle.* à Paris 1729. 1733. 1768. Quatuor formae maximae tabulae, quarum duae priores res praecipuas ante Christum natum gestas, duae posteriores reliquas postea gestas indicant. Priores simul varia eruditorum systemata chronologica ante oculos ponunt. Scriptores etiam potiores laudati sunt. Errores tamen auctor haud paucos commisit, sibique ipse passim contradixit. Huc etiam referimus: Lenglet du Fresnoy.

Eiusd. *Tablettes chronologiques de l' histoire universelle, sacrée & profane, ecclesiastique & civile, dépuis la création du monde, avec des Reflexions sur l'ordre, qu'on doit tenir, & sur les ouvrages essentiels pour l' etude de l' histoire ancienne & moderne.* à Paris 1741. II Voll. in 8. ibid. 1744. II Voll. in 8. ibid. 1763. II Voll. in 8. ibid. (*nouvelle edition revue, corrigée & augmentée* par J. L. Barbeau de la Bruyere) 1778. II Voll. in 8. Theotisce, cum praefatione *Siegm. Iac. Baumgarten,* Hal. 1752. II Voll. in 8.

Tabulis adiecta est expositio historiarum paullo uberior; quapropter liber etiam inter historiae universalis compendia locum occupare potest.

MUZANTIO (Iesuitae) Fax chronologica ad omnigenam historiam. *Florentiae* 1731. Quatuor plagulae, quae conglutinari possunt. Secunda est haec editio; prima summae raritatis, nec scio, quo anno prodierit. Tertiam, deductam ad a. 1750, curavit *I. B. Faure* (Romae 1750. 4.) ac dissertationem de chronologia copiosam praemisit. Muzantio.

Anon. tabb. chron. Tabulae chronologicae, *oder teutsche chronologische Tabellen vom Anfang der Welt bis auf das Jahr* 1731. Braunschw. 1731. f.

Anon. tab. chron. Tabula chronologica imperatorum, regum, dynastarum, paparum, rerum, virorumque illustrium, a mundo condito ad a. 1733. (sine loci mentione) 1734. fol.

Pockh. EDMUND POCKHS *historisch-chronologisch-geographische Tabellen vom Anfang der Welt bis auf das Jahr* 1736. Augsp. 1736. ibid. 1750. f.

Hase. Huc etiam referendae HASII tabulae chronologicae, in eius *historiae universalis politicae idea* (Norimb. 1743. f.) supra memorata.

Anon. chron. Tab. *Chronologische Tabellen alter und neuer Zeit, vom Anfange der Welt bis auf gegenwärtige Zeit.* Leipzig 1746. 8.

Hagelgans. IOH. GE. HAGELGANS *allgemeine Welt-Chronick, oder entwickelte Zeitrechnung etc. mit erfoderlichen Figuren zu denen hierinnen verfaßten Tabellen, samt deren Erläuterungen.* Franckfurt und Leipz. 1751 et 1752. II Voll. in fol.

Bopp. HEINR. CHRISTI. ERNST BOPPS *synchronistische Regententafeln der vornehmsten Europäischen Staaten von den Zeiten Carl des Großen bis auf das Jahr 1754, also abgefaßt, daß man die Regenten und die wichtigsten Staatsbegebenheiten von einem jeden ganzen Jahrhundert auf einmal übersehen und die ganze Geschichte samt der Zeitrechnung auf eine kurze und bequeme Weise wiederholen kann.* Franckfurt an der Oder 1754. f. Summam curam in accuratam synchronismi repraesentationem Boppius impendit. Tabulis X totidem saecula inde a Carolo M. exposita. Sunt multis partibus saepe accuratiores, diligentiusque factae et ordinatae, quam Bergeri tabulae, nec tanta rerum multitudine obscuratae, quanta Bergerianae. Caeterum non

non omnium Europaeorum regnorum principes eorumque res gestae in tabulis Boppianis sunt enumeratae, sed, ut libri epigraphe iam monet, tantum praecipuorum, hoc quidem ordine: Germaniae, Lusitaniae, Hispaniae, Galliae, Magnae Britanniae, Daniae, Sueciae, Borussiae, Poloniae, Russiae statusque Pontificii.

JOHN BLAIR'S *Chronology and History of the world from the creation to the year of Christ 1756 illustrated in LVI Tables.* Lond. 1756. f. ibid. 1768. f. Omnes superiores tabularum synchronisticarum conditores antecellit Blairius. Ansam et rationem, opus hocce elaborandi, Helvicus quidem, qui chronologiam et historiam a se conditam, supraque a nobis commemoratam, tabulis chronologicis instruxit, Anglo praebuit, sed ansam tantum et ideam. Blairius non solum formam tabularum suarum externam splendidam effecit elegantissimamque, sed etiam virtutes maiores addidit, ordinem et perspicuitatem, quantum fieri potuit, summam, diligentiam, accuratissime res gestas tradendi, copiamque rerum, qua animus sciendi cupidus abunde se satiare possit. In historia universali antiqua auctor Usserii rationem supputandi secutus est, diligenterque alias veterum rationes chronologicas praecipuas simul notavit. Tabulae XX historiae ante Christum natum, XXXVI reliquae historiae post Christum natum destinatae, pro regnorum magnorum numero pluribus aut paucioribus lineis seu segmentis distinctae sunt. Virorum in re civili, litteraria et militari excellentium nomina, cum annis eorum emortualibus, etiam segmenta sua singulis in tabulis habent. Editio operis altera a prima in eo tantum discrepat, ut historia ad a. 1768 deducta mappaeque XIV geographicae cum dissertatione de origine et cultura geographiae additae sint. Spes, ab a. 1768 nutrita, fore, ut

Blair.

ut tabulae hae utilissimae Theotisce redderentur, decolata fere nunc videtur.

Niemeyer. IOH. ANTON NIEMEYERS *Anfangsgründe der ganzen Universalhistorie in einer periodisch-synchronistischen Tabelle.* Halle 1762. ibid. 1771. Una plagula est formae mapparum geographicarum, coloribus etiam distincta, quinque segmentis constans, quorum primum historiam fundamentalem V. et N. T. seu historiam gentis Iudaicae atque Imperatorum Romanorum repraesentat; secundum historiam populorum memorabilium aliorum, secundum quatuor monarchias, caeterorumque ordine non satis apto; tertium, historiam ecclesiasticam; quartum, litterariam; quintum, varia scitu digna, quae locum in prioribus segmentis invenire non poterant. Omnia linearum ope ordine chronologico sunt disposita. Idem auctor libellum lingua vernacula scripsit, quo monstrat, quomodo tabula ista rectissime uti possis; continetque simul brevem seriei totius historiae delineationem (*Halle* 1762. 8).

F. X. L. de M. Atlas hist. Atlas historicus novus, in quo non tantum veteris aevi personae nobiliores omnes, Patriarchae videlicet, Iudices, Reges et Antistites populi Israelitici, item quatuor Monarchiarum rectores supremi, usque ad a. nat. Chr. MMMMLIII in tabula generali unica, sed et novae aetatis Imperatores tam Occidentales quam Orientales, Reges, Principes, Electores, nec non Pontifices summi Romani, sancti Patres, Haeresiarchae, Concilia, Sancti, in tabulis centenariis XVIII ad a. MDCCLXII inclusum usque, in usum eruditorum non minus, quam tyronum commodissimum usum, chronologice exhibentur. *Heidelb.* 1763. f. Auctor sub praefatione literas nominis sui initiales tantum sic posuit: *F. X. L. B. de M.* Utiles omnino sunt hae tabulae; uno enim intuitu, qui quo-

quocunque anno vixere, principes, lustrari possunt. Sola tantummodo nomina eorum apparent.

IOH. CHRISTOPH. GATTERERI Synopsis historiae universalis, sex tabulis, quarum duae in aes incisae coloribusque illustratae sunt, comprehensa. *Goetting*. 1766. Editio auctior et emendatior *ibid*. 1769. fol. mai. In usum compendiorum suorum supra recensitorum tabulas has utilissimas Gattererus confecit. Tabulae quatuor priores memorabilia historiae politicae, ecclesiasticae et litterariae tribus sub titulis, ordine chronologico exactissimo, ex mente quidem Petavii, comprehendunt: duae posteriores, summa dexteritate elaboratae, durationem populorum, regnorum, civitatum sistunt. Lineae scilicet, quibus regna singula includuntur, clarissime ostendunt originem interitumque eorum, divisiones, coniunctionesque varias etc. id quod Hasius iam in tabulis suis tentaverat. Gattererus autem multo accuratius rem gessit, populorumque origines, quantum illae recentioribus perscrutationibus investigatae sunt, ut et dynastias varias, Mongolicas et Turcicas, diligentius indicavit. Omnes populi uno tempore florentes iuxta se positi conspiciuntur. Iucundissima sane utilissimaque pictura! Gatterer.

IOH. MICH. LORENZ Tabulae temporum fatorumque orbis terrarum ab O. C. usque ad C. N. ab A. M. 1-4000, Editio altera et multum emendata. *Argent*. 1770. f. Editio prima, disputationis academicae veste induta, prodierat *ibid*. 1761. 4. Lorenz.

Eiusd. Tabulae temporum fatorumque orbis terrae ab A. C. 1-800. Sect. I-IV. *ibid*. 1773. f. In historiae antiquae chronologia Lorenz sequitur Usserium, notatis simul et comparatis aera Nabossaraea, marmoribusque Arundelianis, fastisque Romanis. Epochae diversae et argumenta praecipua, quibus omnis ordo chronologicus innititur, praemissa. Ad-

sperfa sunt notationi rerum gestarum loca testium classica.

Salzmann. *Tables chronologiques pour servir à l'histoire universelle & à celle des Etats de l'Europe, à Strasbourg* 1773. 4 mai. Auctor dicitur FRID. RUDOLF. SALZMANN, Argentoratensis. Tabulae Lorenzianae his fundamento sunt: amplificatae tamen ad modum Bergerianarum, et ad nostra usque tempora continuatae. Ordo lucidus minime deest.

v. Trautzschen. HANS CARL *von* TRAUTZSCHEN *historische Tabellen, welche das Merkwürdigste der alten, mittlern und neuern Geschichte enthalten, nebst einer geographischen Tabelle. Leipz.* 1772. fol. max. Tabulis XIII singulis ordine chronologico notata iuxtaque se posita sunt nomina regnorum et populorum, hominumque memoratu dignorum, res gestae, viri eruditi, aliaque memorabilia. Delectus rerum non semper optimus; anni, quibus gestae sunt, haud diligenter et accurate indicati, ausu infelici res separatae a regnis et hominibus, in et a quibus gestae fuere, crassaque denique vitiorum typographicorum nubes has tabulas obsidet. Historiam ecclesiasticam et litterariam vix attigit auctor. Tabula geographica utilis quidem, sed variis eget emendationibus.

Barbeau de la Bruyere. BARBEAU *de la* BRUYERE *Mappemonde historique, ou carte chronologique, géographique & généalogique des Etats & Empires du monde.* à Paris 177... Laudantur duae hae tabulae, quibus omnis historia universalis adumbratur, academiaque litterarum elegantiorum Parisina approbasse illas dicitur. Rationem et ordinem ignoramus.

v. Hess. MATTHESS IGNAZ *von* HESS *Entwurf der Universalhistorie in synchronistischen Tabellen zum Gebrauch der akademischen Vorlesungen. Wien* 1776. 4 mai. Auctor praematura morte disciplinae historicae ereptus, optimos duces, Bergerum, Gattererum et Schloeze-

rum

rum in primis, ſecutus, utilitatem haud exiguam tabulis ſuis conciliavit. Nominibus non ſolum, ſed et rebus et factis memorabilibus eas diſtinxit. Hiſtoria eccleſiaſtica primum in ſingulis tabulis occupat locum, litteraria extremum. Synchroniſmus tamen non ſatis aptus et conſpicuus deprehenditur: Boppianae tabulae hac in re praeſtant. Adiectus eſt catalogus librorum hiſtoricorum, quibus tabularum uſus iuvari poſſit. Nova editio emendatior, neſcio, quo auctore, proxime in lucem prodibit.

SCHLOEZER in uſum praelectionum ſuarum tabulas quoque typis imprimi curavit, cuius editionem alteram (*Goetting.* 1778) habemus. Sex magnis periodis, coloribus diſtinctis, omnem hiſtoriam complexus eſt; primam ad diluvium magnum a. 1656 deductam nuncupat orbem *naſcentem;* ſecundam, ad Moſen (2453) orbem *renaſcentem;* tertiam, ad Cyrum (3455), *primaevum;* quartam, ad Chlodovaeum (500 p. C. N.), *antiquum;* quintam, ad Columbum (1500), *medium;* ſextam, ad noſtra usque tempora, *novum.* Nomina et facta perpauca inſperſa. Schloezer.

IUL. AUG. REMERS *Tabellariſche Ueberſicht der allgemeinen Geſchichte zur Erhaltung einer richtigen Kenntniß des Zuſammenhangs der wichtigſten Weltbegebenheiten* (Braunſchweig 1781). Una tabula eſt, qua omnis hiſtoria, in antiquiorem et recentiorem diviſa, conſpicitur. Antiquior quatuor periodis diſtincta, quarum prima ad a. 1809, ſecunda ad a. 3660, tertia ad a. 3953, quarta ad a. p. C. N. 476 deducitur. Recentior itidem quatuor periodis conſtat, ad a. 800, 1300, 1517, 1778. Singulis periodis ſubiecta ſunt facta maxime memorabilia, ſecundum populorum eminentiorum regna, delectu egregio admodumque laudabili. Remer.

Miram

* * *

Miram iustamque exspectationem excitavit *Seyboldus*, cum scripto menstruo, cui epigraphe: *Teutsches Museum* (Leipz. 1779. P. VII. p. 78) nunciaret, M. FRID. CAROLUM FULDA, praeclarum veritaris historicae indolisque linguae vernaculae scrutatorem, magnam delineasse coloribusque distinxisse tabulam, qua omnes, qui unquam exstitere, quorumque in historiis mentio fit, populi ita iuxta se repraesentati sunt, ut quasi uno obtutu eorum nexus et fata cognosci queant. Fulda ipse tabulae suae οἰκονομίαν loco laudato descripsit. Ex eo tempore spes exstitit, fore, ut tabula haec utilissima aeri incisa publicos in usus Augustae Vindelicorum prodeat.

XV.

Kalendaria s. Diaria historiae universalis.

Kalend. hist. univ.

Nec plane silentio praetereundi sunt scriptores, qui *Kalendaria* seu *Diaria historica* (*Geschichts-Kalender*) nobis dederunt *), licet utilitatem haud eximiam praebeant, ideoque hodie non magni aestimentur. Quae singulis diebus mensium notabilia acciderunt, ad ipsum dierum ordinem scriptores huius generis enarrant: talem vero ordinem minime historiae animam constituere posse, quis non intelligit? Abutuntur caeterum auctores hoc nomine, nam Kalendaria nostra sunt proprie indices dierum et temporum: sed ponunt hi scriptores *Kalendaria* pro *Fastis* Romanorum, qui non solum tempora indicabant, sed continebant etiam historias consulum. Habemus huiusmodi libros non modo historiae universalis et regnorum totorum, verum etiam singulorum Principatuum, praecipueque certarum in Germania familiarum illustrium, de quibus edendis olim fere certa-

*) Cf. Biblioth. hist. Struvio-Buderiana p. 1716 sq.

certabatur, qui plerumque subitaneo labore fuerunt elaborati, et a nobis ex parte suo ordine et loco indicabuntur. Hic solummodo praecipua historiae universalis Kalendaria breviter recensenda sunt.

Inter antiquiores plures hanc exponendi rationem adhibuerunt. Primus hoc egit PAULLUS EBERUS, cuius *Kalendarium historicum* primum prodiit *Vitemb.* 1550. 8. *ibid.* 1551. 8. *ibid.* 1573. 4. *ibid.* 1579. 4. Editio etiam prostat, *Vitemb.* anno MDV insignita, errore scilicet typographi, qui forte MDCV ponere debuisset. Eberi filii Kalendarium *Theotisce* reddidere *Vitemb.* 1582. 4. — Per singulos menses atque dies vel natales illustrium dies, vel emortuales, proelia, aliaque singularia, quovis die gesta, breviter exponuntur, relicto ad continuandum spatio. Eber.

Ad Eberi exemplum MICHAEL BEUTHERUS *Ephemerides historicas* scripsit, cum libello de annorum mundi concinna dispositione. *Lutetiae* 1551. 8. et *Basileae* 1556. 8. Beuther.

Secutus hoc PROCOPIUS LUPACIUS, qui aeque *Kalendarium historicum* adornavit. Liber I, continens Ianuarium, Februarium et Martium, editus est *Norimbergae* 1578. 4. Ab auctore demum emendatus et auctus prodiit cum reliquis novem mensibus hac epigraphe: *Ephemeris sive Kalendarium historicum, ex reconditis veterum annalium monumentis erutum. Pragae* 1584. 4. — Cf. *Bohuslai Balbini* Bohemia docta P. II. p. 66 sqq. Lupacius.

ABRAHAMI SAUR Diarium historicum, *d. i. besondere tägliche Haus- und Kirchen-Chronick* 1582. Idem, socio ANDREA GOLDWURM, composuit *Kalendarium historicum. Francof.* 1594. fol. Scriptores aeque ac eorum libri obscuri, memorati tamen a Struvio l. c. Saur et Goldwurm.

ELIAE REUSNERI Ephemeris s. Diarium historicum fastorum et annalium. *Francof.* 1590. 4. Reusner.

v. Ziegler und Kliphausen.

E recentioribus in primis, olim certe, laudari solebat HENRICUS ANSHELMUS *von* ZIEGLER *und* KLIPHAUSEN, auctor fabulae Romanensis, quam maiores nostri in deliciis habuere, *Banisae Asiaticae.* Hic enim quoque compilavit duo huc pertinentia opera. Primum inscribitur: *Täglicher Schauplatz der Zeit*, Leipz. 1700. fol. editio altera auctior *ibid.* 1701. fol. „Locupletissimum est, ex Struvii „quidem sententia, inter omnia, quae prostant, hu„ius generis opus, non levibus rebus et historiis, sed „notatu dignis, adiectis etiam allegatis refertum, ita „ut non immerito sit utilissimum, illis praesertim, qui „oratoriam tractant, vel alias apparatu haud adeo „magno librorum sunt instructi, ob diversarum re„rum collectionem. Hoc, pergit Struvius, insecu„tum fuit aliud, quod sub titulo: *Historisches Laby„rinth der Zeit*, prodiit *Lipsiae* 1701. II Voll. f. cum „egregiis continuationibus. Hoc licet sub certis ti„tulis varios eventus historicos recenseat, singulares „regnorum atque illustrium familiarum pericopas, „genealogias, coronationes et similia, per indicem „tamen haec singula ad menses diesque diriguntur.“ Egregiae istae continuationes, quas innuit Struvius, exaratae fuerunt a PHIL. BALTHAS. SINOLD *von* SCHÜTZ, quippe qui duo illa volumina, quibus Zieglerus immortuus erat, inde a plagula octogesima continuavit et perfecit; et a CHRISTIANO STIEFF, hac quidem epigraphe: *Continuirter historischer Schauplatz und Labyrinth der Zeit.* Leipz. 1718. fol.

XVI.

Lexica historica universalia.

Lexica hist. univ.

De his enim dicendi quoque hic commodissimus videtur locus *). Exserunt ista, ut in vulgus notum, usum

*) Cf. Bibl. hist. Struvio-Buderiana p. 1713 sqq. Bibl. hist. literar. Struvio-Iugleriana p. 1570 sqq.

usum suum iis, qui leviter saltem instrui cupiunt, si modo accurata sint. Iis vero, qui certiora subtilioreve amant, non ita prosunt, nisi ut aliquos fontes scriptorum, si qui laudati, temporis parcendi causa, exinde hauriant..

ROBERTUS STEPHANUS huius rei initium fecit, qui *Dictionarium nominum propriorum virorum, mulierum, populorum, idolorum, urbium, fluviorum, montium,* caeterorumque locorum, quae passim apud melioris notae auctores leguntur, dedit *Parisiis* 1541. 4. Recusum *Coloniae* 1576. 8. Rob. Stephanus.

Post hunc CAROLUS STEPHANUS, Roberti frater, edidit *Dictionarium historicum, geographicum et poëticum.* Coloniae Allobrogum 1608. 4. ibid. 1618. 4. ibid. 1652. 4. A NIC. LLOYDIO interpolatum auctumque insigniter, prodiit *Oxonii* 1671. fol. *Lugd. Bat.* 1675. 4. et pulcherrime *Londini* 1686. fol. *) Sed haec Stephanorum lexica plerumque saltem ad nomina propria explicanda, quae apud scriptores veteres occurrunt, faciunt. Car. Stephanus.

Subsecutum est IOH. IAC. HOFMANNI, Historici Helvetici, *Lexicon universale historicum, geographicum, philologicum, literarium, physicum* etc. etc. Opus ordine alphabetico compositum, in Geographicis maximam quidem partem eminet, multum tamen in historiis etiam et fabulis, virisque claris versatur. Primum illud *Basileae* 1667 tomis II in fol. excusum, *ibid.* 1674 recusum, ac deinde additi sunt continuationis alii tomi II *ibid.* 1683. Optima editio, ab auctore ipso curata, prodiit *Lugd. Bat.* 1698. IV tomis in fol. **) Ioh. Iac. Hofmann.

R 2 Maiore

*) Caeterum neque id silentio praetermitti debet, AMAR. RANCONETUM, Stephanianae officinae correctorem, auctorem huius lexici dici potius, quam ipsum Stephanum; qua de re v. *Patiniana* p. 115.

**) Cf. *Henr. de Rouviere* Voyage du Tour de la France (*à Paris* 1713. 8.) p. 61 sqq.

Moreri. Maiore plausu exceptum est LUDOVICI MORERI *Grand Dictionnaire historique, ou le Melange curieux de l'histoire sacrée & profane.* à Lyon 1674. fol. — Morerius ipse, primae huius editionis levitatem perspiciens, novam alioque volumine auctam omnino destinaverat editionem, quam tamen typis expressam non vidit, anno demum 1681 *Parisiis* tomis II in fol. absolutam, ipso paullo ante, morte praematura, literis erepto. Saepius deinde coctum et recoctum est hoc lexicon, lucubrationibus et accessionibus doctissimorum virorum emendatum et locupletatum. *Tertia* editio prodiit *Paris.* 1683. II tomis in fol. repetita quidem ex editione secunda. Paucis tantum articulis auctae sunt editio *quarta* (*Lugd.* 1687) et *quinta* (*ibid.* 1688) II Voll. fol. Accessit postea supplementum sive Pars tertia *Paris.* 1689. fol. *Sextam* editionem, auctiorem et emendatiorem, paravit IOH. CLERICUS *Amsterd.* 1691. IV Voll. fol. *Septima* et *octava* (*ibid.* 1694 et 1698. IV Voll. fol.) repetitiones sextae sunt. *Nonam* curavit VAULTIER *Paris.* 1699. IV Voll. fol.*) *Decimam* Ioh. Clericus paullo emendatam auctamque exhibuit *Amsterd.* 1702. IV Voll. fol. quae continet complura quidem, antea non inserta; sed quae desumta tantum fuere vel ex *Meursii* Bibliotheca Graeca, vel Prosopographia Codicis Theodosiani, vel Actis Martyrum aliisque eiusmodi collectaneis. *Undecima* Vaultierii iterum curis novisque accessionibus lucem adspexit

*) Quum Clericus in huius editionis censura, quam in Bernardi *Nouvelles de la Republ. des Lettres* (*Fevr.* a. 1700. art. 7.) legimus, quid inter Belgicas editiones et hanc Gallicam interesset, demonstrasset, mox Vaultierius evulgavit: *Projet pour la correction du Dictionnaire historique de Moreri déja corrigé, revû et augmenté dans la derniere edition de Paris,* quo schediasmate se excusat ob errores ipsi obiectos, scilicet quod recognitio operis iam ab alio fuerit coepta, antequam ei demandaretur.

ſpexit *Pariſ.* 1704. IV Voll. fol. *) *Duodecima* iisdem curis *ibid.* 1712. IV Voll. fol. *Decima et tertia* ibid. eod. V Voll. fol. DUPINIUS hanc et proxime ſequentes editiones Pariſienſes auxit atque emendavit. Pariſiis poſt editionem decimam tertiam Supplementum vaſtum 1714 typis expreſſum eſt, quibus etiam acceſſiones huius editionis continentur, eorum in gratiam, qui priores editiones ſibi comparaverant. Recuſum auctumque eſt hocce ſupplementum a IAC. BERNARDO *Amſterd.* 1716. II Voll. fol. Editio *decima quarta*, ſupplemento hoc adiecto, ſed locis ſuis haud inſerto, prodiit *Amſterd.* 1717. VI Voll. fol. *Decima quinta Pariſ.* 1718. V Voll. fol. Cui editioni ſupplementum quidem Belgicum auctum riteque inſertum eſt: multis tamen ſcatet erroribus vitiisque. Quam ob rem LAURENTIUS JOSSE LE CLERC, Clericus Lugdunenſis, *Aureliae*, loco tamen non adiecto, emiſit: *Remarques ſur différens articles du premier Volume du Dictionnaire de Moreri;* addens annis 1720 et 1721: *Remarques ſur le ſecond & troiſiéme Volume.* Quo etiam pertinet FRANCISCI MERRI, Benedictini ordinis ſocii, *Diſcuſſion critique & théologique de Remarques de M.... ſur le Dictionnaire de Moreri de 1718 par M. Thomas, Docteur de Louvain;* hoc enim nomine Merrius latere voluit. (Orleans) 1720. 8. — Redeo ad Lexicon Morerianum, quod *decima ſexta* vice exhibitum poſtea fuit *Amſterd.* 1724. IV Voll. fol. ac *decima ſeptima Pariſ.* 1725. VI Voll. fol. quae Pariſienſis editio in primis debetur FRANC. JOSEPHO *de la* BARRE *de* BEAUMARCHAIS, qui chronologiam et hiſtoriam veterem, ut et geographiam emendandam ſibi ſumſerat. Genealogica curae habuit VAILLY, cauſarum patronus; additaeque ſunt obſer-

*) Baelius in hanc editionem evulgavit: *Remarques critiques ſur la nouvelle edition du Dictionnaire hiſtorique de Moreri donnée en* 1704. *à Paris* 1706. 12. ed. aucta *Rotterod.* 1706. 8.

obſervationes modo laudatae *Laur. Joſſi le Clerc.* Repetitum opus, haud ſpernenda dote ſpecioſius inſtructum, *Baſileae* 1731. VI Voll. fol. quae editio eſt *decima octava: nona* prodiit *Pariſ.* 1732. VI Voll. fol. Quae editio Pariſienſis, CLAUDII PETRI GOUJETI opera amplius bis mille locis correcta, maiora mox ornamenta accepit ab eodem: dedit quippe *ibid.* 1735 tomis II in fol. *Supplement au grand Dictionnaire de Moreri*, variorum ſymbolis ſublevatus. Sunt ii POCQUET *de* LIVONIERE, RATTIER *de la* GUITONIERE, *du* MABARET, laudatus *le* CLERC, PONCET, DESMOLETS et BAIZE'. Pictores et ſculptores inſignes collegit MARIETTE, filius: quae vero ad genealogiam pertinent, HOUXIUS *de* LAVAU ſingulari ſtudio elaboravit. GALLYOTUS quoque, cenſor regius, complures ſuppeditavit obſervationes, iuſto loco inſertas. Multa tamen allata ſunt vel nullius, vel exigui certe momenti. Succeſſit *viceſima* operis Moreriani editio, *Amſtelod. Lugd. Bat. Hag. Com. et Ultraj.* 1740. VIII Voll. fol. aucta, ut indigitatur, 11000 articulis. Editio *viceſima prima Pariſ.* 1742 ſqq. VIII Voll. fol. ac Voll. XVI. 4. GOUJETUS, antea laudatus, ibidem exhibuit *Nouveau Supplement au Dictionnaire de Moreri* 1749. II Voll. fol. Denique editio *viceſima ſecunda*, eaque, quantum nobis conſtat, recentiſſima, aeque ac praeſtantiſſima, adornata eſt ſtudio DROUETI *Pariſ.* 1759. X Voll. fol. *Goujeti* ſupplementis multisque aliis dotibus haec editio amplificata eſt.

Translatum quoque hoc Lexicon Morerianum fuit ad ſextam editionem in linguam *Anglicam* cura potiſſimum *de la* CROSE, *Londini* 1694. fol. Multa tamen ex Gallico, leviora quae viſa, Anglisve haud neceſſaria, praetermiſſa, aliis eorum loco intermixtis, quae ad ſtatum in primis et Nobilitatem Britannicam ſpectant. Supplementum e Stephano, Hofmanno, Baelio

Baelio aliisque sine iudicio compilatum exhibuit COLLIER, Anglus, *Lond.* 1702. fol.

Versio *Italica Romae* 1729 vel 1730 prodiisse dicitur.

Denique versio etiam *Hispana* parata est, interprete JOSEPHO *de* MIRAVEL *y* CASA DEVANTE. *Paris.* 1753. X Voll. fol.

Haec fere fata fuere Lexici Moreriani, tot aliorum lucubrationibus quidem ad maiorem semper perfectionis gradum producti, novis tamen etiam vitiis ac naevis, ut in operibus huius generis vastis fieri solet, semper commaculati. In genealogicis quidem comperiuntur complura bonae frugis, maxime si historiam Galliae spectaveris: sed aliorum populorum, praecipue Germanorum, res et genealogiae, vel sunt praetermissae vel non accurate et digne satis propositae.

Cf. NICERON (vers. Theot.) T. XXII. p. 97 sqq. VIGNEUL-MARVILLE *Melanges d'histoire et de Litterature* (*à Rotterd.* 1702. gr. 12.) T. I. p. 284.

Longe melius componere Lexicon universale constituerat SAM. CHAPPUZEAU, ob religionem exul ex Gallia, cuius propositi designationem dedit in libro, cui titulus: *Dessein d'un nouveau Dictionnaire historique, geographique, chronologique & philologique.* à Celle 1694. fol. Tres tomos maioris formae destinaverat labori, primumque se iam habere confectum, reliquis duobus materiam omnem paratam adesse, confirmabat. Pollicebatur subinde, operam se daturum, ut plurimos lapsus Morerianos ostenderet, multaque suppeditaret, quae vel ignorarit plane, vel studio partium abreptus neglexerit, vel minus recte memoraverit Morerius. At sextum tunc temporis et sexagesimum aetatis annum agens, praeter hunc prodromum nihil dedit vir solertissimus. Cf. de eius instituto *Act. Erud. Lat.* a. 1694. p. 287. Chappuzeau.

Bayle. Idem tentavit, at feliciore utique successu, PETRUS BAELIUS (*Bayle*). Praemiserat, nomine occultato, *Projet d'un Dictionnaire critique à Mr. de Rondel, Professeur aux belles lettres à Mastricht.* à Rotterd. 1692, 8. Addebantur aliqua fragmenta seu specimina, ex quibus operis ratio cognosci accuratius possit. Subiuncta postea fuit longa ad Rondelium praefatio, cum aliis quibusdam, tomo ultimo Lexici. Sperata vero conatus huius approbatio ab eruditis frustra exspectabatur; voluerat enim errores lexicorum historicorum, inprimis Moreriani, atque aliorum scriptorum, notare potissimum, ideoque mutavit suscepturi consilium Baelius et latiores sibi fines terminosque statuit. Primum eiusdem *Dictionnaire historique & critique* prodiit *Roterodami* 1697. tomis II in fol. Schedae prelo iam anno 1693 subiectae, sed paullo tardius excusae. Vix tomus primus et aliqua secundi usque ad initium literae *P* fuerant, quum illa ipsa iterum typothetae operam requirerent: quibus libri exemplis vero nil praeter pauculas minutias mutatum, operarum erroribus potius sunt referta. De recudendo statim opere cogitabant Parisienses et Lugdunenses librarii: quod antequam fieret, a Boucheratio, Cancellario Franciae, examinandi eiusdem negotium datum *Eusebio Renaudoto*, qui varia ibi latere aestimavit, sacris Pontificiis, rei publicae bonisque moribus perniciosa. Causam haec praebuere regio edicto, quo sancitum fuerat, ne Baelianus liber in tota Gallia venderetur. Interea temporis acceperat PETRUS JURIEU, infestus maxime auctori, censuram Renaudoti, hac inscriptione ab eo ipso luci expositam: *Jugement du Public, & particuliérement de l'Abbé Renaudot, sur le Dictionnaire critique du Sieur Bayle*, à Rotterd. 1697. 4. Quem ad libellum, passim ineptum, respondit Baelius in *Reflexions sur un Imprimé, qui a pour titre: Jugement du Public &c.* ibid. eod. 4. — Successit *Roterodami* 1702. III tomis in

in fol. *altera* Lexici *editio*, ab auctore correcta et prope dimidio locupletior reddita. Monitus auctor a Consistorio ecclesiae Wallonicae, quae Roterodami est, delevit antea licentius scripta, parcius tamen id fecit, si ea excipias, quae sub vocabulo *David* legebantur, ad finem huius editionis nihilominus adiecta. Tomus tertius varias habet appendices, Gallice itidem elaboratas. Praeter ea nimirum, quae in priore exstant editione de libro Stephani Iunii Bruti, de libellis famosis, de Hippomane, ac de die, quatuor alia opuscula, primum nunc evulgata, occurrunt, quibus ostendere studuit, sine caussa offensos non paucos fuisse iis, quae dicta erant de bonis moribus quorundam Atheorum, de obiectionibus Manichaeorum et Pyrrhoniorum, nec non iis, quae relata fuerant sermone liberiore de obscoenis moribus amatoriisve. Quanquam autem altera editio non una de causa praeferenda est priori, haec tamen non amisit pretium suum apud eruditos; quod facile credendum, si quis modo dicta perpenderit. *Tertia* Baeliani Lexici *editio*, iam a. 1714 coepta, demum a. 1720 *Roterodami* tomis IV absoluta est, ex schedis auctoris († 28 Dec. 1706) relictis, aliorumque virorum doctorum, praecipue PROSPERI MARCHAND, studio admodum amplificata. Optima et perfectissima haec editio aestimatur: alii tamen secundam, ab auctore ipso curatam, praeferunt. *Quarta* eodem anno *Genevae* producta tomis III, sed praefixo anno 1715, locoque Roterodami. Addita posterioris Roterodamensis editionis supplementa fuere, hac epigraphe: *Supplement au Dictionnaire historique & critique par Mr. Bayle, pour les editions de* 1702 *& de* 1715. à Geneve 1722. fol. *Quinta* ad Roterodamensem tertiam adornata exiit *Amsterd.* 1730. IV Voll. fol. In hac omnia commixta sunt, quae antea probe separata erant, ut adeo nesciamus, quid Baelio, quid aliis sit tribuendum. *Sexta* editio non *Amstelodami*, ut mentitur titulus,

tulus, sed *Trevoltii* in typographia Iesuitarum a. 1734 totidem tomis suscepta, parum habet elegantiae, nec satis est emendata per eos, qui mendorum tollendorum curam agere debebant. *Septimam* ad priorem anni 1730 librarii Amstelodamenses et alii quidam a. 1740, *octavam* autem, et, quantum scio, postremam editionem Basileenses a. 1748 tomis itidem IV divulgarunt.

Duae operis Baeliani prostant *versiones* Anglicae. Prima sic inscripta prodiit: *An historical and critical Dictionary by Mr.* Bayle, *translated into English, with many additions and corrections.* London 1710. IV Voll. fol. Sed minime haec est accurata; nonnunquam enim Baelii mentem plane non intellexerunt interpretes; nonnunquam omiserunt integra loca. Praestantior est altera versio, quam *Londini* ab a. 1734 usque ad a. 1741 Tomis X in fol. protulere doctissimi quidam Britanni, nimirum IOH. PETER BERNARDUS, THOMAS BIRCH, IOH. LOKMANUS, et alii, qui permulta nova supplementa, praecipue ad historiam Angliae civilem ac literariam spectantia, pararunt. GEORGIO SALE debentur, quae ex historia orientali inserta fuere. Accesserunt indices tres, iique copiosissimi.

Theotisca interpretatio Baeliani Lexici, opera et studio IO. CHRISTOPH. GOTTSCHEDII sociorumque, *Lipsiae* 1741 et 1742. IV Voll. in fol. prodiit, secundum postremam editionem Belgicam. Admodum oscitanter vero hi homines rem suam egere. Qua tamen ratione possint nonnulla elimari, ostendit IOH. SALOMO SEMLERUS in libello, qui inscribitur: *Probe von Verbesserung einiger Fehler in der teutschen Ausgabe des Baylischen Namenbuchs.* Halle 1748. 8.

de Chaufepié. Operi Baeliano ipsi adiungi meretur continuatio seu supplementum hac inscriptione: *Nouveau Dictionnaire historique & critique, pour servir de supplement*

ou

ou de continuation au Dictionnaire historique & critique de Mr. Pierre Bayle. Par JAQUES GEORGE *de* CHAUFEPIÉ. T. I et II. *Amsterd.* 1750. T. III. *ibid.* 1753. T. IV isque ultimus *ibid.* 1756. fol. Fundamenti loco doctissimus auctor usus fuit supplementis Anglorum, quae in linguam Gallicam transtulit: at multa etiam emendavit, multa nova congessit, quae operi plurimum gratiae conciliant. Abesse tamen varia minus utilia rite poterant; ingenium Baelianum etiam ubique fere desiderabis.

E voluminibus Baelii, Chaufepiei ac Jolii, admixtis tamen aliis, extractum atque compilatum est hoc opus: *Dictionnaire historique & critique, ou Recherches sur la vie, le caractère, les mœurs, & les opinions de plusieurs hommes célèbres, tirées des Dictionnaires de MM. Bayle & Chaufepié. Ouvrage dans lequel on a recueilli les morceaux les plus agréables & les plus utiles de ces deux auteurs; avec un grand nombre d'articles nouveaux & des remarques d'Histoire, de Critique & de Litterature, pour servir de Supplément aux differens Dictionnaires historiques. Par M. de* BONNEGARDE. à Lyon & à Paris 1771. IV Voll. in 8.

Nuper LUDOVICUS SUHL, Subrector Gymnasii Lubecensis, consilium haud contemnendum cepit partimque executus est, Baelii Lexicon non solum de novo linguae patriae donandi, sed etiam eius articulos in certas classes digerendi, notasque contextui apte inserendi. Qua ratione volumine primo (*Lubecae* 1779. 8 mai.) complexus est operis articulos, res religiosas spectantes: altero (*ibid.* 1780) illos, quibus vitae ingeniaque poetarum Graecorum et Romanorum illustrantur. Suhlius rem suam ita gessit, ut reliquarum partium editio merito sit optanda.

Ex his dictis facile apparet, quanta cura elaborarint plures eruditorum, ut vel in maius eveheretur fastigium perfectionis Baelianum lexicon, vel usus eius-

eiusdem ingenti hominum multitudini facilior et expeditior esset. Multos nactum est laudatores, multos aeque vituperatores. Sane *I. F. Buddeus* *) dubitat, num plus inde redundet damni, an emolumenti ad lectores incautos, rerumque, de quibus agitur, non satis peritos, vel ea solum, quae voluptatem afferre possunt, captantes. Praeter adversarios iam excitatos virgula censoria erga Baelii Lexicon usi sunt sequentes: IOH. IAC. REIMMANN in libello, qui inscribitur: *Versuch einer Critique über das Dictionaire historique & critique de Mr. Bayle.* Halle 1711. 8. ubi partim de stilo auctoris, ordine, summaque dicendorum, partim de vita Ioh. Woweri sententiam suam exponit. — Habemus etiam *Observations critiques sur le Dictionnaire de Mr. Bayle* in *Biblioth. Françoise* T. XXIX. P. 2. p. 185. ac T. XXX. P. 1. p. 1. cui Anonymo alius opposuit: *Remarques sur les observations critiques*, ibid. T. XXX. P. 2. p. 327. — Praecipue tamen contra Baelii Lexicon surrexit Anonymus (LAUR. JOSSE LE CLERC) in *Lettre critique sur le Dictionnaire de Bayle*, à la Haye 1732. 12; pariterque PHILIPP. LUDOV. JOLY in *Remarques critiques sur le Dictionnaire de Bayle*, à Paris & Dijon 1752. fol. (X Alph.) Multa observavit auctor contra Baelium, ac, partium eundem studio in rebus historicis deditum fuisse, ostendere enisus est, qua occasione haud raro defensorem religionis suae agit, adeoque ipse partium studio laborat. Clerici epistola critica modo memorata aliisque contra Baelium scriptis ita usus est, ut his paene carere possis, si has Jolii observationes possederis. Nihilo tamen minus gratum, quid? quod gratissimum ac utilissimum est hoc ingenii Baeliani monimentum. Inest enim magna eruditionis vis, recteque a Fabricio vocatur *thesaurus, iucundissima copia rerum elegantissimarum*

*) Isag. in theol. univers. p. 1805.

marum refertus, quo non vitae tantum celebrium virorum, variorum descriptiones locorum aliaeque id genus res continentur: sed et notatu dignissima, minusque aliunde cognita, narrantur accuratissimeque expenduntur, in varias opiniones sententiasque disquiritur, observationes curiosae immiscentur, dissertationesque interdum integrae inseruntur. Iis inprimis opus commendandum, qui credulitate historica laborant; Baelius sane medicus huius mali probatissimus dici potest; cavendum adeo, ne eius usu Pyrrhonismi sectatores fiamus.

Magna post Baelii institutum animo conceperat VINCENT. CORONELLI, reipublicae Venetae Cosmographus, Ordinisque Min. Convent. S. Francisci Generalis; quippe qui a. 1703 sqq. Venetiis opus vastissimum in lucem edere coepit, hac epigraphe: *Bibliotheca universale sacro-profana, o sia gran Dizionario istorico-geografico.* Quadraginta, et quod excurrit, voluminibus omnem sapientiam divinam et humanam complecti voluit impudens promissor: sed de magnifico, si Diis placet, conatu octo tantum maioris formae tomi excusi dicuntur. Coronelli.

Pertinet huc etiam THOMAE CORNEILLE *Dictionnaire universel geographique & historique.* à Paris 1708. III Voll. fol. (XXVIII Alph.) Quanquam enim geographica praecipue auctori curae sunt, ut iis tamen satisfaceret, qui historiam civilem et literariam amant, Imperatores Romanos, Constantinopolitanos et Germanicos omnes concinno ordine recenset, quam rationem in reliquorum regnorum et principatuum descriptione pariter observat, subinde etiam urbium descriptionibus breves et Pontificum et Eruditorum, qui illinc orti sunt, vitas subnectit. Uti vero in recensendis superioris aetatis hominibus Morerium fere solum aut Perraultum sequitur, ita recentiores, quos hi nondum attigere, propria industria addidisse videtur. Errores tamen multos, praecipue in rebus Corneille.

Germa-

Germanorum, commisit. — Cf. *Acta Erud. Lat.* a. 1709. p. 150 sqq.

Buddeus cum sociis. Ne igitur hisce populis deesset eiusmodi Lexicon, nativo sermone conscriptum, *Thomas Fritschius* operam dedit, spectatissimus olim apud Lipsienses bibliopola. Invitavit ideo eruditos omnes ad symbolas conferendas. Moderatorem instituti elegit IOH. FRANC. BUDDEUM, eo tempore Halensis universitatis literariae philosophum, post, non longa interposita mora, theologum et philologum Ienensem multae famae, qui est ita versatus in hoc negotio, ut Lexicon Moreri fundamenti quasi loco poneretur, illudque non solum Germanice redderetur, ab infinitis repurgatum naevis, sed ex Baeliano etiam opere, aliisque plurimis auctoribus bis mille amplius novis articulis locupletaretur. Ante omnia inserenda curavit, quae ad historiam Germaniae civilem ac literariam faciunt, ex probatissimis scriptoribus hausta. Sub laboris huius initium Buddeus adiutorem nactus est strenuum FERD. LUD. BRESLERUM *ab* ASCHENBURG, nobilem Silesium, tunc domesticum ipsius et convictorem suavissimum, mox vero civitatis Vratislaviensis Senatorem. Postea se adiunxerunt IOH. ANDR. UHLIUS et BURCH. GOTTHELF STRUVIUS: cui quartam fere Lexici huius partem deberi, haud diffitetur Buddeus. Non pauca, praeter hos, tribuenda MART. SCHMEIZELIO et GOTTLIEB STOLLIO. Congestis hac ratione ordine alphabetico subsidiis, opus prodiit hoc titulo:

Allgemeines historisches Lexicon, worinnen in alphabetischer Ordnung beschrieben wird das Leben der Patriarchen, Päbste, Cardinäle, Gottesgelehrten, ingleichen der Kaiser, Könige, Fürsten, berühmten Helden, Scribenten, Künstler; nebst Nachricht von ansehnlichen Geschlechtern, Münchs- und Ritterorden, heydnischen Göttern, ingleichen Beschreibung derer Reiche, Länder, Städte, Klöster, Seen und Flüsse u. s. w. Leipz. 1709. fol. Tomi II, in Partes quatuor divisi, quibus *ibid.* a. 1714 acces-

accessit Tomus III, supplementa et emendationes varias continens.

Altera editio (ad quam adornandam viri docti ADAM FRID. GLAFEY, IOH. IAC. SCHMAUSSIUS, IOH. MATTHI. GESNERUS, MICH. CHRISTOPH. HANOVIUS aliique adhibiti sunt) *ibidem* producta est a. 1722, partibus totidem, eademque non aucta modo insigniter, verum emendata etiam innumeris in locis, sive argumenta ipsa, sive dicendi rationem spectaveris. Dolendum tamen, pereruditam Buddei praefationem fuisse omissam, ex qua totum institutum optime cognoscitur. — Hanc editionem, intermixtis multis, historiam Helveticam illustrantibus, repetiit *Basileae* a. 1729 Brandmüllerus, librarius, auxiliatrices praebente manus IAC. CHRISTOPH. ISELINO, qui et praefationem praemisit. — Statim autem furtivae huius editionis pretium imminutum ab haeredibus Fritschianis est nova, et ea quidem iterum studiose correcta, multisque accessionibus aucta. Lucem vidit Tomus I et II *Lipsiae* 1730. T. III. 1731. T. IV. 1732. f. Quibus absolutis accepimus *ibid.* 1740 Tomis II *Fortsetzung des allgemeinen historischen Lexici.* Sic ergo Tomos VI generatim Lexicon hocce Buddeanum implet.

Historica in primis quidem, verum etiam omnes alios humanae cognitionis loculos complecti in unum corpus annisi sunt auctores operis, a librario, editionem eius parante, *Zedlerianum* vulgo dictum, ex Lexicis adhuc commemoratis aliisque descriptum. Primordia illius incidunt in annum 1731, quo volumen primum hac est inscriptione emissum: Lexicon Zedlerianum.

Großes vollständiges Universal-Lexicon aller Wissenschaften und Künste, welche bishero durch menschlichen Verstand und Witz erfunden und verbessert worden u. s. w. fol.

Praefixa

Praefixa est IOH. PETRI *a* LUDEWIG, Universitatis Halensis litterariae Cancellarii, praefatio, in qua multa de hoc instituto magnifice loquitur, de Buddei autem, sociorumque laboribus abiecte admodum sentit. Inter primos operis directores nominatur IAC. AUG. FRANCKENSTEIN; quo mox vivis erepto partes hasce suscepit PAUL. DAN. LONGOLIUS, tandem vero, a volumine XIX a. 1739 operis cura suprema transiit ad CAROL. GUNTH. LUDOVICI, Philosophiae Professorem Lipsiensem. Is per singulas litteras continuavit id ipsum eidemque cum volumine LXIV a. 1750 finem imposuit. Tum incepit idem: *Nöthige Supplemente zu dem großen Universal-Lexicon*, quorum supplementorum Vol. I et II. a. 1751. Vol. III. a. 1752. Vol. IV. a. 1753 prodiit. — Audiamus de huius operis pretio *I. M. Gesneri* iudicium *): „Vulgo quidem contemnitur hoc Lexicon, „sed nimirum descripserunt ab aliis, et non tam er„rores sui sunt, quam eorum, a quibus habent. Non „opus est unius, sed plurium. Sunt inter illos ho„mines imperiti, qui non semper ex optimis fontibus „hauserint. Sint errores ibi: hoc tamen possim af„firmare, esse ibi meliora, quam in libris eiusmodi „aliis. Ausim contendere, difficile esse, in uno vo„lumine toto invenire et ostendere errores tot, quot „in Lexico illo Gallorum Encyclopaedico sunt in una „pagina. Hoc tamen semper manet, mille quaestio„nes incidere, quae breviter et sufficienter ex illo „possint decidi. Et indicati sunt fontes, unde, si cu„ius intersit, peti possint plura. Ad hoc utilissimum „est in bibliotheca magna, ubi statim ad manus sunt „libri indicati, et ubi plures fontes invenias. Nemi„nem temere frustra dimittet, quidquid ibi quaeras; „et ubique relegat ad fontes, quos habuerint aucto-

„res.

*) v. eius praelectiones in Isag. in erud. univers. T. I. p. 515.

„res. Nempe illi materiam infinitam ex libris in„numerabilibus redegerunt in ordinem. Est index „generalis omnium fere librorum."

Belgica lingua in unum congessere corpus Belgae quidam, quicquid praecipui obvium esse crediderunt in Moreriano, Baeliano, Buddeano, et aliis Lexicis, variis quoque novis additis, iis potissimum, quae ad historiam patriae suae spectant. Absolutum hoc opus a. 1733 tomis VIII in fol. mai. quorum inscriptio est sequens: *Groot allgemeen historisch, geographisch, genealogisch en oordeelkundig Woordenboek* etc. Librarii quidam Amstelodamenses, Ultraiectini, et Hagae Comitum praefecerunt universo negotio DAVID VAN HOOGSTRAATEN, virum in historia eruditorum haud incognitum, pariter JAN. LODEWYK SCHUER. Sed Hoogstraatenius in medio laboris progressu morte fuit oppressus. Lexicon univers. Belg.

Historica quoque, sed admodum negligenter tractata, occurrunt in opere isto celeberrimo, plurimisque in aliis eruditionis partibus ingeniose doctissimeque elaborato, quod inscribitur: *Encyclopédie ou Dictionnaire raisonné des Sciences, des Arts, des Metiers, par une Societé de Gens des Lettres; mis en ordre & publié par M.* DIDEROT — *& quant à la partie mathematique, par M.* DALEMBERT &c. *à Paris* 1751 sqq. XXV Voll. in fol. quorum XVII priores textum, reliqua figuras aeneas continent. Supplementorum volumina .... prodiere *Amsterd.* (seu potius *Paris.*) 1776.... Auctor partis historicae, certe in prioribus quatuor tomis, LENGLETUS *du* FRESNOY fuisse dicitur. Articulorum historicorum supplementi auctores sunt TURPIN, MONTIGNY, *de* SACY et CASTILLON. — Accurata Tomi primi censura exhibetur in *Relationibus de libris novis* Goettingensibus Fasc. II. p. 435 sqq. — Recusa est Editio Parisiensis cum Supplementis *Bernae* et *Lausannae* 1778-1781. XXXVI Voll. 8 mai, cum volumini- Encyclopaedia Paris. et Ebrodunens.

bus III figurarum aeri incisarum *ibid.* 1779. Novam huius encyclopaediae editionem, seu potius novum opus condidit *de* FELIÇE, Professor Ebrodunensis, cum sociis, maximam partem doctissimis. En titulum: *Encyclopédie ou Dictionnaire universel raisonné des connoissances humaines, mis en ordre par M.* de Felice. à Yverdun 1770 - 1775. XLII Voll. Quibus successere Supplementorum volumina VI. *ibid.* 1776-1778. 4 mai. Praeterea volumina VI. *ibid.* (1775-1778) figuris aeneis referta ad opus hocce pertinent. Multum quidem praestat Parisiensi hoc Lexicon: attamen et articuli historici maximam partem e fontibus puris minime hausti sunt.

Ladvocat. *Dictionnaire historique portatif, contenant l'histoire des Patriarches, des Princes Hebreux, des Empereurs, des Rois & des grands Capitaines; des Dieux, des Heros de l'antiquité payenne; des Papes, des SS. Peres, des Evêques & des Cardinaux celebres; des Historiens, Poetes, Grammairiens, Orateurs, Theologiens, Jurisconsultes, Medecins, Philosophes & Mathematiciens &c. avec leurs principaux ouvrages & leurs meilleurs editions; des femmes savantes, des Peintres, Sculpteurs, Graveurs, des Inventeurs des Arts, & généralement de toutes les personnes illustres ou fameuses de tous les siècles & de toutes les nations du monde: dans lequel on indique ce qu'il y-a de plus curieux & de plus interessant dans l'histoire sacrée & profane. Ouvrage utile pour l'intelligence de l'histoire ancienne & moderne, & pour la connoissance des écrits & des actions des grands hommes & des personnes illustres. Par M. l'Abbé* LADVOCAT, *Docteur & Bibliothecaire de Sorbonne, & Professeur de la Chaire d'Orleans en Sorbonne. à Paris* 1752. II Voll. in 8 mai. *à la Haye* 1754. II Voll. in 8 mai. *à Paris* 1755. II Voll. *ibid.* 1760. II Voll. in 8 mai. — *Italice*, interprete Abbate PALAZZI. *Mediol.* 1758. 3 Voll. in 8. — *Theotisce*, multis novis accessionibus auctum, omissis plurimis minutiis, ab OTTONE CHRIST. *de* LOHENSCHIOLD,

SCHIOLD, Prof. hist. et iur. Tubingensi. *Ulmae* 1760-1763. IV Voll. in 8 mai. — In tanta tamque varia rerum segete, quam operis inscriptio promittit, duobus saltem voluminibus inclusa, omnia brevissime levissimeque esse indicata, per se facile patet. Quae auctor, nimio religionis suae fervore abreptus, contra Protestantes evomuit, in editione Belgica, et in versione Theotisca, correcta sunt.

Dictionnaire historique, ou Mémoires critiques & litteraires, concernant la vie & les ouvrages de diverses personnes distinguées, particulierement dans la republique des lettres. à la Haye 1758. 1759. II Voll. in fol. Historiae litterariae in primis consecratum est hoc opus post auctoris obitum, studio amici eius ALLAMANDI, Philosophiae professoris in Academia Leidensi, cui tamen, dici non potest, quot molestiae propterea fuerint superandae, quoniam schedas suas inordinatas maxime atque incompositas reliquerat Marchandus. Utilitas quadraginta annorum operi non debet certe denegari. Est exemplo Baeliani conditum, at tristi dictione languidaque, non ea, quae illud commendat. Saepe iniurius est auctor in scriptores quosdam, in primis Pontificios; saepe nimium, in rebus minimis, operosus. — Cf. *Acta Erud. Lat.* 1758. p. 673; et *Götting. gel. Anzeigen* 1759. p. 90. Marchand.

Teutsche Encyclopädie, oder allgemeines Real-Wörterbuch aller Künste und Wissenschaften, von einer Gesellschaft Gelehrten. 1 Band. A — Ar. *Frankfurt am Mayn* 1778. *2 Band.* As — Bar. 1779. *3 Band.* Bas — Blais. 1780. *4 Band.* Blat — Cam. 1780. 4 mai. — Articulos historicos elaborat H. M. KOESTER, Prof. Gissensis; nonnullos etiam P. W. GERCKEN, Consiliarius iustitiae Soltquellensis. Nomina historica et geographica appellativa tantummodo, minime vero propria, explicantur. Teutsche Encyclop.

Nostris temporibus Francogalli certatim et ad nauseam usque omnes humanas res, artes ac disciplinas in Lexicorum formas, magno sane eruditionis liberalis damno, redigere studuerunt. Hinc et disciplinae historicae hanc sortem subire cogebantur. Quum autem libri huius generis incredibili fere negligentia consarcinati sint, historiaeque studium minime iuvent: titulos quorundam modo adscribamus:

Nouveau Dictionnaire historique-geographique universel, pour l'intelligence des affaires d'état, des nouvelles publiques & des conversations, du tems, qui s'y rapportent. à Bâle 1766. IV Voll. in 4. Diligentius hoc Lexicon elaboratum est sequentibus, ea quidem ratione, qua Theotiscum illud saepius recusum: IOH. HÜBNERS *Reales Staats-Zeitungs-und Conversations-Lexicon etc.* Hamburg, 1713. 8 mai. Recentiores editiones, inter quas eminet, quae Lipsiae 1760 prodiit, curavit GOTTLIEB SCHUMANN, Philos. Magister Lipsiensis. Recentissimam vero LENZIUS, *Ratisbonae* et *Viennae* 1775. 8 mai.

Nouveau Dictionnaire historique portatif, ou Histoire abrégée de tous les hommes, qui se sont fait un nom par des talens, des vertus, des forfaits, des erreurs &c. depuis le commencement du monde jusqu'à nos jours. Ouvrage dans lequel on expose sans flatterie & sans amertume ce que les écrivains les plus impartieux ont pensé sur le génie, le caractère & les mœurs des hommes celebres dans tous les genres; avec des tables chronologiques pour réduire en corps d'histoire les articles repandus dans le Dictionnaire. Par une Société des Gens des Lettres. à Amsterdam 1766. IV Voll. in 8. SABBATHIERUS editor huius lexici dicitur. Recusum est, sine eius cura, *à Rouen* 1769. IV Voll. in 8. *à Lyon* 1770. IV Voll. in 8. *à Avignon* 1771. IV Voll. in 8. Novam Sabbathierus procuravit editionem *à Paris* 1771. VI Voll. in 8. Recusa *ibid.* 1779. VI Voll. in 8. Supplementa

menta huius editionis separatim quoque typis impressa sunt, ac possessoribus editionum priorum, tanquam volumen quintum, venduntur.

Dictionnaire des portraits historiques, anecdotes & traits remarquables des hommes illustres. à Paris 1768. III Voll. in 12 mai.

Dictionnaire portatif des faits & dits memorables. T. I. *Histoire ancienne.* T. II. *Histoire moderne.* à Paris 1768. 12 mai.

Dictionnaire historique & portatif des femmes célèbres. à Paris 1769. III Voll. in 8. Ex hoc, ex Anglico huius generis lexico (*Biographium faemineum, the female Worthies: or Memoirs of the most illustrious Ladies of all Ages and Nations*) atque ex aliis libris Anonymus quidam composuit: *Geschichte berühmter Frauenzimmer nach alphabetischer Ordnung etc. Leipz.* 1772-1775. 8. Non ad finem tamen opus est productum. Definit enim cum litera *L.*

Dictionnaire historique des sièges & batailles mémorables de l'histoire ancienne & moderne, ou Anecdotes militaires de tous les peuples du monde. à Paris 1771. III Voll. in 8.

* * *

A new historical, biographical and classical Dictionary, containing a concise and alphabetical Account of the most remarkable Events recorded in ancient history; extracted from the most celebrated classical writers &c. London 1771. 12. Lexicon nimis contractum!

CAPVT III.

DE HISTORIAE UNIVERSALIS MISCELLANEIS, COLLECTIONIBUS ETC.

Inscriptio huius capitis lectores monet, de operibus miscellis et collectionibus *historiae universalis*, tantummodo hic esse sermonem, quae scilicet ex universo, quacunque patet, historiarum ambitu, vel e quibusdam saltem illius regionibus, flores, observationes, dissertationes, aliaque huius generis, decerpta continent percipiendaque praebent: minime vero de illis, quae ex unius tantum populi seu terrae historia composita sunt, quippe quae iis capitibus, quibus de populi seu terrae istius historia agetur, enumerabuntur.

I.

Miscellanea.

Aelianus. CLAUDIUS AELIANUS, civis Romanus, Praeneste oriundus, circa annum p. C. n. CCXXII florens, ab orationis suavitate μελίγλωσσος vel μελίφθογγος cognominatus, composuit ποικίλης ἱϛορίας s. *variae historiae libros* XIV, quibus, ut titulus ipse indicat, indistincte atque promiscue ex diversis auctoribus, et e Graeca in primis historia, annotata et congesta sunt, apophthegmata, facetiae, exempla virtutum vitiorumque. Cum aliis Aeliani operibus variam historiam edidit CONR. GESNERUS *Tiguri* 1556. fol. Separatim vero illa, et quidem primum, prodiit *Romae* 1545. 4. Editio rara a CAMILLO PERUSCO curata. Tum cum notis IO. SCHAEFFERI *Argent.* 1662. 8; IAC. PERIZONII elegantissimis utilissimisque *Lugd. Bat.* 1701. 8; IOH. HENR. LEDERLINI *Argent.* 1713. 8; et ABR. GRONOVII, qui

qui et omnium priorum editorum commentarios adiecit, *Lugd. Bat.* 1731. 4. denique cura CHRISTOPH. KRETZSCHMARI, *Dresd.* et *Lipſ.* 1746. 8. Sine notis, Graece et Latine, ex verſione optimorum interpretum (qua ex recenſione haud declaratur), *Baſil.* 1774. 8. — In *Gallicum* ſermonem variam Aeliani hiſtoriam convertit FORMEIUS, cum obſervationibus, *Berol.* 1764. 8. (Cf. *Klotzii* Act. litt. Vol. II. p. 167 ſqq.) Praeſtare hac verſione Formeiana dicitur ea, quam DACIERUS paravit atque obſervationibus ornavit *Pariſ.* 1772. 8. *Theotiſce* a IOH. HENR. FRID. MEINECKE, cum animadverſionibus, *Quedlinb.* 1775. 8.

VALERIUS MAXIMUS, civis quoque Romanus, post A. C. XXXI florens, ſcripſit *dictorum factorumque memorabilium* libros IX, cum ex Romana, tum ex aliorum populorum hiſtoria. Exempla virtutum vitiorumve in certas claſſes redacta acuminaque ſententiarum non raro tam apte adſperſa, ut nihil videatur amoenius: interdum tamen ineptit et adulatorem agit. Praeter alios animadverſionibus ſuis hunc ſcriptorem ediderunt: CHRISTOPH. COLERUS *Hanoviae* 1614. 8. (auctior ed. *Francof. ad Moen.* 1627. 8.) IOH. VORSTIUS *Berol.* 1672. 8. ABR. TORRENIUS cum notis variorum *Leidae* 1726. 4. Meliorem editionem dabit IOH. KAPPIUS, Prof. Baruthinus. — *Theotiſce* Valerium reddidit G. C. E. WESTPHAL *Lemgov.* 1780. 8. Valer. Max.

Cf. DAN. GUIL. MOLLERI D. de Valerio Maximo. *Altorf.* 1684. 4.

CONSTANTINI VII *Porphyrogenneti* Imperatoris Conſtantinopolitani († 959) iuſſu, multis ex hiſtoriis compilata ſunt *Collectanea et Excerpta hiſtorico-politica et moralia*, LIII capitibus, ex quibus viceſimum ſeptimum de legationibus, et quinquageſimum de virtutibus et vitiis, eaque haud integra, ſolum ſuperſunt. Conſtant. Porphyr.

persunt. Vulgo tamen λόγους τῶν ἐν βίῳ συμφερόντων, libris de caerimoniis aulae Byzantinae adiectos, partem esse istorum excerptorum, creditur. Excerpta de legationibus primum in lucem edita sunt ex bibliotheca et cum notis *Fulvii Ursini* Antverp. 1552. 4. cura DAV. HOESCHELII, *Aug. Vind.* 1603. fol. et cum notis et animadversionibus HENRICI VALESII aliorumque, *Paris.* 1648. fol. *) Idem Valesius caput de virtutibus et vitiis, sub titulo *Excerptorum Peirescianorum*, primum in lucem edidit *Paris.* 1634. 4.

Luitprandi adversaria. LUITPRANDO (de quo supra p. 67) tribuuntur vulgo, sed falso, *Adversaria*, edita primum, cum genuinis eius scriptis ab *Hier. de la Higuera* et *Laur. Ramirez de Prado.* Antverp. 1640. fol. — Sunt Collectanea historica, sine ullo ordine et iudicio corrasa, nec tamen plane inutilia.

Petrarcha. Valerii Maximi exemplo incitatus FRANC. PETRARCHA scripsit *Rerum memorandarum libros* IV, quaerendos in eius operibus (*Basil.* 1581. fol.) T. I. p. 392 sqq.

Fulgosius. BAPT. FULGOSII s. CAMPO-FULGOSI (Dux Genuensis, † post a. 1483) de gestis et dictis memorabilibus Pontificum, Imperatorum, Ducum, Principum, Episcoporum, aliorumque Collectanea libris IX; interprete *Camillo Ghilini*, *Mediolani* 1509. fol. (Autographum Italum quando prodierit, nescio). Editio perrara, saepe postea recusa, v. c. *Basil.* 1541. fol. *ibid.* 1565. 8. *ibid.* 1567. 8. Locupletata haec collectanea a IUSTO GAILLARDO, *Campano*, in Parisiensi Senatu Advocato; praefixa eiusdem praefatio de utilitate et ordine historiarum. *Colon. Agripp.* 1604. 8. Ad levandam mitigandamque animi ob exilium

*) Quae editio etiam una cum PHIL. LABBEI Protreptico de Byzant. hist. scriptor. edendis s. in Vol. I. Corporis hist. Byzant. prodiit *Paris.* 1648. fol.

exilium aegritudinem, teste Paullo Iovio, et ad Petri filii mores formandos, hoc opus composuit Fulgosius, imitatus Valerium Maximum, ut merito alter Valerius Maximus, cum ob eloquentiam nativam, tum ob varietatem rerum, quas ubique interseruit, dici possit, tantum ex Valerio titulos rerumque capita mutuatus, exempla, resque veriores gestas, quas vel Valerius omisisset, vel quae post mortem eius accidissent, describens.

MARC. ANTON. COCCII SABELLICI Exemplorum Ethnicorum et Christianorum per omnes gentes factis dictisque insignium libri X. *Argent.* 1509. *ibid.* 1518. fol. (Editiones rarae; posterior adeo Maittairio fuit incognita *) *Basil.* 1533. 8. *ibid.* 1563. 8. *ibid.* 1541. 8. et in eius *Opp.* (*Basil.* 1538. fol.) T. II. in fine. Imitator Valerii Maximi. Idem saxum volvit: Sabellicus.

LODOV. DOMENICHI duobus libris, quorum prior inscribitur: *Istoria di detti e fatti degni di memoria di diversi Principi & huomini privati antichi e moderni.* Vineggia 1557. 4. Posterior: *Historia varia, nella quale si contengono molte cose argute nobili e degne di memoria, di diversi Principi & huomini illustri, divisa in XIV Libri.* In Vineggia 1563. 8. ibid. 1594. 8. Domenichi.

RAPH. MAFFAEI, *Volaterrani*, Commentariorum urbanorum Libri XXXVIII. *Paris.* 1510. f. *ibid.* 1515. f. *Basil.* 1530. f. *Francof. ad Moen.* 1603. f. *Basil.* 1644. f. Maffaeus († 1521) commentarios hosce *urbanos* appellavit, quia illos in *Urbe* (scil. Roma) elaboravit. Libri, ex quibus constant, XXXVIII tribus continentur partibus, quarum prima *Geographia*, secunda *Anthropologia*, tertia *Philologia* est inscripta. Prima, duodecim capita comprehendens, non solum urbes aliaque regnorum loca, sed et res gestas regum potiores describit; secunda, undecim Raph. Maffaeus.

 capi-

*) Cf. FREYTAGII Apparat. T. II. p. 1060.

capitibus composita, viros illustres varii generis, simul etiam omnes Pontifices Romanos atque Imperatores recenset; tertia aliis disciplinis, v. c. Ethicae, Politicae, destinata est. Rectissime PAULLUS IOVIUS (in Elogiis p. m. 131) de Maffaeo eiusque opere iudicat, dicens: *Vir infinitae prope lectionis, quippe qui disciplinas omnes in acervum coniecit, utili potius in aliena desidia, quam ad explicatae doctrinae decus nobili opere: non multo enim cum sale et sine ornamento latinae orationis cuncta adstricto ordine ita digessit, ut alibi quaerenda legentibus indicare videatur. Integritate vitae vir optimus.*

Cf. *Hamburg. Bibl. hist.* Cent. IV. p. 33 sqq.

Thomaeus. NICOL. LEONICI THOMAEI (Professoris Patavini † 1533) de varia historia Libri III. *Basil.* 1531. 4. *Lugd.* 1555. 12.

Mexia. PETRUS MEXIA s. MESSIA (Chronographus Caroli V Imp. † 1552) ex omni historiarum ambitu collegit hunc librum: *Silva de varia Lecion* — — 1542. 1570. 1585 (quae editiones maximo in pretio habentur, propter historiam seu potius fabulam Iohannae Papissae, quae Cap. IX legitur, quae vero in quibusdam editionibus et versionibus abest). — *Agora ultimamente emendanda, y de la quarta parte annadida.* En Amberes 1593. 8. ibid. 1603. 8. — Varias etiam in linguas translatus est: in *Italicam* a *Franc. Sansovino* Venet. 1592. 8, et a MAMBRINO ROSEO, qui et partem quintam adiecit *Venet.* 1611. 8. *ibid.* 1616. 8. In *Gallicam* ab ANTONIO DU VERDIER *de* VAUPRIVAS, qui simul opus variis accessionibus auxit, *Tournon* 1616. 8. Idem egit LUD. GUYON, *Lyon* 1610-1617. III Voll. in 8. Aliam versionem Gallicam elaboravit CLAUD. GRUGET, *Rouen* 1643. 8. *Belgicam*, Anonymus *Antverp.* 1588. 8. *Theotiscam* denique, LUCAS ZOLECKHOFER hoc titulo: *Vielfältige Beschreibung mancherley*

Histo-

Historien, und philosophischer Dinge Auslegung. Basil. 1564. V Partes in fol. Aliam versionem theotiscam dedit IOH. ANDR. MATTH, hac quidem epigraphe: *Historischer Geschicht-Natur-und Wunderwald.* Norimb. 1669. 4.

COSIMO BARTOLI *Discorsi historici universali.* Venet. 1549. 4. Bartoli.

CONR. LYCOSTHENIS (f. *Wolffhart*, Prof. Basil. † 1561) Prodigiorum et ostentorum Chronicon. *Basil.* 1557. fol. cum figg. ligno incisis. Iulii Obsequentis, qui prodigia ex Romana historia tantum narravit, quemque Lycosthenes supplevit, continuatio. *Theotisce* per *Ioh. Heroldum* ibid. eod. fol. Lycosthenes.

PETRI SAINT-FLEUR Historiarum illustriorum memorabilium libellus. *Lugd.* 1564. 12. Saint-Fleur.

THEOD. ZVINGERI (*D. et Prof. Med. Basil.* † 1588) Theatrum vitae humanae. *Basil.* 1565. fol. XIX libris prima haec editio distincta. *Conradus Lycosthenes* primus manum huic operi admoverat. Editio secunda (*ibid.* 1571) plus myriade exemplorum est aucta, in XX libros distributa, et elencho triplici, methodi scilicet, titulorum et exemplorum, instructa; tomos III in fol. implet. Tertia editio prodiit, IX libris locupletata, interpretata et renovata, tomosque IV constituit, *ibid.* 1586. fol. Quarta *ibid.* 1596. IV Voll. in fol. Quinta *ibid.* 1604. IV Voll. in fol. Ultimam hanc editionem auctoris filius, IAC. ZVINGERUS, recognovit et auxit. Nec hodie plane negligendum est ditissimum hocce promtuarium historicum. Zvinger.

GILBERTI COGNATI (*Nozereti in Burgundia nati, Des. Erasmi Roterodami discipuli et amanuensis, canonici postea in patria sua,* † 1567) Narrationum libri III, quorum primus Aesopicas, secundus Poeticas, tertius Tragicas continet; illis adiectus est quartus Collectaneorum, res cognitu necessarias ex probatis auctoribus complectens. *Basil.* 1547. 16. *Lugd.* 1548. Cognatus.

1548. 16. Auctior editio ita inscripta est: Sylva narrationum libris VI, quarum primus Aesopica, secundus Poetica, tertius aliquot scriptorum Eulogia, quartus rerum inventores, quintus antiquas res cognitu necessarias, sextus tragica et prodigiosa continet. *Genevae* 1552. 16. Ultima autem editio, eaque iterum magis locupletata, prodiit hac ratione: Narrationum sylva, qua magna rerum, partim a casu fortunaque, partim a divina humanaque mente evenientium, scitu iucundarum et utilium varietas continetur, libri VIII etc. *Basil.* 1567. 8.

Cf. (GEORG. CHRISTOPH. SCHWARZII) Commentationes de vita et scriptis Gilberti Cognati Nozereni. (*Altorfii* 1775. 4.) p. 31.

Porcacchi. TOMASO PORCACCHI († 1585) *Paralleli o Essempi simili, cavati dagl' Historici.* In Vineggia 1567. 4.

Hondorff. ANDR. HONDORFFII (*verbi divini Ministri Droyssigae in Thuringia*, † ante a. 1573) Theatrum exemplorum, in X classes distinctum secundum X Mosaicae legis praecepta; Latine per PHIL. LONICERUM. *Vitemb.* 1575. fol. Editio altera hac inscriptione: Theatrum historicum s. Promtuarium illustrium exemplorum, ad honeste, pie beateque vivendum, ex antiquis et recentioribus historicorum monumentis collectum. Ex Germanico idiomate in Latinum traductum et auctum a *Phil. Lonicero*, *ibid.* 1604. 4. *Lips.* 1610. fol. *Francof.* 1616. fol. — Autographi Theotisci editio altera auctior prodiit cura WENCESL. STURMII. *Islebiae* 1597. 4.

Dolce. LUD. DOLCE *Giornale delle Historie del mondo, delle cose degne di memoria, occorse dal principio del mondo, fino a' suoi tempi.* Venez. 1572. 8.

Dinoth. RICHARDI DINOTHI (*Francogalli Reformati, Basileae degentis circa a.* 1580) Loci communes historici de factis memorabilibus. *Basil.* 1580. 8.

Eiusd.

Eiusd. Adversaria historica. *ibid.* 1581. 4. Utrum hi libri re vera, an titulo solum differant, nobis non constat.

MICH. BEUTHERI (*Prof. Hist. Argentinensis* † 1587) Animadversionum s. Disceptationum tam historicarum quam chronographicarum liber singularis; nunc primum studio IOH. MICH. BEUTHERI post parentis auctoris obitum editus. *Argent.* 1593. 8. Beuther.

SAM. MEIGERII s. MEIERI (Antistitis ecclesiae in agro Rendesburgensi Nottorpianae † post 1611) Nucleus historiarum, oder *Auserlesene, liebliche, denkwürdige und wahrhaftige Historien, aus den glaubwürdigsten alten und neuen Geschichtschreibern in gewisse Classen und Locos communes zusammengezogen.* Hamb. 1599. ibid. 1608. Magdeb. 1614. III Voll. in fol. Tertia editio a *Matthaeo Dressero*, Hist. Prof. Lipsiensi, est emendata, tribusque instructa indicibus. In quarta, *Ulmae* 1649. 4. impressa, et a *Mart. Zeilero* locis — ut titulus iactat — innumeris emendata, nonnullis autem aucta, totum opus, commodioris usus gratia, in tomum unicum est redacta, tresque indices Dresseriani in unum itidem contracti. Editiones reliquae, Lipsiensis scil. anni 1599 et Hamburgensis a. 1600 fictae a bibliographis videntur *Ioh. Mollero* (in *Cimbria literata* T. I. p. 404), et prae caeteris quidem Lipsiensis 1696 in fol. excusa, cum epistola dedicatoria 1598 demum ab auctore sit conscripta. *) Meigerius.

PHIL. CAMERARII (*Procancellarii primi univers. Altorf.* † 1624) Operae horarum subcisivarum, sive meditationes historicae. Prima centuria iam *Francof.* 1599, altera vero 1601 prima vice prodierunt. Tertiam addidit 1618. Prima recusa est 1624, secunda vero citius distracta 1620. Quartam etiam filius auctoris PHILIPPUS sollicitavit, sed novem capita tantum Phil. Camerarius.

*) *Catalogus* tamen *Bibl. Bünav.* accuratissimus *Lipsiensem* anni 1599 laudat T. II. p. 828.

tum absolvit: quae fragmenta asservantur Norimbergae in Bibl. Ebneriana. Tres istae centuriae coniunctim prodiere *Francof.* 1644. 4. *ibid.* 1658. 4. — *Gallice* per *S. G. S.* (*Simon Goulard de Senlis*) Lyon 1603. 1610. 4.

Cf. IOH. GE. SCHELHORNII Commentarius de vita, fatis et meritis Phil. Camerarii. *Norimb.* 1740. 4.

I. Wolf. IOHANNIS WOLFII, IC. Diversorum S. R. I. Principum et Marchionum Consiliarii, nec non legati ad S. Caes. Maiest. et Regem Galliae, Reginam Angliae et Regem Poloniae († 1600), *Lectionum memorabilium* et *reconditarum* Centenarii XVI. *Lauingae* 1600. II Voll. in fol. *Francof. ad Moen.* 1671. II Voll. in fol. Prima editio admodum difficulter comparari potest, cum propriis auctoris sumtibus prodierit. Copiosus *Linsii* index in multis exemplis deest. Mirabilis rerum plane diversarum congeries inest, nec tamen inutilis. „Habet hic lector, teste titulo, doctorum ecclesiae, vatum, politicorum, philosophorum, historicorum aliorumque sapientum et eruditorum pia, gravia, mira, arcana et stupenda, iucunda simul et utilia, dicta, scripta atque facta, vaticinia item, vota, omina, mysteria, hieroglyphica, miracula, visiones, antiquitates, monumenta, testimonia, exempla virtutum, vitiorum, abusuum, typos insuper, picturas atque imagines; sed et ipsius coeli ac naturae horrenda signa, ostenta, monstra atque portenta; his interiuncti sunt quoque omnes sacri profanique ordines."

V. Beyer. VALENTINI BEYERS Diarium historicum, *oder Histörisch Haußbuch*, *mit* Ioh. Coleri *Vorrede.* Wittenb. 1603. 4.

Lipsius. IUSTI LIPSII Monita et Exempla politica Libri II, qui virtutes et vitia principum spectant (scripta a. 1605) in eius Opp. T. IV. p. 169. edit. *Antverp.* 1637. fol.

IOH.

IOH. DICKINSONI Speculum tragicum regum, principum et magnatum superioris saeculi celebriorum, ruinas, exitusque calamitosos breviter complectens. Editio quarta, cum aliis, tum et Baronis Montinii historiola auctior. Accessit memorabilium humilioris fortunae, calamitatum decas et parallela tragica. *Lugd. Bat.* 1605. 8. *Delph. Bat.* 1661. 8. Dickinson.

IOH. SCHRAMM Politica historica, d. i. *Historien und Beschreibungen, darinnen, was in allen Ständen einem jeden zu wissen vonnöthen, durch Exempel alter Kayser, Könige, Fürsten und Herrn uud anderer Personen, aus welscher und lateinischer Sprache, zusammengezogen.* Eisleben 1606. fol. Schramm.

IOH. PETR. CAMUS s. CANAYE (Episcopus Bellovacensis † Lutetiae Paris. 1652) *Diversitez.* à Paris 1609-1614. 8. X Voll. (XXXV libros continentia) in 8. Camus.

SIM. GOULART (Antistitis ecclesiae Genevensis † 1628) *Trésor d'histoires admirables de notre tems, recueillies de plusieurs autheurs, mémoires & avis de divers endroits.* T. I et II. s. l. 1610. T. III et IV. *à Cologne* 1614. Voll. II. in 8. — *Belgice* Delphis 1614. . . . Goulart.

MICH. PICCARTI (*Prof. Altorf.* † 1620) Observationum historico-politicarum decades sex, cum episodio Decadis unius narrationum ridicularum. *Amberg.* 1613. *Norimb.* 1621 et 1651. 8. *Eiusd.* Observationum historico-politicarum Decades sex posteriores. *Amberg.* 1616. 8. Obss. — Decades postumae. *Norimb.* 1621. 8. Piccart.

AEGID. ALBERTINI (Electori Bavarico Maximiliano I ab epistolis † 16 . .) *der Welt Thurnierplatz, darinn erstlich die geistlichen Manns-und Weibspersonen in ihren Zierden und Eigenschaften, folgends die weltlichen — aufziehen.* München 1615. 4. Albertinus.

BOITEL *Tableau des merveilles du monde.* à Paris 1616. 8. Boitel.

MART.

Zeiller. MART. ZEILLERS (e Styria oriundi, post varia itinera Inspectoris primarii Gymnasii scholarumque civitatis Ulmensis † 1661) *Handbuch von allerley nützlichen Erfindungen, Exempeln — Natur- und Kunst-Sachen.* Ulm 1625. II Voll. 8. ibid. 1655. 8. — Huc etiam referri possunt *Eiusd.* Dialogi (*oder hundert Gespräch von unterschiedlichen Sachen, aus berühmter Leute Schriften zusammengetragen.* Ulm 1653. 8.) et Epistolae (*Epistolische Schatzkammer, bestehend von 706 Sendschreiben, von neuem übersehen, die Lateinische, sowohl in gebundner als ungebundner und andern Sprachen, Sprüche, in das Teutsche übersetzt, und mit Beyfügung einiger alter und neuer Scribenten, vermehrt und herausgegeben von* Zach. Hermann. *Ulm* 1700. fol.)

Erythraeus. IANI NICII ERYTHRAEI s. IOH. VICTORIS ROSSI († Romae 1647) Exempla virtutum et vitiorum, *Romae .... Genev.* 1643. 12. Iuxta exemplar *Coloniae Ubiorum* 1645 et 1676. 8.

Morisot. CLAUD. BARTH. MORISOTI (*Senatoris Divionensis* † 1661) Orbis maritimus, sive rerum in mari et littoribus gestarum generalis historia. *Divione* 1643. fol. (Alph. VIII). Centum capitibus auctor omnia fere memorabilia rei maritimae, praecipue bella maritima, complexus est. Capita quinquaginta priora tempora ante Constantinum M. spectant: posteriora, tempora post hunc Imperatorem usque ad annum 1630. Varia quidem in hoc opere culpari possent: sed primus fuit Marisotus in hoc argumento versatus.

Cf. *Bibl. hist. Hamburg.* Cent. V. p. 284 sqq.

Hoyer. MICH. HOYERI historiae tragicae sacrae et profanae decades duae. Editio altera correctior et emendatior. Iuxta exemplar impressum *Bruxell.* 1652. 12.

Bernegger. MATTH. BERNEGGERI (*Prof. Argent.* † 1640) Observationes historico-politicae. *Tubing.* 1656. 12. Observationes miscellae, ex autographis *eius* editae (a filiis *Ioh. Casp.* et *Tob. Berneggero*). Argent. 1669. 8.

IOH.

IOH. BISSELII (*Iesuitae, Dilingae, Ingolstadii et Ambergae docentis* † 1677) illustrium ab orbe condito ruinarum Decades IV. *Ambergae et Dilingae* 1656-1665. IV Voll. 8. *Dilingae* 1679. IV Voll. 8. Bissel.

CHRIST. MINSICHT *Schauplatz nachdenklicher und trauriger Geschichte. Nürnb.* 1663. 8. ERASMUS FRANCISCI sub hoc nomine latet. Minsicht.

LAURENTII BEYERLINCK (cf. supra p. 106) magnum theatrum vitae humanae. *Lugd.* 1666. T. I-VIII. fol. Imitatio et continuatio Theatri Zvingeriani, ante memorati. Beyerlinck.

Recueil historique contenant diverses pièces curieuses de ce tems. Cologne 1666. 12. — Continentur: *1. Projet pour l'entreprise d'Alger; 2. Relation des voyages faits à Tunis par le Sieur de Bricard; 3. Relation de diverses particularités de l'expedition de Gigery, de l an 1664; 4. Relation de la campagne d'Hongrie & des Combats de Kermain & St. Godart entre les troupes Allemandes & Françoises & l'armée des Turcs; 5. des moyens d'anéantir la Monarchie des Ottomans; 6. d'un Voyage de Naples par M. le Duc de Guise; 7. Discours historique & politique sur les causes de la guerre d'Hongrie; 8. Discours politique sur le traité de paix fait entre Leopold I, Empereur des Romains, & Mahomet, Empereur des Turcs.* Auctor collectionis ignoratur. Recueil hist.

Oeuvres de la MOTHE *de* VAYER, *Conseiller d'Etat & Historiographe de la France* († 1672). à Paris 1669. XV Voll. in 12. ibid. 1684 (novo tantum titulo). à Dresde 1756-1759. VII Tomes in gr. 8. Multa ad disciplinam historicam spectantia insunt, v. c. libellus supra p. 8 laudatus de historiae studio; dialogi et dissertationes in historiam saeculi XVI etc. de la Mothe de Vayer.

PAUL COLOMIE'S, s. *Colomesii* (Rupellae nati, † Londini 1692) *Melanges historiques.* à Orange 1675. 12. Idem opusculum postea sub titulo Colomesiano- Colomiés.

rum ediderunt: *Des Maizeaux* libro, qui inscribitur: *Melange curieux des meilleurs pieces attribuées à Mr. de St. Evremont* 1706. 12; et *Ioh. Alb. Fabricius* in Colomesii Operibus. *Hamb.* 1709. 4.

Histoire de Favoris & Favorites. *Histoire des plus illustres Favoris, anciens & modernes. Recueillie par Mr. P. D. P. Nouv. edition, reveuë & augmentée de plusieurs Pieces. Par le Sieur* LOUVET, *Doct. en Médécine & Historiographe.* à Lyon 1677. III Voll. in 12. — Quo etiam pertinet: *Histoire des Favorites, par Mad.* de la ROCHEGUILHEN. à Amsterd. 1703. II Voll. in 12.

de Rocoles. IOH. BAPT. *de* ROCOLES, ex ordine Benedictinorum, bis ad castra Protestantium fugiens, Historiographus Gallicus et Brandenburgensis, tandem vero in Gallia Canonicus, mortuus 1696, scripsit: *La fortune marâtre de plusieurs Princes & Grands Seigneurs de toutes Nations.* à Leyde 1683. 12. Qui liber alii celebriori ansam dedisse videtur, qui inscribitur: *Les Imposteurs insignes, ou Histoire de plusieurs hommes de néant de toutes nations, qui ont usurpé la qualité d'Empereurs, Rois & Princes, des guerres, qu'ils ont causé, accompagnées de plusieurs curieuses circonstances.* à Amsterd. 1683. 12. Eadem editio, novo tantum titulo instructa, ibid. 1696. Ed. altera, descriptionibus quibusdam ab Anonymo aucta, *Bruxelles* 1728. II Voll. 8. . . . . . *Anglice* Lond. 1683. 8. *Theotisce* a Mag. *Agricola;* cui versioni IOH. FRIED. IOACHIM, Prof. iuris et hist. olim Halensis, praefationem, animadversiones, supplementa ac numorum delineationes addidit, *Halae Sax.* 1760-1761. II Voll. in 8. Eodem tempore Ioachimi collega, CAROL. FRID. PAULI, aliam, a *Ioh. Lud. Schulzio* elaboratam versionem notulis ac praefatione instructam edidit. Halae 1760. 8. Liber caeterum, minime viris doctis scriptus, cuius auctor fontes rerum gestarum vel plane ignoravit, vel sinistre plerumque iis usus est.

Mélan-

Mélanges d'Histoire & de Litterature. Recueillis par M. de VIGNEUL-MARVILLE. *à Rouen* 1699. 1700. II Voll. in 8. Utrumque volumen, Baelii instinctu, recusum *Rotterod.* 1700. 8. *Rothomagi* (Rouen) 1701. 8. *Rotterod.* 1702. III Voll. 8. Volumen tertium, huic editioni additum, ab alio, qui in praefatione literis *L. T.* indigitatur, confectum est. Quartam editionem accepimus *Lutet. Paris.* 1725. Tomis III in 8. ab Anonymo, quem ANTON. BANIERIUM, Abbatem, dicunt. Multa tamen in ea sunt mutata; quaedam enim deleta penitus, quaedam ex tomo tertio, quae cum prioribus cohaerere debebant, iusto loco inserta, quaedam nova quoque adiuncta, ne tomus ille postremus nimia brevitate laboraret. *Vigneul-Marville* autem est fictum nomen, sub quo non latet Garanceus vel Garencius, ut quidam suspicati sunt olim (quippe qui modo auctoris autographum librario tradidit): sed NOËL s. NATALIS D'ARGONNE, causarum apud Parisienses patronus, qui postea Ordini Cartusianorum sese addixit, nomenque accepit BONAVENTURAE. Caeterum eius Miscellanea plerisque huius generis multum praestant, cum varietate, iucunditate ac novitate rerum, iudiciorumque subtilitate, tum amoenitate stili. Ad historiam tamen literariam in primis, atque philologiam haec sylloge spectat. Nonnulla, parum accurate exposita, emendavit partim tomi tertii architectus, in dissertatione, eidem quondam subiuncta (p. 199-261 ed. Roterod. 1702); partim recentissimus operis editor Banierius. Vigneul-Marville.

Cf. *Bibl. hist. litt. Struvio-Iuglerianae* T. II. p. 1499 sqq.

Piéces fugitives d'histoire & de litterature, anciennes & modernes, avec les nouvelles historiques de France & des pays étrangers sur les ouvrages du tems & les nouvelles decouvertes dans les arts & les sciences, pour Pieces fugitives.

servir à l'histoire anecdote des gens de lettres. à Paris 1704. 1705. IV Part. s. II Voll. in 12.

Nouveau Recueil de Piéces fugitives d'histoire, de litterature &c. Par M. l'Abbé ARCHIMBAUD. à Paris 1717. IV Voll. in 12. Duae priores partes describuntur in ephemeridibus elegantibus, quibus titulus: *l'Europe savante* T. I. P. I, p. 254 sqq.

Recueil des traits d'hist. *Recueil choisi des plus beaux traits d'histoire, pris des anciens & des modernes, & redigez par ordre alphabetique.* à Liège 1707. 8.

Axtelmüller. STANISL. REINH. AXTELMÜLLERS *Schaubühne der Rebellionen und Aufrühre.* Augsb. 1706. 12.

Centuriae selectarum historiarum ex variis auctoribus Latinis, Gallis, Italis, Germanis, collecta. 1707. 8.

Martene et Durand. *Voyage litteraire de deux religieux Benedictins de la Congregation de St. Maur* (D. EDM. MARTENE et D. URSIN DURAND), *où l'on trouvera I. Quantité de piéces, d'inscriptions & d'epitaphes servant à eclaircir l'histoire & les généalogies des anciennes familles. II. Plusieurs usages des Eglises cathedrales & des monasteres, touchant la discipline & l'histoire des Eglises des Gaules. III. Les fondations des monasteres, & une infinité de recherches curieuses & interessantes, qu'ils ont faites dans près de cent Eveches & huit cens Abbayes, qu'ils ont parcouru. Ouvrage enrichi des figures.* à Paris 1717. 4. Aliud deinde iter Benedictini isti doctissimi suscepere, ac thesauros hac occasione collectos sequenti opere communicarunt: *Voyage litteraire — où l'on trouvera* (praeter observationes, quales prioris itineris descriptio habet): *Le Voyage des Nicolas de Bosc, Evêque de Bayeux, pour négocier la paix entre les Couronnes de France & d'Angleterre en* 1381. Iter Indicum Balthasaris Spinger. Descriptio apparatus bellici regis Franciae Caroli intrantis civitates Italiae, Florentiam, ac deinde Romam, pro recuperando regno Siciliae sive Neapolitano. *ibid.* 1724. 4.

IAC. *de* RICHEBOURCQ ultima verba factaque et ultimae voluntates morientium philoſophorum, virorumque et foeminarum illuſtrium, nec non Imperatorum, Regum et Principum, item ſummorum Pontificum, Cardinalium, Epiſcoporum, Sanctorum etc. plurimis e ſcriptoribus deſcripta, compilata, collecta, et variis e linguis in Latinam translata. T. I. II. *Amſtelod. et Antverp.* 1721. II Voll. in fol. — E ſexcentis, et quod excurrit, auctoribus diverſarum linguarum opus, ordine alphabetico, congeſtum eſt. Omnia Latino ſermone narrata ſunt. Pars prior ultimas virorum doctorum, poſterior regum principumque res geſtas continet. de Richebourcq.

NICOL. AMELOT DE LA HOUSSAYE (Hiſtorici ac Politici ex aliis operibus clarioris, Legato Gallico apud Venetos per aliquod tempus ab epiſtolis, † Pariſ. 1706) *Mémoires hiſtoriques, politiques, critiques & litteraires.* à Amſterd. 1722. II Voll. in 12. — Ad modum librorum, quos *ana* appellant, cum ex aliis ſcriptis, tum ex ipſius auctoris obſervationibus et experientia conflatum opus, varia, in primis ad hiſtoriam et genealogiam Gallicam facientia, comprehendens, multisque aliis huius generis compilationibus praeferendum. Ordine alphabetico editor ignotus uſus eſt; priores vero ſex alphabeti literae tantum his voluminibus duobus apparent. Amelot.

Cf. *Act. Erud.* 1723. Iul.

Recherches hiſtoriques, curieuſes & remarquables tirées d'un grand nombre d'Hiſtoriens. à Paris 1723. 12. Sunt bona mixta malis, ſine ordine et teſtibus. Recherches hiſt.

De LAVAU *Recueil d' diverſes hiſtoires, melées, politiques & morales.* à Paris 1723. II Voll. in 8. de Lavau.

GOTTFR. RUD. POMMERS al. Bugenhagen (D. iur. Lipſienſis † 1749) *Sammlungen hiſtoriſcher und geographiſcher Merkwürdigkeiten.* Altenburg 1726. 8. Pommer.

servir à l'histoire anecdote des gens de lettres. à Paris 1704. 1705. IV Part. s. II Voll. in 12.

Nouveau Recueil de Piéces fugitives d'histoire, de litterature &c. Par M. l'Abbé ARCHIMBAUD. à Paris 1717. IV Voll. in 12. Duae priores partes describuntur in ephemeridibus elegantibus, quibus titulus: *l'Europe savante* T. I. P. I, p. 254 sqq.

Recueil des traits d'hist. *Recueil choisi des plus beaux traits d'histoire, pris des anciens & des modernes, & redigez par ordre alphabetique.* à Liège 1707. 8.

Axtelmüller. STANISL. REINH. AXTELMÜLLERS *Schaubühne der Rebellionen und Aufrühre.* Augsb. 1706. 12.

Centuriae selectarum historiarum ex variis auctoribus Latinis, Gallis, Italis, Germanis, collecta. 1707. 8.

Martene et Durand. *Voyage litteraire de deux religieux Benedictins de la Congregation de St. Maur* (D. EDM. MARTENE et D. URSIN DURAND), *où l'on trouvera I. Quantité de piéces, d'inscriptions & d'epitaphes servant à eclaircir l'histoire & les généalogies des anciennes familles. II. Plusieurs usages des Eglises cathedrales & des monasteres, touchant la discipline & l'histoire des Eglises des Gaules. III. Les fondations des monasteres, & une infinité de recherches curieuses & interessantes, qu'ils ont faites dans près de cent Eveches & huit cens Abbayes, qu'ils ont parcouru. Ouvrage enrichi des figures.* à Paris 1717. 4. Aliud deinde iter Benedictini isti doctissimi suscepere, ac thesauros hac occasione collectos sequenti opere communicarunt: *Voyage litteraire — où l'on trouvera* (praeter observationes, quales prioris itineris descriptio habet): *Le Voyage des Nicolas de Bosc, Evêque de Bayeux, pour négocier la paix entre les Couronnes de France & d'Angleterre en* 1381. Iter Indicum Balthasaris Spinger. Descriptio apparatus bellici regis Franciae Caroli intrantis civitates Italiae, Florentiam, ac deinde Romam, pro recuperando regno Siciliae sive Neapolitano. *ibid.* 1724. 4.

IAC.

IAC. *de* RICHEBOURCQ ultima verba factaque et ultimae voluntates morientium philosophorum, virorumque et foeminarum illustrium, nec non Imperatorum, Regum et Principum, item summorum Pontificum, Cardinalium, Episcoporum, Sanctorum etc. plurimis e scriptoribus descripta, compilata, collecta, et variis e linguis in Latinam translata. T. I. II. *Amstelod. et Antverp.* 1721. II Voll. in fol. — E sexcentis, et quod excurrit, auctoribus diversarum linguarum opus, ordine alphabetico, congestum est. Omnia Latino sermone narrata sunt. Pars prior ultimas virorum doctorum, posterior regum principumque res gestas continet. de Richebourcq.

NICOL. AMELOT DE LA HOUSSAYE (Historici ac Politici ex aliis operibus clarioris, Legato Gallico apud Venetos per aliquod tempus ab epistolis, † Paris. 1706) *Mémoires historiques, politiques, critiques & litteraires.* à Amsterd. 1722. II Voll. in 12. — Ad modum librorum, quos *ana* appellant, cum ex aliis scriptis, tum ex ipsius auctoris observationibus et experientia conflatum opus, varia, in primis ad historiam et genealogiam Gallicam facientia, comprehendens, multisque aliis huius generis compilationibus praeferendum. Ordine alphabetico editor ignotus usus est; priores vero sex alphabeti literae tantum his voluminibus duobus apparent. Amelot.

Cf. *Act. Erud.* 1723. Iul.

Recherches historiques, curieuses & remarquables tirées d'un grand nombre d'Historiens. à Paris 1723. 12. Sunt bona mixta malis, sine ordine et testibus. Recherches hist.

De LAVAU *Recueil d' diverses histoires, melées, politiques & morales.* à Paris 1723. II Voll. in 8. de Lavau.

GOTTFR. RUD. POMMERS al. Bugenhagen (D. iur. Lipsiensis † 1749) *Sammlungen historischer und geographischer Merkwürdigkeiten.* Altenburg 1726. 8. Pommer.

Postea auctor collectionem ita mutavit et auxit, ut nova paene videretur; atque sic instructa post eius mortem edita est ab *Abr. Gotthelf Kaestner.* Altenburg. 1756. 8. Memorabiles, leves etiam observationes, quae omnes tamen vel prodesse vel delectare possint, continet, ex historia et geographia in primis regni Germanici.

Christ. IOH. FRID. CHRISTII (*Prof. Lipsiensis* † 1756) Noctes academicae, observationibus ad rem litterariam miscellis et coniecturis expositae. Specimen I. *Halae Magdeb.* (1727) Spec. II. *ib. eod.* Spec. III. *ib.* 1728. Spec. IV. *ib.* 1729. 8. Specimina quatuor unum constituunt volumen. Historica quaedam insunt, praecipue specimini tertio et quarto, v. c. Annales Francorum Pithoeani emendati et illustrati; de torque Hattonis, qua insidiatus esse fertur Henrico Aucupi, Saxoniae tum duci; I. H. Hofmanni rerum Walkenriedensium libri nondum editi; de Arnulfo, rege Francorum.

Zunica. DIEGO ZUNICA *Recreazione de' curiosi, espressa nell' istoria multiplice.* Napoli 1732. 12.

Amusem. hist. *Amusemens historiques ou Recueil de ce qu' il y a de plus interessant dans les Historiens les plus connus & les plus fideles.* à Paris 1736. II Voll. 8.

Liron. *Singularitez historiques & litteraires, contenant plusieurs recherches, decouvertes & eclaircissemens sur un grand nombre de difficultés de l' histoire ancienne & moderne. Ouvrage historique & critique. (Par Dom* JEAN LIRON, *Benedictin de la Congregation de S. Maur).* à Paris 1734. T. II. ibid. 1738. T. III. ibid. 1739. T. IV. ibid. 1740. 12. Non ex trivio petita exhibet auctor. Maxima observationum pars historiam illustrat Francogallicam, cum civilem, tum litterariam.

Nemeitz. IOACH. CHRISTOPH. NEMEITZ (Consiliarius Palatino-Bipontinus † 1753 Argentorati) *Vernünftige Gedanken über allerhand historische, critische und moralische Materien, nebst verschiedenen dahin gehörigen*

gen Anmerkungen. Frankf. am Mayn. I und II Theil. 1739. III Th. 1740. IV Th. 1741. V Th. 1744. VI Th. 1745. 8. Eminent in his miscellaneis praecipue litteraria et historica, et quanquam non omnia pari diligentia et acumine exposita sint, multa tamen invenient, passim ipsis usui futura, historiarum dulcedine capti.

Lettres de critique, de litterature, d'histoire &c. écrites à divers sçavans de l'Europe par feu Mr. GISBERT CUPER (Consul Daventriensis, ad Ordines foederati Belgii, Provinciae Overyselanae Legatus, dein Belgii ad Foederatorum in Brabantia et Flandria exercitum A. 1706 Consiliarius etc. † 1716). *à Amsterd.* 1742. 4. Maxima pars harum epistolarum, quarum nonnullae dissertationes potius sunt, historiam litterariam, antiquitates, remque numismaticam illustrat. Amplum recensum dedere auctores *Nov. Act. Erud.* a. 1744. p. 202 sqq. Cuper.

Nouveaux Mémoires d'histoire, de critique & de litterature; par M. l'Abbé D'ARTIGNY. à Paris 1749-1756. VII Voll. in 12. Opus miro modo, maximam partem gemmulis historicis, antiquis ac novis, variegatum: ne tamen in isto quaeras disquisitiones pereruditas! d'Artigny.

Histoire générale des conjurations, conspirations & revolutions celebres, tant anciennes que modernes. Par M. (François Joachim) DU PORT DU TERTRE (Academiae Andegavensis socius † 1759). *à Paris* 1754-1761. X Tomi in 12 mai. Duorum posteriorum voluminum auctor est DESORMEAUX, academiae Inscriptionum elegantiorumque literarum Parisinae sodalis. Coniurationes seditionesque nec secundum ordinem regnorum, quibus ortae actaeve sunt, licet auctor prior id pollicitus erat, nec temporis ratione habita, narrantur. Uterque etiam auctor non solum nil plane novi vel inauditi proposuit, sed etiam haud ubique veritatem aut testes fide dignos du Port du Tertre.

sectatus est. Desiderantur quoque quarundam celebriorum coniurationum historiae. Fatigat praeterea argumentorum sibi similium adspectus nimiaque largitas. Quapropter mehercle! operae minime pretium erat, foetum tam labilem civitati litterariae Theotiscae donare, quod tamen factum *Vratislaviae* 1764-1771. X Voll. in 8.

Longuerue. *Longueruana, ou Recueil de Pensées de l'Abbé de Longuerue publié par M. Desmarest.* à *Paris* 1754. 12. *Nouvelle edition, revue & corrigée.* à *Amsterd.* 1773. II Voll. in 12. Auctor, iam 1733 mortuus, haud vulgari eruditione praeditus erat, quae et in hac collectione, varias disquisitiones historicas continente, se exseruit.

Richer. *Essai sur les grands évenemens par les petites causes (par M.* ADRIEN RICHER). à Paris 1757. *Nouvel Essai* etc. ibid. 1759. 12. *Theotisce* Berol. et Lips. 1759. 8. atque Rigae et Lips. 1771. 8. Liber quidem lectu iucundus, sed in tradenda veritate historica ordineque rerum servando parum accuratus. Nec ubique verae rerum gestarum causae allatae, nec omnia facta ab auctore tradita gravia sunt.

Dreux du Radier. *Recreations historiques, critiques, morales & d'erudition; avec l'histoire des foux en titre d'office.* Par M. D (REUX) D (U) R (ADIER). à Paris 1767. II Voll. in 12 mai. Auctor multa scit, quae si nescias, crimini non habebitur.

Varietés hist. *Varietés historiques & litteraires.* à Paris 1762. 12 mai. Ethici magis ac politici argumenti, quam historici. Levia sunt fere omnia, ideoque haud anxie petenda.

Abbt. THOM. ABBTS, *weil. gräfl. Schaumburg-Lippischen Hof- und Regierungsrathes* († 1766), *Vermischte Werke. 1 Th.* Berlin und Stettin 1768. *2 Th.* 1770. *3 Th.* 1771. *4 und 5 Th.* 1780. *6 Th.* 1781. 8. Plurima quidem scriptoris nobilissimi opuscula philosophici argumenti sunt: at tamen et insunt, quae studium

dium historicum iuvent, v. c. fragmentum historiae Lusitanae (P. II); historia comitum Schaumburgicorum (P. V); de recta historiam docendi ratione, de differentia inter veterem et novam historiam aliaque (P. VI). Et in epistolis auctoris his operibus insertis meditationes varias huc pertinentes reperies.

Mélanges d'histoire, de litterature, de jurisprudence litteraire, de critique &c. Par M. TERRASSON, *Ecuyer, Avocat au Parlement, ancien Vice-Chancelier de Dombes, Censeur Royal, Lecteur & Professeur ordinaire du Roy au Collège Royal de France.* à Paris 1769. 12. Pauca insunt historica, eaque maximam partem ad historiam Francogallicam pertinent. Terrasson.

Merkwürdige Geschichte und Denkwürdigkeiten, welche sich in der vergangenen Zeit, und zwar in den Jahren 1755 bis 1768 zugetragen haben; ausgezogen aus authentischen Nachrichten. Leipz. 1769. 8. Pars secunda hanc habet epigraphen: *Gesammelte Nachrichten von allerhand merkwürdigen Begebenheiten, seltsamen Vorfällen, Beyspielen von Tugend und Laster, von Verbrechen und Strafen, wie auch von einer Menge theils nützlicher, theils angenehmer Erfindungen und Entdeckungen, die binnen den Jahren 1755 bis 1768 aus allen Theilen der Welt bekannt gemacht worden sind.* ibid. 1770. 8. Tertia pars: *Merkwürdige Geschichte und Denkwürdigkeiten — die seit den Jahren 1769 bis 1775 nach und nach bekannt gemacht worden.* ibid. 1776. 8. Minime ex monumentis authenticis, ut titulus partis primae mentitur, sed e novellis politicis huius compilationis haud plane contemnendae, partes duas priores corrasit RANFTIUS, quem supra p. 165 sq. nominavimus. Tertiae partis editor ignoratur. Merkwürd. Gesch.

Historische Erzählungen, die Denkungsart und Sitten der Alten zu entdecken. Zürich 1769. 12. Plurima pars harum narrationum ex historia medii, quod appellant, aevi, et quidem Helvetica, collecta est. Hist. Erzähl.

Allete. *Les Princes célébres, qui ont regne dans le monde, depuis l'origine des monarchies & des empires jusqu'à nos jours. Ouvrage, où l'on expose leur different caractère & les actions remarquables, qui ont fait passer leur nom à la posterité.* à Paris 1769. IV Voll. in 12 mai. Regibus ac Principibus, quibus historiae studium prae caeteris hominibus utile, cui vero non multum otii impendere solent, saltem non semper possunt, scripsit auctor, cui nomen ALLETE. Ex omni igitur historia prudenter selegit exempla, quae proficua hominibus istis esse possunt. In describendis historiae antiquae Principibus Tillemontium in primis secutus est.

Galerie de Portraits. *Galerie de Portraits.* à Paris 1769. 8. Non sine partium studio, nec sine festinatione, errorum multorum matre, has imagines ex historia praecipue Francogallica et ex historicis huius gentis, v. c. *Bossuet*, *Flechier*, *Orleans*, *Voltaire*, *Velly*, *Villaret*, ex *Humio* tamen etiam aliisque conquisivit scriptor, nobis ignotus.

Hist. Misc. *An Historical Miscellany.* London 1771. 12. Opusculum in usum iuventutis ex variis historiarum partibus caute collectum.

Gesch. und Erz. *Geschichte und Erzählungen.* Danzig 1771-1778. X Voll. in 8. Editio altera tomi primi *ibid.* 1779. — Auctor, SAMUEL GUIL. TURNER, tunc temporis Antistes sacrorum Nassenhubensis prope Dantiscum, nunc Diaconus in hac urbe, non solum historias, sed etiam breves fabulas Romanenses, meditationes ethicas, commentationes physicas etc. populari cultoque stilo conscriptas, magnam partem ex ephemeridibus Anglicis et Francogallicis Theotisce conversas, lectoribus offert. Prodest pariterque delectat.

Fragmente. *Fragmente der ältern Geschichte zum Zeitvertreib denkender Leser.* Hamburg 1772. 8. Excerptorum potius, quam fragmentorum titulo insignienda esset haec collectio, cuius auctor artem bene narrandi non callet.

Les

Les Annales de la bienfaisance, ou les hommes, rappellés à la bienfaisance par les exemples des peuples anciens & modernes, qui ont donné, soit en public, soit en particulier, des preuves d'humanité, de vertu, de generosité &c. à Lausanne (seu potius *à Paris*) 1772. III Voll. in 12 mai. Non modo humanitatis, beneficentiae ac liberalitatis, verum etiam fortitudinis exempla, passim quoque facetiae, proponuntur in hac compilatione, peccatorum historicorum plenissima. Annales de la bienfaisance.

Historische Auffsätze für die Jugend, aus den berühmtesten Schriftstellern ausgezogen; aus dem Englischen. Leipz. 1773. 8. Acri sane iudicio auctor anonymus pensa historica LX pulcherrima ex Livio, Tacito, Humio, Robertsono, Voltario aliisque collegit. Hist. Auff.

Geographisches, historisches, physicalisches und moralisches Mancherley. Leipzig 1773. II Voll. in 8. Minima collectionis pars ad historiam pertinet. Fontes, e quibus narrationes haustae, nunquam indicati. Mancherley.

Mélanges historiques, politiques, critiques & philosophiques. Par M. DUCROT. à Paris 1774. II Voll. in 8. Prima huius compilationis pars varia fragmenta historica, sine ullo ordine, ab initio aerae christianae usque ad pacem Ultrajectensem, narratiunculis de Ludovico XIV, Galliarum rege, antea non satis cognitis interspersis; secunda, brevem Ludovici XV biographiam; tertia, descriptionem brevem ac ieiunam regnorum quorundam Asiaticorum, Africanorum et Americae, comprehendit. Ducrot.

Todtengespräche über wichtige Begebenheiten der mittlern und neuern Geschichte, von I. K. F. (IOH. KONRAD FAESI, Antistes sacrorum Flachensis prope Scaphusam). *Frankf. und Leipz.* 1775. 4. Faesi.

Eiusd. *Unterredungen verstorbener Personen über wichtige Begebenheiten der ältern, mittlern nnd neuern Geschichte.* Halle 1777. 8. — Dialogi huius auctoris

veritate

veritate historica nituntur, ideoque hic omnino commemorandi videntur: cave igitur, ne illos confundas cum iis, quos *Faßmannus* quidam, *Ranftius*, aliique huius farinae scriptores, olim ad nauseam usque procrearunt!

Neue Miscellanien.

Neue Miscellanien, historischen, politischen, moralischen und sonst verschiedenen Inhalts. Leipzig 1775-1781. XII Partes in 8. Partibus quatuor prioribus symbolas contulit Comes ROCHUS FRID. *de* LYNAR († 1781); reliquos auctores ignoramus. Partes posteriores laude, quam priores tulerunt, haud dignae sunt.

Les imposteurs demasqués.

Les imposteurs demasqués, ou les usurpateurs punis, ou histoire de plusieurs avanturiers, qui ont pris la qualité de Roi, de Messie, ou de Prophète, & ont fini leur vie dans l'obscurité, ou par une mort violente. à Paris 1776. 12 mai. — Historiae vulgares, non sine vitiis gravibus narratae!

Feddersen.

IAKOB FRIED. FEDDERSEN (Antistitis sacrorum olim Magdeburgensis, nunc Brunsvicensis) *Nachrichten von dem Ende gutgesinnter Menschen, mit praktischen Anmerkungen. 1ste Sammlung.* Halle 1776. *2te Samml.* 1778. *3te Samml.* 1781. 8 mai. (Collectio prima typis repetita *ibid.* 1781). Magnum plausum tulere hae relationes de hominibus bonis; et quidem non immerito. Auctor enim, ingenio pariter ac animo amabilissimus, res gestas, quae humanitatem ornant, sic narrat, ut et aliorum hominum pectora virtute impleat, eosque ad facinora egregia praestanda valide incendat. Eandem laudem meretur eiusdem libellus, iuventuti scriptus: *Beyspiele der Weisheit und Tugend aus der Geschichte mit Erinnerungen für Kinder.* Halle 1777. ibid. 1780. 8.

Letzte Gesinnungen.

Letzte Gesinnungen zum Tode verurtheilter Standespersonen, oder kurzgefaßter Bericht von ihrem Leben, von dem Verfahren wider sie, und von den wichtigsten Umstän-

Umständen bey ihrem Tode; nebst den Briefen, die sie im Gefängnisse geschrieben, und den Reden, die sie auf dem Schaffot gehalten haben. Aus dem Französischen übersetzt, und mit Berichtigungen und Zusätzen versehen. Leipz. 1777. 1778. III Voll. in 8. Et haec collectio, cuius auctorem ignoramus, salubris est, multumque ad animos hominum corrigendos iuvare potest. Libri, e quibus compilata, indicati sunt. Interpres Theotiscus bene rem suam egit. Huc etiam pertinet collectio, ex historia recentiore hausta, hac epigraphe ornata:

Beyspiele von Tugend und Laster aus der Geschichte der Menschheit. Altenburg 1778. II Partes in 8.

Mélanges tirés d'une grande bibliotheque. à Paris 1779-1781. XV Voll. in 8. Auctor horum miscellaneorum, magnam partem historicorum, CONTANT DORVILLE, XXIV promisit volumina, alphabeti literis insignita, e bibliotheca Marchionis DE PAULMY extracta vel extrahenda. Varia ex prioribus tomis transtulit *Wielandus* in ephemerides suas, der *teutsche Merkur* inscriptas, inde quidem a mense Novembri 1780, adspersis observationibus ac sententiis gratissimis. Possessor bibliothecae ipse quaedam elaboravit, v. c. integrum volumen tertium, cui titulus: *Précis d'une histoire générale de la vie privée des François dans tous les tems & dans toutes les provinces de la Monarchie.* Mélanges.

Historisch-Statistisch-Moralisches Lesebuch zur Unterhaltung für die erwachsene Jugend und andere. 1. Stück. Halle 1780. 8. Haustae quidem hae narrationes sunt e libris notis, utilis tamen eorum collectio iuventuti omnino esse potest, ideoque continuatio optanda. Quod etiam valet de sequentibus huius generis collectionibus recentissimis: Lesebuch.

Unterhaltende, die Menschheit interessirende Merkwürdigkeiten aus verschiedenen Fächern. 1 Th. Frankf. und Leipz. 1780. *2 Th.* ibid. 1782. (f. potius 1781) 8. Unterhalt. Merkwürd.

Histo-

Wagenseil. *Historische Unterhaltungen für die Jugend, von* C. I. WAGENSEIL. *1 Bändchen.* Augsb. 1781. 8.

* * *

Anecdoten. Non immerito forte hic etiam mentio iniicienda erit libellorum, quos Francogalli nuper e maioribus operibus historicis, maximam partem negligenter satis, excerpserunt atque compilarunt, nobisque sub titulo τῶν ἀνεκδοτῶν — indigni profecto hoc elogio! — certatim venditarunt. Omnes si coniungas, historiam quasi universalem, certe ex mente auctorum, habebis. Nobis sequentes fere innotuerunt:

Anecdotes Françoises. à Paris 1767. 12 mai. Auctor perhibetur BERTOUX, Canonicus Sylvanectensis, antea ordini Iesuitarum adscriptus. Haud male, iuncto libello simili (*Tablettes anecdotes & historiques des Rois de France;* auctore *Dreux du Radier*), haec anecdota scriptor anonymus in sermonem Theotiscum transtulit, hoc titulo: *Historische Gemälde und Anecdoten der Könige in Frankreich etc. Leipz.* 1768-1769. IV Voll. in 8.

Anecdotes Italiennes. à Paris 1769. 12 mai.

Anecdotes Germaniques, dépuis l'an de la fondation de Rome 640 & avant l'ère chrétienne 106 jusqu' à nos jours. à Paris 1769. 12 mai.

Anecdotes Angloises, dépuis l'établissement de la Monarchie Angloise jusqu' au regne de George II. à Paris 1769. 12 mai.

Anecdotes du Nord, comprenant la Suede, la Danemark, la Pologne & la Russie, dépuis l'origine de ces Monarchies jusqu' à présent. à Paris 1770. 12 mai.

Anecdotes des Republiques, auxquelles on a joint la Savoie, la Hongrie & la Boheme. à Paris 1771. II Voll. in 12 mai.

Anecdotes Arabes & Musulmanes depuis l'an de J. C. 614, epoque de l'etablissement du Mahometisme en Ara-

Arabie par le faux prophete Mahomet, jusqu' à l' extinction totale du Califat en 1538. à Paris 1772. 12mai.

Anecdotes ecclesiastiques, contenant tout ce qui s' est passé de plus intéressant dans les Eglises d' Orient & d' Occident, dépuis le commencement de l' ère chrétienne jusqu' à présent. à Paris 1772. II Voll. 12 mai.

Anecdotes Espagnoles & Portugaises, dépuis l' origine de la Nation jusqu' à nos jours. à Paris 1773. II Voll. in 12 mai.

Anecdotes Orientales I Partie, contenant les anciens Rois de Perse, & les différentes dynasties perses, turques & mogoles jusqu' aux Califes & aux Sophis exclusivement. *II Partie*, contenant les Rois de Perse, de la Dynastie des Sophis, les Mogols & les Sultans Turcs de la famille Ottoman, dépuis la fondation de ces grands empires jusqu' à nos jours. à Paris 1773. in 12 mai.

Anecdotes chinoises, japonoises, siamoises, tonquinoises &c. dans lesquelles on s'est attaché principalement aux mœurs, usages, coutumes & religions de ces différens peuples de l' Asie. à Paris 1774. 12 mai.

Anecdotes Africaines, dépuis la decouverte de l' Afrique jusqu' à nos jours. à Paris 1776. 12 mai.

Anecdotes Americains ou Histoire abrégée des principaux évenemens arrivés dans le nouveau monde dépuis sa decouverte jusqu' à l' époque présente. à Paris 1777. in 12 mai.

H. Col-

II.

Collectiones, Dissertationes, Opera et opuscula historica iunctim edita. *)

Sabellicus.

M. ANT. COCCII SABELLICI (*de quo supra* p. 95 sqq.) Opera in duos digesta tomos *Venet.* 1502. fol. *Basil.* 1538. II Voll. fol. *ibid.* 1560. IV Tomi in fol. Omnes editiones rarae. Ultimam curavit *Coelius secundus Curio;* quatuor isti tomi plerumque tria volumina constituunt, quia tertius et quartus uno volumine commode contineri possunt.

Cf. *Bibl. hist. Hamburg.* Cent. X. p. 233.

Ritius.

MICHAEL RITIUS s. *Riccius, Ricio, Ris (ICtus et Historicus, Prof. prim. Neapolitanus, Consiliarius regius, Praeses Senatus supremi, atque Comes Cariatensis ac Montellensis, postea patria pulsus, regis Francogalliae Consiliarius sociusque Parlamenti Parisini, saeculo XVI florens)* de regibus Francorum Libri III. de regibus Hispaniae Libri III. de regibus Hierosolymorum Lib. I. de regibus Neapolis et Siciliae Libri IIII. de regibus Ungariae Libri II. *Basil.* 1517. 4. *ibid.* 1534. 8. Editio quarta *Neap.* 1645. 4. Omnes editiones horum librorum, sigillatim etiam typis expressorum, rarae, omnium vero rarissima prima illa Basileensis. Cf. etiam supra p. 192.

Aeneas Sylvius s. Pius II.

AENEAE SYLVII *Senensis* i. e. PII SECUNDI Opera omnia, nunc demum post corruptissimas editiones summa diligentia castigata et in unum corpus redacta. *Basileae*, ex officina Henr. Petri 1571. fol. (Editio rarissima).

Eiusd.

*) Titulos tantum plurimorum huius generis operum hic conspiciendos damus, quia contenta locis suis laudabuntur. Quoties hoc fiet, breviter ad hanc sectionem ablegare poterimus lectores, non describendo semper integros operum titulos eorumque editiones; atque hac ratione spatium lucrabimur.

Eiusd. Opera geographica et historica. *Helmstadii* 1699. 4.

PAULI IOVII Opera, quotquot exstant, omnia, a mendis accurate repurgata, vivisque imaginibus eleganter et opportune suis locis illustrata. *Basileae*, typis P. Pernae 1578. II Voll. in fol. Cf. supra p. 137. — Paulus Iovius.

CAROLI SIGONII (*Prof. literarum elegantiorum Venetus, deinde Patavinus, postea Bononiensis*, † 1584 *Mutinae*, ubi 1523 s. 1524 *natus fuerat*) Opera omnia. *Hanoviae* 1604. III Voll. in fol. — Sigonius.

Eiusd. Opera omnia edita et inedita, cum notis diversorum illustrium virorum et eiusdem vita a *Lud. Ant. Muratorio* conscripta; *Phil. Argelati* Bononiensis nunc primum collegit, suasque animadversiones in aliquot ipsius Sigonii opuscula adiecit, nec non indicibus locupletissimis exornavit. *Mediolani* 1732-1738. VI Voll. in fol.

PETRI PITHOEI (*Procuratoris generalis Parisini* † 1596) Opera sacra, iuridica, historica et miscellanea, ex editione *Car. Labbei*. *Paris.* 1609. 4. Liber admodum rarus, quo tamen non omnia Pithoei scripta historica minora collecta sunt. — Pithoeus.

BILIBALDI PIRCKHEIMERI, *Consiliarii quondam DD. Maximiliani I et Caroli V Impp. Augg. Equitis aurati, Senatoris et Patricii Norimbergensis*, († 1530) Opera politica, historica, philologica et epistolica, cum Alberti Dureri, Norimbergensis, vulgo Apellis Germanici dicti, figuris aeneis. Adiectis opusculis Pirckheimeri auspicio concinnatis: *Clarae Pirckheimerae* Abbatissae, *Conradi Celtis*, *Ioh. Stabii*, *Christoph. Scheurli*, *Eobani Hessi*, epistolae variorum eius aevi doctissimorum quorumque virorum ad Pirckheimerum. Una cum *Cunradi Rittershusii*, IC. et Antecessoris Altorphini, Commentario de Vita et Scriptis Pirckheimeri. Omnia nunc primum edita ex bibliotheca Pirckheimerana V. N. Iohannis Im- — Pirckheimer.

hosii, Patricii Norimbergensis, collecta, recensita ac digesta a *Melchiore Goldasto Haiminsfeldio. Francof.* 1610. fol.

Barlandus. HADRIANI BARLANDI (*Professoris Rhetorices Lovaniensis* † circa 1542) Historica, nunc primum collecta simulque edita. *Colon.* 1603. 8.

Lipsius. IUSTI LIPSII (*Brabantini, Doctoris iuris, Consiliarii et Historiographi Hispanici, Professoris Ienensis Rhetorices ac Historiarum, tandem Professoris litterarum elegantiorum Lovaniensis,* † 1606) Opera omnia. *Antverp.* 1614. VI Voll. in 4. *ibid.* 1637 sqq. VI Voll. in fol. *Lugd.* 1652. II Voll. fol. *Vesaliae* 1675. IV Voll. in 8 mai.

Acta sanct. Acta Sanctorum, quotquot toto orbe coluntur, vel a Catholicis Scriptoribus celebrantur, quae ex latinis et graecis aliarumque gentium antiquis monumentis collegit, digessit, notis illustravit IOANNES BOLLANDUS (*Belga* † 1665), Societatis Iesu Theologus, servata primigenia phrasi. Operam et studium contulit GODEFRIDUS HENSCHENIUS, eiusdem societatis Theologus (*Antverpiensis* † 1682). Prodit nunc duobus tomis *Ianuarius*, in quo MCLXX nominatorum Sanctorum et aliorum innumerabilium memoria vel res gestae illustrantur. Caeteri menses ex ordine subsequentur. *Antverpiae*, prostant apud *Ioan. Bapt. Verdussen* 1643. II Voll. in fol. — Ita inscribitur tomus primus et secundus operis, cuius formam ac rationem conceperat Iesuita HERIBERTUS ROSWEYDUS, vasti, voluminosi, et maximo hinc pretio comparandi, imo rarissime obvii, quippe adeo Antverpiae raro integrum reperitur, quia volumina ad mensem Februarium pertinentia maximam partem perierunt. *Februarius* iste absolvitur tomis III, iisdem editoribus, *Antverp.* 1658. Tunc Bollandus et Henschenius socium sibi adscivere DAN. PAPEBROCHIUM (Iesuitam Antverpiensem

sem

sem † 1714), qui cum Henschenio, Bollando interea mortuo, *Martium* edidit tomis III, *ibid.* 1668. *Aprilis* sequebatur *ibid.* 1675, tribus itidem tomis. *Maii* tomus I-V *ibid.* 1680. VI et VII *ibid.* 1688.*) Cuius mensis sex tomi priores Henschenii et Papebrochii cura prodiere: septimus autem, sociis Papebrochio, FRANC. BAERTIO († 1719) et CONRADO IANNING († 1723). Hi quoque primum *Iunii* tomum *ibid.* 1695 curarunt, adiuncto sibi HENRICO THIEULLIER, qui vero mox hoc labore sese abdicavit; successor eius, FRANC. VERHOEVEN, morte praematura a. 1701 oppressus est. Ideoque, NICOLAO RAYE socio assumto, secundus Iunii tomus prodiit 1698; tertius 1701; quartus 1707; quintus, cuius curam simul gessit IOH. BAPT. SOLLERIUS, 1709; sextus et septimus 1715 et 1717, curantibus Ianningo et Sollerio. Iidem, socio IOH. PINIO, *Iulii* tomum primum 1719, secundum 1721, tertium Sollerius, Pinius et GUIL. CUPERUS 1723, quartum usque ad septimum hi tres quoque, adiuncto sibi PETRO BOSCHIO, 1725, 1727, 1729 et 1731, in lucem ediderunt. *Augusti*, iisdem auctoribus curantibus, tomus primus 1733 prodiit, secundus, in cuius elaboratione Boschius mortuus, 1735, tertius, adiuvante PETRO DOLMANS, 1737, quartus, Pinio et Cupero curantibus, 1739, quintus et sextus 1741 et 1743, eorundem studio, accedente tamen IOH. STILTINGHIO. Primum *Septembris* tomum 1746 elaborarunt Pinius, Stiltinghius, LIMPENIUS et IOH. VELDE; secundum 1748 tres posteriores atque CONSTANTINUS SUYSKENS; tertium 1750 Stiltingh, Limpen, Suyskens et IOH. PERIER; quartum 1753 iidem, Limpenio excepto; quintum 1755

 iidem

*) Ad mensem Maii pertinet etiam *Propylaeum Mensis Maii, quod continet vitas Romanorum Pontificum*, auctoribus *Henschenio et Petro Possino.* Antverp. 1681.

iidem et URBANUS STIKER; sextum 1757, septimum 1760, et octavum 1762, iidem, Stikeri tamen loco, IOH. CLEUS assumto. Primum *Octobris* Tomum 1765 curarunt Stiltingh, Suysken, Perier, accedentibus CORNELIO BYE et IACOBO BUE, adiuvante etiam IOSEPHO GHESQUIER. Mortuis Stiltinghio ac Periero, reliqui, usque ad abolitionem ordinis Iesuitici, operi incubuerunt, atque secundum Octobris tomum 1768, tertium vero 1770 in lucem ediderunt. Magno post intervallo quartus Octobris tomus, curantibus Bye, Bue, HUBENS et FONSON, 1780 typis expressus est. Opus igitur, nondum ad finem perductum, iam LI tomos implet. Venetiis operis repetitio, bibliopolis Albrizzi et Coleti molientibus, suscepta est inde ab a. 1734. Quadraginta tomi editionis Venet. prodierunt usque ad a. 1756, nescio vero, an reliqui Tomi etiam fuerint recusi. — Dissertationes pereruditae, quibus Actorum Sanctorum Antverpiensium auctores, quos *Bollandistas* vulgo appellant, adversarios refutare studuerunt, voluminibus istis insertae, separatim recusae exstant, hac epigraphe: *Acta SS. Bollandiana apologeticis libris in unum Volumen contractis vindicata.* Antverp. 1755. fol. Forte etiam reliquae dissertationes criticae, per volumina ista dispersae, hac ratione colligentur pluribusque sic utiles fient. Quod ut a viro, acri iudicio praedito, agatur, vehementer optandum est. Multae enim harum dissertationum paleas continent, quarum collectio futilis sane foret atque ingrata. Nemo vero, qui de hominibus illustribus, Regibus, Archiepiscopis, Episcopis, Abbatibus, Principum administris, inter Sanctorum numerum relatis, quorumque res gestae in isto narrantur atque explicantur, agere vel scribere conatur, hoc facere audeat, sine adiumento horum Actorum. Omnia enim fere hic collecta, saepe etiam *ἀκριβῶς* examinata diligenterque illustrata, inveniet, quae consilium suum magnopere

pere iuvare possint, multa iam occupata et praerepta, quae laborem et operam in colligendis materiis mirum in modum levent.

Eorum in gratiam, quibus praestantissimi operis usus praeclusus est, indicabimus libros, quibus omnium voluminum argumenta copiose suggesta inveniuntur:

DU PIN *Nouvelle biblioth. des auteurs eccles.* T. XVII. p. 267.

BAILLET *Discours sur l'histoire de la Vie des Saints*, praef. Vol. I. libri: *Vies des Saints*.

BAUMGARTENII *Nachrichten von merkwürdigen Büchern* T. I. p. 134. 239. 351. 525. T. II. p. 126. T. III. p. 37. T. IV. p. 34.

Götting. gel. Anzeigen a. 1756. p. 1369 et 1399. a. 1767. p. 281.

Cf. etiam *Journal des Sçavans* a. 1708. May p. 345.
M. DENIS *Merkwürdigkeiten der Garellischen Bibliothek* p. 321.

IOH. IAC. CHIFFLETII (*Philippi II regis Hispaniarum Medici, Consulis Vesontini* † 1669) Opera politico-historica ad pacem publicam pertinentia. Tomus I. *Antverp.* 1650. T. II. *ibid.* 1649. fol. I. I. Chiflet.

Chiffletiana Miscellanea, sive *Chiffletiorum* Opuscula varia, historiam et antiquitatem, tam sacram, quam profanam illustrantia, seorsim antehac edita, sed nunc in unum corpus collecta. *Amsterd.* 1688. VII Voll. in fol. *)

Utilissimam collectionem ex Franciae Occidentalis maxime bibliothecis procuravit IOH. LUCAS DACHERIUS (*d'Achery*) e congregatione S. Mauri Monachus Benedictinus magni nominis († 1685), hac quidem epigraphe: d'Achery.

U 3 Veterum

*) De Chiffletiis eorumque scriptis eruditissimis accurate agitur in *Bibl. hist. Hamburg.* Cent. X. p. 235-331.

Veterum aliquot scriptorum, qui in Galliae bibliothecis, maxime Benedictinorum, latuerunt, Spicilegium. *Paris.* 1655 - 1677. XIII. Voll. in 4.

Volumina duo priora recusa sunt *ibid.* 1665. 4. Rarius factum opus cum maximi pretii esset, iterum editum fuit, scriptis variis in certas classes redactis, per *Ludov. Franc. Ios. de la Barre*, adiectis scriptorum, quos Spicilegium hoc refert, variis lectionibus, per *Steph. Baluzium* et *Edmundum Martene* collectis. *Paris.* 1723. III Voll. in fol. Licet vero multis nominibus ordinatior, castigatior et melior sit haec editio repetita; tamen omissa etiam quaedam sunt, et immutata, ideoque priori etiam editioni in charta maxima, typis luculentis excusa, et inde a multis annis a viris doctis citata, pretium adhuc aliquod statuendum; eo magis, quia ordo in recentiore mutatus, atque paginae nec in margine additae; omitto, typos minutiores in folio visui minus forti non arridere. Quae verba sunt *Vogtii* in Catal. Libror. rar. pag. 3. ed. a. 1738.

Cf. THOM. ITTIGIUS de biblioth. et catenis Patrum p. 166.
(BAUMGARTENS) *Nachrichten von einer Hallischen Bibl.* T. V. p. 100.
(TASSIN) *Hist. litter. de la Congreg. de S. Maur* pag. 109. et in versione huius operis Theotisca T. I. pag. 164.

Boecler. IO. HENRICI BOECLERI (*Consiliarii Caesarei ac Moguntini, Historiographi Suecici et Prof. Histor. Argentinensis*, † 1672) Dissertationes academicae. *Argent.* 1658. 8. Editio secunda, altero tanto auctior. *ibid.* 1701 sq. III Voll. in 4.

Horn. GEORG. HORNII (*natione Germani, post varia fata Prof. Histor. Harderovicensis, deinde Leidensis* † 1670) Dissertationes historicae et politicae. *Lugd. Bat.* 1668. 12.

Acta

Acta Sanctorum Ordinis S. Benedicti in saeculorum classes distributa: Saeculum I. quod est ab anno Christi D. ad DC. Collegit Dominus LUCAS D'ACHERY, Congregationis S. Mauri Monachus, ac cum eo edidit D. IOANNES MABILLON, eiusdem Congregationis († 1708), qui et universum opus notis, observationibus indicibusque necessariis illustravit. *Lutetiae Paris.* 1668. fol. Successere octo volumina ab a. 1669 usque ad 1701. Dacherius quidem conceperat opus hoc praestantissimum, multaque ad id perficiendum collegerat: sed senectute ingravescente impeditus illud elaborare non poterat. Mabillonio igitur doctissimo debemus operis perfectionem, observationes ac praefationes, rara eruditione repletas, omnesque fere historiarum regiones, ecclesiasticam in primis, illustrantes. Quapropter viris doctis, qui opus splendidum sibi comparare haud possunt, gratum omnino fuit, quod praefationes istae separatim in lucem prodierint, cura P. P. *Steph. Hideux*, et *Ioh. Petr. du Bos*, eiusdem Congregationis sociorum, hac quidem epigraphe: R. P. *Domini Ioannis Mabillonii Praefationes Actis Sanctorum Ordinis S. Benedicti, in saeculorum classes distributis, praefixae etc.* Rotomagi 1732. 4. Caeterum observationes ad saeculum sextum Benedictinum, quod duobus posterioribus voluminibus continetur, RUINARTUM, eiusdem congregationis socium doctissimum, auctorem habent, praefationes autem Mabillonium. Praefationum argumenta operisque universi oeconomiam tradidit *Tassinus* l. c. p. 221. et 630 Vers. Theot. T. I. p. 340. T. II. p. 363. Mabillon.

Mabillonio debemus etiam aliud huc pertinens opus, inscriptum: *Analecta vetera.* Lutetiae Paris. 1675. 1676. 1682. 1685. IV Voll. in 8. Recusa, *cura Ludovici Franc. Ios. de la Barre*, ibid. 1723. fol. Monimenta et dissertationes, epistolae, diplomata, conciliorum fragmenta, carmina historica, quibus

haec Analecta abundant, in hac editione ordine chronologico dispofita funt. Cf. *Taffinus* l. c. p. 238. Verf. Theot. T. I. p. 366. — Nec filentio praetereunda funt opufcula pofthuma Mabillonii et Ruinarti, hoc titulo infignita:

Ouvrages pofthumes de JEAN MABILLON & *ceux de* THIERRI RUINART; par D. VINCENT THUILLIER. à Paris 1724. III Voll. in 4. Non omnia funt pofthuma, plura potius iam a Mabillonio ipfo edita erant.

Sarpi. PAOLO SARPI (Servitae, Doctoris Theologiae, Procuratoris generalis ordinis fui et Archivi reip. Venetae arcani cuftodis, † Venetiis 1623) *Opere, divife in cinque Volumi. In Venetia* 1677. V Voll. in 12. — *Divife in fei Volumi.* ib. eod. VI Voll. in 12. (Titulus quidem tomi primi annum 1677 prae fe fert: fed fequentes anno 1684 infigniti) — *Divife in fei Volumi. In Venetia* Vol. I. 1687. Vol. II. 1686. Vol. III. 1675. Vol. IV *in Mirandola* 1687. Vol. V *in Venetia* 1683. Vol. VI. *ibid.* 1685. 12. Venetiae quidem in harum editionum titulis tanquam impreffionis locus laudantur: fed falfo. Editiones tres recentiores itidem falfo *Helmftadium*, tanquam locum impreffionis, prae fe ferunt. Prima, fic infignita, 1718. II Voll. in 4. fecunda, 1750. II Voll. in fol. tertia, eaque copiofiffima, licet varia adhuc Sarpii inedita fcripta fuperfint, 1763. V Voll. in 4 mai. Quae editio recentiffima etiam continet opus Sarpii celeberrimum, hiftoriam Concilii Tridentini, quam editiones operum praecedentes non habent; nec antea autographum Italicum huius hiftoriae in Italia typis impreffum erat.

Cf. IOH. FABRICII Hiftoria bibliothecae fuae P. VI. p. 129.
NICERON l. c. T. I. p. 478. Verf. Theot.
(BAUMGARTENS) *Nachrichten von einer Hall. Bibl.* T. III. p. 343.
Götting. gel. Anzeig. a. 1764. p. 666.

STEPHANI BALUZII (*Professoris iuris canonici in Collegio regio Parisino, deinde Directoris eiusdem Collegii, post in exilium acti, tandem quidem Lutetiis recepti, sed sine munere publico,* † 1718) Miscellaneorum Liber primus. Hoc est, Collectio veterum monumentorum, quae hactenus latuerunt in variis codicibus ac bibliothecis. *Parisiis* 1678. — Liber secundus *ibid.* 1679. — Liber tertius. *ibid.* 1680. — Liber quartus. *ibid.* 1683. — Liber quintus. *ibid.* 1700. — Liber sextus. *ibid.* 1713. — Liber septimus *ibid.* 1715. 8 mai. Baluzius.

Cf. (BAUMGARTENS) *Nachrichten von einer Hallischen Bibliothek* T. VI. p. 301.

CHRISTOPH. CELLARII (*Professoris historiarum et eloquentiae Halensis* † 1707) Programmata varii argumenti — eiusdemque orationes etc. *Lips.* 1689. 8. Cellarius.

Eiusdem Dissertationes academicae varii argumenti, in summam redactae cura et studio *Io. Georg. Walchii*, qui et dissertationem de auctoris vita et scriptis, item indices copiosiores adiecit. *ibid.* 1712. 8. — Non omnia in his collectionibus historica sunt, maximam tamen partem.

THOMAE CRENII (*seu potius* THOMAE THEODORI CRUSII, *Brandenburgensis, post varia fata ac munera Lugduni Batavorum vitam privatam agentis,* † 1728) Fasciculus dissertationum historico-critico-philologicarum. *Roterod.* 1691-1699. IX Voll. in 8. Crenius.

Eiusdem Animadversiones philologicae et historicae, novas librorum editiones, praefationes, indices, nonnullasque summorum aliquot virorum labeculas notatas excutientes, cum plurimorum clariss. virorum epistolis, antea nunquam editis. Partes XIX. *Lugd. Bat.* 1697-1720. IX Voll. in 8.

Eiusd. Museum philologicum et historicum. *ibid.* 1699. — II. *ibid.* 1700. 8.

Eiusd. Analecta philologico - critico - historica. *Amstelod.* 1699. 8.

Eiusd. Thesaurus librorum philologicorum et historicorum. *Lugd. Bat.* 1700. 8.

Multa in his collectionibus insunt futilia, arida et ieiuna: multa vero etiam utilia nec ubivis obvia. Maxima dissertationum pars ab aliis viris doctis profecta et a Crenio notis ac praefationibus instructa est. Caeterum omnes collectiones Crenianae rarae.

Temple. WILLIAM TEMPLE'S (cf. supra p. 155) Miscellanea, *in two Parts.* Lond. 1691. 8. Editio quinta, *ibid.* 1697. 8. — *Gallice*, à Utrecht 1693. II Voll. in 12.

Rabener. IUSTI GOTTOFREDI RABENERI (*Senioris, Rectoris Fribergensis et Misnensis*, † 1699) Amoenitatum historico-philologicarum quinque Decades, quibus accesserunt Orationes ac Epistolae selectiores. *Lips.* 1695. 8.

Sirmond. IAC. SIRMONDI (*Societatis Iesu Presbyteri, natione Francogalli, Romae per longum sat tempus Ordinis sui Secretarii, dein Ludovico XIII, regi Galliarum, a confessionibus*, † *Lut. Paris.* 1651) Opera varia, nunc collecta primum, ex ipsis schedis auctoris emendatiora, notis posthumis, epistolis et opusculis aliquibus auctiora. Accedunt S. Theodori Studitae Epistolae, nunquam antea Graece vulgatae, plerumque Sirmondo interprete. *Lutet. Paris.* 1696. V Voll. in fol. *Venet.* 1728. V Voll. in fol. — *Varia* tantum, *non omnia* Sirmondi opera in hac collectione sistuntur. Haud maxima quidem pars, tamen magna, opusculorum hic collectorum, est historica, eaque magni aestimanda.

Muratori. LUD. ANT. MURATORII Anecdota ex Ambrosianae bibliothecae codicibus nunc primum eruta, notis ac disquisitionibus aucta. *Mediolani* 1697 - 1713. IV Voll. in 4.

ADAMI

ADAMI RECHENBERGII (*Prof. Histor. posteaque Doctoris et Prof. Theol. Lipsiensis primarii* † 1721) Dissertationum historico-politicarum varii et curiosi argumenti, in Academia Lipsiensi publice propositarum, volumen. *Lips.* 1698. II Partes in 8. Rechenberg.

CONRADI SAM. SCHURTZFLEISCHII (*Prof. Hist. et graecae linguae Vitembergensis, posteaque Consiliarii et Bibliothecarii primarii Saxo-Vinariensis*, † 1708) Opera historico-politica, antehac separatim sub variis titulis edita nunc uno volumine coniuncta. Accedunt indices huic operi inprimis servientes. *Berol.* 1699. 4. LXXXVI Dissertationes haec collectio continet. Secunda hoc titulo insignita: *C. S. Schurtzfleischii* Disputationes historicae civiles, cum additamento. Partes II. *Lips.* 1699. Voll. II. in 4. Tertia collectio prodiit hac epigraphe: *C. S. Schurtzfleischii* Dissertationes academicae, varii generis, publico nomine scriptae et nunc primum coniunctim editae. *Vitemb.* 1699. 4. Quo modo hae collectiones inter se differant, non habeo dicere. Schurtzfleisch.

Observationum selectarum ad rem litterariam spectantium Tomus I. *Halae Magdeb.* 1700. T. II. *ibid. eod.* T. III et IV. *ibid.* 1701. T. V et VI. 1702. T. VII. 1703. T. VIII et IX. 1704. T. X. *ibid.* 1705. 8. Accessit Additamentum ad omnes Tomos X, quod, aeque ut ii singuli, observationum ac rerum indice instructum est. Constituerant auctores sibi campum amplissimum, in quem excurrere et varia ex eo aliis non ita observata, profutura tamen, decerpere fas fuerit. Historiae in primis omni, quacunque patet, lucis aliquid accendere, errores communes refellere, fabulas et commenta, vulgo recepta, explodere, virorum, errorum, haereseos aut Atheismi perperam suspectorum, iniusteve a posteris ignominia notatorum, vindicare existimationem, aliorumque doctrina illustrium vitas exponere studuerunt. Nec res naturales, physicae, medicae, iuridicae, atque theologicae hic Obs. Hal.

hic desiderantur. Primos auctores, inita certe societate, fuisse constat tres Academiae Fridericianae Professores longe celeberrimos, CHRISTI. THOMASIUM, qui moderator fuit operis, GE. ERN. STAHLIUM atque IOH. FRANC. BUDDEUM. Permiserunt hi aliis etiam suas conferre symbolas, ideoque magno numero tales congesserunt BURC. GOTTHELF STRUVIUS, GUIL. ERN. TENZELIUS, NIC. HIERON. GUNDLINGIUS, GE. BEYERUS, IAC. FRID. REIMMANNUS, aliique. Observationes complures ex schedis parentis sui, IACOBI, inseruit Thomasius: nomina vero auctorum nullibi praefixa sunt. Primi editores et caeteri, horum qui sequebantur vestigia, quum a. 1704 recederent ab instituto fere omnes, vel gravioribus impliciti negotiis, vel aliis de causis; bibliopola, oblato operae pretio, viros alios invitavit, ut suas ipsi transmitterent lucubrationes. Exinde maximam partem compositi sunt Tomi X et XI sive Additamentum. Tomi autem IX observationes omnes auctorem habent IAC. THOMASIUM, adeoque non merentur titulum *Halensium*, sed *Lipsiensium* potius *Observationum*. Nec est haec sola bibliopolae fraus, sed lectori etiam, scripta nova, certe nondum edita, exspectanti, talia unice suppeditat, quae iam dudum processerant in publicum. Multa caeterum, pro libertate sentiendi, tunc in Academia Halensi introducta, occurrunt, quibus album adiicere calculum dubitarunt inveteratarum opinionum patroni, passimque disputatum est contra nonnulla capita. Praeter quam praeiudiciorum impugnationem insignis etiam doctrinae apparatus in hoc opere proponitur et argumenta singularia pertractantur haud vulgariter.

Cf. CASP. HENR. STARCKII Εκ[illegible]μετρον ad Placcii theatrum Anonymorum, observationum Halensium Latinarum auctores detegens. *Rostoch.* 1716. 8.
Bibl. hist. litter. Struvio - Iugler. T. II. p. 1005.

Ad

Ad imitationem observationum selectarum Halensium, et ut iis etiam prospiceretur, qui linguae latinae non satis sunt gnari, *Halae Magdeb.* 1704. in 8 edi coeperunt: *Auserlesene Anmerkungen über allerhand wichtige Materien und Schriften.* Partes tamen V existunt modo, indicibus singularibus locupletatae. Postrema non habet annum adscriptum, at videtur a. 1708 successisse. Pars I varia de scholis, Germanice reddita, continet, quae iam Latine leguntur in *Obss. Hall.* T. I. et a *Christi. Thomasio* fuerant suppeditata. In posterioribus autem nonnulla exstant, quae nova sunt, nec indigna notatu. Tantum vero eruditionis hoc opus non redolet, quantum decerpi potest ex observationibus Latinis. REIMMANNUS, GUIL. TURKIUS, STOLLIUS, GUNDLINGIUS, FRID. HOFFMANNUS symbolas contulisse dicuntur. Auserlese. Anmerk.

Cf. Bibl. hist. litt. Str. Iugler. T. II. p. 1013.

ULR. OBRECHTI (*Prof. in Univ. Argent. histor. eloq. et iurispr. atque, post confessam religionem Romano-Catholicam, Praetor regius etc.* † 1701) Academica in unum Volumen collecta, Dissertationes, Orationes, Programmata etc. Cum praefatione CASP. KUHNII. *Argent.* 1704. 4. Obrecht.

BURC. GOTTHELF. STRUVII (*D. et Prof. iuris in Univers. Ienensi, Historiographi et Consiliarii Principum Saxonicorum stirpis Ernestinae,* † 1738) Acta litteraria, ex MStis eruta. *Ienae* 1703-1713. Fasciculi X. in 8. Eodem anno 1713 decem his fasciculis titulo *Collectaneorum MStorum, ex codicibus, fragmentis antiquitatis, atque epistolis anecdotis eruditorum excerptorum*, rerumque indice instructis, novam auctor praefationem praefixit, in qua eorum maxime operam laudat, qui diversa antiquitatis monumenta collegerunt, scituque necessaria ex MStis eruerunt. Primum hunc tomum excepit inde ab a. 1717 alter, fasciculos octo continens. Postea reliquit auctor institu- Struv.

ſtitutum, paucitate forte emtorum permotus; certe inter res bonae frugis multa etiam irrepſere, quorum tolerabilis fuiſſet iactura.

Cf. Bibl. hiſt. litt. Struv. Iugl. T. I. p. 847.

I. P. Ludwig. IOH. PET. LUDWIGS (Conſiliarii intimi reg. Boruſſ. Cancellarii Ducatus Magdeb. et Univerſ. Halenſ. et Archivarii Ducatus Magdeb. † 1743) *Geſamte kleine Schriften.* Halle 1705. 8.

Eiusd. Opuſcula miſcella — ab auctore pluribus acceſſionibus aucta et edita, cum indice rerum et verborum inſtructiſſimo. *Halae Magdeb.* 1720. II Voll. in fol.

Eiusd. Gelehrte Anzeigen in alle Wiſſenſchaften, ſowohl geiſtlicher als weltlicher, alter und neuer Sachen, welche vormals den Hälliſchen Anzeigen einverleibet worden, nunmehro aber zuſammengedrucket und mit einem vollſtändigen Regiſter verſehen. Vol. I exiit *Halae* 1743, et poſt auctoris obitum Vol. II. *ibid.* 1744. Vol. III vero, in fine aliquot HEINECCII obſervationibus adauctum, 1745. in 4. Opus integrum, ut plurimorum emtorum deſideriis fieret ſatis, a. 1749. *ibid.* recuſum eſt. Quamquam Ludewigius ingenio indulſit ſaepe, nec ubique dicta eius ſolido ſunt fundamento impoſita; quam plurima tamen attulit bonae frugis, maxime ex omnibus iurisprudentiae partibus, antiquitatibus, hiſtoria et re numiſmatica.

Cf. *Bibl. hiſt. litter. Str. Iugl.* T. II. p. 1063.

Gundling. Ludwigii aemulus doctiſſimus ac ſagaciſſimus, NIC. HIERON. GUNDLING, Conſiliarius regis Boruſſiae intimus, Doctor et Profeſſor iuris († 1729) ſequentes, maxime huc ſpectantes collectiones edidit:

Otia, *deren I Auflage von vielen andern ſolle begleitet werden.* Frankf. und Leipz. (*Halle*) 1706. *II Auflage* ibid. eod. *III Auflage* ibid. 1707. 8.

Obſerva-

Observationum selectarum ad rem litterariam spectantium Tom. I. *Francof. et Lips.* (Halae) 1707. 8. Post Gundlingii obitum Tomus II et III, eius opuscula in observationibus Halensibus modo laudatis aliaque comprehendentes *ibid.* 1737 in lucem prodierunt.

Gundlingiana, *darinnen allerhand zur Jurisprudenz, Philosophie, Historie, Critic, Litteratur und übrigen Gelehrsamkeit gehörige Sachen abgehandelt werden.* Halle im Magdeburgischen 1715-1732. XLV *Stücke* (Particulae), quarum quinque semper unum volumen constituunt, indicibusque scriptorum ac rerum instructae sunt. Auctor lingua utitur modo Theotisca, modo Romana: plerumque tamen priore.

Sammlung kleiner Schriften und Anmerkungen, als ein Anhang zu den Gundlingianis; mit einer Vorrede versehen von Herrn Gottl. Stollen. *Halle* 1737. 8.

Dissertations historiques sur divers sujets. Tome I. à Rotterd. 1707. 8. Tres tantum Dissertationes insunt. Nullus amplius tomus hunc primum secutus est. Auctor fuit MATHURINUS VEYSSIERE LA CROZE, natione Francogallus, religione primum Romano-Catholicus, deinde Reformatus, Professor Philosophiae Collegii Francogallici, quod Berolini est, ubi et supremum obiit diem, a. 1739. la Croze.

IOH. HARDUINI (*Iesuitae † Parisiis* 1729) Opera selecta, tum, quae iam pridem Parisiis edita, nunc emendatiora, et multo auctiora prodeunt, tum, quae nunc primum edita. *Amst.* 1709. fol. Harduin.

Cf. *Acta Erud.* 1710. p. 49.

Eiusd. Opera varia, cum indicibus et tabulis aeneis. *ibid.* 1733. fol.

Cf. *Acta Erud.* 1735. p. 481.

Nova librorum rariorum collectio, qui vel integri inseruntur, vel accurate recensentur. *Hal. Magdeb.* Groschuff.

1709.

1709-1716. V Fasciculi s. unum Vol. in 8. Plura quoque historica insunt. Editor trium priorum fasciculorum erat HENR. AUGUSTIN. GROSCHUFF, Mag. Philos. Lipsiensis, mort. circa a. 1710.

Miscell. Berol. Miscellanea Berolinensia, ad incrementum scientiarum ex scriptis Societati Regiae scientiarum exhibitis edita. *Berolini* 1710. 4. Continuatio I secuta est *ibid.* 1723. Cont. II. *ibid.* 1727. Cont. III. *ibid.* 1734. Cont. IV *Halae Magdeb.* 1737. Cont. V *Berolini* 1741. Cont. VI. *ibid.* 1743. adeoque sunt generatim *Volumina septem*, mediocris molis, figuris aeneis, indicibusque exornata. In tres vero classes distributa sunt scripta his voluminibus oblata, quarum prima *Litteraria*, hoc est, historica et philologica, tam sacra quam profana, historiam inprimis linguamque Germanorum illustrantia; altera *Physica*, tertia denique *Mathematica* complectitur. Inserta sunt scripta et observationes non eorum tantum, qui societati nomen dederunt, sed et aliorum virorum eruditorum aut experientia valentium. Post haec illustris Academia novos laborum suorum fructus novo habitu orbi offerre litterato coepit, hac quidem epigraphe:

Hist.&Mém. de l'Acad. de Berlin. *Histoire de l'Académie Royale des Sciences & des Belles Lettres de Berlin, année 1745, avec les Mémoires pour la même année, tirez des Regiſtres de cette Academie.* à Berlin 1746. 4 mai. Singulis annis sequentibus nova volumina addita, et nunc quidem prostat Tomus XXXIV a. 1781 editus. Addita est his voluminibus classis dissertationum quarta, scil. philosophicarum. Totius operis curam adhuc sustinuit IOH. HENR. SAM. FORMEY, Academiae Secretarius perpetuus.

Cf. *Bibl. hist. litt. Str. Iugl.* T. II. p. 1015.

Ioh. Ioach. Müller. IOH. IOACH. MÜLLERS (Consiliarii et Archivarii Vinariensis † 1731) *Entdecktes Staatscabinet, darinnen sowohl das* Ius Publicum, feudale *und* ecclesiasticum, *nebst dem Ceremoniel- und Curialienwesen, als auch*

auch die Kirchen- und politische Historie, samt der Genealogie und Litteratur, mit beygefügten Diplomatibus *illustriret wird. I-VIII Eröffnung.* Jena 1714-1717. IV Voll. in 8.

Mémoires de Litterature; par ALBERT HENRI DE SALLENGRE (natione Belga, Consiliarius Arausionensis, et quaestor reip. Batavae, † 1723). *à la Haye* 1715-1717. IV Partes s. II Voll. in 12. Non solum in librorum cum recentiorum tum inprimis veterum censuris occupatus est auctor; sed addit etiam integros libellos, inventu difficiliores, epistolas vel anecdotas, vel argumenta litteraria continentes, vitas eruditorum, atque observationes bonae frugis plenissimas. Continuavit, interiecto decem fere annorum spatio, PETR. NIC. DESMOLETS, Clericus Francogallus et bibliothecae Patrum Oratorii praefectus († 1760), operam Sallengrianam hoc titulo: Sallengre.

Continuation des Mémoires de Litterature & d'Histoire de Mr. de Sallengre. à Paris 1726-1732. XXII Partes s. XI Voll. in 8. Observandum tamen, haud idem auctoris ac Sallengrii institutum esse, sed plane diversum. Ille scilicet dissertationes non a se ipso, sed aliis elaboratas, libellos nondum in publicum emissos, sed adhuc ineditos, exhibet, adeoque inscriptionem istam hoc opus immerito possidet. Desmolets.

Cf. *Bibl. hist. litt. Str. Iugl.* T. II. p. 957.

Miscellanea Lipsiensia, ad incrementum rei litterariae edita. *Lips.* 1716-1723. XII Tomi in 8. His Miscellaneis colligere instituit CAR. FRID. PEZOLDT (Magister Philos. et Conrector scholae Thomanae Lipsiensis, † 1731) variorum eruditorum observationes philologicas, criticas, historicas, philosophicas, mathematicas. Tomus XII terminum constituit operi, rerum optimarum pleno, et, si nonnulla inania sane ac futilia exceperis, admodum commendabili. Auctores enim erant viri doctissimi, SAL. DEY- Miscell. Lips.

LING, IOH. LAUR. MOSHEIM, IAC. GUIL. FEUERLIN, CHR. AUG. HEUMANN, IAC. BRUCKER, IOH. MATTHI. GESNER, IOH. GE. SCHELHORN, IOH. FR. WEIDLER, TOB. ECKHARD, aliique plures. Institutum quum renovari optarent multi, tandem FRID. OTTO MENCKEN (*Consiliarius Sax. El. D. et Prof. iur. Lipsiensis*, † 1754) luci exposuit:

Miscellanea Lipsiensia nova, ad incrementum scientiarum, ab his, qui sunt in colligendis Eruditorum novis Actis occupati. *Lips.* 1742-1753. IX Voll. in 8. Post editoris mortem successere a. 1754 et 1755 Voluminis X Partes tres, nihilque, quantum scimus, amplius. Inter eruditionis partes, hac collectione illustratas, eminent philologia, ars grammatica, critica, antiquitates, historia, inprimis litteraria. Insertae sunt frequenter vel epistolae eruditorum, vel alia iam pridem exarata, atque nunc primum publicis exhibita usibus. In numero eorum, qui observationum sunt auctores, occurrunt passim IOH. CHRISTOPH. HARENBERG, PETR. ZORN, C. A. HEUMANN, IOH. CONR. SCHWARZ, CAR. HENR. ZEIBICH, aliique.

Cf. *Bibl. hist. litt. Str. Iugler.* T. II. p. 1020 et 1062.

Lettres édifiantes.

Lettres édifiantes & curieuses, écrites des Missions étrangeres, par quelques Missionaires de la Compagnie de Jesus. à Paris 1717-1774. XXXII *Recueils* in 12 mai. Tres ordinis Societatis Iesu socii has epistolas ex confratrum suorum, diversas in partes Asiae, Africae, Americae, religionis christianae propagandae causa, missorum relationibus collegerunt. CAROLUS LE GOBIEN scilicet octo tomos primos (1717—1724) in lucem edidit; IOH. BAPT. DU HALDE († 1743) sequentes, usque ad tomum XXVI; LUD. PATOUILLET vero recentiores, quorum XXVII a. 1749 prodiit. Nova, qua Iesuitarum relationes aptiorem in ordinem redactae sunt, editio parata inde ab

a. 1781

a. 1781 Lutetiae Parisiorum, cuius versionem Theotiscam suscepit *Henr. Aug. Ottocar Reichard*, Bibliothecarius Saxo-Gothanus, eamque hac epigraphe ornavit:

Zur Kunde fremder Völker und Länder, aus französischen Missionsberichten. I Band. Leipz. 1781. 8.

Historiam pariter ac Geographiam multum lucis ex his libellis foeneratas esse, negari quidem nequit: attamen quoque monendum, fallaces inesse narrationes varias, a quibus sedulo cavendum historiarum curiosis, nec male pia nugacitas deest.

Altes und Neues aus der gelehrten Welt. Zürich 1717-1719. Partes XII in 8. — In hocce Diario, cuius editor IOH. CONR. HOTTINGER, leguntur vitae hominum eruditorum, observationes diversae ad antiquitates, historiam ecclesiasticam et litterariam itemque rem Helvetiae numismaticam pertinentes, nec non librorum quorundam descriptiones. Altes und Neues.

Thesaurus novus Anecdotorum. *Tomus primus*, complectens regum ac principum aliorumque virorum illustrium epistolas et diplomata bene multa. Prodit nunc primum studio et opera Domni EDMUNDI MARTENE et Domni URSINI DURAND, Presbyterorum et Monachorum Benedictinorum e Congreg. S. Mauri. *Lutetiae Paris.* 1717. T. II. *ib. eod.* T. III. *ib. eod.* T. IV. *ib. eod.* T. V. *ib. eod.* fol. Inserta etiam est huic operi, propter exemplorum typis impressorum raritatem, collectio, quam ante MARTENE solus paraverat hoc titulo: *Veterum scriptorum et monumentorum moralium, historicorum, dogmaticorum, ad res ecclesiasticas, monasticas et politicas illustrandas, collectio nova.* Rotomagi 1700. 4. — Alia deinde successit collectio, eorundem doctissimorum monachorum cura, sic inscripta: Martene et Durand.

Veterum scriptorum et monumentorum historicorum, dogmaticorum, moralium amplissima colle-

 ctio.

ctio. *Tomus I*, complectens regum et principum aliorumque virorum illustrium epistolas et diplomata bene multa. *Parisiis* 1724. T. II. *ib. eod.* T. III. *ib. eod.* T. IV. *ib.* 1729. T. V. *ib. eod.* T. VI. *ib. eod.* T. VII. *ib.* 1733. T. VIII. *ib. eod.* T. IX. *ib. eod.* fol. — Non modo multa scripta levia et inutilia, verum etiam ab aliis ante iam publicae luci exposita, in ambabus hisce collectionibus exstant. Non ubique etiam satis accurate typis exscripta sunt monumenta, magnam certe partem omnes fere historiae regiones egregie illustrantia.

Cf. (BAUMGARTENS) *Nachrichten von einer Hallischen Bibliothek* T. VI. p. 15-35. 110-137.

(TASSIN) *Hist. litter. de la Congreg. de S. Maur* pag. 549. 551-566. Vers. Theot. T. II. p. 235. 239-261.

Hist. de l'Acad. des Inscriptions.

Histoire de l'Académie Royale des Inscriptions & Belles Lettres, depuis son établissement (a. 1663) *jusqu'à présent; avec les Mémoires de Litterature, tirez des Registres de cette Académie &c.* Tomus I et II. *Paris.* 1717 (seu potius 1718) in 4 mai. T. III et IV demum a. 1723 prodiit, T. V et VI a. 1729, et sic caeteri paullo tardius secuti sunt. Caussa fuit, praeter alia impedimenta, diutina valetudinis infirmitas, quo Tomorum XV editor, CLAUDIUS GROSAEUS DE BOZE, Academiae a secretis, laboravit. Post novas moras Tomos XVI et XVII (a. 1751) in ordinem redegit STEPH. FONCEMAGNE; quo ad alia vocato, demandata rei cura est IOH. PETRO *de* BOUGAINVILLE. Is igitur editis tomis XVIII et caeteris usque ad Tomum XXI (a. 1753. 1754) supplevit, quae deerant in annorum serie, omnia. Tomi XXIII et XXIV (a. 1756) ab eodem sunt absoluti. Inde vero a tomo XXV (a. 1757) CAROLUS LE BEAU, Academiae a secretis († 1778), usque ad tomum XXXIX (a. 1777) operis curam gessit. Transiit ista ad LUDOVICUM DUPUY, qui tomos XL et XLI a. 1780 in lucem

lucem edidit. Singuli fere tomi figuris aeneis quam plurimis superbiunt. Tomi XI, XXII et XXXIII nil nisi indices, et quidem dexterrime confectos, in tres Decades continent.

Ne et iis deesset *Bozius*, qui Historiam Academiae, cum sociorum elogiis, habere separatim exoptaverant, exhibuit *Histoire de l'Academie Royale — dépuis son établissement, avec les Eloges des Academiciens, morts dépuis son renouvellement.* à Paris 1740. III Voll. in 12.

Movit maiorum praestantia Commentariorum, bonae frugis plenissimorum, raritas item et pretium editionis Parisiensis, librarios in Belgio, ut *Amst. et Hagae Com.* in 12 mai. de recudendis iisdem cogitarent, quod et strenue factum ab a. 1719 usque ad a. 1743, quo tomus XXVIII, desinens in a. 1737, prodiit, nec, quantum scio, ex eo tempore alii successere.

Quum autem ne sic quidem virorum doctissimorum labores satis obvii apud nostram gentem essent, ut merebantur omnino; laudabili sane consilio ignotus nobis auctor versionem Theotiscam est molitus, prodiitque Pars I. *Erfordiae* a. 1749. in 8, cum *C. G. Buderi* Praefatione de meritis potentissimae Domus Austriacae in litteras elegantiores. Mox tamen suppressus est hicce conatus, simili instituto honestissimae matronae, LUD. ADELG. VICTOR. GOTTSCHEDIAE, cuius quippe interpretatio Theotisca, passim vitiosa, Gottschediique, mariti, notulis instructa, successit ab a. 1749, quo Pars I *Lips.* in 8 mai. edita est, usque ad a. 1757, quo Partem XI, indices continentem, accepimus. Auctor erat eorundem IOH. IAC. REISKE, qui et variis additamentis atque emendationibus Gallorum opuscula illustravit. Versio Gottschediana sic inscripta est:

Geschichte der königlichen Academie der Aufschriften und schönen Wissenschaften zu Paris, darinnen zugleich unzählige

zählige Abhandlungen aus allen freyen Künsten, gelehrten Sprachen und Alterthümern enthalten sind.

Adiecit GOTTSCHEDIA Partes II *der ausführlichen Schriften der königl. Academie der Aufschriften und schönen Wissenschaften.* Leipz. 1753 et 1754. 8 mai.

Irrito igitur et hocce conatu, nuper demum nova interpretatio Theotisca, felicibus sapientibusque auspiciis CHRISTI. GOTTLIEB HEYNII, coepta est, hac quidem epigraphe:

Abhandlungen und Auszüge der königlichen Academie der Inschriften und schönen Wissenschaften zu Paris in Classen gebracht. Aus dem Französischen übersetzt und mit Anmerkungen begleitet. — Das griechische Alterthum. — Erster Band — unter Aufsicht des Herrn Hofrath HEYNE. Leipz. 1781. 8 mai.

Certas in classes, ut ex titulo iam apparet, scripta ista academica rediguntur ab interpretibus, quorum plures: nam IOH. SCHWEIGHAEUSER, Prof. Argentoratensis, dissertationum, quibus antiquitates graecae illustrantur, curam gerit, iisque notulas adspergit. Dissertationes, ad Orientis litteras spectantes, curabit IOH. GOTTFR. EICHHORN, Prof. Ienensis; historiam et chronologiam antiquam explicantes, MICHAEL HISSMANN, Doctor philos. Gottingensis etc. Tomo isti primo, undecim dissertationes complectenti, notas etiam adiecit *Heynius.*

Ad ipsius operis amplissimi dispositionem quod attinet, praemisso sodalium catalogo, quos aut amisit, aut novissime nacta est Academia, aliisque, quae in eadem evenerunt, memoratis, breviter recenseri solent scripta, singulis annis ab Academicis elaborata; tum sequuntur collegarum morte exstinctorum elogia; tandem vero obviae sunt uberiores productioresque Academicorum dissertationes, raritate argumentorum ac delectu insignes plerumque, nec pauca proferentes in apricum, antea haud satis cognita, admistis tamen etiam passim e trivio petitis, societateque

cietateque tam illustri non satis dignis. Festas vero dapes invenient, qui historiae civilis, in primis antiquae et Francogallicae, ac litterariae, antiquitatum, reique criticae et numismaticae studiis nomen dederunt. Eminent inter socios huius Academiae nomina sequentia: DE VALOIS, BURETTE, DE BOZE, VAILLANT, RENAUDOT, DE VERTOT, MABILLON, BANIER, FOURMONT, FRERET, FONCEMAGNE, SECOUSSE, DE LA NAUZE, BONAMY, SALLIER, DE LA CURNE DE SAINTE PALAYE, LANCELOT, SCHOEPFLIN, DE MONTFAUCON, DUCLOS, DE LA BLETERIE, LE BEUF, BELLEY, DE BOUGAINVILLE, Comes *de* CAYLUS, (cuius dissertationes, antiquitates Aegyptiacas, Graecas et Romanas, nec non historiam artium elegantiorum egregie illustrantes, per volumina Academiae dispersas collegit, maximamque partem ipse, reliquas per alios, Theotisce reddidit I. G. MEUSEL. *Altenburgi* 1768 et 1769. II Voll. in 4 mai.) BARTHELEMY, GIBERT, OTTER, DE BROSSES, ZUR-LAUBEN, LE BEAU, DANVILLE, DE GUIGNES, LE BATTEUX, MENARD, FOUCHER, GAILLARD, ANQUETIL, MIGNOT, AMEILHON.

Cf. *Bibl. hist. litter. Str. Iugl.* T. II. p. 1029 sqq.

LENGLET DU FRESNOY *Methode pour étudier l'histoire &c.* T. XIV. p. 412-516. (edit. 1772) ubi priorum XXXV tomorum argumenta indicantur. De recentioribus v. *Götting. gel. Anzeigen* a. 1775. p. 538 et 949. a. 1778. *Zugabe* p. 717 et 753.

IOACH. FRID. FELLERI, *Secretarii Ducalis Saxo-Vinariensis* († 1726), Monumentorum ineditorum variisque linguis conscriptorum, historiam inprimis, genealogias medii aevi et rem litterariam illustrantium Fasciculi XII, singulis trimestribus hactenus publicati. Cum indice auctorum et rerum locupletissimo. *Ienae* 1718. 4. Sic se habet titulus col- Feller.

lectionis generalis: trimestre vero primum s. fasciculus primus prodiit 1714.

Huet. *Dissertations sur différens sujets, composées par M.* HUET, *ancien Évêque d'Arrancher* († 1721), *& par quelques autres savans; recueillies par M. l'Abbé* DE TILLADET. *Augmentées dans cette edition des Remarques de M. Benoist, touchant la version du 8 Verset du 8 Chap. du Livre de Nehemie, & touchant la naissance d'Herode.* à la Haye 1720. II Tomi in 8. XXV Dissertationibus absolvitur haec collectio.

Walch. IOH. GEORG. WALCHII *(D. et Prof. theol. Ienensis*, † 1775) Parerga academica, ex historiarum atque antiquitatum monumentis collecta. *Lips.* 1721. 8.

Heumann. IOH. AUG. HEUMANNI *(D. et Prof. theol. Gottingensis*, † 1764) Poecile, sive Epistolae miscellaneae ad litteratissimos aevi nostri viros. Accedit appendix exhibens Dissertationes argumenti rarioris. *Halae* 1722-1732. III Voll. in 8.

Eiusd. Dissertationum Sylloge diligenter recognitarum novisque illustratarum accessionibus. T. I. P. I-IV. *Gotting.* 1743-1750. 8.

Wasse. Bibliotheca literaria; *being a collection of Inscriptions, Medals, Dissertations &c.* London 1722. 4. Auctor dicitur IOSEPH WASSE, qui colligere studuit varia scripta minora, facile pereuntia, itemque interpretationes Inscriptionum antiquarum et numorum rariorum. Ipse nonnulla inseruit, eius ingenio nata. In fine Partium (Anglice has expressit vocabulo *Numbers*), quarum non nisi *decem* divulgatae sunt, addi solet index librorum, in Anglia, vel apud exteros, prelo subiectorum.

Cf. *Bibl. hist. litt. Struvio-Iugl.* T. II. p. 1032.

Saint-Real. CESAR VICHARD *de* SAINT-REAL *(Abbé*, † 1692 Lut. Paris.) *Oeuvres. Nouvelle edition.* à la Haye 1722. V Voll. in 12. à Paris 1730. V Voll. in 12.

Theo-

Theotisce hac epigraphe: *Des Abbts von Saint-Real Abhandlungen über Gegenstände der alten und neuern Geschichte.* Riga 1767-1769. III Voll. in 8 mai. Non omnia tamen a St. Realo profecta, plura potius ab aliis; omnia tamen lectu iucunda, licet non semper veritati historicae consentanea.

Annales Academiae Iuliae, ex editis et manuscriptis monumentis compositi; cum Actis Societatis Conantium. *Brunsvici* 1722-1728. III Voll. in 8. **Annal. Ac. Iul.** — In Semestria divisa collectio, quarum quatuor priora tribuenda sunt CORNELIO DIET. KOCHIO, Theologo ac Philosopho Helmstadiensi. Quatuor his partibus rerum ac nominum index accessit. Postea, ob labores auctoris graviores, eiusque subinde ex vita discessum, ad pertexendam telam persuaderi se passus est GOTTLIEB SAM. TREUERUS, tunc Iuliae ornamentum. Hic igitur a. 1725 uno fasciculo iuncta exhibuit Semestria quintum, sextum, septimum et octavum, annoque 1726 Semestre undecimum indice pariter instruxit, tanquam Volumen II. Anno 1727 accepimus Semestre duodecimum ac decimum tertium; sequenti anno decimum quartum Semestre, quintumque ac decimum, quod Volumen III absolvit, idque ultimum. Nec hoc suo destitutum est indice. Noli vero hic Annales quaerere, ab incunabulis Academiae inchoatos: exponuntur tantummodo, quae gesta sunt a Musis Helmstadiensibus iis annis, quibus Ephemerides hae conscribebantur. Non una de causa pluris aestimari debent hi annales, quam alia multa huius generis scripta. Ut enim epistolas mutuas taceam, quibus argumenta varia illustrantur, v. g. numismatica, critica etc. frequens etiam *Observationes*, nondum editae, emicant passim veluti stellae primae magnitudinis; qua in re praecipua sunt merita Treueri.

Cf. *Bibl. hist. litt. Str. Iugl.* T. II. p. 874.

Daniel. GABR. DANIEL (Iesuitae Parisiensis, † 1728) *Recueil de divers ouvrages philosophiques, theologiques, historiques, apologetiques & critiques.* à Paris 1724. III Voll. in 4 mai.

I. G. Schelhorn. Amoenitates literariae, quibus variae observationes, scripta item quaedam anecdota et rariora opuscula exhibentur. *Francof. et Lipf.* 1725-1731. XIV Tomi in 8. Auctor instituti iucundissimi atque utilissimi erat IOH. GEORG. SCHELHORN, Doctor theologiae ac supremus sacrorum antistes civitatis Memmingensis, † 1773. Priores quatuor tomi ob raritatem recudi debuerunt. Accesserunt postea, continuationis quasi loco:

Amoenitates historicae ecclesiasticae et litterariae, quibus variae observationes, scripta item quaedam anecdota et rariora opuscula, diversis utriusque historiae capitibus elucidandis inservientia, exhibentur. *Francof. et Lipf.* 1737. 1738. II Tomi in 8.

Sero subsecuta est continuatio, lingua quidem vernacula composita, hac epigraphe:

IOH. GE. SCHELHORNS *Ergötzlichkeiten aus der Kirchenhistorie und Litteratur.* Ulm und Leipz. 1761-1764. XII Partes f. III Voll. in 8.

Cf. STRODTMANNI *Beyträge zur Historie der Gelahrheit.* P. I. p. 185 sq.
Bibl. hist. litt. Str. Iugl. T. II. p. 1035 sq.

Analecta etc. Analecta ex omni meliorum litterarum genere, sacro, historico, philologico, mathematico, antiquario, quae collatis operis ad publicos usus evulgavit Societas Caritatis et Scientiarum. T. I. *Lipf.* 1725. T. II. *ibid.* 1730. 4. — Pleraeque symbolae sunt bonae frugis, quam laudem potissimum merentur commentationes sociorum doctissimorum, VAL. ERN. LOESCHERI, eiusdemque fratris, ANT. GÜNTHERI, CHRISTI. SCHOETTGENII, CHRIST. AUG. HAUSENII, FRID. GOTTHILF FREYTAGII.

Cf.

Cf. *Bibl. hist. litt. Str. Iugl.* T. III. p. 2013.

Mélanges de litterature, tirés des lettres manuscrites de CHAPELAIN (Consiliarius et Historiographus Ducis Longevillensis, † Lutetiae Paris. 1674). *à Paris* 1726. 12. Collectionem instituit DIONYS. CAMUSAT, qui et suas adspersit annotationes. Chapelain.

PIERRE RIVAL (V. D. M. ad sacellum Gallicum regis Britanniae in palatio S. Iacobo dedicato, † ....) *Dissertations historiques & critiques sur divers sujets.* à Amsterd. 1726. Tomi II in 8. — Decem sunt dissertationes, quarum argumenta traduntur in *Supplementis ad nova Acta Erud.* T. IV. p. 15 sqq. Rival.

PIERRE BAYLE *Oeuvres diverses, contenant tout ce que cet auteur a publié sur des matiéres de theologie, de philosophie, de critique, d'histoire & de litterature, excepté son Dictionnaire historique & critique.* à la Haye 1727. IV Voll. in fol. mai. Bayle.

Commentarii Academiae scientiarum Imperialis Petropolitanae. *Tomus I* ad annum MDCCXXVI. *Petropoli*, typis Academiae 1728. 4 mai. cum figg. aeneis. — Opus insigne, plurimorumque memorabilium copia refertum, in tres semper classes divisum est, quarum prior mathematica, secunda physica, tertia *historica* et philologica complectitur. Sub finem observationes occurrunt astronomicae. Secutus est T. II. 1729. III. 1732. IV. 1735. V. 1737. VI. 1739. VII. 1740. VIII. 1741. IX. 1744. X. 1748. Tomus XIV, qui ad annum usque 1746 excurrit, a. 1751 prodiit et colophonem imponit vetustioribus Academiae laboribus. Dissertationes historicas, easque praeclaras, omnes fere elaboravit THEOPH. SIEGFR. BAYER. De earum collectione in unum volumen infra dicetur. In *Novis Commentariis Acad. scient. Imp. Petrop.*, qui iam ab a. 1750 successerunt, historicis locus est nullus adsignatus. Comm. Ac. Petrop.

Cf. *Bibl. hist. litt. Str. Iugl.* T. II. p. 1041.

Raccolta

Raccolta d'Opuscoli. *Raccolta d' Opuscoli scientifici & filologici.* T. I. In Venezia 1728. 12. Molitus primum est hanc collectionem ANGELUS CALOGIERA, socius Ordinis Camaldulensium indeque ab a. 1755 eiusdem Abbas, natus Patavii 1699, mortuus Venetiis 1766. Litteris bonis studiosissime deditus, quicquid ab Italiae viris eruditis illustribus modo latina, modo patria lingua scriptum, id vel ex schedis nondum editis, vel ex magna librorum rariorum copia selegit, dapibusque his, haud semper exquisitis, mensas suas philosophicas, physicas, medicas, philologicas et historicas instruxit. Ab a. 1728 usque ad 1754 tomi quinquaginta in lucem prodierunt. Postea vir doctus aliam adgressus est collectionem, priori simillimam, exclusis tantum scriptis, quae nil nisi ingenium spirant. Nominavit eandem

Nuova Raccolta d' Opuscoli scientifici & filologici. In Venezia 1755-1778. T. XXXIV. in 12. Post Calogierae obitum, inde a tomo XV, operis curam suscepit FORTUNATUS MANDELLI, eiusdem Ordinis socius Trevisianus.

Cf. *Bibl. hist. litt. Str. Iugl.* T. II. p. 1039.

Noris. HENRICI NORISII, *Veronensis Augustiniani, Tit. S. Augustini* S. R. E. *Presbyteri Cardinalis et S. Sedis Apostolicae Bibliothecarii* († 1704), Opera omnia, nunc primum collecta atque ordinata. *Tomus I*, continens sacra. *Tomus II*, chronologica. *Tomus III*, varia. *Tomus IV*, varia, antehac inedita. *Veronae* 1729-1732. IV Voll. in fol.

I. D. Koeler. IOH. DAV. KOELERS (Prof. olim Altdorfini et Goettingensis, † 1755) *historische Münzbelustigung, darinnen allerhand merkwürdige und rare Thaler, Ducaten, Schaustücke und andere sonderbare Münzen accurat in Kupfer gestochen, beschrieben und aus der Historie erkläret werden.* Nürnberg 1729-1756. XXII Partes in 4. Serius accessit index generalis quadruplex, quem epitomen

epitomen totius operis appellare possis, a IOH. GOTTFR. BERNHOLDO, Prof. Altorfino, confectus. *Norimbergae* 1764. 1765. II Voll. in 4. — Merito vero hoc loco huius operis, bonae frugis plenissimi, mentio fit, quippe quod dissertationes historicas varii generis permultas complectitur. Arriserat Koelero institutum hebdomadarium, quo singulis hebdomadibus unum numum memoratu digniorem illustrandum et exponendum suscepit, quem nitide aeri incidendum curavit primo, deinde descripsit, ac tandem commentario historico illuminavit, adiectis historicorum in calce testimoniis summatim indicatis. — Primam partem *Formey* Francogallice reddidit *Berol.* 1740 in 4; isque sine dubio eadem lingua protulisset reliquas, nisi res librarii inclinatae obstitissent conatui.

Cf. *Bibl. hist. litt. Str. Iugl.* T. II. p. 1042.

HERMANNI CONRINGII (*Polyhistoris, Consiliarii Ducalis Brunsvicensis, D. et Prof. Helmstadiensis etc.* † 1681) Operum Tomi VI, cum praefatione et vita Conringii; curante commentariisque suis haec Opera passim illustrante IOH. WILH. GOEBELIO, cum Repertorio Conringiano, seu Indice universali. *Brunsvigae* 1730. VI Voll. in fol. Conring.

HERMANN ULR. *von* LINGEN (Archivi Isenacensis Secretarii, † Gothae ....) *kleine teutsche Schriften, in welchen allerhand aus der Antiquität, Historie, Chronologie, Genealogie, Numismatic und andern Wissenschaften hergenommene Materien abgehandelt werden. I Th.* Wittenberg 1730. *II Th.* 1732. *III Th.* 1734. 8. v. Lingen.

Recueil de litterature, de philosophie & d'histoire. à Amsterd. 1730. 12. Recueil de litter.

IOH. LAUNOII (*D. Theol. Parisini*, † 1678) Opera, ad selectum ordinem revocata, ineditis opuscu- de Launoy.

lis

lis aliquot, notis nonnullis dogmaticis, historicis et criticis, Auctoris vita, variis monumentis, tum ad Launoium, tum ad scripta ipsius, pertinentibus, praefationibus, cuique volumini affixis, indicibus locupletissimis, aucta et illustrata. Accessit tractatus de varia Launoii fortuna. Tomi V. *Colon. Allobrog.* 1731. X Voll. in fol.

Fritsch. AHASVERI FRITSCHII (*D. iur. et Cancellarii Schwarzburgo-Rudolstadiensis*, † 1701), Opuscula varia de selectioribus quibusdam argumentis ad ius publicum atque ecclesiasticum, civile item ac feudale, nec non historiam, politicam et morum doctrinam, spectantibus, olim sparsim edita, nunc uno volumine comprehensa. Accessit de auctoris vita fatisque ac meritis commentatio, una cum praefatione MICH. HENR. GRIBNERI. Tomi II. *Norimberg.* 1731. II Voll. in fol.

C. G. Hoffmann. CHRISTI. GODOFR. HOFFMANNI, *ICt. Reg. Bor. Maj. Consil. intimi et ordin. iuridici Acad. Francof. Ordinarii* († 1735), Nova scriptorum ac monumentorum partim rarissimorum, partim ineditorum Collectio; opus ad illustrandam historiam civilem, ecclesiasticam, litterariam, nec non iurisprudentiam publicam et privatam cum maxime comparatum. *Tomus I*, praeter alia saeculi XVI monumenta SAM. GUICHENONI Bibliothecam Sebusianam et PARIDIS *de* CRASSIS Diarium Cur. Rom. complexus. *Lips.* 1731. — *Tomus II*, praeter varia ad caeremoniarum disciplinam pertinentia librum diurnum Romanorum Pontificum et AUGUSTINI PATRICII PICOLOMINAEI, Episcopi Pientini, librum sacrarum caeremoniarum, quibus Romani Pontifices uti consueverunt, exhibens. *ibid.* 1733. 4 mai.

Dissert. epistolari. *Dissertazioni epistolari istoriche, critiche e cronologiche.* In Venezia 1732. 8.

IOH.

IOH. GEORG ESTORS, *Hessischen Raths und P. P. I. O. auf der Universität zu Giessen* (postea Consil. int. et Vicecancellarii Univ. Marburg. † 1773), *Auserlesene kleine Schriften.* Giessen 1732 - 1738. Partes XII s. III Voll. in 8. — Haud pauca intermixta occurrunt aliorum ingeniorum monimenta vel typis repetita, vel primum ex schedis manu exaratis producta. Plurima tamen ad iurisprudentiam et ad historiam Germaniae spectant. Tot statim emtores nacta est collectio, ut priores novem partes, diversis annis, denuo prelo subiici a bibliopola deberent. In altera tamen editione facta haud levis mutatio. Praeterquam enim, quod auxerit passim et emendaverit auctor antea dicta, quaedam demsit plane, quaedam e contrario nova substituit. Estor.

Cf. *Bibl. hist. litt. Str. lugl.* T. II. p. 1047.

PÜTTERS *Litteratur des teutschen Staatsrechts* T. II. p. 267.

Eiusd. *Neue kleine Schriften.* Marburg 1761. III Partes s. I Vol. in 8. — Plura ad iurisprudentiam, pauca ad historiam spectant.

IOAN. BURCHARDI MENCKENII (*Reg. Pol. et Elect. Sax. a Consiliis aul. et historiographi, hist. in Acad. Lips. Prof. Publ. etc.* † 1732) Dissertationum academicarum, quibus selectissima omnis generis historiarum, antiquitatum inprimis, nec non philosophiae moralis, et iuris publici, argumenta explicantur, Decas. Edidit et vitam auctoris cum I. E. Kappii in memoriam Menckenii publice dicto Panegyrico praemisit, denique indicem rerum copiosum adiecit FRID. OTTO MENCKENIUS, Io. Burch. fil. *Lips.* 1734. 8. I. B. Mencken.

Eiusd. Dissertationes literariae. *ib. eod.* 8. Varia quoque ad historiam civilem pertinentia insunt.

CHRISTI. GOTTLIEB BUDERS (Ducum Saxon. Consil. aul. iuris et histor. in Acad. Ienensi Prof. publ. Buder.

publ. ord. † 1764) *Nützliche Sammlung verschiedener meistens ungedruckter Schriften, Berichte, Urkunden, Briefe, Bedencken, welche zur Erläuterung der Natur- und Völker- besonders Teutschen Staats- und Lehen-Rechte, auch Kirchen-politischen und Gelehrten-Historien dienen können; mit einigen Anmerkungen erläutert.* Frankf. und Leipz. (*Jena*) 1735. 8.

Philipp. I. T. PHILIPPS (....) Dissertationes historicae IV. I) de Atheismo s. Historia Atheismi etc. II) de Papatu. III) de origine et progressu christianae religionis apud Britannos. IV) de regimine ecclesiae S. Gallensis in Helvetia. *Londin.* 1735. 8.

Florinus. IOH. MATTHI. FLORINI, *Hist. et Eloq. utriusque in Acad. Nassavia Prof. publ.* († ....), Opuscula varia, et quidem maximam partem historici, politici et publici iuris argumenti. *Tomus I. Herbornae* 1735. 4. Nullus amplius, quantum scio, successit tomus.

Goebel. IOH. WILH. *von* GOEBEL (Consil. aul. Brunovic. D. et Prof. iur. Helmstad. † 1745) *Helmstädtische Nebenstunden.* Helmst. 1735. 1736. VI Partes in 8. Titulus deinde novus praefixus est sequens: *I. W. v. Goebel gründliche und vollständige Abhandlungen aus dem Staatsrechte und den Geschichten, wie auch allen andern Theilen der Rechtsgelehrsamkeit, vormals unter dem Titel der Helmstädtischen Nebenstunden stückweise herausgegeben — mit einer Vorrede von* Heinr. Gottl. Franke. *Helmst.* 1737. 8. Circa ius publicum in primis versantur.

Cf. PÜTTERS *Litter. des Teutsch. Staatsrechts* T. II. p. 275.

Tempe Helvet. Tempe Helvetica, Dissertationes atque observationes theologicas, philologicas, criticas, historicas exhibens. *Tiguri* 1735-1743. XXIV Sectiones s. VI Tomi in 8 mai. Haec collectio instituta a IOH. GEORG. ALTMANNO, Prof. olim Bernensi. Cuius in locum substitutum est:

Museum

Museum Helveticum, ad iuvandas litteras, in publicos usus apertum. *Tiguri* 1746-1753. XXVIII Particulae s. VII Tomi in 8mai. Plures accessisse, non constat. Conditum est hoc Museum a IOH. IAC. ZIMMERMANNO et IOH. IAC. BREITINGERO, Professoribus Tigurinis. Museum Helvet.

IOH. LAMII (*Hist. eccles. in Athenaeo Florentino Professoris*, † 1770) Deliciae eruditorum, seu veterum ἀνεκδότων opusculorum collectanea. *Florentiae* 1736-1748. XVI Voll. in 8. Argumenta commentationum, cum ex Florentina, tum ex aliis bibliothecis collectarum, ad theologiam, philosophiam, mathesin, historiam et antiquitates pertinent. Lami.

JACQUES BENIGNE BOSSUET, Evêque de Meaux (1704) *Oeuvres, contenant tout ce, qu'il a ecrit sur differentes matiéres.* à Venise 1736-1747. VI Voll. in 4 mai. Bossuet.

Parerga, sive accessiones ad omnis generis eruditionem T. I. Lib. I. *Goetting.* 1736. Lib. II. 1736. Lib. III. 1737. Lib. IV. 1738. 8. Argumenta ex omni fere disciplinarum genere petita, si solos, qui nihil dederunt, Medicos exceperis, complectitur haec collectio, a novae tunc universitatis Goettingensis professoribus instituta. Historica exhibuere HEUMANNUS, TREUERUS, GEBAUERUS, MASCOVIUS, SENCKENBERGIUS; ab exteris etiam quaedam symbola allata sunt, v. c. ab HARENBERGIO. Parerga Goetting.

IUSTI CHRISTOPH. DITHMARI, *iuris nat. et gent. et histor. in Acad. Viadr. Prof.* († . . . .), Dissertationum academicarum atque exercitationum varii ex iure publico, naturali et historia desumti argumenti Sylloge, cum indice auctorum et rerum. *Lips.* 1737. 4 mai. Dithmar.

Recueil de piéces d'histoire & de litterature. à Paris 1738. III Voll. in 12 mai. Duo priora volumina edidit GRANET, tertium DESMOLETS, ante iam nominatus. Recueil de piéces.

Schriften der prüfend. Gesellsch. *Die Schriften der prüfenden Gesellschaft zu Halle, welche allerhand wichtige, in alle Theile der Gelehrsamkeit laufende Materien zu erörtern sich angelegen seyn läßt.* Halle 1738-1741. Specimina VIII tomum I absolvunt, quodam rerum indice instructum. Sequebantur mox

Der prüfenden Gesellschaft zu Halle fortgesetzte, zur Gelehrsamkeit gehörige Bemühungen. ibid. 1742-1747. Partes XII, quarum octo priores tomum alterum explent. Argumenta pertractata sunt varii generis, historica in primis a SAM. LENTZIO, et IOH. FRID. IOACHIMO, gratiam plerumque novitatis habentia.

Cf. *Bibl. hist. litt. Str. Iugl.* T. II. p. 1056.

Perizonius. IAC. PERIZONII (*Prof. Hist. Graecae linguae et Eloq. Lugd. Bat.* † 1715) Dissertationes septem. Accedit IO. GOTTL. HEINECCII Praefatio de utilitate antiquitatum in iurisprudentia. *Lugd. Bat.* 1740. 8.

Eiusd. Orationes XII. *ibid. eod.* 8. Has orationes, magnam partem argumenti historici, collegit WESTHOVIUS, alumnus quondam Perizonianae disciplinae, qui etiam brevem vitae Perizonianae descriptionem praemisit.

Schoepflin. IOH. DANIEL SCHOEPFLINI (*Consiliarii et Historiographi Galliarum regis et Prof. in univers. Argentoratensi,* † 1771) Commentationes historicae et criticae. *Basil.* 1741. 4.

Braunschw. gel. Beytr. *Gelehrte Beyträge zu den Braunschweigischen Anzeigen.* Braunschweig 1745-1782. XXXVI Voll. in 4. — Singulis hebdomadibus duae scidae seu semiplagulae, plenae rerum popularium, quae usum praestare possint multiplicem, interque eas varia historica haud vulgaria, in lucem eduntur. IULIUS AUG. REMER, Professor historiarum Brunovicensis, nunc operis curam summam gerens, historiae in primis prospicere videtur.

Hambur-

Hamburgische vermischte Bibliothec, worinnen zur Aufnahme der Wissenschaften, Künste und Sprachen, allerhand neue Entdeckungen und Gedanken, so insonderheit der heil. Schrift und denen weltlichen Scribenten ein mehreres Licht geben, nebst nützlichen ungedruckten Briefen mitgetheilet werden. Hamburg 1743-1745. XVIII Partes s. III Voll. in 8 mai. Editor fuit IOH. PETR. KOHL. Historica subministrarunt CONR. HENR. DREYER, C. A. HEUMANN, IOH. DIET. WINCKLER. Hamburg. verm. Bibl.

Cf. *Bibl. hist. litt. Str. Iugl.* T. II. p. 1065.

IOH. ADAMI FLESSAE, *Regii Consist. Assessoris, Gymnas. Acad. Altonav. Directoris ac S. Theol. Prof.* (†....), Fasciculus commentariorum varii generis, praecipue historici ac litterarii. *Altonae et Flensburgi* 1744. 8. Flessa.

Cf. *Nova Acta Erud.* 1746. p. 568.

CHRISTOPH. FRID. AYRMANNI *(Prof. Phil. et Hist. in univers. Gissensi,* † 1747) Sylloge anecdotorum omnis aevi chronicorum, diplomatum, epistolarum, commentationum, historias et res Germanicas exterasque civiles et ecclesiasticas illustrantium. *Tomus I. Francof. ad Moen.* 1746. 8. — Auctor studiosissimus decem aut duodecim tomos quidem promisit: sed mors praematura haec promissa delusit. Ayrmann.

SAM. WILH. OETTERS (Historiographi Brandenburgensis et Antistitis sacrorum vici Erlbacensis in Principatu Culmbacensi) *Sammlung verschiedener Nachrichten aus allen Theilen der historischen Wissenschaften.* Erlangen 1747-1749. XII Sectiones s. II Voll. in 8. — Maxima quidem dissertationum, a variis viris eruditis elaboratarum, pars ad historiam imperii Germanici, nonnullae tamen et ad exterorum historias spectant. Oetter.

Hamburg. Mag. *Hamburgisches Magazin, oder gesammlete Schriften zum Unterricht und Vergnügen aus der Naturforschung und den angenehmen Wissenschaften überhaupt.* Hamburg und Leipzig 1747-1760. XXIV Voll. in 8 (quorum singula sex particulis absolvuntur). Perpauca historica in hac collectione, libellos partim ab exteris, partim a Germanis scriptos continente, atque ab ABR. GOTTH. KAESTNERO in primis curata, inveniuntur: plura in eius continuatione, hac epigraphe ornata:

Neues gemeinnützliges Magazin für die Freunde der nützlichen und schönen Wissenschaften und Künste. Hamburg 1760-1761. IV Voll. in 8.

Gori. ANT. FRANC. GORII, *Basilicae Baptisterii Florentini Praepositi, et Lycei historiarum Professoris* († 1757), Symbolae litterariae, opuscula varia philologica, scientifica, antiquaria, signa, lapides, numismata, gemmas et monumenta medii aevi, nunc primum edita complectentes. *Florentiae* 1748-1751. VI Voll. in 8.

Erlang. gel. Anzeigen. *Erlangische gelehrte Anzeigen, darinnen kurze und zur Verbesserung der Wissenschaften ausgearbeitete Materien befindlich. Auf das Jahr* 1749 — *Auf das Jahr* 1750 — *Auf das Jahr* 1751 — *Auf das Jahr* 1752. IV Voll. in 4. — Singulis mensibus una plagula typis impressa. — Omnes his voluminibus complexae Dissertationes a litterum doctoribus Erlangensibus sunt conscriptae, et historicae quidem, eaeque perpaucae, ab ANDR. ELIA ROSSMANNO, IOH. THEOPH. GONNIO et IOH. PAUL. REINHARDO.

Marburg. Beytr. *Marburgische Beyträge zur Gelehrsamkeit, nebst den Neuigkeiten der Universitäten Marburg und Rinteln.* Marburg 1749-1750. Partes V in 8. — Quatuor partes priores, praefatione IOH. GE. ESTORIS, et copioso rerum indice ornatae, non exiguae molis volumen constituunt, quotannisque unum promiserant auctores, inter quos historici cogniti sunt IOH. ARCKEN-

ARCKENHOLTZ, IOH. ADAM. BERNHARD, tabulario Hanoviensi praefectus, et ipse laudatus ESTOR. Sed post partem quintam deferbuisse conatus videtur. Multa continent hae symbolae inedita, eaque ad ius patrium et publicum in primis, historiamque, civilem et litterariam, pertinentia. Speciatim Hassiae habita est ratio; ideoque et Edicta principis, et res inter eruditos Marburgenses, Rintelienses, Cassellanos atque Hanovienses gestae, diversis capitibus exponuntur.

Cf. *Bibl. hist. litt. Str. Iugl.* T. II. p. 1072.

FRIEDR. WIDEBURGS (D. iur. Prof. hist. et eloq. Halensis, † 1758) *Sammlung vermischter Anmermerkungen aus dem Staatsrecht und den Geschichten.* Halle 1751. 8. — Argumenta haud vulgaria docte in hac collectione pergrata tractantur. Sparsim antea in ephemeridibus Halensibus (*Wöchentliche Hällische Anzeigen*), in quibus multa alia historica quasi sepulta sunt, edita fuerant. Wideburg.

Vermischte Abhandlungen und Anmerkungen aus den Geschichten, dem Staatsrechte, der Sittenlehre und den schönen Wissenschaften. Frankf. am M. 1751. 8. Vermischte Abhandl.

Commentarii Societatis Regiae Scientiarum Gottingensis. Tomus I. ad annum MDCCLI. *Goting.* 1752. T. II. ad a. MDCCLII. *ibid.* 1753. T. III. ad a. MDCCLIII. *ib.* 1754. T. IV. ad a. MDCCLIV. *ibid.* 1755. 4 mai. Comment. soc. Gott.

Novi Commentarii Societatis Reg. Scient. Gottingensis. Tomus I. ad a. 1769 et 1770. *Gottingae et Gothae* 1771. T. II. ad a. 1771. *ibid.* 1772. T. III. ad a. 1772. *ibid.* 1773. T. IV. ad a. 1773. *ibid.* 1774. T. V. ad a. 1774. *ibid.* 1775. T. VI. ad a. 1775. *ibid.* 1776. T. VII. ad a. 1776. *ibid.* 1777. T. VIII. ad a. 1777. *ibid.* 1778. 4 mai.

Commentationes Societatis Reg. Scient. Gottingensis per annum 1778 recitatae. Vol. I. *Gotting.* 1779. — a. 1779. Vol. II. *ibid.* 1780. — a. 1780. Vol. III. *ibid.* 1781. 4 mai.

Primorum Commentariorum, permulta ad promovenda disciplinarum incrementa continentium, editionis curam gessit IOH. DAV. MICHAELIS: reliquorum, non minus praestantissimarum dissertationum copia abundantium, CHR. GOTTL. HEYNE. Classem historicam non solum hi duumviri ingenio suo ac eruditione amplissima ditarunt, sed etiam IOH. MATTHI. GESNER, GEORG. CHRISTOPH. HAMBERGER, CHRISTI. GUIL. FRANC. WALCH, IOH. PHIL. MURRAY, IOH. CHRISTOPH. GATTERER, CHRISTOPH. MEINERS, omnes Georgiae Augustae Doctores, quorum e numero Hamberger (1773) et Murray (1776) praematura morte litteris erepti sunt.

Ioachim. D. IOH. FRID. IOACHIMS (Prof. iur. et hist. Halensis, † 1767) *Sammlung vermischter Anmerkungen, in welchen unterschiedliche, in die Staats- und Lehen-Rechte, wie auch in die Geschichte gehörige Sachen abgehandelt werden.* Halle im Magdeb. 1753. *Fortgesetzte Sammlung etc. ibid.* 1756. *Sammlung etc. III Theil. ibid.* 1759. *IV Th. ibid.* 1764. 8. — Maxima dissertationum et observationum pars antea iam typis expressa erat, vel scriptorum academicorum forma, vel in Ephemeridibus Halensibus. Varietas sat magna apparet, pluraque sane haud contemnenda. Res in primis numaria multum hac collectione iuvatur. Nonnulla tamen aliorum eruditorum plausum minime tulerunt.

F. C. von Moser. FRIED. CARL *von* MOSERS (post varia munera amplissima, supremi rerum Hasso-Darmstadiensium moderatoris usque in annum 1780, nunc Zwingenbergae vitam agentis privatam) *Diplomatische und historische Belustigungen.* Frankf. am Mayn 1753-1764. VII Voll.

VII Voll. in 8. Plurima historiam imperii Germanici illustrant. Auctor lingua modo Theotisca, modo Latina, modo Francogallica utitur.

Kriegesbibliothek, oder gesammlete Beyträge zur Kriegswissenschaft. Breslau 1755-1772. *X Versuche* s. partes in 4. Kriegesbibliothek.

Neue Kriegesbibliothek, oder etc. *ibid.* 1773-1781. *X Versuche* s. Partes in 4. — Historiarum cultori plures dapes lautissimae, ab exteris potissimum petitae, in hac collectione offeruntur, cuius editor et auctor praecipuus perhibetur .... *von der* GROEBEN, Praefectus vigilum summus Borussicus, Vratislaviae degens.

Dissertations historiques, politiques & litteraires; par M. l'Abbé Comte (OCTAVIEN) *de* GUASCO. à Tournay 1756. II Voll. in 12. — Quatuor sunt dissertationes haud vulgaris argumenti, e historia Romana et Francogallica petiti. de Guasco.

Bremisches Magazin, zur Ausbreitung der Wissenschaften, Künste und Tugend, von einigen Liebhabern derselben mehrentheils aus den Englischen Monatsschriften gesammlet und herausgegeben. Bremen 1756-1765. VII Voll. in 8. Quibus successit: Brem. Magazin.

Neues Bremisches Magazin etc. Bremen 1766-1772. III Voll. et IVti Voluminis Pars I. in 8. — Principem huius collectionis curam sustinuit IOH. PHIL. CASSEL, Professor Eloquentiae artiumque liberalium Paedagogii Bremensis. Non solum, ut titulus affirmat, versiones ex ephemeridibus Anglicis, sed et ab ipsis Germanis compositae lucubrationes insunt. Argumenta ex omnibus paene litterarum generibus depromta.

Acta Academiae Electoralis Moguntinae scientiarum utilium, quae Erfordiae est. *Erfordiae* 1757. *Tomus II. ibid.* 1761. 8. — Minima dissertationum pars historici est argumenti. Editor erat SIEGMUND LEBERECHT HADELICH, Professor Philos. Erfordiensis Acta Acad. Erford.

diensis adhuc in vivis, a Secretis olim Academiae scientiarum. Quam, cum per aliquod tempus obdormiret, e somno peramanter faustisque avibus excitavit CAROLUS *de* DALBERG, Proprinceps Erfordiae Moguntinus, Protector Academiae illustrissimus, decus et ornamentum rei publicae litterariae eximium; quo promovente curaque singulari vigilante societatis instauratae scripta hac epigraphe hucusque edita sunt:

Acta Academiae Electoralis Moguntinae scientiarum, quae Erfurti est, ad annum MDCCLXXVI. *Erfurti* 1777. — ad annum MDCCLXXVII. *ibid.* 1778. — ad an. MDCCLXXVIII et MDCCLXXIX. 1780. 4 mai. — Editionis curam gessit HERM. ERN. RUMPEL, Prof. Iur. Erford. Academiaeque scient. a secretis.

Bibl. hist. Goetting. Bibliotheca historica Goettingensis, *worinnen allerhand bisher ungedruckte und neuere Schriften und Urkunden, welche zur Erläuterung der Geschichte und Rechtsgelehrsamkeit dienen können, aus bewährten Handschriften ans Licht gestellt werden.* Göttingen u. Hannover 1758. 4. Auctor et editor huius bibliothecae, maximam partem res Germanicas illustrantis, fuit CHRISTI. LUD. SCHEID, Consil. aul. atque Bibliothecarius Hannoveranus († 1761).

Mon. hist. Monumenta historica adhuc inedita, *die aus sonst ungedruckten Schriften erläuterte Geschichte Teutschlands und der angränzenden Reiche.* P. I et II. *Brunovici* 1758. 1759. 8. Editor fuit IOH. CHRISTOPH. HARENBERG, Praepositus Schoeningensis et Professor Carolini Brunovicensis (1774).

Opusc. soc. Duisb. Opusculorum societatis literariae Duisburgensis *Fasciculus I. Duisb. et Dusseldorp.* 1760 (1759). 8. Praeter hunc fasciculum nihil, quantum memini, in lucem prodiit.

Dreyer. IOH. CAR. HENR. DREYERI (*Antistitis Ecclesiae episcopalis Lubecensis, Syndici primarii civitatis Lubecensis*

becensis etc.) Monumenta anecdota virorum post fata illustrium et clarorum, quibus varia rei litterariae, historiarum, antiquitatum, et iuris Germanici argumenta illustrantur et expenduntur. *Tomus I.* Lubecae 1760. 4. Plures collectionis utilissimae tomi haud exstant.

Altes aus allen Theilen der Geschichte, oder alte Urkunden, alte Briefe, und Nachrichten von alten Büchern, mit Anmerkungen. Chemnitz 1760-1766. XII Particulae s. II Voll. in 8. — Debetur haec collectio curis eruditis IOH. GOTTFR. WELLERI, Sacrorum Antistitis supremi *Zwickaviensis* († 1780). Altes aus al. Th. der Gesch.

IOH. FRIED. IOACHIMS (ante laudati) *Neu eröffnetes Münzkabinet, darinnen merkwürdige und viele bishero noch nirgends mitgetheilte Gold- und Silbermünzen zu finden, die richtig in Kupfer abgebildet, beschrieben und erläutert werden.* Nürnberg 1761. 1764. 1770. 1773. IV Voll. in 4. — Ex eadem caussa, qua simile Koeleri opus supra laudavimus, huic etiam locum hic adsignare placet. Volumen tertium ab auctore ipso paullo ante eius obitum (1767) typis paratum erat. Praefationem vitamque Ioachimi praefixit IOH. FRIED. SEYFART. Volumen quartum a IOH. PAUL. REINHARDO (*Consil. aul. et Prof. hist. Erlangensi*, † 1779) compositum est. Ioachim.

Altdorfische Bibliothek der gesamten schönen Wissenschaften, herausgegeben von der teutschen Gesellschaft daselbst. I Band (VI Particulas continens). *II Bandes 1-3 Stück.* Altdorf 1762. 8. — Historica potissimum GEORG. ANDR. WILLIO, Societatis istius fundatori, eorumque scriptorum editori, debentur. Altdorf. Bibl.

Miscellanei di varia letteratura. In Lucca 1762-1772. VIII Voll. in 8. Miscellanei.

Nuovi Miscellanei di varia letteratura. ibid. 1773 sqq. in 8. — Quot volumina posterioris collectionis prodierint, indicare nequimus. Omnia prioris volumina historicis quoque dissertationibus sunt ornata,

 quarum

quarum recensum invenies in GATTERERI *histor. Journal* T. V. p. 255-261.

v. Nettelbla, Greinir. Greinir or l' eim Gaumlu Saugum, Laugum, Og Il'rotter. Flokr. I. *Oder Nachrichten von alten und neuen, fremden und eigenen, einheimischen und ausländischen Abhandlungen, Anmerkungen, ungedruckten und seltenen gedruckten Sachen, Urkunden und Actis publicis, welche das Römische, Päbstliche, Lehn- Statuten- und Staats-Recht, wie auch die Ansprüche großer Herren, die Reichs-Cammergerichts-Ordnung und Verfassung, die Geschichte und gelehrte Wissenschaften betreffen. Bey müßigen Stunden zum Vergnügen und Nutzen gesammlet und zusammengetragen.* Erstes Stück. *Stockholm* (Francof. ad Moen. potius) 1763. — Zweytes Stück. *ibid.* 1764. — Drittes Stück. *ibid.* 1765. 4. — Auctor huius collectionis, varia historica, res Germanicas et Suecicas illustrantia, continentis, fuit CHRISTI. *de* NETTELBLA, natione Suecus, D. iur. et Assessor Camerae Imperialis Wetzlariensis, † 1775.

Cf. *Götting. gel. Anz.* 1763. p. 1065. — 1764. p. 548. — 1765. p. 134.

Faesi. *Abhandlungen über wichtige Begebenheiten aus der alten und neuern Geschichte.* Zürich 1763. 1765. II Voll. in 8 mai. — Auctor, aliis quoque libris historicis clarus, est IOH. CONR. FAESI, verbi divini minister Flachae, prope Seaphusam.

Martini. IOH. CHRISTOPH. MARTINI (*M. Phil. verbi divini ministri Kerkhofiae in dynastia Sulzburg, sita in Palatinatu superiore*) Thesaurus dissertationum, quibus historia, geographia, et antiquitates, tam sacrae quam profanae, illustrantur, maximam partem rarissimarum et ex Msct. interdum in lucem prolatarum. *Norimbergae* 1763-1768. VI Partes s. III Tomi in 8. — Utilis sane collectio, cuius continuatio optanda, licet editor delectum severiorem nonnunquam observare debuisset.

debuisset. Pars prima tomi primi a. 1767 typis repetita.

Hannoverisches Magazin. Erster Jahrgang 1763. 4. — Inter optimas huius generis collectiones, quas Germania nostra parit, haecce sine dubio referenda, selectissimo successu adhuc continuata. Prodiit enim a. 1781 tomus XIX. Singulis hebdomadibus duae plagulae typis imprimi solent. Historica sat multa occurrunt. Hannov. Magazin.

Abhandlungen der Churfürstlich-Bairischen Akademie der Wissenschaften. München 1763-1776. X Voll. in 4. Abhandl. der churf. bair. Akad.

Neue historische Abhandlungen der Baierischen Akademie der Wissenschaften. Erster Band. *ibid.* 1779. 4. — Singula volumina collectionis prioris in duas divisa partes, quarum prima historicas, altera philosophicas comprehendit dissertationes: exceptis tamen voluminibus quinto, octavo ac nono, quae philosophicas tantum continent. Historicae sunt profectae a Comite DE BUAT regi Francogalliae a consiliis, eiusque olim Legato in aula Electorali Saxonica, IOH. CASP. DE LIPPERT, FERDIN. STERZINGER, CHRISTI. FRIED. PFEFFEL, DOMIN. *von* LIMBRUNN, PAUL. DAN. LONGOLIO († 1779), G. B. PLATONE († 1777), G. C. CROLLIO, P. I. RUNDORFER, I. G. *von* IUSTI, HERM. SCHOLLINER, IOH. CHRISTI. VOLZ, IOH. GE. DE LORI, BEDA APPELL, P. G. GEIER, ANT. IOH. LIPOWSKY († 1780), AUGUSTIN. MAX. LIPOWSKY, ANGELO MÄRZ, ROMANO ZIRNGIBEL, CAR. ALB. *de* VACCHIERY, MICH. STEIN († 1780), IAC. PAUL. LANG.

Cf. *Auserlesene Bibl.* (Lemgov. 1777) T. XI. p. 133. MEUSELS *neueste Litter. der Geschichtkunde* P. V. p. 260.

IOH. IAK. SPIESS, *Diaconi und Ehegerichtsassessoris, wie auch hochfürstl. Bibliothecarii und Aufsehers über* I. I. Spiess.

über das herrschaftl. Münzkabinet zu Anspach, *kleine Beyträge zur Aufnahme und Ausbreitung der Münzwissenschaft*. Erster Band I - IV Theil. Anspach 1765-1768. 8.

Brandenburgische historische Münzbelustigungen. ibid. 1768 - 1774. V Voll. in 4. — Locum haec opera numismatica propter dissertationes historicas, argumenta saepe haud vulgaria illustrantes, etiam hic occupare merito videntur. Nonnulla studio P. D. LONGOLII et CAROLO GUIL. SCHNIZLEIN, Seren. Marchioni Brandenb. a consiliis aulicis, debentur.

de Schmidt. FRID. SAM. *de* SCHMIDT (*Princ. March. Badensis Consil. aul. Francofurti ad Moen. degentis*) Opuscula, quibus res antiquae praecipue Aegyptiacae explanantur. *Carolsruhae* 1765. 8. — Exquisita minimeque vulgaria auctor offert elegans. Quinque sunt dissertationes, quarum tres priores editae iam alio tempore fuerunt, nunc aliquot accessionibus auctiores.

Ferrarius. GUIDONIS FERRARII *S. I.* Inscriptiones, Epistolae, Dissertationes. *Mediolani* 1765. III Voll. in 8. Qui in primo libro exhibentur, non sunt antiqui, sed ipsius Ferrarii ingenio debentur tituli, in quibus quaedam occurrunt de antiqua aliquot urbium historia, quae aut dubia aut ignota alicui videri possint. Additae igitur sunt in duobus reliquis libris, quibus illa et illustrantur et confirmantur, animadversiones. Res maxime sunt Langobardicae et Insubricae.

Cf. *Klotzii Acta litter.* Vol. II. p. 382.

Commentt. Acad. Manhem. Historia et Commentationes Academiae Electoralis scientiarum et elegantiorum litterarum Theodoro-Palatinae. *Volumen I. Manhemii* 1766. — Voll. II. *ibid.* 1770. 4. — In his duobus voluminibus repetiuntur, praeter plures dissertationes historicas egregias,

gias, physicae ac medicae. Separatim postea historicae editae sunt, hoc quidem titulo:

Historia et commentationes etc. *Volumen III historicum. ibid.* 1773. Cui secutum est *IV. ibid.* 1778. 4. — Auctores dissertationum historicarum, modo Latino, modo Theotisco, modo Francogallico sermone compositarum, erant ac sunt: IOH. DAN. SCHOEPFLIN, Academiae genitor et Praeses honorarius, de quo iam ante dictum, CHRISTOPH. IAC. KREMER († 1777), ANDR. LAMEY, Academiae a secretis, GEORG. CHRISTI. CROLLIUS, Prof. Collegii illustris Bipontini, CASIM. HAEFELIN, CASP. FRIED. GÜNTER, GEORG. IOSEPH. WEDEKIND, IOH. ADAM. GRÜSNER.

CAR. RENATUS HAUSENS (tunc temporis Prof. Phil. Halensis, nunc Prof. hist. Francof. ad Viadrum) *Vermischte Schriften.* Halle 1766. 8 mai. Hausen.

Cf. GATTERERS *hist. Bibl.* T. V. p. 93.

IOH. HEINR. DAV. GOEBELS (Custodis bibliothecae cuiusdam privatae Viennae Austr. † 177..) *Beyträge zur Staatsgeschichte von Europa, unter Kayser Karl dem Fünften, aus theils gedruckten, theils ungedruckten Nachrichten; mit einer Vorrede von* CHRISTIAN HEINR. Freyherrn von SENCKENBERG. Lemgo 1767. 4. Goebel.

Cf. *Allg. teutsche Bibl.* T. XI. p. 324.

Acta societatis Latinae Marchico-Badensis; edita ab eius directore GOTTLOB AUG. TITTEL, Philos. Doctore et Prof. in Consist. March. Badensis Assessore etc. *Carolsruhae* 1767. — *Volumen II.* ibid. 1770. 8. — Occurrunt et hic historica haud contemnenda, a Tittelio ipso, FRID. DOMIN. RING, ANDR. LAMEY et FRID. SAM. DE SCHMIDT. Acta societ. March. Bad.

D. ANT. FRIED. BÜSCHINGS, königl. Preussischen Oberconsistorialraths, Directors des Gymnasii Büsching.

im

im grauen Kloster und der davon abhängenden beyden Schulen, *Magazin für die neue Historie und Geographie.* I-XV Theil. *Hamburg* 1767-1781. XV Voll. in 4. Pars secunda a. 1769, prima vero a. 1779, et emendatior quidem, recudebatur. — Opus summo cum plausu exceptum, quippe quod permulta antea plane incognita aut inedita, resque magni momenti, quibus plures historiae, Russicae praecipue, aliorumque regnorum septentrionalium, et geographiae partes amplificantur atque illustrantur, comprehendat; quae cum ita sint, saepius in posterum a nobis memorandum erit.

Boysen. D. FRIEDR. EBERHARD BOYSEN, Ihrer königl. Hoheit der Prinzessin in Preussen Oberhofprediger, Consistorialrath, des Gymnasii zu Quedlinburg Inspector, *Allgemeines historisches Magazin. Halle* 1767-1770. VI Partes in 8 mai. — Maxima argumentorum pars circa historiam Germanicam, Magdeburgicam in primis, versatur: alia tamen quoque insunt, v. c. C. R. HAUSENII vita Christinae, reginae Suecicae (P. II).

Oelrichs. IOH. OELRICHS, *Theol. D. et P. P. O. Gymnasii Bernensis*, Collectio Opusculorum historico-philologico-theologicorum selecti argumenti, inprimis in Germania et Belgio separatim editorum. *Bremae* 1768. 1769. II Tomi in 8.

Eiusd. Germaniae litteratae opuscula philologico-historico-theologica, emendatius et rectius recusa. *ibid.* 1772-1774. II Tomi in 8.

Eiusd. Belgii litterati opuscula historico-philologico-theologica. *ibid.* 1774. 1775. II Tomi in 8.

Eiusd. Daniae et Sueciae litteratae opuscula historico-philologico-theologica. *ibid.* 1775. Tomus I in 8. — Dissertationes academicae, ante sigillatim editae, his collectionibus sistuntur.

Histo-

Historische Zweifel und Beobachtungen. Erste Sammlung von Briefen. Halle 1768. 8. Continuatio hoc secuta est titulo: Schirach.

Historische Briefe von GOTTLOB BENEDICT SCHIRACH. Helmst. und Magdeb. 1770. 8. — Auctor, quem supra p. 167 memoravimus, eoque tempore, quo litterae hae posteriores scriptae, Professor Philosophiae Helmstadiensis, varia historiae, inprimis veteris Romanae, Byzantinae ac Gothicae capita, dubiis vexata, eleganter et acute explicat.

Verhandelingen uitgegeven door het zeeuwsche Genootschap der Wetenschapen te Vlissingen. Middelburg 1769. 1771. 1774. 1776. 8 mai. — Minor dissertationum pars historici est argumenti. Verhandelingen.

IOH. GUIL. IANI (*D. et Prof. Theol. Viteberg.* † 1725) Opuscula ad historiam et chronologiam spectantia. Edidit CHRISTI. ADOLPH. KLOTZIUS. Halae Magd. 1769. 8 mai. — Tres tantum insunt dissertationes, desiderium collectionis reliquarum omnino excitantes. Klotzii praefatio vitam scriptaque auctoris enarrat. Ian.

THEOPHILI SIGEFRIDI BAYERI (*Regiomontani, Academiae scientiarum Imperialis Petropolitanae socii,* † 1738) Opuscula ad historiam antiquam, chronologiam, geographiam et rem numariam spectantia. Edidit C. A. KLOTZIUS. Halae 1770. 8 mai. — En collationem supra iam indigitatam, cum de Commentariis Academiae Petropolitanae sermo esset, cuius classem historicam solus Bayerus dissertationibus suis ornavit, quarumque XIX hic Klotzii studium in promovendis litteris exquisitioribus e voluminibus istis sumtuosis delegit usuique communi liberaliter obtulit. Adiecit libellos Bayeri alios, sigillatim antea editos. In praefatione de Bayeri vita et scriptis more suo, i. e. elegantissime refert. Additae tabulae octo aeri incisae. Bayer.

Cf.

Cf. (MEUSELS) *Betrachtungen über die neuesten hist. Schriften* T. II. p. 497.

Frommann. ERHARD. ANDR. FROMMANNI, *Theol. D. et in Casimiriano P. P. O. eiusd. Direct. Seren. Ducis Sax. Coburg. et Salf. in Consist. a consiliis (postea Abbatis Bergensis prope Magdeburgum*, † 1774), Opusculorum philologici et historici argumenti, antea sigillatim editorum, nunc in unum collectorum digestorumve, Tomi duo. *Coburgi* 1770. 8. — Decem dissertationum historicarum, rerum novitate elegantiaque sermonis commendabilium, argumenta indicantur in (Meusels) *Betrachtungen über die neuesten histor. Schriften* T. I. p. 524.

le Bret. IOH. FRID. LE BRET (nunc Cancellarii novae Universitatis litterarum militaris Stuttgardiensis) *Magazin zum Gebrauch der Staaten- und Kirchengeschichte, vornehmlich des Staatsrechts katholischer Regenten in Ansehung ihrer Geistlichkeit.* 1 Theil. *Ulm* 1771. 2 Th. *Frankf. und Leipz.* (i. e. Ulmae) 1772. 3 Th. *ib.* 1773. 4 Th. *ibid.* 1774. 5 Th. *ibid.* 1776. 6 Th. *ibid.* 1777. 7 Th. *ibid.* 1780. VII Voll. in 8 mai. — Titulus Collectionis praestantissimae satis indicat, quae potissimum historiarum regiones illius ope illustrentur; Italicae prae caeteris eminent.

Museum Casimir. Museum Casimirianum, *Particula prima* dissertationes historicas complexa. Instruxit et praefatus est ERHARD ANDR. FROMMANN. *Coburgi* 1771. 8. — Dissertationes atque programmata decem, a Doctoribus Gymnasii academici Coburgensis, Casimirianum vulgo dicti, conscripta, maximam partem exquisiti argumenti, prima haec particula comprehendit. Continuationem omnes litterarum fautores nobiscum optant.

Cf. (MEUSELS) *Betr. über die neu. histor. Schr.* T. IV. p. 378.

IOH.

JOH. JAC. RAMBACHS, *des fürstlichen Gymnasii zu Quedlinburg Rectors* (nunc verbi divini ministri Hamburgensis), *Vermischte Abhandlungen aus der Geschichte und Litteratur*. Halle 1771. 8. — Auctor ingenio iucundissimus octo argumenta historica et litteraria haud vulgaria docte et acute pertractavit. Rambach.

Cf. *Betr. üb. d. neu. hist. Schr.* T. III. p. 349.

Versuche über einige erheblithe Gegenstände, welche auf den Dienst des Staats Einfluß haben. Frankf. am Mayn und Leipz. 1772. 8 mai. de Steck.

IOH. CHRIST. WILH. *de* STECK (*Regi Boruss. a consiliis intimis*) Observationum subsecivarum specimen. *ibid.* 1779. 8 mai.

(Eiusd.) *Essais sur divers sujets de politique & de jurisprudence.* (Halle) 1779. 8. — Tres hae observationum gravissimarum collectiones multum quoque historiae culturam iuvare possunt.

Anecdota litteraria e Mscptis codicibus eruta. *Romae*, ap. *Gregor. Settarium* 1773-1774. III Voll. in 8. — Non solum historica, sed etiam alia inedita scripta in hac collectione, a IOH. CHRISTOPH. AMADUZZIO potissimum, orbi litterario liberaliter offeruntur. Continuationem enixe optamus. Anecd. litt.

Cf. *Götting. gel. Anz.* 1776. p. 1284.

AUG. FRIEDR. SCHOTT (D. et Prof. iur. Lips.) *Juristisches Wochenblatt. IV Jahrgänge.* Leipz. 1772-1775. IV Voll. in 8. Quartum volumen hocce quoque titulo insignitum: *Magazin für Rechtsgelehrte und Geschichtforscher. I Band.* Qua inscriptione collectionem Schottus amplius continuare volebat, utilissimam, ex diversis ephemeridibus haustam historicaque varii argumenti complexam: sed emtorum paucitas voluntati eius haud respondisse videtur. Schott.

Zur Geschichte und Litteratur aus den Schätzen der Herzoglichen Bibliothek zu Wolfenbüttel. Erster Bey- Lessing.

 trag,

trag, von GOTTHOLD EPHRAIM LESSING (bibliothecae istius Praefectus, † 1781), *Braunschweig* 1773. — Zweyter Beytrag. *ibid.* 1773. — Dritter Beytrag. *ibid.* 1774. — Vierter Beytrag. *ibid.* 1777. 8 mai. — Rarae eruditionis ac sagacitatis monimenta viri, cuius obitum praematurum omnes lugent Musae. Minor tantum disquisitionum pars ad historiam ipsam spectat.

Teutscher Merkur. *Der teutsche Merkur.* Weimar 1773-1782. 8. — Singulis mensibus particula, sex plagularum, in lucem prodire solet, cura CHRISTOPHORI MART. WIELANDI, Consiliarii aulici Saxo-Vinariensis, decoris et ornamenti reipublicae litterariae universae. Floribus etiam e campo historico decerptis lectores, cum ipse tum per amicos, delectare studet.

Haug. *Gelehrte Ergötzlichkeiten und Nachrichten.* Stuttgard und Tübingen 1774. XII Particulae s. II Voll. in 8. Continuata est collectio menstrua hac epigraphe:

Schwäbisches Magazin von gelehrten Sachen auf das Jahr 1775. Stuttgard in 8. — *auf das J.* 1776. *auf das J.* 1777. — *auf das J.* 1778. — *auf das J.* 1779. — *auf das J.* 1780. VI Voll. quorum singula duodecim particulis absolvuntur. Secuta est continuatio hoc titulo:

Zustand der Wissenschaften und Künste in Schwaben. Augsburg 1781. II Partes in 8. — Collector et Editor harum ephemeridum, variis quoque dissertationibus historicis instructarum, est BALTHASAR HAUG, Professor Gymnasii Stuttgardiensis, cui litterarum bonarum cultura maxime curae cordique est.

Haeberlin. FRANZ DOMINICUS HAEBERLINS (Consiliarii iustitiae intimi Brunovicensis, Prof. histor. et iuris publ. Helmstadiensis) *kleine Schriften vermischten Innhalts aus der Geschichte und dem teutschen Staatsrecht.* Helmstädt 1774-1778. IV Partes s. II Voll. in 8. — Plura scripta Haeberliniana hic collecta sigillatim variisque

riisque ephemeridibus ante iam prodierant. Maxima quidem pars ad historiam patriae, nonnulla tamen etiam ad exteram, spectant.

IOH. PETRI ANCHERSEN (*Prof. olim Hafniensis* ....) Opuscula minora, collecta et cum indicibus locupletissimis rerum et verborum edita a GERHARDO OELRICHS. *Bremae* 1775. 4. — Regnorum Europae septentrionalium historia et iura his opusculis praecipue illustrantur. Anchersen.

AUG. LUD. SCHLOEZERS (Prof. Gottingensis) *Briefwechsel, meist statistischen Jnnhalts; gesammlet und zum Versuch herausgegeben.* Göttingen 1775. XIV plagulae in 8 mai. quae sigillatim typis expressae erant. Secuta est amplior uberiorque collectio hoc titulo: Schloezer.

Briefwechsel, meist historischen und statistischen Jnnhalts. I Theil, Heft I-VI, 1776. *Göttingen* 1777. II Theil, Heft VII-XII, 1777. *ibid.* 1777. III Theil, Heft XIII-XVIII, 1778. *ibid.* 1778. IV Theil, Heft XIX-XXIV, 1779. *ibid.* 1779. V Theil, Heft XXV-XXX, 1779, b. *ibid.* 1779. VI Theil, Heft XXXI-XXXVI, 1780. *ibid.* 1780. VII Theil, Heft XXXVII-XLII. *ibid.* 1780. b. VIII Theil, Heft XLIII-XLVIII. 1781. *ibid.* 1781. IX Theil, Heft XLIX-LIV. 1781; b. *ibid.* 1781. 8 mai. — Omnes Germani, quibus litterarum historicarum studium curae cordique est, summo ardore legunt, quid? quod devorant lautitias, commercio hocce litterario excitatas et propositas, permultum etiam conferentes ad liberaliorem ingeniorum culturam et ad politicorum peccatorum atque naevorum plurium correctionem.

Antologia Romana. Tom. I. *in Roma* 1775. T. II. 1776. T. III. 1777. T. IV. 1778. T. V. 1779. 4. — Ephemerides sunt Italice scriptae singulis hebdomadibus in publicam prodeuntes lucem, plura antiquitatis atque historiae monimenta capitaque complectentes, auctoribus iisdem, qui librorum novorum Antol. Rom.

 recensum

recensum agunt in ephemeridibus aliis, quae inscribuntur: *Effemeridi di Roma.*

Abhandl. einer Privatgesellsf. *Abhandlungen einer Privatgesellschaft in Böhmen, zur Aufnahme der Mathematik, der vaterländischen Geschichte und der Naturgeschichte. Zum Druck befördert von* IGNATZ EDELN VON BORN, *Herrn zu Alt-Zedlitsch, Jechau etc.* I Band. *Prag* 1775. II Band 1776. III Band 1777. IV Band 1779. 8 mai.— Non modo historiae Bohemicae, verum etiam Slavicae in universum, multum lucis accenditur his dissertationibus, quarum Auctores ADAUCTUS VOIGT, FRANC. MART. PELZEL, GELASIUS DOBNER, appellantur.

Meusel. *Der Geschichtforscher. Herausgegeben von* JOH. GE. MEUSEL. I Theil. *Halle* 1775. II Theil 1776. III Theil 1776. IV Theil 1777. V Theil 1777. VI Theil 1778. VII Theil 1779. 8 mai. — Meuselii precibus atque cohortationibus permoti plures viri docti observationes suas, quibus multis historiarum capitibus lux affunditur, contulerunt, atque, ut illius studio publici iuris fierent, permiserunt. Pars ultima indice in omnes septem partes copiose instructa est. Continuabatur statim collectio hoc titulo:

Historische Untersuchungen, gesammlet und herausgegeben von J. G. MEUSEL. Ersten Bandes erstes Stück. *Nürnberg* 1779. I B. II Stück. *ibid.* 1779. I B. III Stück. *ibid.* 1780. 8 mai. Qua cum collectione, nondum plane finita, alia coniungenda, eadem ratione instituta atque sic inscripta:

Beyträge zur Erweiterung der Geschichtkunde. Herausgegeben von J. G. MEUSEL. I Theil. *Augsburg* 1780. II Theil. *ibid.* 1782. 8 mai. — Ecce nomina virorum doctorum, qui symbola his collectionibus adornandis contulere, eo ordine, quo ad institutum perficiendum accesserunt: PHIL. ERNST SPIES,

JOH.

IOH. CONR. FAESI, IOH. CHRISTOPH. ERICUS SPRINGER, IOH. GOTTL. SAM. SCHWABE, IAC. PAUL. LANGE, AUG. LUD. SCHLOEZER, CHRISTOPH. SCHMIDT *dictus* PHISELDECK, PAUL. DAN. LONGOLIUS, FRID. CAR. FULDA, BERNH. FRID. RUD. LAUHN, IOH. PETR. MOELLER, LUD. TIMOTH. SPITTLER, IOH. FRID. FRITZE, IOH. LUDOLPH. QUENTIN, CAR. GOTTLOB ANTON, LUD. ALB. GEBHARDI, IOH. GOTTFR. EICHHORN, MICH. STEIN, FRID. RUD. SALTZMANN, GODOFR. STIEBER, PAUL. *de* STETTEN *iun.* IOH. CAR. CONR. OELRICHS, GEORG. GUIL. ZAPF, IOH. GOTTLOB BOEHME, IOS. HELWIG, CHRISTI. CAR. AM ENDE, FRID. EKKARD.

Gothaische Magazin der Künste und Wissenschaften. I Bandes I Stück. *Gotha* 1776. I B. II St. *ib. eod.* I B. III und IV St. *ibid.* 1777. II Bandes I. II St. *ib. eod.* II B. III St. *ibid.* 1778. II B. IV St. *ibid.* 1779. 8. — Historica pauca, at bona insunt. Instituti moderator est SCHACK HERMANN EWALD. Goth. Mag.

Teutsches Museum. Leipz. 1776-1782. 8 mai. — Et huic collectioni, singulis mensibus per omne illud tempus continuatae, historica, quae in primis notitiam regnorum politicam iuvent, inseruntur. Editores usque ad annum 1779 erant HENR. CHRISTI. BOIE et CHRISTI. CONR. GUIL. DOHM: ex eo vero anno prior solus editionis curam in se suscepit, licet posterior, commentationibus et observationibus historicis ac politicis egregiis collectionem gratissimam ornare, haud desierit. Teutsches Museum.

JAC. MAUVILLONS, *Professors der Kriegsbaukunst am Carolino zu Cassel* (nunc Centurionis ibidem), *Sammlung von Aufsätzen über Gegenstände aus der Staatskunst, Staatswirthschaft und neuesten Staatengeschichte.* Leipzig 1776. 1777. II Partes in 8. — Nonnulla etiam historica ab auctore sagacissimo exhibentur. Mauvillon.

recensum agunt in ephemeridibus aliis, quae inscribuntur: *Effemeridi di Roma.*

Abhandl. einer Privatgesellsc. *Abhandlungen einer Privatgesellschaft in Böhmen, zur Aufnahme der Mathematik, der vaterländischen Geschichte und der Naturgeschichte. Zum Druck befördert von* IGNATZ EDELN VON BORN, *Herrn zu Alt-Zedlitsch, Jechau etc.* I Band. *Prag* 1775. II Band 1776. III Band 1777. IV Band 1779. 8 mai. — Non modo historiae Bohemicae, verum etiam Slavicae in universum, multum lucis accenditur his dissertationibus, quarum Auctores ADAUCTUS VOIGT, FRANC. MART. PELZEL, GELASIUS DOBNER, appellantur.

Meusel. *Der Geschichtforscher. Herausgegeben von* JOH. GE. MEUSEL. I Theil. *Halle* 1775. II Theil 1776. III Theil 1776. IV Theil 1777. V Theil 1777. VI Theil 1778. VII Theil 1779. 8 mai. — Meuselii precibus atque cohortationibus permoti plures viri docti observationes suas, quibus multis historiarum capitibus lux affunditur, contulerunt, atque, ut illius studio publici iuris fierent, permiserunt. Pars ultima indice in omnes septem partes copiose instructa est. Continuabatur statim collectio hoc titulo:

Historische Untersuchungen, gesammlet und herausgegeben von J. G. MEUSEL. Ersten Bandes erstes Stück. *Nürnberg* 1779. I B. II Stück. *ibid.* 1779. I B. III Stück. *ibid.* 1780. 8 mai. Qua cum collectione, nondum plane finita, alia coniungenda, eadem ratione instituta atque sic inscripta:

Beyträge zur Erweiterung der Geschichtkunde. Herausgegeben von J. G. MEUSEL. I Theil. *Augsburg* 1780. II Theil. *ibid.* 1782. 8 mai. — Ecce nomina virorum doctorum, qui symbola his collectionibus adornandis contulere, eo ordine, quo ad institutum perficiendum accesserunt: PHIL. ERNST SPIES,

JOH.

IOH. CONR. FAESI, IOH. CHRISTOPH. ERICUS SPRINGER, IOH. GOTTL. SAM. SCHWABE, IAC. PAUL. LANGE, AUG. LUD. SCHLOEZER, CHRISTOPH. SCHMIDT *dictus* PHISELDECK, PAUL. DAN. LONGOLIUS, FRID. CAR. FULDA, BERNH. FRID. RUD. LAUHN, IOH. PETR. MOELLER, LUD. TIMOTH. SPITTLER, IOH. FRID. FRITZE, IOH. LUDOLPH. QUENTIN, CAR. GOTTLOB ANTON, LUD. ALB. GEBHARDI, IOH. GOTTFR. EICHHORN, MICH. STEIN, FRID. RUD. SALTZMANN, GODOFR. STIEBER, PAUL. *de* STETTEN *iun.* IOH. CAR. CONR. OELRICHS, GEORG. GUIL. ZAPF, IOH. GOTTLOB BOEHME, IOS. HELWIG, CHRISTI. CAR. AM ENDE, FRID. EKKARD.

Gothaische Magazin der Künste und Wissenschaften. I Bandes I Stück. *Gotha* 1776. I B. II St. *ib. eod.* I B. III und IV St. *ibid.* 1777. II Bandes I. II St. *ib. eod.* II B. III St. *ibid.* 1778. II B. IV St. *ibid.* 1779. 8. — Historica pauca, at bona insunt. Instituti moderator est SCHACK HERMANN EWALD. Goth. Mag.

Teutsches Museum. Leipz. 1776-1782. 8 mai. — Et huic collectioni, singulis mensibus per omne illud tempus continuatae, historica, quae in primis notitiam regnorum politicam iuvent, inseruntur. Editores usque ad annum 1779 erant HENR. CHRISTI. BOIE et CHRISTI. CONR. GUIL. DOHM: ex eo vero anno prior solus editionis curam in se suscepit, licet posterior, commentationibus et observationibus historicis ac politicis egregiis collectionem gratissimam ornare, haud desierit. Teutsches Museum.

JAC. MAUVILLONS, *Professors der Kriegsbaukunst am Carolino zu Cassel* (nunc Centurionis ibidem), *Sammlung von Aufsätzen über Gegenstände aus der Staatskunst, Staatswirthschaft und neuesten Staatengeschichte.* Leipzig 1776. 1777. II Partes in 8. — Nonnulla etiam historica ab auctore sagacissimo exhibentur. Mauvillon.

Dohm. CHRISTI. WILH. DOHMS (Regi Borussiae a consiliis militaribus, Archivarii et Secretarii Cancellariae regiae Berolini) *Materialien für die Statistik und neuere Staatengeschichte.* I Lieferung. *Lemgo* 1777. II Lieferung. 1779. III Lieferung. 1781. Anhang zu der III Lief. (1781) 8. — Inter optimas huius generis collectiones haec Dohmiana utique est referenda, partim antehac iam editis, sed per volumina maiora dispersis, partim ineditis referta.

Anton. (CARL GOTTL. ANTON, D. iur. Gorlicensis), *Diplomatische Beyträge zu den Geschichten und zu den teutschen Rechten.* Leipz. 1777. 8 mai. — Et hac collectione varia historiae cum patriae tum exterae capita bene illustrantur.

Litterar. Museum. *Litterarisches Museum.* Altdorf 1777-1780. VIII Partes s. II Voll. in 8. — Viri litteratissimi, IOH. CHRISTOPH. DOEDERLEIN, GEORG. CHRISTOPH. SCHWARZ, WOLFG. IAEGER, Professores Altdorfini, GEORG. THEOD. STROBEL, Antistes sacrorum Woehrda-Norimbergensis, aliique nobis ignoti, exquisitas dissertationes et observationes, quae ex parte etiam historiae exterae prosint, hac collectione, continuatione utique digna, liberaliter obtulere.

Mém. de l'Acad. de Bruxelles. *Mémoires de l'Academie imperiale & royale des sciences & belles lettres de Bruxelles.* Tome I. *à Bruxelles* 1777. — Tome II. *ibid.* 1780. 4. — Dissertationum historicarum, summa cum ἀκρίβεια elaboratarum, auctores sunt: DES ROCHES, Academiae a secretis, MANN (*Abbé*), DE NELIS, Canonicus Dornacensis.

Raccolta di Opuscoli &c. *Raccolta di Opuscoli scientifici e letterarj di Ch. Autori Italiani.* In Ferrara 1779. 1780. VI Voll. in 4. — Historica rara nantia in gurgite vasto, nec magnam adeo exspectationem excitantia!

Maioris paullo momenti sunt:

Miscel.

Miscellanies by the hounorable DAINES BARRING-TON. London 1781. 4. Barrington.

Provinzialblätter. I und II Stück. *Dessau* 1781. 8. — Insolenti hocce titulo variae pereruditae beneque compositae, rem quoque historicam juvantes dissertationes exhibentur, auctoribus praecipue C. G. ANTON, IOH. HORTZSCHANSKY, KLOS etc. Provinzialblaetter.

CAPUT IV.

SCRIPTORES DE ORIGINIBUS ET MIGRATIONIBUS GENTIUM. *)

Ex hoc historicorum genere universales tantummodo, qui non unius solum, sed omnium, saltem plurimarum gentium origines et migrationes scrutari ac delineare studuerunt; et quidem sequentes huc pertinere videntur:

Peutinger. CONRADUS PEUTINGERUS duarum vix pagellarum epitomen scripsit *de inclinatione Romani imperii et exterarum gentium, praecipue Germanorum, commigrationibus*, cum *Beati Rhenani* Procopio alias editam. *Basileae* 1531. fol. postea saepius repetitam cum eiusdem Peutingeri Sermonibus convivalibus de mirandis Germaniae antiquitatibus, et recentissime quidem a GE. GUIL. ZAPFIO. *Aug. Vind.* 1781. 8.

Machiavellus. NICOL. MACHIAVELLUS in *Historias* suae *Florentinae*, Italice scriptae, ac primum 1546 in lucem editae, libro primo, tanquam prooemia egit *de migrationibus populorum septentrionalium post devictos a Mario Cimbros et de ruina imperii Romani.* Latine reddidit librum istum, reliqua historiae parte neglecta ipsoque titulo immutato, separatimque edidit HIERONYMUS TURLERUS, I. U. D. et Consul oppidi Schoenburgo-Leisnigensis, *Francof. ad Moen.* 1564. 8. *Hanoviae* 1601. 8. De versione Latina totius historiae Florentinae Machiavellianae infra in capite de scriptoribus historiae Italicae agetur. Caeterum Machiavellus vulgaria tantum de argumento isto narrat.

Melanchthon. PHIL. MELANCHTHON in oratione quadam (T. V Orationum historicarum *Vitemb.* 1565. 8.) docte disseruit de origine et migratione gentium, quae Germaniam tenuerunt.

GUIL.

*) Cf. *Bibl. hist. sel. Struvio-Buderiana.*

GUIL. POSTELLUS, Francogallus eruditissimus, sed opinionum singularium commentorumque pravorum, qualia etiam sequenti libro exseruit, genitor et sectator pertinax († 1581), scripsit: *De originibus,* seu de varia et potissimum orbi Latino ad hunc diem incognita aut inconsiderata historia, cum totius Orientis, tum maxime Tartarorum, Persarum, Turcarum, et omnium Abrahami et Noachi alumnorum origines, et mysteria Brachmanum retegente, quod ad gentium litterarumque, quibus utuntur, rationes attinet. Ex libris Noachi et Hanochi totiusque avitae traditionis a Mosis alumnis ad nostra tempora servatae et Chaldaicis literis conscriptae, GUIL. POSTELLUS posteritati eruit, exposuit et proposuit. *Basil.* per Io. Oporinum 1553. 8. Liber rarus, ut omnia fere Postelliana, ineptiarumque plenus, vel titulo teste. Postell.

Cf. *Litterar. Wochenblatt* T. II. p. 6.

Nouveaux Eclaircissemens sur la Vie & les Ouvrages de Guillaume Postel; par le P. DESBILLONS. *à Liège & à Paris* 1773. 12.

WOLFGANG LAZII de gentium aliquot migrationibus, sedibus fixis, reliquiis, linguarumque initiis, et immutationibus, ac dialectis Libri XII, in quibus praeter caeteros populos Francorum, Alemannorum, Suevorum, Marcomannorum, Boiorum, Carnorum, Tauriscorum, Celtarumque atque Gallograecorum tribus, primordia et posteritas singulorum, quaeque ex his insigniores Principum Comitumque ac Nobilitatis totius paene Germaniae, Latiique et Galliae stirpes processerunt, diligenti examine historiae, denique auctorum annaliumque cum lectione, tum collatione traduntur atque explicantur. *Basil.* per Io. Oporinum 1557. fol. *ibid.* 1564. fol. *ibid.* 1572. fol. *Francof.* ap. Andr. Wechelii hered. 1600. fol. (In huius editionis titulo haec leguntur Laz.

 verba:

verba: *A mendis quam plurimis hac editione secunda purgati.* Quarta potius editio appellanda fuisset). Laudantur etiam a quibusdam bibliographis editiones, *Basileensis* a. 1605 et *Francofurtensis* a. 1698: sed de earum praesentia non satis constat. Lazius, Viennensis Austriacus, Regis Ferdinandi I Medicus, Consiliarius et Historiographus († 1565), plus industriae quam iudicii in opere hoc amplo elaborando exhibuit. In rebus Germanicis, iudice Schurzfleischio, saepe est nugatus, in Romanis non assecutus antiquitates reconditas, et in Graecis nihil non ausus.

Cf. FRANZ. CONST. FLORIAN. *von* KHAUTZ *Versuch einer Geschichte der Oesterreichischen Gelehrten* (Frankf. und Leipz. 1755. 8 mai.) p. 169.

Arias Montanus. BENED. ARIAE MONTANI (*Hispani doctissimi, D. Theol. regisque Hisp. Capellani*, † 1598) Phaleg, sive de gentium sedibus primis orbisque terrarum situ. Constituit hoc opusculum librum primum eiusdem Ariae Antiquit. Iudaicar. *Antwerp.* 1568. 4. et *Lugd. Bat.* 1593. 4. *ibid.* 1603. 4. Exstat quoque T. VIII Bibliorum Polyglott. Antverp. 1572. fol.

Goropius Becanus. IOH. GOROPII — oriundi e pago Brabantino Hilvarenbeek s. Beek, indeque cognominati — BECANI (Medici et Philologi Antverpiensis, † 1572) Origines Antverpianae (*seu potius Gentium*) sive Cimmeriorum Beccaselana novem libros complexa, Atuatica, Gigantomachia, Niloscopium, Cronia, Indoscythica, Saxonica, Gotodanica, Amazonica, Venetica et Hyperborea. *Antverp.* ex officina Plantini 1569. fol. — Nugae et otiosi ingenii commenta largiter hoc opere proposita, v. c. linguam Belgicam, quam Goropius Cimbricam vocat, esse omnium primam, Hebraeam ipsam antiquitate et praestantia superare, Adamumque non alia locutum. Alio volumine,

mine, post mortem viri a LEVINO TORRENTIO, Lovaniensi, prelo subiecto, prodiere:

Opera IOAN. GOROPII BECANI hactenus in lucem non edita, nempe *Hermathena*, *Hieroglyphica*, *Vertumnus*, *Gallica*, *Francica*, *Hispanica*. Antverp. excudebat *Christoph. Plantinus*, Architypographus regius 1580. fol. Quibus origines gentium longe aliter, quam a quoquam scriptae fuerunt, explicare, totamque historiam ad Mosen et Orpheum revocare voluit: sed merae sunt allusiones eaedemque saepissime tam absurdae, ut nec ingenium, nec iudicium sapiant. Eius originationes, Lipsio iudice *) risum, non oppositionem, merentur, et saepe sine indignatiuncula vel risu legi non possunt. *Vossius* tamen **): Ovidius ait, non omnia fingere Cretenses, ita Becanum dixeris non semper nugari, virum iudicii quidem mediocris duntaxat, sed magni ingenii, nec minoris doctrinae. Et *Miraeus* ***): Atque ut non omnes his in rebus habeat adstipulatores, his tamen lucubrationibus suis altissimarum disciplinarum arcana plurima e tenebris in lucem eruit, atque ad eadem accuratius cognoscenda doctorum ingenia mirifice exacuit. — Raro obvia esse opera Goropiana, plures testantur bibliographi, v. c. SCHWINDEL in Thes. bibliothecali T. II. p. 258.

Cf. BAUMGARTENS *Nachr. von merkwürd. Büchern* T. III. p. 488.

ERICI FABRICII (*Stockholmiensis*, *flor. circa* a. 1617) Introductio historica, ostendens, quomodo Europa, Asia et Africa a filiis et posteritate Noë successione temporis fuerint occupatae et possessae. *Holmiae* 1615. 8. Fabricius

SAM.

*) Epist. ad Belgas Cent. III. ep. 44.

**) In Theol. gentil. L. I. cap. 18.

***) In Elogiis Belgicis p. 104.

Bochart. SAM. BOCHARTI (*Antistitis sacrorum reformatorum, Cadomi in Francogallia*, † 1667) Geographia sacra in duas partes divisa, quarum I *Phaleg* inscripta seu de dispersione gentium; II *Canaan*, seu de coloniis et sermone Phoenicium. *Cadomi* 1646. fol. — Editio tertia, prioribus correctior et splendidior, procurata a PETRO *de* VILLEMANDY. *Lugd. Bat.* 1692. fol. cum caeteris Bocharti operibus, III Voll. constituentibus. — Maiore eruditionis copia, sagaciore etiam iudicio, quam scriptores hucusque a nobis nominati, Bochartus origines populorum antiquissimorum perscrutatus est; multa certe rectius veriusve disputavit, quam antea factum; pluraque, credo, sic disputasset, nisi opibus litterariis variis atque adiumentis, non sua, sed saeculi infelicitate ac socordia, caruisset. Sunt igitur et sui Bocharto naevi, tempori, quo vivebat, quo critices sanae usus nondum invaluerat, quo varia Arabicae, ac Syriacae inprimis, historiae ac geographiae monimenta ignota erant, non homini eruditissimo imputandi. In quibus primus, quod nimis etymologiis nominum propriorum, et vero ex lingua Hebraica petitis, indulgebat, quaestiones geographicas, quae totae sunt historicae, in etymologicas mutans. Deinde testium aliquando non eam habet rationem, quam haberi in quaestione historici generis fas erat. Iam enim testes nec diligenter satis, nec omnes audit, etymologiis intentus; iam singulos nihil absurdi dicentes, nullo argumento allato, una voce repudiat; iam et plurium consensui etymologicas suas coniecturas praefert. Tertium nihil fere ignorare Bochartus didicerat, nimis fidenter de obscurissimis nominibus, sine teste, sine nominum concentu, iam asseverare, iam coniicere solitus. Denique et hoc displicet, quod nonnunquam sententiam sine ulla causa arripit, semelque in patrocinium susceptam, omni ornat, quae in ipso maxima erat, doctrinae varietate, argumentorumque, in quibus non vis

vis probandi, ſed numerus ſpectabatur, multitudine confirmare annititur. Multa igitur cum in opere Bochartiano caſtiganda et emendanda eſſent, gratiae utique agendae immortales *Michaeli*, ſummo aetatis noſtrae literarum atque hiſtoriae Orientis arbitro, quod, recto critices ſanioris eruditionis exquiſitae, librorumque praeſtantiſſimorum uſu, veroſimiliora de gentium antiquiſſimarum originibus et migrationibus docuit opere ſic inſcripto:

IOANNIS DAVIDIS MICHAELIS Spicilegium Geographiae Hebraeorum exterae poſt Bochartum. Pars I. *Goettingae* 1769. Pars II. *ibid.* 1780. 4. — Diceres potius, commentarium eſſe copioſiſſimum in caput decimum primi libri Moſis (quod ſcilicet prima hiſtoriae populorum antiquiſſimorum ſemina continet) ſeu potius, criticam hiſtoriam ac geographiam orbis antiqui, e vetuſtiſſimis annalibus hauſtam; licet negari nequeat, et hunc virum doctiſſimum aliquando nimium indulgere ingenio fertiliſſimo. Tertius operis tomus vehementer exſpectatur. Michaelis.

Cf. *Götting. Anzeigen* a. 1770. p. 65. a. 1781. *Zugabe* p. 193.
Allgem. teutſche Bibl. T. XX. p. 387.
BÜSCHINGS *wöchentliche Nachrichten* a. 1780. p. 377. 385. 409.
MEUSELS *hiſt. Litteratur für das Jahr* 1781. P. XII. p. 534.

Primae huius ſpicilegii partis capita nonnulla egregie illuſtrantur libello ſequente, a Michaele ipſo prelo commiſſo: IO. REINOLDI FORSTERI Epiſtolae ad Io. Dav. Michaelis; huius ſpicilegium Geographiae Hebr. exterae iam confirmantes, iam caſtigantes. *Goettingae* 1772. 4. Forſter.

Cf. *Allg. teut. Bibl.* l. c. p. 394.

NIC. ABRAMI (*e ſocietate Ieſu, in univerſitate Muſſiponti ſacrarum literarum interpretis*, † 1658.) Abram.

Pharus

Pharus veteris testamenti sive sacrarum quaestionum libri XV. *Paris.* 1648. fol. Tertius et quintus liber huc pertinent; ille quidem sic inscriptus: *Eulogius*, sive de benedictionibus Noë (p. 69-96), hic: *Basilius*, sive de prima regnorum institutione (p. 123-143). Libri huius rari auctoris eruditio, diligentia et iudicium laudantur a CLEMENTE in *Bibl. curieuse* T. I. p. 15. et in BAUMGARTENII *Nachr. von einer Hall. Bibl.* T. VI. p. 480.

Milius. ABRAH. MILII (s. *van der* MYLIUS, *Belgae, saec. XV viventis*) de diluvii universitate dissertatio prolusoria; item de origine animalium et migratione populorum. (*Genevae*) 1667. 12. Theotisce a *Ioh. Christoph. Bitterkraut.* Salzb. 1670. 12. — Multa, coniecturae certe ingeniosae, in hoc libello occurrunt, quas alibi frustra quaesiveris.

Rudbeck. OLF RUDBECKS *Atland eller Manheim, dedan Japhetz afkomme, de fornämste Keyserlige och Kungelige Schlechter ut till hela werlden, henne at styra utgängne åro, så och desse efter föliande Folk utogade, nembligen Skyttar, Barbarn, Asar, Jettar, Giotar, Phryger, Trojaner, Amaizor, Traser, Lyber, Maurer, Tussar, Kaller, Kiempar, Kimrar, Saxer, Germen, Swear, Longobarder, Wandaler, Herular, Gepar, Tydsker, Anglar, Paitkar, Danar, Siökampar, och flera de somi werket wisas skola.* OLAVI RUDBECKII Atlantica, sive Manheim, vera Japheti posterorum sedes ac patria, ex qua non tantum Monarchae et Reges ad totum fere orbem reliquum regendum ac domandum, stirpesque suas in eas condendas, sed etiam Scythae, Barbari, Asae, Gigantes, Gothi, Phryges, Troiani, Amazones, Thraces, Libyes, Mauri, Tusci, Galli, Cimbri, Cimmerii, Saxones, Germani, Suevi, Langobardi, Vandali, Heruli, Gepidae, Teutones, Angli, Pictones, Dani, Sicambri, aliique virtute clari et celebres populi olim exierunt. *Upsalae.* Excudit Henr. Curio, S. R. M. et Academiae Upsal. Biblio-

Bibliopola. A. 1675. fol. item mutato saltem titulo 1679 *); iterumque 1684. Prima pars latine tantum etiam exstat, hoc in titulo additamento: *In Romana antea et Scythica, nunc vero Latina tantum lingua priore castigatior edita.* — OLF RUDBECKS *Atlands eller Manheim Andra Deel etc.* (Titulos huius et sequentis partis Suecicos brevitatis studio corripere liceat) Ol. Rudbeckii Atlanticae sive Manheimii *Pars secunda*, in qua solis, lunae ac terrae cultus describitur, omnisque adeo superstitionis huiusce origo parti Sueoniae septentrionali, terrae puta Cimmeriorum, vindicatur, ex qua deinceps in orbem reliquum divulgata est: idque scriptorum non tantum domesticorum, sed etiam exterorum, maxime vero veterum atque doctissimarum fabularum fide, quarum explicatio genuina nusquam ante hanc nostram in lucem prodiit. Accedunt demonstrationes certissimae, quae Septentrionales nostros in maxime genuinum solis ac lunae motum, indeque pendentem accuratissimam temporum rationem multo et prius et felicius, quam gentem aliam ullam olim penetrasse, ac etiam alia multa ad hunc usque diem incognita declarant. *Upsalae.* — Anno 1689. — OLF RUDBECKS *Atlands eller Manheims Tridie Deel etc.* Ol. Rudbeckii Altanticae seu Manheimii *Pars tertia;* in qua vetustissima maiorum nostrorum Altantidum lapidibus, fago atque cortici Runas suas incidendi ratio, una cum tempore, quo illam primum coeperit, exponitur. Deinde aurei numeri singulis annis tributi et signorum coelestium, quae hinc ad Graecos et Latinos sunt translata, vera origo ac significatio traditur. Tum sex illae a diluvio Noachi proximae aetates, atque in illis prima Atlantidum nostrorum reipublicae forma, describuntur: quae migrationes et bella sub Boreo

*) Alii novam plane editionem hoc anno prodiisse affirmant. Nobis certe non liquet.

Boreo seu Saturno eiusque filio Thoro seu Jove gesta sunt, recensentur: et denique Scytharum, Phoenicum et Amazonum his ducibus in Indo-Scythiam et Phoeniciam seu Palaestinam e Sueonia expeditiones enarrantur. Quibus omnibus mythologiae perplures, quarum sensus in hunc usque diem incognitus hic demum detectus prodit, iucundae sane et perquam utiles, adiunguntur. *Upsalae*, typis et impensis auctoris. 1698. fol. Accedit Volumen figurarum et tabularum aeri incisarum, ad illustrandam prisci aevi historiam, in forma maxima. — Rudbeckius, Arosiensis Suecus, Doctor et Professor, perpetuusque Curator Universitatis Upsalensis († 1702), mirum in hoc opere testatus fuit ingenium, cum non solum singularum fere gentium origines ex Gothis ducat, sed etiam horum sacra, linguas, leges, litteras, aliaque, ita ut Sueciam vaginam gentium vere esse demonstraret. Quidquid de Altantica praedicant veteres, quidquid de cultu atque theologia gentili, singulà apud Suecos quaerit. Immo nihil fere praeclari gestum est, quod non patriae suae tribuat. Haec autem ut eo melius praestet, loca veterum scriptorum in sensus alienos detorquet, coniecturis nimium indulget, in etymis ludit et multa libertate aliarum gentium praerogativis derogat, haud semel de eo a viris doctis notatus, *Baelio* *) potissimum atque *Tenzelio* **). *Ioh.* vero *Mollerus* ***) ita de opere Rudbeckiano sentit: „Vel stupidus omnino sit, inquit, vel malitiose impudens, oportet; quisquis, ex opere hoc praeclaro, et doctrinae omnigenae atque rarioris plenissimo, Autoris non agnoscit ingenium perspicacissimum,

*) *Nouvelles de la Rep. des Lettres* 1685. *Janv. & Fevr.*

**) *Monatl. Unterredungen* 1690. *Febr. März, May und Jul.*

***) Hypomnemat. ad Ioh. Schefferi Sueciam literatam pag. 417.

cacissimum, eruditionem variam pariter atque solidam, lectionem multam, ac per omne scriptorum genus diffusam, et diligentiam tandem pertinacissimam, plurimis iam elogiis ab orbis literati proceribus merito decoratas. Unum hunc in corpore pulcherrimo naevum observes, quod Autor nimium patriae indulgens amori, hanc supra regiones orbis universi reliquas ubique, *εὐκαίρως ἀκαίρως*, evehere allaboret, et, ut suae genti, quicquid aevo prisco praeclari est gestum, asserat, in exteras plerasque ac illarum praerogativas non raro sit iniurius, argumentisque adversus istas depugnet, prima quidem interdum fronte speciosis, sed minus tamen solidis et iusto robore destitutis." — Quales lites et molestiae, fere ridiculae, huic Mollero ob iudicium de opere Rudbeckiano, antea in eiusdem Isagoge ad Hist. Chersonesi Cimbricae latum, excitatae fuerint, quaque ratione easdem dispulerit, ipse loco laudato refert. — Olai Rudbeckii filium, eiusdem nominis, Tomum operis quartum praelo habuisse paratum, docent *Acta literaria Sueciae* Anni 1720. p. 57. Alii adeo affirmant, maximam tomi quarti partem typis iam excusam, sed incendio quodam deletam fuisse; eodem quoque Rudbeckii typographiam omniaque fere tomi tertii exempla periisse. — Hinc tomus iste tertius inter summas raritates bibliographicas referri solet, nec tomi duo priores in Germania vulgares sunt.

Cf. Bibl. hist. sel. Struv. Buder. T. II. p. 1602.
BAUMGARTENS *Nachr. von merkw. Büchern* T. II. p. 318-356.
DENIS *Merkwürdigkeiten der Garell. Bibl.* p. 603.

CHRISTOPH. PHIL. *de* WALDENFELS (*Antiquarii Helvetici flor. circa a.* 1662) Selectae antiquitatis libri XII. *Norimb.* 1677. 4. — Auctor a. 1662 in 12. libellum hoc titulo: Monumentum historicum 1) de maioribus nostris, 2) deque Voitlandis Nariscis, de Waldenfels.

ediderat, quod Christiano Ernesto, Marchioni Brandenburgico, sacrum esse iussit, cuius etiam in gratiam succincta Domus Brandenburgicae illustratio adiecta est. Hunc libellum postea auxit et emendavit, novo titulo praefixo, illustratione tamen domus Brandenburgicae, nec non tribus tabulis aeneis nullius momenti, omissis. Attigit, haud penetravit argumentum de origine gentium nationumque migrationibus, atque praecipuis Germanicarum maxime dilocationibus.

Kircher. ATHANASII KIRCHERI (*Iesuitae, e territorio Fuldensi oriundi, Prof. lingu. orient. theol. et mathes. Herbipolitani, postea Avenionensis, denique Romani,* † 1680) Turris Babel, sive Archontologia, qua *primo*, priscorum post diluvium hominum vita, mores rerumque gestarum magnitudo, *secundo*, turris fabrica, civitatumque exstructio, confusio linguarum et inde gentium transmigrationes, cum principalium inde enatorum idiomatum historia describuntur et explicantur. *Amstelod.* 1679. fol. cum figg. aen. — Plenus quidem liber iconibus, sed in quo parum invenias, quod ad rem ipsam pertinet; somnia potissimum, frivolas coniecturas atque commenta ventosa Kircherus, nimia quasi eruditione laborans, lectoribus obtrudere solet.

Ludewig. IOAN. PETRI LUDEWIG Historia sine parente. De caussis fabularum circa gentium origines. (*Disp. acad.*) *Halae Magdeb.* 1693. 4. recus. *ibid.* 1739. 4. et in eiusd. *Opusc. miscell.* T. II. p. 475. — Principia sana de historia scrutanda antiquissima et de gentium primordiis in hac dissertatione regnant, quae rectius historiarum studium saeculo nostro haud parum promovisse videntur.

Gürtler. NICOLAI GÜRTLERI (*D. et Prof. Theol. Hanoviensis, Bremensis, Daventriensis, Franequerensis,* † 1711) Origines mundi, et in eo regnorum, rerum publicarum, populorum, horumque duces, migrationes, dii, religio,

religio, mores, instituta, res gestae civiles, sacrae, bellicae. Referuntur omnia ad loca et tempora sua, et ex ipsis fontibus, fereque propriis historicorum verbis ad modum historiae universalis, cum maxime ecclesiasticae, repraesentantur, cum indicibus necessariis iisque locupletissimis. *Amstelod.* 1708. 4. — Duobus libris hoc opus absolvitur, ubi, facto ab ipsa mundi creatione initio, primus XXII capitibus usque ad exitum Israelitarum ex Aegypto, alter XXXV capitibus usque ad Saulis tempora perducitur. Librum primum auctor partitur rursus, secundum ea, quae ante et post diluvium fuerunt facta. Cumque post diluvium solennis illa in totius orbis regiones dispersio fieret, ab hoc tempore, secundum regna diversa, historiae suae telam pertexit, ita ut ex Asia in Africam, et hinc denique in Europam transeat, singulorumque, quos narrat, populorum tum originem, tum instituta, divina pariter ac humana, ea ratione, quam operis inscriptio pollicetur, investiget. Collectanea igitur hic habes egregie ordinata, adspersis auctoris sententiis, quibus haud raro a Bocharto, Kirchero, Marshamo, aliisque dissentit: saepe tamen et ipse fallitur, ut in his rebus, ubi monimenta coaeva deficiunt, fieri solet.

Cf. *Hamburg. Bibl. hist.* Cent. III. p. 309.

GOTTFR. GUIL. LEIBNITII Meditatio de originibus gentium, ductis potissimum ex iudicio linguarum; in *Miscellaneis Berolinensibus* (1710. 4.) p. 1 sqq. Viam hac dissertatione vir immortalis recentioribus viris doctis monstravit, qua felicius populorum origines investigare potuerint, reque vera investigare studuerunt. Cum enim remotae gentium origines historiam transcendant, linguae veterum monimentorum vicem praestare possunt. Earum vetustissima vestigia superesse in nominibus fluviorum atque sylvarum, urbium item, villarum, aliorumque locorum, immo et hominum, Leibnitius monuit. Leibnitz.

Cumberland. RICHARD CUMBERLAND (*Episcopi Petroburgensis in Anglia*, † 1719) Origines gentium antiquissimae, *or Attempts for discovering the times of the first planting of Nations, in several Tracts, publish'd from his Lordship's manuscript by* SAM. PAYNE. Opus hocce primum constituerat partem secundam versionis Anglicae fragmentorum Sanchuniathicorum, ab eodem Cumberlando elaboratae et a Paynio, Capellano eius domestico, post auctoris mortem *Lond.* 1720. 8. in lucem editae. Deinde separatim prodiit *ibid.* 1724. 8. Theotisce a IOH. PHIL. CASSEL, Prof. Bremensi, *Magdeb.* 1754. 8. — Et Cumberlandus, propter diligens monimentorum examen, licet haud raro titubet, audiendus, si de gentium originibus disputatur.

Mascov. IOH. IAC. MASCOVIUS in fine tomi secundi operis immortalis, quod inscribitur: *Geschichte der Teutschen bis zu Abgang der Merovingischen Könige* (Lips. 1737. 4.), variorum populorum historiam antiquiorem observationibus egregiis novisque illustravit, recto critices usu instructus.

Freret. *Vues générales sur l'origine & le mélange des anciennes Nations, & sur la maniére d'en étudier l'histoire; par Mr.* FRERET; *dans l'hist. de l'Acad. des Inscriptt.* T. XVIII. p. 49.

Burigny. *Dissertation sur les origines fabuleuses des nations par Mr.* BURIGNY; ibid. T. XXIX. p. 35.

de Peyssonnel. *Observations historiques & géographiques sur plusieurs peuples, qui ont habité sur les bords du Danube & du Pont Euxin. Par M. de* PEYSSONNEL (*Consul à Smyrne*). à Paris 1765. 4 mai. cum figg. aen. — Inde ab Argonautis auctor doctissimus migrationes varias populorum septentrionalium et, ut vulgo audiunt, Scythicorum describere ac definire studet. Coniecturae et hypotheses, quas profert, omnes fere eruditionem haud vulgarem et ingenium subactum spirant. Scriptoribus historiae Byzantinae diligenter usus est.

Cf.

Cf. *Götting. Anz.* a. 1765. p. 1226.

Multo diligentius autem maioreque eruditionis apparatu rem egit IOH. THUNMANN, natione Suecus, Prof. eloquentiae et philologiae Halensis († 1778), libro, qui inscribitur: *Untersuchungen über die Geschichte der östlichen Europäischen Völker. I Theil.* Leipzig 1774. 8. Non ad finem has disquisitiones auctor perduxit, sed in his fragmentis multa attulit nova, quae ulteriori scrutationi ansam praebere possint. Thunmann.

Origine des premiéres Sociétés des peuples, des sciences, des arts, & des idiomes anciens & modernes. à Paris 1769. 8. — Mera exhibet aegri ingenii somnia auctor LUD. POINSINET DE SIVRY. Terrarum orbem minime ab oriente versus occidentem, ut omnes inter se conveniunt viri docti, sed ab occidente orientem versus cultum, adeoque omnes orientis populos colonias Celtarum fuisse, qui Hispaniam, Galliam et Germaniam, tanquam aborigines, tenuerint, eosdemque Celtas post multa fata sat infelicia artium disciplinarumque inventores evasisse. Penitus qui portenta auctoris mirabilia cognoscere cupit, adeat *Gött. ing. Anz.* a. 1770. p. 1217. et *Philologische Bibl.* (Goetting. 1770) T. I. p. 68. Poinsinet de Sivry.

Remains of Japhet being historical Enquiries into the affinity and origin of the European Languages, by JAMES PARSONS. London 1769. 8. — Eruditionis et diligentiae multum, sed iudicii parum, Anglus prodit: cognitione quoque linguarum orientis necessaria destituitur. Magogi posteros e regionibus septentrionalibus descensos Hiberniam primos inhabitasse: Gomeritas vero e terris meridianis deventos Britanniam occupasse; et quae sunt huius farinae reliqua. Cf. *Betracht. über die neuest. hist. Schr.* T. II. p. 15. Parsons.

PETR. FRIEDR. *de* SUHM (regi Daniae a consiliis principalibus, *Conferenzrath*, eiusque cubicularius nobilis primi ordinis) *Forsög til et Udkast over Fol-* de Suhm.

kernes Oprindelse i Almindelighet, som en Inledning til de Nordiske Folkes i Särdeleshed. Kiöbenhavn 1769. 4. — Omni scriptorum et eruditionis apparatu instructus auctor, reipublicae litterariae carissimus, gravissimum argumenti de gentium originibus examen aggressus est. Dum scilicet animo conceperat opus amplissimum de patriae suae historia, de qua infra dicetur, origines reliquarum Septentrionis nationum investigandae erant: ut vero hoc negotium recte procederet, aliorum quoque populorum initia exploranda veniebant. Minime autem temere sequitur Suhmius alios, sed eorum opiniones acriter perpendet, fontesque errorum investigat. Quaestiones vel maxime impeditas, felici perspicuitatis dono adiutus, sine molestis ambagibus explicare valet. Dubia his in rebus obscuris semper manebunt. Principia etiam auctoris nonnulla plausum haud tulere, v. c. si, capite X Geneseos singulos Noachi filios, nepotes etc. enumerari, contendit. Sex capitibus opus absolvitur. Primo regulae, quibus historia de gentium originibus nititur, explicantur; secundo regulae, quibus populorum cognationes et dispersiones secundum eorum linguas inveniendae; tertio agitur de posteris Semi; quarto et quinto de posteris Chami et Japeti (et de his quidem copiosissime); sexto de posteris Gomeri.

Cf. *Götting. Anz.* a. 1769. p. 896.

d'Anville. *Etats formés en Europe après la chûte de l'Empire Romain en Occident. Par M.* D'ANVILLE, *de l'Academie Royale des Inscriptions & Belles Lettres, & de celle des Sciences de Petersbourg, Sécrétaire de S. A. S. M. le Duc d'Orleans* († 1782). à Paris 1771. 4 mai. cum mappa geographica. — Opus eruditionis bene subactae et exquisitae plenum, et Francogallis perutile; non item Germanis, quippe qui iam dudum historiam regnorum, ex interitu imperii Romani occidentalis enatorum, variis libris diligenter coluerunt et explicarunt.

earunt. Post strictam causarum, quibus imperium istud corruit, enumerationem auctor quinque sectionibus de Germania, Gallia, Italia, Hispania et Britannia agit, qualiaque regna inde a magna populorum migratione usque ad saeculum p. C. n. XII in iis orta fuerint, luculenter ostendit. Appendicis loco typis repetita est auctoris dissertatio de populis, Daciam Traiani hodie inhabitantibus, e voluminibus Academiae inscriptionum Parisinae.

Cf. GATTERERS *hist. Journal* T. I. p. 152.

Eodem fere tempore idem argumentum de gentium migrationibus, saeculo p. C. n. primo ortis perque plura saecula in Asia et Europa continuatis, eximie pertractavit novisque observationibus illustravit IOH. CHRISTOPH. GATTERER in libro supra p. 224. a nobis iam laudato: *Einleitung in die synchronistische Universalhistorie* p. 629-1000. Nemo sane, qui nunc eandem viam inire cupit, hoc adminiculo praestantissimo carere potest, aut negligere illud debet. Gatterer.

Histoire ancienne des Peuples de l'Europe, par M. le Comte DE BUAT, *Ministre Plenipotentiaire du Roy* (de France) *près de l'Electeur de Saxe, Auteur des Origines, ou ancien Gouvernement de la France, de l'Allemagne, & de l'Italie.* à Paris 1772. XII Voll. in 12 mai. — Auctor, aliis quoque ingenii et eruditionis monimentis clarus, duas potissimum operis sui epochas sive partes constituit. Prima continet historiam gentium Europaearum antiquissimam, eo quidem tempore, quo Graeci et Romani maxime floruere, usque ad Daciae expugnationem, ultimam Romanorum a barbaris sic dictis populis reportatam victoriam: altera exponit historiam imminutionis et interitus imperii Romanorum, usque ad eius instaurationem per Carolum M. et, quod ad res Orientis pertinet, usque ad expugnationem Constantinopoleos a Turcis peractam. Comes de Buat.

Bryant. *A new System or an Analysis of ancient Mythology etc.* By JACOB BRYANT. *London* 1773. 1774. II Voll. in 4 mai. — Auctor, Duci Cunetiano s. Marlinsburgensi a secretis, opere hoc veterum fabulas historiae accommodare sive traditiones a fabulis secernere, historiamque populorum antiquiorum, v. c. Chaldaeorum, Babyloniorum, Aegyptiorum, Canaanitarum, Helladum, Ionum, Pelasgorum, Scytharum, Indoscytharum, Aethiopum, Phoeniciorum etc. condere, eorumque migrationes variasque sedes describere studuit; id quod permagna quidem raraque eruditionis copia ac modestia singulari, verum etiam, more Rudbeckiano, etymologiis nimium intentus atque hypothesium amore ductus, sic perfecit, ut eius ingenium divinum literarumque peritiam singularem admirari, simul vero eorundem abusum vehementer dolere debeamus.

Cf. *Götting. Anz.* a. 1774. p. 73. a. 1775. p. 476.

Bailly. *Lettres sur l'origine des sciences & sur celle des Peuples de l'Asie, addressées à Mr. de Voltaire par Mr.* BAILLY, *& précédées de quelques lettres de Mr. de Voltaire à l'Auteur. à Londres & à Paris* 1777. 8. Theotisce *Lips.* 1778. 8. — Splendida ingenii vi, minime vero historia adiutrice, auctor probare conatur, omnes disciplinas humanas haud quaquam a gentibus Asiae meridionalis, sed a boreali quodam populo, longe antiquiore, historiis ac traditionibus ignoto, inventas, cultas, perfectas, Asiamque non a meridie versus septentrionem, sed inversa potius ratione, hominibus coloniisque frequentatam fuisse.

Cf. MEUSELS *Neueste Litter. der Geschichtkunde* P. III. p. 21.

Kehrer. IOH. KEHRERI de caussis et effectibus migrationum a populis septentrionalibus in provincias imperii Romani susceptarum Commentatio; in *Actis Societatis*

cietatis Iablonovianae (Lipſ. 1781. 4 mai.) T. V. p. 158-200. Recentiſſimae huius ſcriptionis cognitionem aſſequi nondum potuimus.

✻ ✻ ✻

STRITTERI *Memorias populorum*, huc quoque pertinentes, infra, ubi de Scriptoribus Byzantinis ſermo erit, laudare, aliaque ſimilis argumenti ſcripta aptioribus locis commemorare liceat.

ANALECTA QUAEDAM OPERARUMQUE ERRORES.

P. 8. lin. 14. addatur: *Parif.* 1669. XV Voll. in 12. *ibid.* 1684 (novo tantum titulo). *à Dresde* 1756-1759. VII Tomi in 8.

Ibid. l. 40 addatur: Verſio *Itala* prodiit *Neap.* 1749. II Voll. in 8.

P. 17. l. 32 addatur: Recenſetur in (GROSCHUFII) nova librorum collectione *Faſc.* II. p. 354.

P. 18. poſt lin. 6 addatur: IOH. MICH. HERBARTS Progr. *Beweis, daß die Unparteylichkeit eines Geſchichtſchreibers eine ſchwere Sache ſey.* Oldenburg 1748. 4.

P. 19. poſt lin. 13 ponatur: IOH. BALTH. STARCKII Progr. de nexu ſeu vinculo ſororio, quod inter ſtudium hiſtoricum et philoſophicum, maxime vero politicam, intercedit. *Norimb.* 1746. 4.

Ibid. l. 40 l. KRANEWITTER,

P. 20. poſt lin. 25 addatur: *Letters to a young Nobleman.* Lond. 1762. 8. Octo ſunt epiſtolae ſ. diſſertationes, quarum priores quatuor de hiſtoriae utilitate agunt.

Ibid. poſt lin. 37: JOH. GEORG WIGGERS *Moral der Clio, ein Verſuch über den Einfluß der hiſtoriſchen Lectüre in die Beſſerung des Herzens.* Leipzig 1782 (potius 1781). 8.

P. 22. poſt l. 25: M. CHRISTI. GOTTHOLD WILISCH *Abhandlung von den Bemühungen der Poëten, die Geſchichte alter und neuer Zeiten, unter allerley Völkern, und mancherley Ländern zu beſchreiben; nebſt einigen kleinen hieher gehörigen völlig eingedruckten Gedichten, und etlichen aus den Gelehrten-ſowohl als auch*

Weltge-

Weltgeschichten beygefügten Anmerkungen. Leipzig 1761. 4.

P. 32. l. 40. Bibliotheca ibi laudata Lemgoviensis volumine XX (1781) clausa est.

P. 39. post lin. 3 addatur: *Theoph. Siegfried. Bayeri* vita in *Bibliotheque Germanique* T. L. p. 199. CHAUFEPIE' Dictionnaire; et ex hoc Theotisce in collectione, quae inscribitur: *Sammlung von merkwürdigen Lebensbeschreibungen, gröſstentheils aus der Britannischen Biographie.* (Halle 1759. 8 mai.) T. V. p. 832. et in KLOTZII Praefatione ad Bayeri Opuscula a se edita. *Halae* 1770. 8 mai.

Vie de Mr. Bossuet, *Evêque de Meaux. Par M.* DE BURIGNY. *à Paris* 1762. 12.

Ibid. l. 40 adde: *Beyträge zur Erweiterung der Geschichtkunde, herausgeg. von* Meusel. (*Augsb.* 1782. 8 mai.) T. II. p. 283.

P. 42. ad lin. 1. *Holbergium* iam ante a. 1749 vitam suam scripsisse credibile; nam *Gabr. Christi. Rothe* illam a. 1745 Hafniae e Latino in Theotiscum sermonem transtulit.

P. 43. post lin. 4 addatur: *Mémoires pour servir à l'histoire de la Vie & des Ouvrages de M. l'Abbé* LENGLET DU FRESNOY. à Paris 1761. 12.

P. 46. post lin. 8 ponatur: *The Life of the Rev.* HUMPHRY PRIDEAUX. Lond. 1748. 8.

Ibid. post lin. 17: FRANC. DOMIN. HAEBERLINI Progr. I. de REINERI REINECCII, Steinhemii, primi historici Helmstadiensis, meritis in omnem historiam, ut et academiam Iuliam. *Helmst.* 1746. 4.

P. 57. l. 19 addatur: Cf. CASP. SAGITTARII Exercitationes IV in Iustini historiam. *Helmst. et Ien.* 1665-1685. 4.

P. 65. post lin. 32 addatur: PAULUS WINFRIED s. WARNEFRIDUS s. potius WARNEFRIDI scil. filius, FOROIULIENSIS, LANGOBARDUS, DIACONUS, DIACONUS AQUILEGIENSIS, MONACHUS

CASSI-

CASSINENSIS, PAULUS CANCELLARIUS († circa a. 799), scripsit *Historiam Miscellam*, cuius libri XI priores *Eutropii* breviarium historiae Romanae, tamen sine ulla huius scriptoris mentione, adspersis passim interpolationibus, comprehendunt. Libro XII usque ad XVI narrata est historia inde a Iuliano Imp. usque ad Iustinianum I. Addidit postea LANDULPHUS quidam SAGAX (ab aliis PANDULPHUS s. RANDULPHUS DE COLUMNA dictus, Francogallus, florens circa finem saeculi XIII) VIII libros, quibus historia deducta usque ad a. 813. Integrum ergo opus libris XXIV absolvitur, saepiusque typis expressum est, v. c. libri XI priores sub *Eutropii* nomine prodierunt cum Ter. Varrone de L. L. *Romae* 1471. fol. Deinde cum Suetonio et reliquis historiae Aug. Scriptt. *Mediol.* 1475. fol. Libri XVI separatim *Basil.* in off. Froben. 1532. fol. Iidem libri cum additamento Landulphi Sagacis *Paris.* 1531. 8. Per *P. Pithoeum*, *Basil.* 1569. 8. Cura *Henr. Canisii* cum variantibus lectionibus *Ingolstad.* 1603. 8. Inter Scriptt. hist. Augustae Latinos cum summariis capitum et emendationibus ex codd. bibliothecae Palatinae, et notis *Iani Gruteri*. *Hanoviae* 1611. fol. Exacta haec historia miscella et castigata ad MSS. codd. Ambrosianae bibliothecae, additis notis et variis lect. H. Canisii, in T. I. P. I. p. 1. Scriptt. rer. Ital. *Muratorii*.

Cf. MOLLERI D. de Paulo Diacono. *Altorfi* 1686. 4. *Hamburg. Bibl. hist.* Cent. II. p. 63.
HAMBERGERS *Zuverläss. Nachr.* T. III. p. 535.

P. 73. post lin. 8 addatur: *Bibl. hist. Hamburg.* Cent. IX. p. 42.

P. 77. l. 12. leg. Saeculo *decimo tertio.*

P. 80. l. 5. leg. *Bibliographia.*

P. 112. inter lin. 31 et 32 asterisci ponendi sive linea ducenda.

P. 126. post lin. 6 ponatur: T. XVI. P. IV. — 1781. Historia Sueciae ab a. 1521 usque ad a. 1632.

P. 128

P. 128. l. 28 ante vocabulum *Hispanica* ponatur: *Polonica*, auctore IOSEPHO ALEXANDRO, Principe IABLONOVIO. *Lublin.* 1747...

P. 129. l. 32 legatur: curam inde a T. XXII, cuius paginae 390 primae a *le Beau* adhuc elaboratae, in se suscepit AMEILHON, Bibliothecarius civitatis Parisinae.

P. 131. l. 14 addatur: *Italice* a SELVAGIO CANTURANO. *Venet.* 174..4. *Theotisce* Aug. Vind. 1776 sqq. Nondum absoluta haec versio, cuius auctor anonymus multa a Calmeto minus accurate dicta mutavit atque emendavit.

P. 135. l. 12. MICH. HISSMANN, Doctor philosophiae Goettingensis, versionem operis Francogallici Theotiscam coepit, eique animadversiones adiecit, hac quidem inscriptione: *Neue Welt- und Menschengeschichte; aus dem Französischen, mit Zusätzen und Anmerkungen von* Mich. Hissmann. *Alte Geschichte. I Band, mit Landkarten. — Neue Geschichte. I Band. Münster und Osnabrück* 1781. 8mai.

P. 145. ad lin. ult. addatur: *avec des Remarques sur le texte de cet Auteur, & sur la traduction qu'on a publié de son ouvrage en* 1734.

P. 171. ad calcem notetur: *Istoria d'Europa, che commincia da negoziati della Pace de Riswich del* 1697 *fino al due Trattati di Belgrado del* 1739 *conchiusi fra l'Imperatore, la Moscovia e la Porta. Scritta di* GIUSEPPE DI ROSA. Napoli 1745. VIII Voll. in 4.

P. 180. l. 35. l. *Geisthirt.*

P. 213. post lin. 8. SIGBERT HAVERCAMP'S *Allgemeen Historie van Europa, Asia en Africa, med duizenden Histori-Penningen opgeheldert.* Haag 1736-1739. III Partes in fol. Historia universalis numismatica, seu potius dissertationes in numos antiquiores, usque ad regulos Asiaticos, Romanorum imperio subiectos. Auctor continuare voluit opus usque ad Carolum M. titulus libri certe hoc prodere videtur:

sed

ſed labori eruditiſſimo immortuus eſt. Numi pluri-mis tabulis aeneis inciſi conſpiciuntur.

P. 214. poſt lin. 29 addatur: FRIED. SAM. BOCKS *Einleitung in die Kenntniß der Reiche und Staaten der Welt, nach der ältern, mittlern und neuern Zeit.* Kö-nigsberg 1745. 8. ibid. 1750. 8.

P. 223. l. 34 deleantur verba: *et ordo.*

P. 231. l. 27 lege *primas.*

P. 255. l. 11 leg. AUG. LUD. SCHLOEZER.

P. 277. l. 17 ante numerum 8 ponendum: III *Voll.* — Ibid. l. 18 lege: *Deſinit.*

P. 281. l. 24 inſerenda editio Venetiana 1565. 8.

P. 304. l. 7 lege *Secundus.*

P. 322. l. 35 poſt verbum prodiit inſeratur: Epi-tomen huius editionis elaboravit IAC. PHILIBERT ROUSSELOT DE SURGY, hoc indice: *Mémoires géographiques, phyſiques & hiſtoriques, ſur l'Aſie, l'A-frique & l'Amérique, tirés de Lettres édifiantes.* à Paris 1767. IV Voll. in 12 mai.